

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
THE ROLE OF BUDDHIST MONKS ON MORAL DEVELOPMENT
IN SECONDARY SCHOOLS, NAKHONCHAI DISTRICT,
NAKHON PATHOM PROVINCE

พระมหาไพฑูลย์ วิบุโล (บุญล้ำเลิศ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

พระมหาไพฑูลย์ วิบุโล (บุญล้ำเลิศ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๕

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE ROLE OF BUDDHIST MONKS ON MORAL DEVELOPMENT
IN SECONDARY SCHOOLS, NAKHONCHAI DISTRICT,
NAKHON PATHOM PROVINCE

PHRAMAHA PAIBOON VIPULO (BOONLUMLERT)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Management)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2012

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระวิสุทธิภัทรธาดา, ดร.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี)

กรรมการ

(ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม)

กรรมการ

(พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ.ดร.สุรพล สุษะพรหม

ประธานกรรมการ

พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ.

กรรมการ

อาจารย์ ดร.ยุทธนา ปราณิต

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาไพบุลย์ วิบูล)

ชื่อวิทยานิพนธ์	: บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม
ผู้วิจัย	: พระมหาไพฑูลย์ วิบุโล (บุญล้ำเลิศ)
ปริญญา	: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการเชิงพุทธ)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

	: ผศ.ดร. สุรพล สุยะพรหม พธ.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)
	: พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ผศ. พธ.บ., ศศ.ม., รป.ม. (การจัดการความขัดแย้ง)
	: อาจารย์ ดร. ยุทธนา ปราณีต พธ.บ.,ร.บ., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)
วันสำเร็จการศึกษา	: ๓๑ มีนาคม ๒๕๕๖

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยม ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่เก็บรวบรวมโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaires) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth Interview) ประชากร ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนพลอยจาดรุจินดา, โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม, โรงเรียนเพิ่มวิทยา, โรงเรียนแหลมบัววิทยา, โรงเรียนภัทรญาณวิทยา, และโรงเรียนจรัลวิทยามูลนิธิรังษะสุภัฏฯ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๙ จำนวน ๙๓๒ คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกข้อมูลภาคสนามและแบบสอบถามความคิดเห็น การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยใช้สถิติร้อยละสำหรับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และใช้สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสำหรับระดับความคิดเห็น ข้อมูลจากการบันทึกภาคสนามใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับสูงสุด ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๙ และด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม อยู่ในระดับน้อยที่สุด ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๕

๒. ผลการเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระดับผลการเรียน พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม , ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม , ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม , ด้านการเรียนการสอน ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับความเป็นจริง จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยทุกข้อที่ตั้งไว้

๓. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พบว่า ๑) ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม พระสงฆ์ควรเข้าไปจัดกิจกรรมให้มีการอบรมในโรงเรียนมากขึ้น และพระสงฆ์ควรใช้สื่อที่เข้าใจง่ายเพื่อดึงดูดเยาวชน ๒) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ควรจัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้นเช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น และควรจัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง ๓) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม พระสงฆ์ควรมีการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในสาระการเรียนรู้ต่างๆ ๔) ด้านการเรียนการสอน ควรใช้สื่อการเรียนการสอนที่สนับสนุนสาระการเรียนรู้ ไม่นั่น เนื้อหาที่เข้าใจยาก

Thesis Title : The role of buddhist monks on moral development in secondary schools, Nakhonchaisi District, Nakhonpathom Province

Researcher : Phramaha Paiboon vipulo (Boonlumlert)

Degree : Master of Arts (Buddhist Management)

Thesis Supervisory Committee

- : Asst. Prof. Dr. Surapon Suyaprom B.A., M.A., Ph.D. (Pol. Sc.)
- : Phramaha Boonlert Indhapañño, Assistant Professor B.A., M.A., M.P.A. (Conflict Management)
- : Dr. yuttana Praneet, B.A., M.A., Ph.D.(Pol. Sc.)

Date of Graduation : 31 March 2013

ABSTRACT

The objectives of this research are 1) to study the students' opinion of Buddhist monks' role to the moral development in secondary schools, 2) to compare the students' opinion of monks' role paid to the moral development in secondary education school in Nkhonchaisi District, nakhonpathom Province, by separating in individual and 3) to study the problems, obstacles and proposals of monks' role to the moral development in secondary education schools in Nakhonchaisi District, nakhonpathom Province. The method used in the process of the research was the mixed method research, that was, the quantitative research used for collecting the data in the form of using the questionnaire and the qualitative research used for collecting the data in the form of in-depth interview. The populations were the 932 students studying in the upper secondary education classes of Phloychatruchinda school, Ubonratanaratchakanya Rajvidyalaya Nakhonpathom, Phoempanya school, Laembuavidya school, Phatrayanawitthaya school and Ngiuruai bunmirangsarit school, belonging to the Office of Secondary Education Zone, Zone 9. The instruments used for collecting the data consist of the forms for interview, the form for field record and the questionnaire of the opinion. The packaged program was used for analyzing the data from the questionnaire, with statistical percentage for general data of answer givers to questionnaire. The statistics was used for valuating mean and standard deviation of the opinion level. The content analysis was used for data from the field record.

From the result of the research, it has been found that

1. The students' opinion on monks' role paid to the moral development in secondary education schools in Nakhonchaisi District, Nakhonpathom Province, in generally, was at the level " much " $\bar{X} = 4.07$. For considering as aspects, it has been found that in the aspect of teaching, it was at the higher level $\bar{X} = 4.09$ and in the aspect of teaching and training in the morality was at the lowest level $\bar{X} = 4.05$

2. The comparative result of monks' role to the moral development in the secondary education school, in Nakhonchaisi District, Nakhonpathom Province, being separated by sex, age, education and grade of learning, it has been found that the students' opinion of monks' role to the moral development in the secondary education schools in Nakhonchaisi District, Nakhonpathom Province, in the aspect of teaching and training in morality, supporting the moral activities, giving the moral advice and the aspect of learning and teaching, the opinion of the questionnaire answer givers was at the level "much " in every item. This was in the line with the fact. Hereby, all the items of the research hypothesis set were refused.

3 The proposals of monks' role to the moral development in the secondary education schools in Nakhonchaisi District, Nakhonpathon Prvince have been found that 1) in the aspect of teaching and training I morality, monks should hold more training activities in schools and monks should used the easy media for understanding in order to attract the youths. 2) in the aspect of supporting the moral activities, the more supporting activities should be held. For example, activities on Buddhist holy days and it should be help continuously . 3) in the aspect of giving the moral advices, monks should do more teaching the Buddhist doctrine and should give a chance to students to present their opinion of the essence of learning, 4) in the aspect of learning and teaching, the educational media should be used for supporting the learning essence, without emphasizing on the difficult content.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้ สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากผู้มีพระคุณหลายท่านที่ได้เมตตาช่วยให้งานลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอแสดงความขอบคุณ ผศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม, พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, ผศ. และอาจารย์ ดร.ยุทธินา ปราณีต อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ช่วยให้คำชี้แนะแนวทางในการเขียนวิทยานิพนธ์ จนได้เนื้อหาวิทยานิพนธ์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์

กราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณ พระราชวชิรญาณลังการ เจ้าคณะอำเภอพุทธมณฑล เจ้าอาวาสวัดไร่ขิง พระอารามหลวง และผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง ๕ ท่าน อันได้แก่ พระครูปุริมาณูรักษ, รศ.ดร., พระมหาโยตะ ปยุตโต, พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร, ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น, และอาจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จอย่างสมบูรณ์

ขออนุโมทนาเพื่อนรุ่น ๒ ทุกท่าน คณาจารย์ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือเป็นมิตรและเมตตาเสมอมา ที่ผู้วิจัยมีข้อติดขัด ให้กระจ่างชัดเจนสามารถทำงานบรรลุเป้าหมาย ขอขอบคุณเพื่อนๆ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธทุกรูป ที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการศึกษา

อานิสงส์บุญใดที่จะบังเกิดจากการทำวิจัยนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาคุณพระรัตนตรัยถวาย เป็นพุทธบูชา พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ขอบูชาคุณหลวงพ่พุทธรชินราช หลวงพ่อวัดไร่ขิง หลวงพ่อโต ไนโบสถ์วัดท่าไคร้ พระครูสิริวิฑูมาจารย์ (หลวงปู่หรง สุวณฺโณ) บิดา มารดา ปู่ย่า ตายาย และพุทธศาสนิกชนที่ถวายภัตตาหารทุกวัน คุณครูอาจารย์ ผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ขอบุญกุศลจงส่งผลให้ทุกท่านมีความสุขความเจริญยิ่งๆด้วยเทอญ

ขอขอบคุณท่านผู้ประสานงานข้อมูลการทำวิทยานิพนธ์ และผู้ใกล้ชิด ที่ให้กำลังใจและสนับสนุนในทุกๆเรื่องจนทำให้ผู้จัดทำวิทยานิพนธ์ได้รับประโยชน์จากการศึกษา

พระมหาไพฑูลย์ วิบุโล (บุญล้ำเลิศ)

๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ฎ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย	๕
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๖
บทที่ ๒ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น	๗
๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๑๓
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม	๒๑
๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม	๖๒
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗๗
๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๖
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๗
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๘๗
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย	๘๙

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๒
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๙๔
๔.๑ ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๙๕
๔.๒ ผลการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	๙๗
๔.๓ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	๑๐๔
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา จริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	๑๐๙
๔.๕ บทสัมภาษณ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมใน โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	๑๑๔
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๑๘
บทที่ ๕ บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๒๐
๕.๑ สรุปการวิจัย	๑๒๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๒๔
๕.๓ ข้อเสนอแนะในงานวิจัย	๑๒๖
บรรณานุกรม	๑๒๘
ภาคผนวก	๑๓๘
ภาคผนวก ก. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย	๑๓๙
ภาคผนวก ข. ผลของการหาค่า Alpha	๑๕๐
ภาคผนวก ค. ตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ของ Krejcie and Morgan	๑๕๒
ภาคผนวก ง. หนังสือขอความอนุญาติเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบหา ความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๑๕๔
ภาคผนวก จ. หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๕๖
ภาคผนวก ฉ. เครื่องมือการวิจัย	๑๖๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนมัธยมศึกษาใน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน ๖ โรงเรียน จากนักเรียนทั้งสิ้น ๙๓๒ คน	๘๘
๔.๑ จำนวนและร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล	๙๕
๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมทุกด้าน	๙๗
๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	๙๘
๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	๙๙
๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	๑๐๑
๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน	๑๐๒
๔.๗ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ โดยภาพรวม	๑๐๔
๔.๘ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ	๑๐๕
๔.๙ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามชั้นที่กำลังศึกษา	๑๐๖
๔.๑๐ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยม ศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามผลการเรียน โดยภาพรวม	๑๐๗

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่	หน้า
๔.๑๑ สรุปสมมติฐานการวิจัย	๑๐๘
๔.๑๒ แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	๑๐๙
๔.๑๓ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	๑๑๐
๔.๑๔ แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	๑๑๐
๔.๑๕ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	๑๑๑
๔.๑๖ แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	๑๑๑
๔.๑๗ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	๑๑๒
๔.๑๘ แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน	๑๑๒
๔.๑๙ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์ กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน	๑๑๓

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๒.๑ แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดทฤษฎีการพัฒนามตามหลักไตรสิกขา	๖๑
๒.๒ การพัฒนาภายนอก	๖๖
๒.๓ การพัฒนาภายใน	๖๖
๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๖
๔.๑ แสดงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย	๑๑๘

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

๑. คำย่อชื่อคำกริยาพระไตรปิฎก

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักโดยใช้ระบวย่อคำดังต่อไปนี้

		พระวินัยปิฎก		
วิ.มท. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิงค์	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (ไทย)	=	วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)
		พระสุตตันตปิฎก		
ที.ม. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค (ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวคคปาติ (ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกวรรค (ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ฉก. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.สตตค. (ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	สันตกนิบาต (ภาษาไทย)
อง.ทสก. (บาลี)	=	สุตตันตปิฎก	องคุตตรนิกาย	ทสกนิปาตปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ม. (บาลี) =		สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทสปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.ม. (ไทย) =		สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส (ภาษาไทย)
ขุ.จ. (บาลี) =		สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬนิสเทสปาติ (ภาษาบาลี)
ขุ.จ. (ไทย) =		สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	จุฬนิเทส (ภาษาไทย)
		พระอภิธรรมปิฎก		
อภิ.วิ. (ไทย)	=	อภิธรรมปิฎก	วิงค์	(ภาษาไทย)

๒. การระบุเลขหมายพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๗๒ หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมปทปาลี ฉบับภาษาบาลี พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑ - ๓๒๒ หน้าที่ ๗๒ ส่วนพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๑ - ๓๒๒/๑๓๓ หมายความว่า ระบุถึง สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท ฉบับภาษาไทยพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ข้อที่ ๓๒๑ - ๓๒๒ หน้าที่ ๑๓๓ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวไทยในฐานะที่เป็นสถาบันหนึ่งของสังคม ที่มีความสำคัญเป็นศูนย์รวมแห่งกิจกรรมความเชื่อต่างๆ พระสงฆ์จึงเป็นที่เคารพรัก และศรัทธาเชื่อถือของประชาชนเป็นอย่างมาก คุณภาพชีวิตของคนในสังคมดีขึ้นเพราะได้อาศัยพระสงฆ์บรมสั่งสอน สืบทอด เป็นประเพณีทั้งในระดับราษฎร์และระดับหลวง สิ่งเหล่านี้กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาวไทยที่นับถือศาสนาพุทธมาตั้งแต่อดีต

การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น เป็นทั้งโอกาส และความเสี่ยงต่อการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะข้อผูกพันที่จะเป็นประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่ พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^๑

สภาวะสังคมปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมถึงการพัฒนาการระบบข้อมูลสารสนเทศ และการสื่อสารในยุคไร้พรมแดน ทำให้มนุษย์สามารถรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้จากสื่อ ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วิทยุ โทรทัศน์ วิทยุทัศน์ วีซีดี ตลอดจนการค้นหาข้อมูลข่าวสารจากอินเทอร์เน็ต รวมไปถึงการรับวัฒนธรรมของต่างชาติที่เข้ามาสู่ประเทศไทย เป็นแรงกดดันให้บุคคลต้องดิ้นรนต่อสู้ทำให้เกิดความเห็นแก่ตัว อิจฉาริษยา เอารัดเอาเปรียบ ขาดความเป็นระเบียบวินัย ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน ขาดความเมตตากรุณา และเกิดปัญหาตามมามากมายทั้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้ใหญ่ ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนของชาติ ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะพบเห็นได้ตามข่าวต่าง ๆ ในหน้าหนังสือพิมพ์ประจำวันและจากการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมในสังคมไทย ได้มีการกล่าวถึงสาเหตุของความเสื่อมโทรมด้านคุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน พบว่ามี ๑๒ ประการ^๒ คือ ๑) สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ยั่วยุให้กระทำชั่ว ๒) การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ดีและตัวแบบที่เลวทางสื่อมวลชน ๓) ผู้คนหันเหออกจากคำสอนของศาสนา ๔)

^๑ ราชกิจจานุเบกษา., **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙)**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔), เล่ม ๑๒๘ (ตอนพิเศษ ๑๕๒ ง), หน้า ๓.

^๒ กนกพรธณ บัญธรรม, “พฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๔.

ผู้คนกระทำผิดอาชญากรรมมาก ๕) ผู้คนเห็นแก่ตัว ๖) ผู้คนหันเหออกจากจารีตเดิมมาก ๗) ผู้คนมีความเห็นแก่ตัว หรือคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเป็นพื้นฐานของการเลือกและตัดสินใจ ๘) มีความเสื่อมโทรมทางทรัพยากรมนุษย์มาก ๙) การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมระบบทุนนิยม ๑๐) บทบาทอันจำกัดของการศึกษา ๑๑) จุดอ่อนของกลไกทางการศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และ ๑๒) ข้อจำกัดของการศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเชิงพฤติกรรม ส่งผลให้นักเรียนซึ่งเป็นเยาวชนของชาติ ได้รับรู้ และนำไปปฏิบัติโดยไม่สามารถแยกแยะว่าสิ่งไหนถูก สิ่งไหนผิด ทำให้เกิดพฤติกรรมการเลียนแบบจนทำให้เกิดปัญหาการขาดคุณธรรมจริยธรรม ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมตามมามากมาย เช่น การแต่งกายล่อแหลม การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การใช้สินค้าฟุ่มเฟือยเหล่านี้ เป็นต้น

การพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คุณธรรม จริยธรรม ต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะเด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ต่อไปจะได้ดำรงชีวิตได้ในสังคมอย่างมีความสุข เนื่องจากเหตุผลที่ว่า ถ้าประชากรของประเทศมีคุณภาพ คือ มีความรู้ ความสามารถ ความเฉลียวฉลาด มีความอดทน ขยันขันแข็งในการทำงาน มีวิจรรณญาณในการปรับเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ มีสุขภาพพลานามัยที่แข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนมีคุณธรรม คือ เป็นผู้ที่มีศีลธรรม ตลอดจนมีวัฒนธรรม ระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความกตัญญูกตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สถาบันที่มีส่วนในการแก้ปัญหา พัฒนาสร้างเสริม และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กนั้น คือ สถาบันการศึกษา^๓

ด้วยสาเหตุดังกล่าวข้างต้น รวมถึงในฐานะของพระสงฆ์ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับโรงเรียน โดยตรงจึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนา จริยธรรม ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงอายุที่สามารถเรียนรู้ ร่วมกิจกรรม และประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ รวมถึงความเหมาะสมของวุฒิภาวะ พัฒนาการด้านต่าง ๆ ดังนั้นการศึกษาจากกลุ่มนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งมีอายุระหว่าง ๑๓ - ๑๘ ปี จึงมีความเหมาะสมและสามารถประเมินได้ชัดเจนกว่าระดับชั้นอื่นๆ มีคุณลักษณะที่สำคัญคือ การเป็นผู้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และมุ่งมั่นเพื่อแสวงหาความสำเร็จ การพัฒนาความสามารถด้านการเรียนและทางสังคม การรู้จักทำงานในหน้าที่อย่างจริงจัง และเป็นการเตรียมตัวเพื่อรับบทบาททางสังคมและการศึกษา รวมทั้งอำเภอนครชัยศรีจังหวัดนครปฐมเป็นอำเภอที่มีลักษณะกึ่งสังคมเมือง อยู่ในเขตปริมณฑล ซึ่งไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก มีการทำงานร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนอยู่มาก มีพระสงฆ์เข้าไปทำการสอนในโรงเรียนมาก มีโอกาสที่จะป้องกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้นที่จะเกิดขึ้น และพัฒนาเด็กนักเรียนและเยาวชนให้ได้รับการศึกษาที่สมบูรณ์พร้อมทั้งทางกายและจิตใจได้ เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา อันเป็นสถาบันที่หล่อหลอมคนในสังคมให้มีคุณธรรม จริยธรรมและมีความรู้ โดยพระสงฆ์สามารถนำคนในสังคมไปสู่ความเจริญทางปัญญาได้ เพื่อให้เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง การรับรู้ความรู้ ทักษะ และเจตคติ ด้วยวิธีเรียนต่างๆให้เกิด

^๓ พงษ์ศักดิ์ จันทรสุนทร, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระบบการศึกษาไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

การพัฒนาตนเองขึ้นในรูปแบบใหม่ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต และวิถีแห่งการเรียนรู้ เพื่อปลูกฝัง จริยธรรม ของเยาวชนและคนในชุมชนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมสามารถเพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการสนับสนุนบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาโดยการทบทวนเอกสารจากพระไตรปิฎก เอกสาร ตำรา ผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา จริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยมีประเด็นดังต่อไปนี้

- ๑) ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม
- ๒) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม
- ๓) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม
- ๔) ด้านการเรียนการสอน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านตัวแปร เป็น ๒ ประเภท คือ

๑) **ตัวแปรต้น** ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ ชั้นที่กำลังศึกษา ผลการเรียน

๒) **ตัวแปรตาม** ได้แก่ ความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมใน ๔ ด้าน ได้แก่

- ๑) ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม
- ๒) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม
- ๓) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม
- ๔) ด้านการเรียนการสอน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ที่ลงทะเบียนเรียนในภาคการศึกษานี้ได้แก่

๑) โรงเรียนพลอยจตุรจินดา	จำนวน ๖๓ คน
๒) โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม	จำนวน ๓๘ คน
๓) โรงเรียนเพิ่มวิทยา	จำนวน ๑๐๗ คน
๔) โรงเรียนแหลมบัววิทยา	จำนวน ๑๐๐ คน
๕) โรงเรียนภัทรญาณวิทยา	จำนวน ๔๗๗ คน
๖) โรงเรียนจิวรายนุญมีรังสฤษฎ์	จำนวน ๑๔๗ คน

รวมประชากรที่ใช้ในการวิจัยได้จำนวน ๙๓๒ คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต ๙)

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านสถานที่

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัยคือโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน ๖ แห่ง ได้แก่

- ๑) โรงเรียนพลอยจตุรจินดา
- ๒) โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม
- ๓) โรงเรียนเพิ่มวิทยา
- ๔) โรงเรียนแหลมบัววิทยา
- ๕) โรงเรียนภัทรญาณวิทยา
- ๖) โรงเรียนจิวรายนุญมีรังสฤษฎ์

๑.๓.๕ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมเป็นระยะเวลา ๖ เดือน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา เป็นอย่างไร

๑.๔.๒ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา จริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันหรือไม่

๑.๔.๓ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการสนับสนุนบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีอะไรบ้าง

๑.๕ สมมติฐานในการวิจัย

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา จริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีระดับผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยไว้ ดังนี้

ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางด้านความรู้สึก ความเชื่อและการตัดสินใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยอาศัยความรู้ การรับรู้ประสบการณ์

บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำ รวมถึงการแสดงออกและการดำเนินงาน การปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม และของพระสงฆ์ใน ๔ ด้าน ประกอบด้วย

การสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม หมายถึง การเรียนการสอนทางจริยธรรมในห้องเรียน และการที่พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในเรื่องการจัดการเรียนการสอนและจัดอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมให้แก่ นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา

การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม หมายถึง การดำเนินงานในด้านการจัดกิจกรรมวิถีชีวิต กิจกรรมประจำวัน กิจกรรมประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่างๆเป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ได้แก่ กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

การให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม หมายถึง การพูดคุยและการแก้ปัญหาทางจริยธรรม การที่พระสงฆ์ได้เป็นผู้ที่มีส่วนให้การชักจูง และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยช่วยแก้ไขปัญหา หรือให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ

การเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานในด้านการจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน

พระสงฆ์ หมายถึง พระสอนศีลธรรม และพระสอนธรรมศึกษาในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่ควรประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรมอันดี จรรยาบรรณอันดีของคนดี การประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและหลักธรรมการกระทำ หรือปฏิบัติต่อบุคคล หรือสถานการณ์ต่าง ๆ โดยปฏิบัติตามความรู้จากโครงการวิถีพุทธ ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิต โดยอาศัยหลักธรรมของ ปรัตถิมะ โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา และปัญญาวัตรธรรม

การพัฒนาจริยธรรม หมายถึง การฝึกนิสัยที่ต้องฝึกไปตามวัยโดยฝึก กระทำซ้ำๆ จนเป็นนิสัย เริ่มจากฝึกภายนอกไปสู่ภายใน สร้างความมั่นคงทางจิตใจให้เกิดความรัก และความภาคภูมิใจในคุณค่าของตนเอง

ผลการเรียน หมายถึง ระดับคะแนนเฉลี่ย ซึ่งเกรดเฉลี่ยสะสมนับถึงภาคการศึกษาปัจจุบัน

โรงเรียนมัธยมศึกษา หมายถึง โรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอนครชัยศรี ที่มีพระสงฆ์ทำการสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาที่ ๔ ถึงมัธยมศึกษาที่ ๖ ซึ่งในงานวิจัยนี้กำหนดจำนวน ๖ โรงเรียนประกอบด้วย

- ๑) โรงเรียนพลอยจตุรจินดา
- ๒) โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม
- ๓) โรงเรียนเพิ่มวิทยา
- ๔) โรงเรียนแหลมบัววิทยา
- ๕) โรงเรียนภัทรญาณวิทยา
- ๖) โรงเรียนจิวรายนบุญมีรังสฤษฎ์

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๓ ทำให้ทราบปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ในการสนับสนุนบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๑.๗.๔ ผลการวิจัยสามารถนำไปเป็นข้อมูลสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม และจังหวัดอื่นๆ

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยได้ศึกษาค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงงานด้านการวิจัยต่างๆ ที่สอดคล้องกัน ตามลำดับต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น
- ๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม
- ๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท
- ๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นทั้งด้านความหมาย ความสำคัญมานำเสนอ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสารทางวิชาการพบว่า มีผู้ให้ความหมายคำว่า ความคิดเห็น ไว้หลายท่าน ดังนี้

เอนเจิล และสเนลโกรเว (Engle, T.L. and L. Snellgrove) ได้กล่าวว่า ความคิดเห็น เป็นการแสดงออกทางด้านเจตนาที่ออกมาเป็นความพูดเป็นการสรุปหรือการลงความคิดเห็น โดยอาศัยพื้นฐานความรู้ที่มีอยู่^๑

ลูธานส์ ฟรีแมน (Luthans Freeman) ได้ให้ความหมายไว้ว่าความคิดเห็น หมายถึง ความพร้อมทางด้านจิตใจที่จะตอบสนองต่อบุคคล สถานการณ์ วัตถุและความคิดเห็นโดยมีลักษณะที่คงที่แน่นอน ซึ่งเป็นผลมาจากการเรียนรู้ และมีรูปแบบการตอบสนองอย่างเดียวกัน^๒

แมรี แอล กู๊ด (Mary L. Good) ได้ให้ความหมายของความคิดเห็น (Opinion) ไว้หลายความหมาย ได้แก่

---

^๑ T.L. Engle, and L. Snellgrove, *Psychology: Its Principle and Application*, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1969), p. 593.

^๒ Luthans Freeman, *Organization Behavioral*, 7th ed., (Singapore : McGraw-Hill, 1995), p. 609.

๑. ความหมายทั่วไป หมายถึง ความเชื่อ ความคิดเห็น ข้อพิจารณา ความรู้สึก หรือทัศนคติที่ยังไม่ได้รับการพิสูจน์อย่างแน่นอน และยังขาดน้ำหนักทางเหตุผลหรือการวิเคราะห์ หรือกล่าวกว้างๆ ได้ว่ามีความเป็นไปได้มากกว่าความรู้

๒. ความหมายเฉพาะ หมายถึง การพิจารณาหรือการวินิจฉัยอย่างมีแบบแผนจากแหล่งข้อมูล หรือบุคคลที่เชื่อถือได้

๓. ความคิดเห็นสาธารณะ (Public Opinion) หมายถึง การพิจารณาหรือข้อวินิจฉัยรวมๆ ของกลุ่มคนในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ หรือข้อเท็จจริง^๓

ไอแซค (Isaak) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกทางคำพูดหรือคำตอบที่บุคคลได้แสดงออกต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง โดยเฉพาะจากคำถามที่ได้รับทั่วไปโดยปกติแล้วความคิดเห็นจะแตกต่างจากทัศนคติ คือความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะขณะที่ทัศนคติจะเป็นเรื่องทั่วไป ซึ่งจะมีความหมายที่กว้าง^๔

โคเลสนิค (Kolesnik) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็นเป็นการแสดงออกซึ่งการตัดสินใจจากการประเมินค่า หรือทัศนคติเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ^๕

กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นเพียงการแสดงออกที่เกิดจากความรู้สึกภายในต่าง ๆ ซึ่งความรู้สึกภายในนั้นอาจเป็นเพียงเจตคติหรือความเชื่อหรือความนิยม หรือถ้าจะกล่าวในลักษณะของพฤติกรรมในแง่ของจิตวิทยาก็กล่าวได้ว่าเจตคติ ความเชื่อ ความนิยมเป็นพฤติกรรมภายในที่ไม่มีผู้ใดสังเกตหรือทราบได้ นอกจากตัวของเขาผู้นั้น แต่ความคิดเห็นพฤติกรรมภายนอกที่ผู้อื่นสามารถสังเกตหรือทราบได้อย่างชัดเจนตั้งนั้นคนที่มีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมอย่างหนึ่ง แต่ถ้าเขาไม่แสดงความคิดเห็นออกมาก็จะไม่มีผู้ใดทราบได้เลยว่าเขามีเจตคติหรือความเชื่อหรือค่านิยมเช่นใด^๖

จำลอง เงินดี ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ ความคิดเห็นนั้นอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการแสดงออกของทัศนคติก็ได้ สังเกตและวัดได้จากคนแต่มีส่วนที่แตกต่างไปจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้นเจ้าตัวอาจจะตระหนักหรือไม่ตระหนักก็ได้^๗

^๓ Mary L. Good, *Integrating the Individual and the Organization*, (New York : Wiley, 2006), p. 17.

^๔ A.C. Isaak, *Scope and Methods of Political Science : An Introduction to the Methodology of Political Inquiry*, (Illinois : The Dorsey Press, 1981), p. 203.

^๕ W.L., Kolesnik, *Education Psychology Industry*, (Boston : Houghton Mifflin Company, 1970), p. 320.

^๖ กมลรัตน์ หล้าสุวงษ์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๗), หน้า ๑๗๔-๑๗๕.

^๗ จำลอง เงินดี, *เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๒.

ถวิล ธาราโกชน์ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า การเกิดความคิดเห็นว่าเกิดจากประสบการณ์ การอบรมเลี้ยงดู อิทธิพลของสื่อมวลชน เหตุการณ์ที่ประทับใจ บุคลิกภาพของบุคคล ความต้องการที่จะบรรลุผลตามที่ปรารถนา อื่น ๆ อีกหลายประการซึ่งมนุษย์จะเรียนรู้หลังเกิดอย่างไรก็ตามสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีความคิดเห็นต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น ๔ ประการ คือ^๕

๑) ประสบการณ์เฉพาะอย่าง เป็นประสบการณ์ที่บุคคลได้พบกับเหตุการณ์นั้นด้วยตนเอง และการไปพบนั้นทำให้เกิดความฝังใจกลายเป็นความคิดเห็นของบุคคลนั้น

๒) การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยปกติในชีวิตประจำวันคนเราต้องเกี่ยวข้องติดต่อกับบุคคลอื่น ดังนั้น จึงรับเอาความคิดเห็นหลาย ๆ อย่างไว้โดยไม่ตั้งใจ เพราะการเกี่ยวข้องกันนั้นเป็นลักษณะที่ไม่มีแบบแผน โดยจะเป็นกลุ่มครอบครัว เครือญาติ หรือผู้ที่สนับสุนกัน ส่วนตัวกลางที่เป็นสื่อสำคัญและมีอิทธิพลในการสร้างทัศนคติ คือ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ หนังสือ วารสารต่าง ๆ เป็นต้น

๓) รูปแบบ บ่อยครั้งที่ความคิดเห็นพัฒนามาจากการเลียนแบบ กล่าวคือ เป็นการมองดูบุคคลอื่นว่า การกระทำหรือปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างไร แล้วก็จำเอาเป็นรูปแบบปฏิบัติ ซึ่งรูปแบบนั้นจะก่อให้เกิดความคิดเห็นได้มากหรือน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับว่า ผู้เป็นแบบนั้นเป็นบุคคลที่เขายอมรับนับถือเพียงใด

๔) องค์ประกอบของสถาบัน อันได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน วัด หน่วยงาน สมาคม องค์การต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งสถาบันเหล่านั้นมีส่วนในการสร้างความคิดเห็นแก่บุคคล

ธงชัย สันติวงษ์ ได้กล่าวถึง ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความคิดเห็น ได้แก่^๖

๑) การจูงใจทางร่างกาย ความคิดเห็นและทัศนคติของคนเกิดได้จากความต้องการให้ได้รับสิ่งต่าง ๆ ความต้องการทางด้านร่างกาย ซึ่งถ้าความคิดเห็นนั้น สามารถตอบสนองความต้องการของร่างกายได้ดี ความคิดเห็นและทัศนคติก็จะออกมาในลักษณะทางบวก และในทางกลับกันหากโอกาสตอบสนองความต้องการของร่างกายไม่ดีลักษณะของความคิดเห็นนั้นจะออกมาในลักษณะทางลบ

๒) ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นและทัศนคติส่วนมากจะอยู่บนพื้นฐานของการได้รับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับนั้นบางส่วนจะไปสร้างทัศนคติและความคิดเห็นได้

๓) การเกี่ยวข้องกับกลุ่ม ทัศนคติและความคิดเห็นบางอย่างจะมาจากกลุ่มโดยที่สมาชิกของกลุ่มจะแสดงออกมาเพื่อให้กลุ่มของตนเองอยู่รอด หรือสามารถดำรงอยู่และมีการพัฒนาตลอดทั้งที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกให้ได้มากที่สุด ครอบครัว กลุ่มเพื่อน กลุ่มนักเรียน กลุ่มกีฬา ชมรมต่าง ๆ บางทีอาจมีการถ่ายทอดข้อมูลจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งของกลุ่มแล้วทำให้เกิดทัศนคติ และความคิดเห็นได้เช่นกัน

๔) ประสบการณ์ ประสบการณ์ของแต่ละคนที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดย่อมมีส่วนทำให้บุคคลนั้นมีความคิดเห็นและทัศนคติได้มาก

^๕ ถวิล ธาราโกชน์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕-๖๗.

^๖ ธงชัย สันติวงษ์, **การบริหารงานบุคคล**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖๖.

๕) ปัจจัยอื่น ๆ เช่น เพศ ของผู้แสดงความคิดเห็น และทัศนคติ เวลาของการแสดงความคิดเห็น คือ คนเราเมื่ออยู่ในสถานการณ์หนึ่งก็จะมีความคิดเห็นแบบหนึ่ง ถ้าอยู่ในสถานการณ์หนึ่งความคิดเห็นก็อาจเปลี่ยนไปเป็นอีกแบบหนึ่งไม่เหมือนเดิม โดยที่ความคิดเห็นและทัศนคติที่เกิดขึ้นนั้นมิได้มาจากทุกปัจจัยแต่จะมาจากหลาย ๆ ปัจจัย แล้วแต่ส่วนไหนมีมากกว่ากัน ซึ่งสามารถดูได้จากความคิดเห็นหรือทัศนคตินั้น

นพมาศ ธีรเวคิน ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นนั้นถูกจัดว่าเป็นส่วนที่มนุษย์ได้แสดงออกมาโดยการพูดหรือการเขียน มนุษย์นั้นจะพูดจากใจจริงพูดตามสังคมหรือพูดเพื่อเอาใจผู้ฟังก็ตาม แต่เมื่อพูดหรือเขียนออกไปแล้วก็ทำให้เกิดผลได้ คนส่วนใหญ่มักจะถือว่าสิ่งที่มนุษย์แสดงออกมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นใจ^{๑๐}

บุญเรียง ขจรศิลป์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกทางวาจาของเจตคติ การที่บุคคลกล่าวว่าเขามีความเชื่อหรือความรู้สึกอย่างไรนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นของบุคคลนั้น ดังนั้น การวัดความคิดเห็นของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้^{๑๑}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงออกซึ่งวิจาร์ณญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นการอธิบายเหตุผลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความคิดเห็นมีลักษณะที่แคบกว่าทัศนคติในขณะที่ทัศนคติเป็นสิ่งที่แสดงภาพความรู้สึกต่างๆไปเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ แต่ความคิดเห็นจะอธิบายเหตุผลเฉพาะ^{๑๒}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า ความเห็น (ทิฏฐิ) หมายรวมถึง ความเชื่อถือ ลัทธิ ทฤษฎี ความเข้าใจตามนัยเหตุผล ข้อที่เข้ากับความเข้าใจของตน หลักการที่เห็นสมควร ข้อที่ถูกใจ ข้อที่เชิดชูเอาไว้ความใฝ่นิยม หรือที่ปัจจุบันเรียกกันว่าค่านิยม รวมไปถึงอุดมการณ์ แนวทัศนคติในการมองโลกและชีวิต ที่เรียกกันว่า โลกทัศน์และชีวิตทัศน์ต่างๆ ตลอดจนทัศนคติพื้นฐานที่สืบเนื่องจากการเก็บความเข้าใจและความใฝ่ใฝ่เหล่านั้น ถ้าจะจัดเข้าเป็นพวกๆ ก็คงมี ๒ ระดับ คือ ความเห็น ความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าว่า ดี ไม่ดี ควรจะเป็น ไม่ควรจะเป็น เป็นต้น^{๑๓}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง เป็นข้อพิจารณาเห็นว่า เป็นจริงจากการใช้ปัญญาและความคิดประกอบ ถึงแม้ว่าจะไม่ได้อาศัยหลักฐานพิสูจน์ยืนยันได้เสมอไปก็ตาม^{๑๔}

^{๑๐} นพมาศ ธีรเวคิน, **จิตวิทยาสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๙๙.

^{๑๑} บุญเรียง ขจรศิลป์, **วิธีวิจัยการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : พิษณุ พรินตติ้ง, ๒๕๓๔), หน้า ๗๘.

^{๑๒} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, **จิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒), หน้า ๒๕.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๗๓๕ - ๗๓๖.

^{๑๔} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมสังคมิวิทยาอังกฤษ-ไทย**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คพับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๖.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทักษะ/ความคิดเห็น ว่า ทั้งสองคำนี้มีความแตกต่างกันแต่อาจใช้ใช้แทนกันได้ โดยทั่วไป ทักษะ (Attitudes) เป็นความพึงพอใจ แนวโน้มทักษะหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือความรู้สึกที่มีเกี่ยวกับเหตุการณ์ ส่วนความคิดเห็น (Opinion) เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยถือว่าทั้งทักษะและความคิดเห็นใช้แทนกันได้^{๑๕}

สุชา จันทร์เอม ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่เป็นลักษณะที่ไม่ลึกซึ้งเช่นเดียวกับทักษะ ซึ่งกล่าวโดยทั่วไปคนเราจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป และความคิดเห็นก็เป็นส่วนหนึ่งของทักษะ^{๑๖}

สุโท เจริญสุข ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง สภาพความรู้สึกทางด้านจิตใจที่เกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ของบุคคลอันเป็นผลให้บุคคลมีความคิดต่อสิ่งใด สิ่งหนึ่งในลักษณะที่ชอบ ไม่ชอบ หรือเฉย ๆ^{๑๗}

สุพัตรา สุภาพ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยเฉพาะการพูดหรือการเขียน ซึ่งในการแสดงออกนั้นจะต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ และพฤติกรรมระหว่างบุคคลก่อนที่จะมีการตัดสินใจแสดงออก ซึ่งการแสดงออกนี้อาจได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากผู้อื่นก็ได้^{๑๘}

อุทัย หิรัญโต ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นของคนมีหลายระดับ คือ อย่างผิวเผินก็มี อย่างลึกซึ้งก็มี สำหรับความคิดเห็นที่เป็นทัศนคตินั้น เป็นความคิดเห็นอย่างลึกซึ้งและติดตัวไปเป็นเวลานาน เป็นความคิดเห็นทั่ว ๆ ไป ไม่เฉพาะอย่างและมีอยู่เป็นเวลานาน เรียกว่า ความคิดเห็น เป็นความคิดเห็นประเภทหนึ่งที่ไม่ตั้งอยู่บนรากฐานของพยานหลักฐานที่เพียงพอแก่การพิสูจน์ มีความรู้แห่งอารมณ์น้อยและเกิดขึ้นได้ง่ายแต่ก็สลายตัวเร็ว^{๑๙}

สรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือการแสดงออกซึ่งวิจารณ์ญาณที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องของจิตใจและเปลี่ยนแปลงไปตามข้อเท็จจริง หรือสถานการณ์หนึ่ง ๆ ขึ้นกับคุณสมบัติส่วนบุคคลความคิดเห็นคล้ายกับทักษะแต่เป็นความรู้สึกที่ผิวเผินหรือหยาบกว่าทักษะ

^{๑๕} ศิริวรรณ เสรีรัตน์, การวิจัยการตลาด ฉบับมาตรฐาน, (กรุงเทพมหานคร : A.N. การพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๑๙.

^{๑๖} สุชา จันทร์เอม, จิตวิทยาสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

^{๑๗} สุโท เจริญสุข, หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๑๘} สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๒๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓๒.

^{๑๙} อุทัย หิรัญโต, สังคมวิทยาประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๘๐-๘๑.

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับความคิดเห็น

จากการตรวจสอบเอกสารปรากฏว่า มีผู้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้หลายท่าน ดังนี้

เฟรด เอ็ม พี แมน (Feld M.P. Man) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่าการสำรวจความคิดเห็น เป็นการศึกษา ความรู้สึกของบุคคล กลุ่มคนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ละคนจะแสดงความเชื่อและความรู้สึกใด ๆ ออกมาโดยการพูด การเขียน เป็นต้น การสำรวจความคิดเห็นจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงนโยบาย หรือการเปลี่ยนแปลงระบบงาน รวมทั้งในการฝึกหัดทำงานด้วย เพราะจะทำให้การดำเนินงานต่างๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และเป็นไปตามความพอใจของผู้ร่วมงาน^{๒๐}

ฮูร์ล็อก อี (Hurlock E.) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นการแสดงออกด้านความรู้สึกสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความรู้สึกเชื่อถือที่ไม่ได้อยู่บนความแน่นอนหรือความจริง แต่ขึ้นอยู่กับจิตใญ่บุคคลจะแสดงออกโดยมีข้ออ้าง หรือการแสดงเหตุผลสนับสนุนหรือปกป้องความคิดเห็นนั้น ความคิดเห็นบางอย่างเป็นผลของการแปลความหมายของข้อเท็จจริงขึ้นอยู่กับคุณสมบัติเฉพาะตัวของแต่ละคน เช่น พื้นความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สภาพแวดล้อม และมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบที่สำคัญ การแสดงความคิดเห็นอาจจะได้รับการยอมรับหรือปฏิเสธจากคนอื่นๆ ก็ได้^{๒๑}

นัตต์เนลลี จุม ซี (Nunally Jum C.) ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ทั้งความคิดเห็นและทัศนคติเป็นเรื่องของการแสดงออกของแต่ละบุคคลต่อประชาธิปไตยทั่วไปต่อขนบธรรมเนียมประเพณี และการแสดงออกทางความคิดเห็นในรูปที่เกี่ยวกับตัวเขาและได้กล่าวต่อไปอีกว่า คำว่า ความคิดเห็นนั้น จะใช้ในเรื่องเกี่ยวกับการลงความคิดเห็น (Judgment) และความรู้ (Knowledge) ในขณะที่ทัศนคตินั้นมักใช้กันมากในเรื่องที่เกี่ยวกับความรู้สึก (Feeling) และความชอบพอ (Preference) ท้ายที่สุดเขาได้สรุปว่า เรามักใช้คำว่า ความคิดเห็นมากกว่าทัศนคติ^{๒๒}

สุชา จันทรเอน และสุรางค์ จันทรเอน ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความคิดเห็นไว้ว่า ความคิดเห็นเป็นส่วนหนึ่งของทัศนคติ เราไม่สามารถแยกความคิดเห็นและทัศนคติออกจากกันได้ เพราะความคิดเห็นมีลักษณะคล้ายทัศนคติ แต่ความคิดเห็นแตกต่างจากทัศนคติตรงที่ทัศนคตินั้น เป็นความพร้อมทางจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจแสดงออกมาได้ทั้งคำพูดและการกระทำ ทัศนคติไม่เหมือนกับความเห็นตรงที่ไม่ใช่สิ่งเร้าที่จะแสดงออกอย่างเปิดเผยหรือตอบสนองอย่างตรง ๆ และลักษณะของความคิดเห็นไม่ลึกซึ้งเหมือนทัศนคติ^{๒๓}

^{๒๐} Fled M.P. man, *Psychology in the Industrial Environment*, (London : Butterworth and Co., Ltd., 1971), p.3.

^{๒๑} E. Hurlock, *Adolescent Development*, (New York : McGraw-Hill Book, 1995), pp.145-148.

^{๒๒} C. Nunally Jum, *Test and Measurements Assessment and Prediction*, (NewYork : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950), p. 285.

^{๒๓} สุชา จันทรเอนและสุรางค์ จันทรเอน, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐๔.

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องความคิดเห็น เป็นการแสดงออกมาที่เกิดจากความรู้สึกภายใน ซึ่งอาจเป็นเจตคติ ค่านิยม ความเชื่อ ที่มนุษย์ได้แสดงออกมาจากความรู้สึกนึกคิดโดยผ่านมาทางคำพูด การเขียน การตอบ วิชาควิจารณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อ ค่านิยม ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ไม่มีถูกหรือผิด ความคิดเห็นนี้ไม่มีความถาวรและมีการเปลี่ยนแปลงได้โดยง่ายและความคิดเห็นย่อมได้รับอิทธิพลจากทัศนคติ เป็นหลัก

๒.๒ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

ในเรื่องแนวความคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารจากงานวิชาการ แล้วพบว่าผู้มีผู้ให้ความหมาย ประเภท และทฤษฎีบทบาท ไว้หลายท่าน ดังนี้

๒.๒.๑ ความหมายของบทบาท

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทบาท พบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ชินิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่ที่แสดงจริง^{๒๔}

ประภาพิศ สัญชาติเจตน์ ได้กล่าวว่า บทบาท หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคน ซึ่งคนอื่นคาดคิดหรือคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง^{๒๕}

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า สิ่งที่คุณจะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^{๒๖}

พัชนี วรกวิน ได้กล่าวว่า บทบาท ก็คือ แบบแผนของพฤติกรรมซึ่งเป็นไปตามตำแหน่ง หรือสถานภาพของคุณบุคคล อันเกิดจากความคาดหวังของคุณคนในสังคมนั้นๆ และบทบาทอาจเปลี่ยนไปได้ตามตำแหน่งที่เปลี่ยนไป^{๒๗}

พัทยา สายหู ให้ความหมายไว้ว่า บทบาท คือ การกระทำต่างๆ ตาม “บท” ที่กำหนดไว้ให้ผู้แสดงต้องทำ トラบใดที่ยังอยู่ใน “บท” นั้น เปรียบได้เหมือน “บท” ของตัวละครที่กำหนดให้ผู้แสดงในละครเรื่องนั้นๆ เป็นตัวอะไร มีบทบาทที่จะต้องแสดงอย่างไร”^{๒๘}

^{๒๔} ชินิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์, *จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

^{๒๕} ประภาพิศ สัญชาติเจตน์, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔) หน้า ๘๙.

^{๒๖} ปราชญา กล้าผจญ, *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๔.

^{๒๗} พัทณี วรกวิน, *จิตวิทยาสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖), หน้า ๕๒.

^{๒๘} พัทยา สายหู, *กลไกของสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๔๗.

ไพบูลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายว่า บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครองอยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลาความพอใจ^{๒๙}

วราคม ทีสุกะ กล่าวว่า บทบาท คือสิ่งที่เราทำ หรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^{๓๐}

สงวน สุทธิเลิศอรุณ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ซึ่งเป็นไปตามความคาดหวังของสังคมหรือตามลักษณะการรับรู้ หรือตามที่แสดงจริง^{๓๑}

โสภา ชูพิกุลชัย ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคลซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขาทำ ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งโดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคมของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน บทบาทที่ทำให้คนในสังคมสามารถคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ทำให้เกิดประโยชน์ในการทำงานร่วมกันเป็นทีม^{๓๒}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของบทบาทว่า หมายถึง การทำตามบท, การทำตามบท, โดยปริยายหมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู^{๓๓}

ลินตัน (Linton) ให้ความหมายว่า บทบาทเป็นจุดของความคาดหวังตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพสังคมตั้งนั้น บุคคลต่างๆ ในสังคมจะมีบทบาทเป็นกรอบและถูกคาดหวังว่าควรมีพฤติกรรมอย่างไร^{๓๔}

สรุปได้ว่า บทบาทก็คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆว่า บทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

^{๒๙} ไพบูลย์ ช่างเรียน, สารานุกรมศัพท์ทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๓๐} วราคม ทีสุกะ, สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

^{๓๑} สงวน สุทธิเลิศอรุณ, จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์ การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘.

^{๓๒} โสภา ชูพิกุลชัย, จิตวิทยาสังคมประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔๕.

^{๓๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๒๑๗.

^{๓๔} ลินตัน (Linton), อังโน ชิตยา สุวรรณชฎ, พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนาระยะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

๒.๒.๒ ประเภทของบทบาท

จากการตรวจสอบเอกสาร ปรากฏว่ามีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทของบทบาทไว้หลายท่าน ดังนี้

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้จำแนกประเภทของบทบาทได้เป็น ๓ ประการ คือ

- ๑) บทบาทในอุดมคติ เป็นบทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎระเบียบหรือกฎหมาย
- ๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจเป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึกนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง
- ๓) บทบาทที่แสดงออกจริง เป็นการกระทำที่เกิดจากกระทำของบุคคลจริง^{๓๕}

สุดา ภิรมย์แก้ว ได้แยกประเภทของบทบาทไว้ ๓ ประเภท คือ

๑) บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้ตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคมเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติเป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพนั้นๆ ควรกระทำแต่อาจไม่มีใครทำตามนั้นได้

๒) บทบาทที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่บุคคลคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับทัศนคติ ค่านิยม บุคลิกภาพ รวมถึงประสบการณ์ของแต่ละบุคคลด้วย

๓) บทบาทที่บุคคลแสดงออกจริง (Enacted Role) เป็นบทบาทที่บุคคลปฏิบัติจริง ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย จึงทำให้การแสดงบทบาทมีความแตกต่างกันไป^{๓๖}

อรุณ รักธรรม ได้แยกประเภทของบทบาทไว้ ๓ ประเภท คือ

๑) บทบาทจริง (Actual Role) เป็นพฤติกรรมที่แท้จริงของผู้ที่ถูกควบคุมโดยอารมณ์ เจตคติ พฤติกรรมส่วนตัว และปัญหาในการปฏิบัติงาน

๒) บทบาทที่ถูกกำหนด (Prescription Role) เป็นขอบเขตหน้าที่ความรับผิดชอบ ซึ่งหน่วยงานหรือองค์กรเป็นผู้กำหนด

๓) บทบาทที่คาดหวัง (Expectation Role) เป็นความคาดหวังของบุคคลหรือสังคมที่มีต่อบุคคลผู้ครองตำแหน่ง และเป็นความคาดหวังของตนเองต่อบทบาทนั้นๆ^{๓๗}

วินิจ เกตุขำ และคำเพชร ฉัตรศุภสกุล แยกประเภทของบทบาทไว้ ๒ ประเภท คือ

๑) บทบาทที่เข้ากันได้กับบุคลิกภาพส่วนรวมของบุคคล หมายถึง บทบาทที่แสดงออกมาแล้วไม่ขัดกับความรู้สึกของตนเอง และไม่ผิดไปจากความหมายของสังคมที่กำหนดว่าเขาควรมีบทบาทอย่างไร

^{๓๕} จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๒.

^{๓๖} สุดา ภิรมย์แก้ว, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๖๓.

^{๓๗} อรุณ รักธรรม, พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๖.

๒) บทบาทที่เข้ากันไม่ได้กับบุคลิกภาพส่วนรวมของบุคคล หมายถึง บทบาท ที่แสดงออกมาแล้วขัดกับความรู้สึกของตนเอง และผิดไปจากความหมายที่สังคมกำหนดว่าเขาควรมีบทบาทอย่างไร^{๓๘}

เดโซ สวานานนท์ ได้แยกประเภทของบทบาทไว้ ๒ ประเภท คือ

๑) บทบาทที่รัดกุม คือ บทบาทที่มีข้อกำหนดที่จะต้องปฏิบัติตาม ที่แน่นอนตายตัว ยืดหยุ่นไม่ได้ เช่น บทบาทของเจ้าบ่าวเจ้าสาวในพิธีแต่งงาน บทบาทของนายกรัฐมนตรี เป็นต้น

๒) บทบาทที่ยืดหยุ่นได้ คือ บทบาทที่ยอมให้พฤติกรรมอันสัมพันธ์กับบทบาทนั้นเปลี่ยนแปลงได้ตามสมควร ไม่มีข้อกำหนดตายตัว เช่น บทบาทของบิดาแสดงได้ดีถึงฐานะของบิดา เป็นต้น แต่พฤติกรรมของบิดาต่อบุตรอาจแปรผันได้มากพอสมควรระหว่างบิดาของแต่ละคน^{๓๙}

ลีวินสัน (Levinson) ได้ให้ความหมายของ บทบาทไว้ ๓ ประการดังนี้

๑. บทบาท หมายถึง ปทัสถาน ความมุ่งหวัง ข้อห้าม ความรับผิดชอบและอื่น ๆ ที่มีลักษณะในตนเองเดียวกัน ซึ่งผูกพันกับตำแหน่งทางสังคมที่กำหนดให้บทบาทตามความหมายนี้ คำนึงถึงตัวบุคคลน้อยที่สุด แต่มุ่งไปถึงการชี้บ่งถึงหน้าที่อันควรกระทำ

๒. บทบาท หมายถึง ความเป็นไปของบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งที่คิด และทำเมื่อดำรงตำแหน่งนั้นๆ

๓. บทบาท หมายถึง การกระทำของบุคคลแต่ละคนที่กระทำโดยให้สัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมหรืออาจจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ แนวทางอันบุคคลพึงกระทำเมื่อตนดำรงตำแหน่งนั้นๆ^{๔๐}

เบอร์โล (Berlo) ได้ให้แนวความคิดของบทบาทไว้ดังนี้

๑.) บทบาทที่กำหนดไว้ คือ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นระเบียบอย่างชัดเจนว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องทำอะไรบ้าง

๒.) บทบาทที่กระทำจริง คือ บทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงเมื่ออยู่ในบทบาทนั้น ๆ

๓.) บทบาทที่ถูกคาดหวัง คือ บทบาทที่ถูกคาดหวังโดยผู้อื่นว่าบุคคลที่อยู่ในบทบาทควรกระทำอย่างไร^{๔๑}

สรุปได้ว่า บทบาทก็คือ พฤติกรรมที่แสดงออกตามสถานของบุคคลในสังคม บทบาท เป็นแบบแผน ความต้องการ เป้าประสงค์ ความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยมและการกระทำของสมาชิกที่ชุมชนคาดหวังว่าจะต้องเป็นตามลักษณะของตำแหน่งนั้นๆ หรืออาจกล่าวสั้นๆ ว่าบทบาทคือสิทธิหน้าที่ในการกระทำของบุคคลหนึ่งที่มีต่อบุคคลอื่นในสังคมตามสถานภาพของตนเอง

^{๓๘} วินิจ เกตุขำ และคำเพชร ฉัตรสุกสกุล, *กระบวนการกลุ่ม*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๖๓

^{๓๙} เดโซ สวานานนท์, *การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๔๐} ลีวินสัน (Levinson), อ้างใน วิเชียร ชันทองดี, “บทบาทของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูวิศาลเมธคุณ วัดพิชโสภาราม อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙.

^{๔๑} เบอร์โล (Berlo), *เรื่องเดียวกัน*, หน้า ๒๐.

๒.๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

บทบาทภาระหน้าที่ที่สำคัญของแต่ละบุคคลที่จะพึงกระทำให้สำเร็จ บุคคลคนหนึ่ง มีบทบาทสำคัญสำหรับตนเพียงคนเดียว แต่บุคคลอีกคนหนึ่ง มีบทบาทที่สำคัญสำหรับผู้คนจำนวนมาก ในแต่ละวันแต่ละบุคคลก็ต้องดำเนินชีวิตของตนมีหน้าที่ที่ตนต้องรับผิดชอบ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับบทบาทนั้น ได้มีผู้ที่กล่าวเอาไว้ ดังต่อไปนี้

กรรณิการ์ ขวัญอารีย์ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially prescribed or ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ^{๔๒}

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader)^{๔๓}

จิตยา สุวรรณชฎ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (ideal role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่งอารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม จิตยา สุวรรณชฎ ได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่ง และบทบาททางสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. มีสถานภาพ (status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง
๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
๓. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น

^{๔๒} กรรณิกา ขวัญอารีย์, “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕), หน้า๑๒.

^{๔๓} งามตา สุขประเสริฐ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, รัฐประศาสนศาสตร มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๐.

๔. ฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ในสังคมนั้น

๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกิริยาของคนที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (stimulus) ที่มีอยู่ในเวลา และสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม^{๔๔}

นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้ผู้นำไว้ ๓ ประการดังนี้

๑. ผู้รักษาหรือประสานให้สมาชิกกลุ่มอยู่ร่วมกัน (Maintenance of Membership) หมายถึงจะต้องอยู่ใกล้ชิดกับกลุ่ม มีความสัมพันธ์คนในกลุ่ม และเป็นที่ยอมรับของคนในกลุ่มทำให้มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน

๒. ผู้ปฏิบัติภารกิจของกลุ่มให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Objective Attainment) หมายถึงเขาจะต้องรับผิดชอบในกระบวนการ วิธีการทำงานด้วยความมั่นคงและเข้าใจได้ และเขาจะต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมาย

๓. ผู้อำนวยการให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่ม (Group Interaction Facilitation) หมายถึงเขาจะต้องปฏิบัติงานในทางที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์และปฏิบัติด้วยดีของสมาชิกในกลุ่ม การติดต่อสื่อสารที่ดีเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นการช่วยให้หน้าที่บรรลุเป้าหมาย^{๔๕}

ประเวศ วะสี ได้เสนอบทบาทของพระสงฆ์ไว้ดังนี้

๑. พระสงฆ์เป็นผู้สร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ วัตถุประสงค์ของการบวชคือ เพื่อเรียนรู้ ดังนั้น สงฆ์คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งควรจะเป็น ๓ เรื่องใหญ่ๆ คือ การเรียนรู้พุทธธรรมให้ลึกซึ้งทั้งทางปริยัติและปฏิบัติ การเรียนรู้สังคมปัจจุบันให้เท่าทันสังคมปัจจุบันเพื่อประโยชน์ในการสอน และการเรียนรู้ติดต่อสื่อสารให้เป็นที่สนใจของผู้คนให้จับใจผู้คนให้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม หรือที่เรียกว่า “อนุศาสนีปาฏิหาริย์” รวมทั้งความสามารถในการใช้เครื่องมือติดต่อสื่อสารสมัยใหม่ด้วย

๒. การศึกษาของสงฆ์ควรร่วมกับทางโลกพัฒนาหลักสูตรสำหรับการศึกษาของพระสงฆ์

๓. พระสงฆ์ควรทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ความสำคัญของวัด คือ การเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดังนั้น ถ้าวัดเข้มแข็งจะทำให้โครงสร้างของชุมชนเข้มแข็งด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการมีศีลธรรมอันดีงามของสมาชิกในชุมชน ถ้าวัดลอยตัวออกจากโครงสร้างของสังคมในชุมชน จะทำให้ชุมชน และสังคมอ่อนแอไปด้วย

๔. พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระบบในโรงเรียน ทั้งระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา จำนวนกว่า ๓๐,๐๐๐ โรงเรียน เพราะโรงเรียนเหล่านี้ยังไม่สามารถผลิตคนที่มี

^{๔๔} ทิตยา สุวรรณชญ, พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา, หน้า ๔๓.

^{๔๕} นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์, หลักการบริหารการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓.

ความเข้าข้างทางปัญญาและศีลธรรม ในส่วนที่ยังขาดหากวัดสามารถจัดให้มีกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมได้

๕. พระสงฆ์ควรแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เนื่องจากโลกปัจจุบันมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสังคมระดับต่างๆ พระสงฆ์ควรศึกษาให้เข้าใจว่าความรุนแรงนั้นหมายถึงอะไร มีขอบเขตแค่ไหน มีกี่ประเภท มีสาเหตุอะไรบ้าง มีวิธีป้องกันและแก้ไขอย่างไร วิธีใดได้ผล จะพัฒนาวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้ดีขึ้นอย่างไร

๖. พระสงฆ์ต้องเป็นผู้นำในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยต้องพยายามศึกษาให้เข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อม และวิธีแก้ไขให้ลึกซึ้งเพื่อจะได้สอนประชาชนได้อย่างถูกต้อง และวัดควรเป็นต้นแบบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนรู้วิธีโรทางดับทุกข์ และรู้มรรควิธีที่จะดับทุกข์

๗. ช่วยพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์แผ่นดินธรรมแผ่นดินทอง โดยเป็นแกนนำร่วมกับผู้นำชุมชน และชาวบ้าน พัฒนาด้านจิตใจ ด้านสังคม และด้านเศรษฐกิจ^{๔๖}

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคลที่มีอยู่นั้นมีส่วนสำคัญต่อตนเองและผู้คนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสถาบันศาสนา สถาบันครอบครัว สถาบันการปกครอง สถาบันการศึกษา สถาบันไหนๆ ก็ตาม เพื่อให้เกิดความมีระเบียบเรียบร้อย ไม่ก้าวก่ายต่อหน้าที่ของกันและกัน จึงมีการแบ่งหน้าที่ให้แกกัน อย่างถูกต้องตรงต่อความรู้และความสามารถ ของแต่ละบุคคล หากว่าผู้ที่มีหน้าที่ไม่ยอมทำหน้าที่นั้นให้เต็มที่หรือทำได้ต่ำกว่ามาตรฐานแล้วก็จะส่งผลเสียต่อตนเองผู้อื่น หากทำได้ดีสมบูรณ์ก็จะเป็นผลดีเป็นประโยชน์อย่างมาก ฉะนั้น การเป็นผู้ที่รู้จักหน้าที่เอาใจใส่ต่อหน้าที่จึงเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ควรปล่อยปละละเลยหน้าที่ที่มีอยู่

๒.๒.๔ ทฤษฎีบทบาท (Role Theory)

ในการศึกษาครั้งนี้ คงไม่สามารถละเอียดที่จะไม่กล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้ การเข้าใจทฤษฎีบทบาทจะทำให้สามารถวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ได้ ดังนั้นสมาชิกทุกคนในสังคม จึงควรที่จะเรียนรู้บทบาทของกันและกันว่าเมื่อไร เวลาไหน และที่ใด บุคคลควรจะแสดงบทบาทอย่างไรจึงจะเหมาะสมอันเป็นที่พึงพอใจของทุกฝ่าย พอจะสรุปทฤษฎีต่างๆ ได้ ดังนี้

ทฤษฎีบทบาทมินต์ซเบิร์ก (mintzberg) ได้กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติงานในบทบาท ๑๐ บทบาทด้วยกัน ซึ่งสามารถจัดแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มบทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มบทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และกลุ่มบทบาทการตัดสินใจ

๑. บทบาทความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (interpersonal roles) ได้แก่ บทบาทของความ เป็นหัวหน้าในเชิงสัญลักษณ์ (figurehead role) เช่น ประธานในงานพิธีการต่างๆ บทบาทการ แสดงออกในฐานะผู้นำ (leader) ได้แก่ การจ้างงาน การอบรม การกระตุ้นจูงใจ และการรักษา ระเบียบวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา ส่วนบทบาทสุดท้าย คือ บทบาทการประสานงานในกลุ่ม

^{๔๖} ประเวศ วะสี, “พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคม” ในหลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ, ๒๕๓๙), หน้า ๘๒.

(liaisonrole) ได้แก่ การกระทำกิจกรรมซึ่งต้องสัมพันธ์กับบุคคลหรือกลุ่มที่อยู่ภายใน และภายนอกองค์กร เช่น ผู้จัดการฝ่ายการตลาดขอข้อมูลด้านกำลังคนจากผู้จัดการฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคล ถือเป็น การติดต่อประสานงานกันภายในองค์กรแต่หากผู้จัดการฝ่ายการตลาดติดต่อสื่อสารกับพนักงานของบริษัทอื่น ก็ถือเป็นการประสานงานกันนอกองค์กร เป็นต้น

๒. บทบาทด้านการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (information roles) ผู้บริหารมีหน้าที่หรือบทบาทในการรับและเก็บรวบรวมข่าวสารจากใน และนอกองค์กรของตน กระทำได้โดยการอ่านวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ แล้วนำมาพูดคุยกับผู้บริหารคนอื่นๆ เช่น องค์กรคู่แข่งชั้นมีการวางแผนอะไรในช่วงนี้ รัฐออกกฎหมายใหม่มีผลกระทบต่อบริษัทหรือไม่ เป็นต้น มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) เรียกบทบาทนี้ว่า บทบาทการตรวจสอบ (monitor role) ส่วนบทบาทแพร่กระจายข่าวสาร (disseminator role) ก็เป็นอีกบทบาทหนึ่งของผู้บริหารในการดำรงตนเปรียบเสมือนช่องทางที่ส่งต่อข่าวสารต่างๆ ไปยังสมาชิกในองค์กร และเมื่อถูกเชิญไปเป็นตัวแทนขององค์กรหรือสถาบันอื่นๆ ผู้บริหารจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะบทบาทโฆษก (spoken role) ขององค์กรด้วย

๓. บทบาทการตัดสินใจ (decisional roles) มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg) ได้กำหนดบทบาทของผู้บริหารในด้านนี้ไว้ ๔ ประการ คือ บทบาทในฐานะผู้ประกอบการ (entrepreneurs) คือ ผู้ดูแลโครงการใหม่ๆ ที่จะปรับปรุงการปฏิบัติงานขององค์กรให้ดีขึ้น บทบาทของผู้จัดการความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ (disturbance handles) ที่เป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่นอกเหนือความคาดหมาย (unforeseen problems) บทบาทของผู้จัดสรรทรัพยากร (resource allocators) ในการรับผิดชอบกระจายทรัพยากร คน สิ่งของ และเงินไปตามส่วนต่างๆ ขององค์กรและสุดท้าย คือบทบาทของผู้เจรจาต่อรอง (negotiators) เพื่อทำหน้าที่ถกเถียงและเจรจาต่อรองกับกลุ่มอื่นๆ ซึ่งอาจจะเป็นสหภาพแรงงาน ผู้ถือหุ้น ฯลฯ ในการเพิ่มผลประโยชน์ให้กับองค์กรที่ตนเองทำงานอยู่^{๔๗}

โคเฮน (Cohen) ได้อธิบายทฤษฎีบทบาทว่า การที่สังคมกำหนดเฉพาะเจาะจงให้บุคคลปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทใดบทบาทหนึ่งนั้นเรียกว่า เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด ถึงแม้บางบุคคลจะมีได้ประพจน์ปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริงเป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือได้ปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งนั้นๆ^{๔๘}

จาคอป โมรีโน (Jacob Moreno) ได้แบ่งชนิดของบทบาทออกเป็น ๓ อย่างคือ

๑. Psychosomatic Role บทบาทที่มีพฤติกรรมสัมพันธ์กับความต้องการพื้นฐานทางชีวภาพ ตามเงื่อนไขของวัฒนธรรม และเป็นบทบาทที่ผู้แสดงไม่รู้ตัว (Unconscious)

๒. Psychodrama tic Role บทบาทที่ปัจเจกบุคคลแสดงพฤติกรรมตามความคาดหวังเฉพาะตามบริบทจำเพาะสังคม

^{๔๗} มินต์ซเบิร์ก (Mintzberg), อังโน ตูลา มหาพสุธานนท์, **หลักการจัดการ หลักการทำเรือแหลมฉับ LAEM CHABANG PORT**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖), หน้า ๔๖.

^{๔๘} Cohen, Bruce J., **Introduction to Sociology**, New York : McGraw-Hill. 1979, p. 6.

๓. Social Role บทบาทที่ปัจเจกบุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังต่างๆ ไป ตามแบบ ประเพณีสังคม^{๔๙}

โจนาธาน เอช ทรูเนอร์ (Jonathan H.Turner) กล่าวว่าองค์ประกอบของบทบาทที่เน้นกันโดยมากจึงมีอยู่ ๓ ประการด้วยกันคือ

๑. Prescribed Roles บทบาทตามใบสั่ง เป็นบทบาทที่เน้นให้ปัจเจกบุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังตามแต่ละสถานภาพโลกสังคม (Social World) ถูกสมมติว่า มีใบสั่งจัดไว้ชัดเจนบุคคลจะรู้ใบสั่งนั้นด้วยอัตโนมัติ (Self) และสามารถในการแสดงบทบาทระดับการคล้อยตามความต้องการ (ให้แสดงบทบาท) ของแต่ละสถานภาพ

๒. Subjective Roles บทบาทตามใจ เป็นบทบาทที่ปัจเจกบุคคลผู้ครองสถานภาพนั้นๆ แสดงออก หลังจากรับรู้ และตีความหมาย ปรับความคาดหวังต่างๆ ที่ผ่านอัตโนมัติตัวตน โลกสังคมถูกสร้างขึ้น ด้วยการประเมินตามอัตวิสัย ในสถานการณ์มีปฏิสัมพันธ์

๓. Enacted Roles บทบาทจริง ในที่สุดแล้วความคาดหวังและการประเมินความคาดหวังตามอัตวิสัยของปัจเจกบุคคลก็จะแสดงออกมาเป็นพฤติกรรม บทบาทนี้จึงเป็นพฤติกรรมจริงที่เปิดเผยโลกสังคมเป็นเครือข่ายพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกัน^{๕๐}

สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคล ซึ่งอยู่ในฐานะหรือตำแหน่งหรือมีสถานภาพอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมได้กำหนดให้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติ บทบาท และสถานภาพเป็นสิ่งที่ควบคู่กัน นั่นคือสถานภาพจะกำหนดว่าบุคคลนั้นๆ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร ส่วนบทบาทเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ ที่สังคมได้กำหนดไว้ในแต่ละสถานภาพ การแสดงบทบาทจะสอดคล้องกับบรรทัดฐานของสังคม ในสถานภาพหนึ่งๆ บุคคลอาจจะต้องแสดงบทบาทมากมายเมื่อบุคคลดำรงอยู่ในบทบาทใดบทบาทหนึ่งแล้ว จะต้องกระทำตามบทบาทของตนให้ดีที่สุด เพื่อสร้างคุณค่าให้แก่ตัวเอง และสร้างประโยชน์ให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ ตลอดจนมวลมนุษยชาติให้มากที่สุด โดยที่ไม่ทำให้ตนเอง และผู้ที่อยู่รอบข้างเดือดร้อนจากการกระทำของตน กล่าวคือกระทำทั้งประโยชน์ต่อตนเอง และประโยชน์บุคคลอื่นให้สมบูรณ์ เพราะหากว่าทุกคนไม่สามารถกระทำตามบทบาทที่ตนเองดำรงอยู่แล้ว ก็อาจจะทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขขึ้นได้

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม

จากการตรวจสอบเอกสารเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมแล้วปรากฏว่ามีผู้ให้ความหมาย ความสำคัญ โครงสร้าง ลักษณะ ประเภท องค์ประกอบ และสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมไว้หลายท่าน ดังต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายจริยธรรม

จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาในระดับบุคคลและระดับประเทศ ในการพัฒนาประเทศนั้นต้องพัฒนาไปโดยใส่ใจต่อจริยธรรมควบคู่กันไปเช่นกัน และจุดมุ่งหมายของการพัฒนา

^{๔๙} Jacob Moreno อ้างใน Jonathan H.Turner, *The Structure of Sociological theory*, (California: wadsworth Publishing company, 1991), p. 25.

^{๕๐} Ibid., p. 415.

ประเทศก็เพื่อที่จะให้ประชาชนในประเทศมีความเจริญ และมีความสมบูรณ์ โดยยึดหลัก ๓ ประการ คือ ๑) ความก้าวหน้า ๒) ความมีเสถียรภาพ และ ๓) ต้องมีความยุติธรรมในสังคม สิ่งที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาคือ การมีอริชาในการพัฒนา ความเหลื่อมล้ำ และการรั่วไหล ซึ่งเกิดจากความโลภ และ ตัณหา การมีหรือโต้ปะ นับเป็นสิ่งสำคัญในตัวบุคคล เพราะว่าถ้าทุกคนต่างมีความละเอียดใจตน และเกรงกลัวต่อบาปในการประพฤติปฏิบัติที่ผิดศีลธรรมแล้วการพัฒนาจะสามารถดำเนินไปได้ และหากมีสติสัมปชัญญะควบคู่ด้วยจะเป็นสิ่งที่จะช่วยนำไปสู่จริยธรรม และจริยธรรมนั้นเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนา

จากการศึกษาพบว่า “จริย” แปลว่าความประพฤติ หรือกิริยาที่สามารถประพฤติได้ เป็นคำที่มีความหมายทางรูปธรรม และคำว่า “ธรรม” มีความหมายหลายประการ เช่น ความดี หลักคำสอนของศาสนา หลักปฏิบัติ เมื่อนำคำทั้งสองมารวมกันจะได้เป็น จริยธรรม (Morality) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ ดังนี้

กนก จันทร์ขจร ได้กล่าวความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม หมายถึง การประพฤติ ถูกธรรมตามคุณลักษณะของพลเมืองดี มีคุณภาพบุคลิกลักษณะอุปนิสัยและความประพฤติที่ดี มีศีลธรรมตามความต้องการ และความจำเป็นของประเทศชาติ”^{๕๑}

กิริติ บุญเจือ ได้กล่าวไว้ว่า **จริยธรรม** หมายถึง ประมวลผลกฎเกณฑ์ความประพฤติ^{๕๒}

โกวิท ประวาลพุกษ์ อธิบายความหมายของจริยธรรม ว่ามี ๒ นัย ดังนี้

๑. จริยธรรมเป็นหลักการและเหตุผลที่พิจารณาเกี่ยวกับการกระทำการพิจารณา ตัดสินใจและการตัดสินใจ ซึ่งเป็นความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจกันมาดั้งเดิม

๒. จริยธรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ เป็นคุณธรรมทางจริยธรรมที่มีพื้นฐานอยู่บนการกระทำหรือเจตคติที่สามารถสังเกตเห็นได้ ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายในแนวคิดแบบใหม่^{๕๓}

ชอบ เอี่ยมประสงค์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม จนทำให้เกิดความสุข ความพึงพอใจ และความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย^{๕๔}

^{๕๑} กนก จันทร์ขจร, **ความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๘.

^{๕๒} กิริติ บุญเจือ, **จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๒), หน้า ๔.

^{๕๓} โกวิท ประวาลพุกษ์, **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นวินัยและประชาธิปไตย**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๓.

^{๕๔} ชอบ เอี่ยมประสงค์, “สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔). หน้า ๓๒.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้กล่าวว่า จริยธรรม คือ ระบบการทำความดี ละเว้นความชั่ว ซึ่งคำว่าระบบนี้หมายถึงทั้งสาเหตุที่บุคคลจะกระทำหรือไม่กระทำ และผลของการกระทำหรือไม่กระทำนั้น ตลอดจนกระบวนการเกิดและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเหล่านั้นด้วย^{๕๕}

สุลีพรวรรณ กษमानนท์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม คือ ความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีพ การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้าน ทุกระดับชั้น ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ทั้งด้านส่วนตัว สังคม อารมณ์ จิตใจ และปัญญา^{๕๖}

ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ ได้กล่าวว่า จริยธรรม คือ แนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนดี เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและส่วนรวม ทั้งนี้ จริยธรรมไม่ใช่กฎหมาย แต่กฎหมายมีส่วนเกี่ยวข้องกับจริยธรรมในฐานะเป็นแรงหนุนส่งภายนอกเพื่อให้คนมีจริยธรรม^{๕๗}

โชติกา วรรณวงศ์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติ การกระทำ และความคิดที่ถูกต้อง เหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างสมบูรณ์ เว้นในสิ่งที่ควรเว้น กระทำในสิ่งที่ควรกระทำด้วยความฉลาด รอบคอบ รู้เหตุผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล รวมถึงการปฏิบัติหรือแนวทางสำหรับการดำเนินชีวิต สำหรับแต่ละบุคคลในสังคมโดยให้สอดคล้องกับปัจจัยต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นวัฒนธรรม ประเพณี กฎเกณฑ์ และข้อบังคับต่างๆ ในสังคม^{๕๘}

ทศนา แคมมณี ได้กล่าวว่า จริยธรรม เป็นการแสดงออกของการประพฤติในสิ่งที่ถูกต้อง ดีงาม สะท้อนให้เห็นถึงการมีความละเอียดใจ ความเมตตา กรุณา ความหวังดี ความซื่อสัตย์สุจริต ความเห็นอกเห็นใจ ความจริงใจ ความยุติธรรม ความเที่ยงตรง ความเสียสละ ความสามัคคี ความอดทนอดกลั้น ความขยัน การให้อภัย ความเกรงใจและอื่น ๆ^{๕๙}

บุญมี แทนแก้ว ได้กล่าวไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติที่เห็นว่าเป็นดี และถูกต้อง ในฐานะที่มนุษย์อยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมมีความสัมพันธ์กันทั้งในการสร้างสรรค์และทำลาย”^{๖๐}

^{๕๕} ดวงเดือน พันธุมนาวิน, **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและพัฒนาบุคคล**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑๓.

^{๕๖} สุลีพรวรรณ กษमानนท์, “คุณลักษณะทางจริยธรรมของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขในทัศนะของอาจารย์และนักศึกษา”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓), หน้า ๘.

^{๕๗} ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ, **พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๘๙.

^{๕๘} โชติกา วรรณวงศ์, “การเข้าร่วมกิจกรรมสหกรณ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔-ป.๖) โรงเรียนบ้านค่าย ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^{๕๙} ทศนา แคมมณี, **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. (กรุงเทพมหานคร : เมธีทีปส์, ๒๕๔๖.), หน้า ๒.

^{๖๐} บุญมี แทนแก้ว, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอ พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๖๘.

พนัส หันนาคินท์ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า **จริยธรรม** หมายถึงความประพฤติที่สังคมมุ่งหวัง ความดีงามในความประพฤติ เป็นมโนธรรมที่สมาชิกของสังคมจะต้องประพฤติ^{๖๑}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวไว้ว่า **จริยธรรม** หมายถึง การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ การยังชีวิตให้เป็นไป การครองชีวิต การใช้ชีวิต การเคลื่อนไหวของชีวิตทุกแง่ทุกด้าน ทุกระดับชั้น ทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งส่วนตัว ด้านสังคม อารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา การดำเนินชีวิตหรือเป็นอยู่ทั้งระดับศีล ที่เราเรียกว่าศีลธรรม ทั้งระดับจิตใจคุณธรรมภายใน หรือคุณภาพจิตใจสมรรถภาพทางจิตและสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลางและทั้งระดับปัญญาความคิด เหตุผล ความรู้เท่าทันความจริง ท่านเรียกว่า จริยธรรมทั้งสิ้น^{๖๒}

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของจริยธรรม ว่าเป็นข้อปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรมที่เป็นแนวทางในการประพฤติของแต่ละคนที่แสดงออกมาทางความคิด คำพูด การกระทำ เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบ ๒ ประการ คือ ศีลธรรม เป็นการงดเว้นจากการกระทำที่เป็นโทษ และคุณธรรม เป็นคุณภาพจิตฝ่ายดีซึ่งควรปฏิบัติ^{๖๓}

ลำดวน ศรีมณี ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง การกระทำ การประพฤติปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม ทั้งความคิดและเหตุผลที่สอดคล้องกับการปฏิบัติสังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำเกิดความพอใจและเป็นการนำสันติสุขมาให้แก่สังคมและบุคคลได้ตามสมควรแก่กรณี รวมทั้งการกระทำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณี กฎหมาย อุทมการณ์ วินัย มารยาท การดำเนินชีวิต ทั้งกาย วาจา ใจ อย่างถูกต้องเหมาะสม^{๖๔}

วศิน อินทสระ ให้ความหมายของ **จริยธรรม** ว่า หมายถึง “ความประพฤติการกระทำ และความคิดที่ถูกต้องเหมาะสม การทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง สมบูรณ์เว้นสิ่งที่ควรเว้น การกระทำในสิ่งที่ควรกระทำด้วยความฉลาดรอบคอบ รู้เหตุรู้ผล ถูกต้องตามกาลเทศะและบุคคล”^{๖๕}

วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม ว่าเป็นหลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติเป็นหลักสำคัญ สำหรับให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน^{๖๖}

วิบูลย์ สิริภัสสรโรทัย ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม ไว้ ๒ ประการ คือ ๑) จริยธรรม หรือความรับผิดชอบส่วนบุคคล หมายถึง การที่เราตัดสินใจว่าการกระทำอันไหนถูกต้อง มีจริยธรรม ก็จะตัดสินใจกระทำสิ่งนั้น และเราทำตัวอย่างไรก็สอนคนอื่นอย่างนั้น จริยธรรมส่วนนี้อิงอยู่กับการให้คุณค่าว่าสิ่งใด หรือการกระทำใดดี ก็ตัดสินใจกระทำสิ่งนั้น หรือการกระทำนั้น เช่น ความซื่อสัตย์

^{๖๑} พนัส หันนาคินท์, การสอนค่านิยมและจริยธรรม, ๒๕๒๓, หน้า ๑๙.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่, (กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (๒๕๒๘), หน้า ๑๒ - ๑๓.

^{๖๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.) หน้า ๒๑๔.

^{๖๔} ลำดวน ศรีมณี, จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ดวงแก้ว, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐.

^{๖๕} วศิน อินทสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร, (๒๕๑๘), หน้า ๗.

^{๖๖} วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก, หนังสือสังคมศึกษารายวิชา ส.๔๐๒, (กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐), หน้า ๒.

สุจริต ชยัน อดทน เป็นต้น ๒) จริยธรรมสากล หมายถึง สิ่งใดที่สังคมส่วนใหญ่เห็นว่าถูกต้องดีงาม ก็เอากฎเกณฑ์นั้นมาใช้เป็นจริยธรรมสากล เป็นการกระทำที่ท่าลงไปแล้ว คนอื่น ๆ เห็นเหมือนกันว่าเป็นความดี อิงอยู่กับคนอื่น สิ่งอื่น เช่น การมีจิตใจเอื้ออารี การเสียสละ เป็นต้น^{๖๗}

สุจิตรา สุขसार ได้กล่าวว่า “จริย” คือ ความประพฤติ กิริยาที่ควรปฏิบัติ “ธรรม” คือ ความดี เมื่อรวมกันจริยธรรม แปลว่า ความประพฤติดี^{๖๘}

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความถูกต้องที่ดีงาม สังคมทุกสังคมจะกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา บรรทัดฐานของตนเองว่าอะไรคือสิ่งที่ดีงาม อะไรคือความถูกต้อง ดังนั้นสิ่งที่เป็นความดี ความถูกต้องในความคิดของแต่ละบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพื้นฐานการขัดเกลาของบุคคลในสังคมนั้น ๆ^{๖๙}

ไสว มาลาทอง ได้กล่าวว่า จริยธรรม มากจากคำว่า จริยะ แปลว่าความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ ธรรม แปลว่า คำสั่งสอนในศาสนา หลักปฏิบัติทางศาสนา ความจริง ความยุติธรรม ความถูกต้อง กฎเกณฑ์ เมื่อรวมกัน จริยธรรม แปลว่า กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติ หลักความจริงที่เป็นแนวทางแห่งความประพฤติปฏิบัติ^{๗๐}

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวว่า จริยธรรม หมายถึง ความดีที่ควรประพฤติปฏิบัติ หรือกิริยาอาการที่แสดงความดี ซึ่งกิริยานั้นเป็นอาการทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ^{๗๑}

จริยธรรม หมายถึง ความดีงามที่ควรประพฤติปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม และความผาสุกแก่สังคม และจริยธรรมคือความเจริญแห่งจิตของมนุษย์ เป็นหลักประพฤติปฏิบัติที่สังคมยึดเป็นแนวทางเพื่อให้เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมนั้น ๆ นอกจากจริยธรรมเป็นหลักแห่งความประพฤติปฏิบัติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนของศาสนาปรัชญาและขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว จริยธรรมที่เกิดขึ้นย่อมประกอบด้วย^{๗๒}

๑. ความเชื่อเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งนี้เพราะความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์มีส่วนกำหนดโครงสร้างของจริยธรรม เช่น ถ้ามีความเชื่อของมนุษย์เต็มไปด้วยการเห็นแก่ตัว ระบบจริยธรรมก็จะเป็นไปในลักษณะห้ามมนุษย์ไม่ให้เอาเปรียบกัน

^{๖๗} วิบูลย์ สิริภัสสรโรทัย, “การส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาสงเคราะห์เด็ก”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๑๒.

^{๖๘} สุจิตรา สุขसार, “การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของนักเรียน ตามมาตรฐานโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๑”, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕.

^{๖๙} สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, *จริยธรรมทางวิชาการ*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๒), หน้า ๓.

^{๗๐} ไสว มาลาทอง, *คู่มือการศึกษาจริยธรรมสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๖.

^{๗๑} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, *ชุดฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูงพฤติกรรมศาสตร์ เล่ม ๙*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๘.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๗ - ๗๘.

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับอุดมคติหรือความดีสูงสุด คือความสมเหตุสมผลแก่ระบบจริยธรรม เช่น ชาวพุทธมหายานบำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่าวิถีชีวิตเช่นนั้นช่วยให้ตนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้ความเป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นอุดมคติของเขา

๓. ระเบียบปฏิบัติหรือแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ที่ชี้แนะว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ทั้งนี้เพื่อพาชีวิตไปสู่จุดหมายสูงสุดหรืออุดมคติ คนส่วนมากมักคิดว่า แนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัตินี้เท่านั้นเป็นจริยธรรม ที่แท้จริงจริยธรรมยังประกอบด้วยสิ่งอื่นอีก

๔. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติและเลิกละการปฏิบัติผิด เหตุจูงใจที่ทำให้คนดำเนินตามหลักจริยธรรมหรือกฎศีลธรรม

การพัฒนาทางจริยธรรมเป็นระยะเวลาอันยาวนาน พอจะแบ่งออกได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ พวกหนึ่งเห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรม โดยตั้งพื้นฐานไว้ว่าคนเรานั้นไม่ได้ดีหรือชั่วมาแต่กำเนิดจิตอยู่ในสภาวะกลางๆ พร้อมทั้งจะได้รับการตกแต่งทั้งในแง่บวกและแง่ลบภายในสภาพแวดล้อมที่บุคคลอาศัยอยู่ ไม่ว่าจะดีหรือเลวจะเป็นเงื่อนไขปัจจัยผลักดันให้ใจผู้นั้นเป็นคนดีหรือเลว(ชั่ว) พุดง่าย ๆ ว่าจิตใจเขาบริสุทธิ์มาแต่กำเนิด เมื่อเติบโตขึ้น ลักษณะของจริยธรรมของเขาเริ่มสำแดงตัวเด่นชัด พัฒนาการไปตามวิถีทางที่ดีขึ้น ส่วนอีกทางหนึ่งเห็นว่า การพัฒนาการทางด้านจริยธรรมของบุคคลเป็นไปตามขั้นตอนเป็นลำดับขั้นที่แน่นอนตายตัว แนวคิดนี้เป็นของเพียเจต์ (Piaget) และโคล์เบอร์ก (Kohlberg) ซึ่งเปรียบเทียบกับหลักพระพุทธศาสนา ดวงเดือน พันธุมนาวิน ได้อ้างทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget) ว่ามีการพัฒนาทางจริยธรรม ๓ ขั้น คือ

๑) เริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึง ๒ ขวบ เด็กชั้นนี้ยังไม่มีความสามารถรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีความต้องการทางกายภาพ ต้องการการตอบสนองความอยากได้ โดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ เมื่อพูดได้จะเริ่มรับรู้สภาพแวดล้อม และบทบาทของตนเองต่อบุคคลอื่น

๒) ชั้นยึดคำสั่ง เด็กอายุ ๒-๗ ขวบ จะเกรงกลัวผู้ใหญ่ และเห็นว่าคำสั่งของผู้ใหญ่คือประกาศิตที่ตนจะต้องทำ

๓) ชั้นยึดหลักแห่งตน เด็กอายุ ๘-๑๐ ปี มีการพัฒนาทางสติปัญญา และประสบการณ์เพิ่มขึ้น การยึดคำสั่ง หรือการเกรงกลัวอำนาจภายนอก จะกลายเป็นความคิดเชื่อมโยงทางเหตุผลความเป็นไปได้ และความเป็นไปไม่ได้ ความถูกต้องยุติธรรม^{๗๓}

ในทางพระพุทธศาสนา พระเทพเวที (ประยูร ญฺชฺโต) ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม และการใช้ปัญญาในการพัฒนาจริยธรรม ดังนี้

๑) **ปรโตโฆสะ** หมายถึง สิ่งแวดล้อมภายนอกในที่นี้เน้น กัลยามิตร คือผู้คอยให้คำแนะนำที่ดี เช่น บิดา มารดา ครูอาจารย์ ท่านผู้รู้ทั้งหลาย ตลอดถึงสิ่งแวดล้อมทางสังคมทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูลแก่การปลูกฝังจริยธรรม เด็กที่มีปรโตโฆสะที่ดีพร้อมจะก้าวหน้าทางจริยธรรมมากกว่าเด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย

^{๗๓} บุญเชื้อ อินทวรัตน์, จริยธรรมกับชีวิต, (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์, ๒๕๓๗), หน้า ๕๒ - ๕๓.

๒) โยนิโสมนสิการ หมายถึง การรู้จักใช้วิจารณ์ญาณปัญญา พิจารณาเหตุผลใช้ความคิดที่ ถูกวิธีรู้จักคิดคือคิดแยกแยะ และสืบสาวต้นตอตามหลักความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยต่างๆ กล่าวคือเป็น คนคิดแก้ปัญหาเป็น^{๗๔}

ในทางปฏิบัติ การสร้างจริยธรรมคุณธรรม จะต้องขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่งและสร้าง คุณธรรมภายใน โดยเฉพาะการรู้จักคิด อีกส่วนหนึ่ง ครูอาจารย์จะช่วยเป็นกัลยาณมิตรชี้แนะให้ใช้ ความคิดให้ถูกวิธี รู้จักคิดหาเหตุผล ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรโยนิโสมนสิการจะเกิดยาก

การจัดการศึกษาการฝึกอบรม ชี้แนะให้บุคคลรู้แจ้งชัดถึงความสำคัญของจริยธรรมกับ ชีวิตมนุษย์ ย่อมเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานสำคัญ สำหรับพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมให้เป็น ทรัพยากรที่มีคุณค่า เมื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แล้ว ทรัพยากรอื่นอันเป็นผลผลิตของมนุษย์ก็จะพลอย มีค่าต่อมนุษยโลกอีกด้วย

จริยธรรมตามหลักคำสอน ในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพจิต มนุษย์ สิ่งสำคัญอยู่ที่ว่ามนุษย์จะใช้เวลาในปัจจุบันให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเองได้มากน้อย เพียงใด “พระพุทธศาสนาไม่ได้คำนึงถึงอนาคตมากนัก แต่กล่าวย้ำให้มีความสำคัญกับปัจจุบันเป็นกรณี พิเศษ เพราะอนาคตเป็นสิ่งที่ยังมาไม่ถึง จึงเน้นในเรื่องการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่จะได้รับทำ ประโยชน์ได้เต็มความสามารถในปัจจุบัน ทั้งยังไม่ส่งเสริมให้อึดอัดอันเป็นสิ่งที่ล่วงไปแล้วเข้ามาอิทธิพล ครอบงำจิตใจคน จนทำอะไรไม่ได้เลยในปัจจุบัน^{๗๕}

การฝึกจิตนั้น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสภาพจิตที่มักจะตกอยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหา หรือความต้องการที่มักไหลไปตามอำนาจฝ่ายต่ำ และมักจะทำสิ่งที่ไม่ถูกต้องบ่อย ๆ จนกลายเป็น ความเคยชินในการคิดสิ่งที่ไม่ดีการแสดงออกทางกายวาจาที่ไม่สุภาพ การกระทำทางกายที่โหดร้าย ทารุณเพราะจิตถูกอกุศลเป็นสิ่งกระตุ้นจิตที่เศร้าหมองไปแล้วจะกลับมามีสภาพดั้งเดิมได้อีก ต้อง อาศัยการฝึกฝนพัฒนาจิตด้วยการทำจิตใจให้ว่าง^{๗๖}

การที่คำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏหลักฐานในพระไตรปิฎก เน้นความสำคัญของ จริยธรรมก็เพราะพระพุทธศาสนาพิจารณาเห็นว่า “จริยธรรม” มีประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ของคนแต่ละคนให้มีดวงจิตที่สูงส่งขึ้น “โดยข้อเท็จจริงคนในสังคมส่วนใหญ่มักจะถูกครอบงำด้วย อำนาจการพัฒนาสังคมให้มีความสุข ซึ่งโดยข้อเท็จจริง คนในสังคมส่วนใหญ่มักจะถูกครอบงำด้วย อำนาจความรู้สึกละฝ่ายต่ำ อันเกิดจากอิทธิพลของกิเลสตัณหาที่เข้าครอบงำจิต^{๗๗}

จริยธรรมจึงเป็นเรื่องของความประพฤติดที่พึงประสงค์ของแต่ละคน ตลอดจนผู้มีส่วน เกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันจะเป็นเหตุให้เกิดประโยชน์สุข เป็นสิ่งที่ทุกคนควรบำเพ็ญให้มีขึ้นในชีวิต

^{๗๔} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๖๒๒ - ๖๒๓.

^{๗๕} พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต), **พัฒนาคน**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๑), หน้า ๔๕ - ๔๖.

^{๗๖} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๙๓/๒๕๑.

^{๗๗} อง. ฉกก. (ไทย) ๒๒/๓๗๗/๔๙๔.

พระพุทธศาสนาทรงเน้นให้สาวกบำเพ็ญประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง และคนอื่นที่เกี่ยวข้อง “ตลอดจนสภาพสังคม สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ ทั้งยังจะเป็นปัจจัยให้เกิดสันติภาพแก่ส่วนรวมด้วย”^{๗๘}

เรารู้ความจริงของชีวิตว่า “ชีวิตทุกชีวิตต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จะอยู่แต่เพียงลำพัง ย่อมไม่ได้ทั้งยังพิจารณาเห็นว่าทุกชีวิตล้วนมีความถูกต้องเข้าครอบงำอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น การที่พระพุทธศาสนาถือว่าเมตตา กรุณา เป็นผลมาจากความรู้”^{๗๙} ทำให้คำสอนในเรื่องเมตตา กรุณา เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาจริยธรรม

การสอนที่สำคัญพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงเน้นอยู่เสมอ คือ การที่พระองค์ทรงดำรงตนเป็นแบบอย่าง และทรงย้ำให้พระภิกษุสงฆ์ประพฤติตนให้เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ดีแก่พุทธศาสนิกชน ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์ จึงทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมาควบคุมความประพฤติของพระภิกษุไว้อย่างเข้มงวดกว่าฆราวาสโดยทั่วไป^{๘๐} พระภิกษุรูปใดประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีก็จะได้รับการชมเชย ยกย่องให้เป็นเอตทัคคะจากพระพุทธองค์ในเรื่องนั้น ๆ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างของความประพฤติที่ดีงาม เป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะสาธุชนโดยทั่วไปมักจะยึดถือพระสงฆ์เป็นแบบอย่างของความประพฤติที่ดีงาม เนื่องจากเชื่อว่าเป็นสาวกของพระพุทธเจ้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นหลักในการดำรงชีวิต จะต้องมีความประพฤติที่ถูกต้องดีงามผิดแปลกไปจากคนธรรมดาสามัญโดยทั่วไป

พระธรรมวินัยจึงเป็นหลักจริยธรรมที่พระสงฆ์ยึดถือกันเอง ในกรณีที่พระสงฆ์ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ก็แสดงว่าพระสงฆ์รูปนั้นไม่มีธรรมจริยาในสมัยครั้งพุทธกาล พระสงฆ์รูปใดไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ประชาชนก็จะแสดงออกด้วยการพร้อมใจกันคว่ำบาตร ไม่ยอมเคารพนับถือ ไม่ให้การอุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ แก่พระภิกษุสงฆ์รูปที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมเหล่านั้น เมื่อประชาชนพากันไม่ยอมรับเช่นนั้นท่านก็หันหน้าเข้าหากันประชุมหาข้อยุติกรณีพิพาทต่าง ๆ ลงได้ก็ด้วยอาศัยหลักธรรมจริยานั้นจริยธรรมจึงเป็นเครื่องอยู่ของพระภิกษุ การที่พระภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบจึงเป็นการสอนจริยธรรมแก่สาธุชนไปโดยปริยาย ทั้งยังสามารถให้สำเร็จผลได้เป็นอย่างดีด้วย

วิธีการสอนจริยธรรมของพระพุทธเจ้า ๔ ประการคือ

- ๑) การสอนด้วยวิธีทำพระองค์ให้เป็นแบบอย่าง โดยทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี
- ๒) การสอนให้ประสบการณ์ด้วยตนเอง โดยให้ทำสมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐาน
- ๓) การสอนด้วยการแสดงตามโดยแสดงธรรมให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริง ในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น

^{๗๘} อ.ภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๓/๔๙๔.

^{๗๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๘๐} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๒๐/๓๗.

๔) การสอนด้วยการให้ดู ฟัง และคิดหาเหตุผล โดยการสอนปฏิจจำสมุปปาบาทองค์ธรรม ที่เป็นเหตุปัจจัยเป็นเหตุเป็นผลต่อกัน และกาลามสูตรเหตุที่ไม่ควรเชื่อ ๑๐ อย่าง^{๕๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพจิตของมนุษย์ หมายถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพจิตที่มีตกอยู่ในอำนาจของกิเลส ตัณหา ให้กลับมามีคุณภาพดั้งเดิมได้อีก การพัฒนาจริยธรรมจึงเป็นเรื่องของความประพฤติที่พึงประสงค์ของแต่ละคนตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอันจะเป็นเหตุให้เกิดประโยชน์สุขและทั้งเป็นปัจจัยให้เกิดสันติภาพแก่ส่วนรวมด้วย

๒.๓.๒ ความสำคัญของจริยธรรม

จริยธรรม เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาในระดับบุคคลและในระดับประเทศ จึงมีผู้ให้ความสำคัญของจริยธรรม ไว้หลายท่าน ดังนี้

ชวงค์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ชื่อดัง ได้สรุปความสำคัญของ จริยธรรมไว้ดังนี้

๑. ช่วยให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างสงบสุข
๒. ช่วยควบคุมความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจของมนุษย์ให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน
๓. ช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้มนุษย์
๔. ช่วยให้เราสัมผัสสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา
๕. ช่วยให้มนุษย์นำความรู้ และประสบการณ์ที่ได้เรียนมาสร้างสรรค์แต่สิ่งที่มีคุณค่า
๖. ช่วยสร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่บุคคลในชาติ
๗. ช่วยส่งเสริมคนดีให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น
๘. ช่วยสร้างให้บุคคลในสังคมมีคุณธรรมประจำใจ เช่น การรู้จักเสียสละ การรู้จัก

สามัคคี การดเว้นจากการประทุมิชอบ

จริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ตลอดจนการหลั่งไหลของวัฒนธรรมตะวันตกทำให้เกิดภาวะการแข่งขันขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับจริยธรรมของประชาชน ดังนั้นการพัฒนาด้านในภาวะที่สังคม เศรษฐกิจและการเมือง มีแต่การแข่งขัน จึงจำเป็นต้องเน้นให้คนมีจริยธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาในส่วนอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้คนกับสังคมในปัจจุบัน ไม่เช่นนั้นแล้วคนก็จะคล้อยตามไปกับกระแสสังคมอุตสาหกรรม ทุนนิยม จนลืมจริยธรรมอันดี

รัฐบาลเห็นความสำคัญในเรื่องการปลูกฝังจริยธรรม จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรในแผนการศึกษาทุกระดับ เพื่อมุ่งพัฒนาจิตใจของเยาวชนให้มีคุณธรรม โดยเฉพาะในเรื่องความกตัญญู ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์ การประหยัด รวมทั้งการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ความรู้ ความเข้าใจ และการกำหนดแนวทางของการปฏิบัติที่ถูกต้องที่มีผลต่อการพัฒนาชีวิตและสังคม และส่งเสริมให้สถานศึกษาฝึกอบรมโดยสอดแทรกจริยธรรมในกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่เสมอ และดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ประพฤติตนตาม

^{๕๑} พระมหาวิเศษ ปญญาชิโร (เสาะพบตี), “การนำหลักสัมมาอาชีวะไปใช้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของนักศึกษาภาคสมทบ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

หลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนา ปลุกฝังพัฒนาจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์กล่าวได้ว่า การปลูกฝังจริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่ที่จะต้องปลูกฝังจริยธรรมให้กับเยาวชนของชาติ ซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้า มีความประพฤติปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในสังคมและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศต่อไป^{๘๒}

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ศึกษาค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะทางจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ช่วยสร้างเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชนให้มีความเก่ง ความดี และมีความสุข ซึ่งเกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด โดยเน้นจริยธรรมเป็นสำคัญ เพื่อหาแนวทางในการปลูกฝังค่านิยมและแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนและสังคมไทย โดยมุ่งเน้นให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ๕ ประการ ได้แก่

๑. ความสนใจใฝ่รู้และสร้างสรรค์ เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความกระตือรือร้น สนใจใฝ่คิดค้นแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ

๒. ความมีน้ำใจ เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้สึกที่ดี บุคคลกระทำเพื่อผู้อื่นและสังคม ความมีน้ำใจเป็นคุณลักษณะที่เด่นของคนไทยที่ปรากฏอย่างเด่นชัดในสังคมชนบท ความมีน้ำใจ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทรต่อกัน ทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่น่าอยู่ การเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองที่เน้นเศรษฐกิจ ทำให้วิถีชีวิตของคนมีความเร่งรีบและต่อสู้มากขึ้น ซึ่งมีผลต่อการแสดงออกต่อกันด้านความมีน้ำใจ และปรากฏชัดมากขึ้นในสังคมอุตสาหกรรม หากสังคมไม่ให้ความสนใจในการส่งเสริมด้านความมีน้ำใจอาจทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา ความมีน้ำใจมีพื้นฐานมาจากการรู้จักช่วยเหลือ รับผิดชอบต่อตนเอง และการรู้จักเข้าใจความรู้สึกของคนอื่น รู้สึกเห็นอกเห็นใจอันจะนำมาซึ่งการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น รู้จักแบ่งปันและให้ ตลอดจนเสียสละโดยไม่หวังผลตอบแทน

๓. ความมีวินัย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่จะช่วยให้สามารถควบคุมตนเอง และปฏิบัติตามระเบียบเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม นักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาเชื่อว่า วินัยมีพื้นฐานมาจากวันแรกของชีวิต มีการเรียนรู้ การเลียนแบบและฝึกฝนจากบุคคลและสังคมแวดล้อมไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจนเกิดการซึมซับคุณธรรมขึ้นภายใน ทำให้เกิดพฤติกรรมจริยธรรม และคุณธรรมของบุคคล

๔. ความเป็นไทย เป็นคุณลักษณะทางจิตใจและพฤติกรรมที่แสดงถึงการเห็นคุณค่า ภาควินัยใจและสำนึกในความเป็นไทยที่มีวัฒนธรรม พร้อมทั้งจะปฏิบัติ ปกป้องอนุรักษ์ และสืบทอดอีกทั้งเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ แต่เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของสังคม ยุคโลกไร้พรมแดน ความเป็นไทยจะคงอยู่ยาวนานเพียงใด ขึ้นอยู่กับการดูแลรักษาและอนุรักษ์ความเป็นไทย จึงต้องช่วยกันปลูกฝังสิ่งที่ตั้งงามด้านความเป็นไทยสู่จิตใจของเด็กและเยาวชน

๕. การบริโภคด้วยปัญญาในวิถีชีวิตไทย เป็นการวิเคราะห์และไตร่ตรอง ตัดสินใจเลือกรับหรือกระทำสิ่งใด ๆ ด้วยความรู้และเข้าใจในประโยชน์ และคุณค่าที่แท้จริง การศึกษาไทยควร

^{๘๒} ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ชื่อตรง, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ช่วงชั้นที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๔ - ๖.

เน้นในเรื่องการบริโภคด้วยปัญญา แต่ความก้าวหน้าทางวัตถุชนิดที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมให้อยู่ในหลักการแห่งความพอดีอย่าให้เป็นความเสื่อมทางจิตใจ พฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาจึงมีลักษณะของการสร้างความเสื่อมแก่สภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือธรรมชาตินำไปสู่ความวิปริตของดินฟ้าอากาศ ทุกชีวิตในโลกจึงไร้ความปลอดภัย เพราะความเจริญทางด้านวัตถุแต่ขาดความเจริญทางด้านจิตใจ^{๘๓}

สรุปได้ว่า จริยธรรมเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในสังคมไทยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปลูกฝังจริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนาพลเมืองให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะกับเยาวชนของชาติซึ่งจะเป็นผู้ใหญ่ในวันหน้าให้มีความประพฤติและปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมเพื่ออยู่ร่วมกับผู้อื่นและร่วมกันพัฒนาประเทศต่อไป

๒.๓.๓ โครงสร้างของจริยธรรม

โครงสร้างของจริยธรรม ประกอบด้วยแหล่งที่มาต่างกัน ซึ่งนักวิชาการได้กล่าวถึงโครงสร้างของจริยธรรมไว้ ดังนี้

ไสว มาลาทอง ได้กล่าวว่า จริยธรรมแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑. จริยธรรมที่เป็นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ จริยธรรมซึ่งอยู่ในรูปของนามธรรม มีลักษณะเป็นคุณภาพหรือคุณสมบัติ นำความประพฤติของบุคคลให้ออกมาในรูปของความดีงามมีลักษณะเป็นค่านิยมที่บุคคลในสังคมส่วนใหญ่คาดหวัง แบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑.๑ ความมีศีลธรรม (Moral Value) จริยธรรมในเชิงนี้มีกฎเกณฑ์ทางศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วย ได้แก่ ศีล ๕ ซึ่งเป็นศีลขั้นต้นของฆราวาสที่พึงประพฤติปฏิบัติตาม

๑.๒ ความมีคุณธรรม (Ethical Value) เป็นค่านิยมซึ่งบุคคลพึงประพฤติปฏิบัติ เพราะคนส่วนใหญ่ในสังคมต้องการให้ทำเช่นนั้น เช่น สังคมมหาวิทยาลัยต้องการให้อาจารย์ผู้สอนเป็นผู้มีความรู้อย่างถ่องแท้ พูดความจริงกับนักศึกษา เตรียมการสอนให้ครบถ้วนและ คอยช่วยเหลือนักศึกษา เป็นต้น อาจารย์ผู้มีความดีจะต้องทำตามกล่าวนั้น ใครไม่ทำตามถือว่าไม่มีคุณธรรม เป็นต้น

๑.๓ ความมีวัฒนธรรม (Conventional Value) ได้แก่ การยึดถือและปฏิบัติตามระเบียบประเพณีของสังคม ไม่ประพฤติในอกิริตนอกรอย หรือเบี่ยงเบนออกจากเกณฑ์มาตรฐานของสังคม ผู้ที่เดินตามร่องรอยของขนบธรรมเนียม นับได้ว่าเป็นผู้มีจริยธรรม

๑.๔ ความมีกฎหมายและกฎเกณฑ์ (Legal Value) การที่บุคคลประพฤติปฏิบัติตามกฎหมายของสังคม เป็นการแสดงออกทางจริยธรรมอย่างหนึ่ง เพราะกฎหมายคือหลักเกณฑ์นำความประพฤติของบุคคลไปในทางที่ดีงาม คนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย คือคนไร้จริยธรรมและคุณธรรม เช่น กฎหมายห้ามฉ้อโกงทรัพย์สินของผู้อื่น ผู้ใดฝ่าฝืนถือว่าไร้คุณธรรม เป็นต้น

๒. จริยธรรมในวิชาชีพ หรือจรรยาบรรณ (Professional Value) เป็นจริยธรรมประจำกลุ่มอาชีพหนึ่ง ๆ เป็นจริยธรรมในเชิงปฏิบัติ เป็นกฎเกณฑ์ที่นำการปฏิบัติไปสู่เป้าหมายเพื่อความสำเร็จในการทำมาหาเลี้ยงชีพในแต่ละแขนง จริยธรรมในวิชาชีพเป็นกฎเกณฑ์ที่แคบใช้เฉพาะในกลุ่มอาชีพหนึ่ง ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวกับวิชาชีพอื่น ๆ นอกวงการ เรียกจริยธรรมทางอาชีพนี้ว่า จรรยาบรรณ

^{๘๓} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, **สรุปผลการประชุมสัมมนาทางวิชาการ จิตพิสัย : มิติสำคัญของการพัฒนาคน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐), หน้า ๑ - ๖.

ในวิชาชีพ (Code of Ethics) เป็นกฎเกณฑ์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมร่างไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น จรรยาบรรณของข้าราชการ ได้แก่ การรับใช้ประชาชน การทำงานเพื่อประเทศชาติและประชาชน การเสียสละและการมีศีลธรรม เป็นต้น^{๘๔}

สรุปได้ว่า โครงสร้างของจริยธรรมสำหรับทุกสังคม จึงมีพื้นฐานจากขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และวิชาชีพต่าง ๆ ที่ได้รับการยอมรับเป็นข้อตกลงร่วมกันจากผู้คน ส่วนมาก และต้องการให้ผู้ร่วมสังคมและวิชาชีพได้ยึดเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกันในสังคมและองค์กรที่สังกัดอยู่ เพื่อความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ

๒.๓.๔ ลักษณะของจริยธรรม

การจำแนกลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น นักพฤติกรรมศาสตร์หลายท่าน ได้ จำแนกลักษณะของจริยธรรมไว้ ดังนี้

ศวิณี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา ได้กล่าวว่า การจำแนกลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์นั้น นักพฤติกรรมศาสตร์ ได้จำแนกลักษณะทางจริยธรรมออกเป็น ๔ ลักษณะ คือ

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ที่คนในสังคมของตนนั้นถือว่าการกระทำชนิดใดควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด ความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับค่านิยมทางสังคมนี้ ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลด้วย ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่ เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ ๒ - ๑๐ ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

๒. ทักษะเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่า ตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทัศนคติต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลมีความกว้างขวางกว่าความรู้เชิงจริยธรรมของบุคคล เพราะทัศนคตินั้นรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ทักษะเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

๓. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลที่กล่าวถึงนี้จะแสดงให้เห็นเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่าง ๆ ของบุคคล การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่าบุคคลผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ นักทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม คือ เพียเจต์ และ โคล์เบอร์ก ได้ใช้อ้างเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องแสดงถึงพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของบุคคล คือ พัฒนาการด้านสติปัญญา อารมณ์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคล

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเป็น

^{๘๔} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรมสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑๐-๑๒.

การกระทำที่สังคมเห็นชอบและให้การสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก นอกจากนี้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกพวกหนึ่งคือพฤติกรรมในสถานที่เฝ้าเรือนใจ หรือในสภาพแวดล้อมที่ช่วยกระตุ้นให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์ เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานที่ช่วยกระตุ้น เช่น การโกงสิ่งของ เงิน ทอง หรือคะแนน และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่า พฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

องค์ประกอบของจริยธรรมทั้ง ๔ ด้านเบื้องต้นนี้ คือ ความรู้เชิงจริยธรรม ทศนคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยผู้มีจริยธรรมสูงนั้น มักเป็นผู้มีความรู้เชิงจริยธรรม และมีเหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นอย่างดี กล่าวคือ เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจในสังคมของตนนั้นเป็นการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยใช้เหตุผลที่เหมาะสมมีเหตุผล นอกจากนี้ยังมีทศนคติเชิงจริยธรรม กล่าวคือ มีความรู้สึกชอบพฤติกรรมที่เหมาะสมที่สังคมยอมรับ และมีความรู้สึกไม่ชอบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมหรือที่สังคมไม่ยอมรับ และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมคือ กระทำในส่วนที่เป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน งดเว้นการกระทำที่ผิดกฎเกณฑ์ของสังคม ส่วนผู้มีจริยธรรมต่ำนั้น อาจเป็นผู้ขาดองค์ประกอบทั้ง ๔ ด้านนี้ หรืออาจขาดองค์ประกอบบางอย่างได้^{๕๕}

ลำดวน ศรีมณี ได้กล่าวว่า ลักษณะทางสังคมของมนุษย์มีขอบเขตครอบคลุมถึงพฤติกรรมทางสังคม แต่สามารถสรุปลักษณะของจริยธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรม มี ๒ ลักษณะ คือ

๑. ลักษณะที่สังคมต้องการ คือ พฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม และให้การสนับสนุนแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติชอบ ยกย่องสรรเสริญให้เป็นผู้มีเกียรติในสังคม

๒. ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการ คือ พฤติกรรมที่สังคมประณามว่าไม่ดี ไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกของสังคม และไม่สนับสนุนผู้กระทำโดยวิธีการลงโทษผู้มีพฤติกรรมเช่นนั้น รู้สึกสำนึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง และไม่ควรกระทำต่อไป^{๕๖}

สายสุรีย์ จุติกุล จำแนกจริยธรรมออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ๑๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. การบังคับตนเอง คือ การมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ฯลฯ
๒. ความรับผิดชอบต่อสังคมคือ เคารพระเบียบ เคารพกฎหมาย กฎข้อบังคับ ฯลฯ
๓. ความเสมอภาค คือ มีความเป็นธรรมในสังคม รักษา และเคารพในสิทธิของผู้อื่น การไม่เบียดเบียนกัน ฯลฯ

๔. ความเสียสละ คือ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ฯลฯ

^{๕๕} ศวิณี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, “การศึกษาปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของครูให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษาในกลุ่มบูรพาสังกัดกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^{๕๖} ลำดวน ศรีมณี, **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ดวงแก้ว, ๒๕๓๙), หน้า ๓ - ๔.

๕. ความซื่อสัตย์ คือ ความไม่อ้อโงง ความตรง ไม่พูดเท็จ รักความจริง ฯลฯ
๖. ความกล้า คือ กล้ารับความจริง พูดความจริง กล้าที่จะมีความคิดเห็นของตนเอง รวมทั้งกล้าที่จะสู้กับความผิดเพื่อความถูกต้อง ฯลฯ
๗. การมีแนวคิดกว้าง คือ มีความพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นที่ต่างจากตน ฯลฯ
๘. ความสามัคคี คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมงานกับผู้อื่น ฯลฯ
๙. เข้าใจและมีหลักธรรมศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว คือ รักสันโดษ รู้จักพอ ไม่โลภ ไม่หลง ฯลฯ
๑๐. ความมีเมตตากรุณาและการให้อภัย
๑๑. ความ پاکเพียรและอดทน
๑๒. การรู้จักคุณค่าของการทำงาน คือ การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีทัศนคติดี ต่องานบริสุทธิ์ทุกประเภท ค่าของคนอยู่ที่การทำงาน ฯลฯ
๑๓. การรู้จักค่าของทรัพยากร คือ การประหยัด และการออม ฯลฯ^{๘๗}

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ธรรมนูญโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ปีการศึกษา ๒๕๔๕ ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนไว้ ๔ คุณลักษณะ ดังนี้

๑. ความรับผิดชอบ ในสังคมถ้าทุกคนมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความ پاکเพียร มีความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น สังคมนั้นย่อมที่จะเป็นสังคมที่มีศักยภาพอย่างเต็มที่ เพราะทุกคนมีความรับผิดชอบนั่นเอง

๒. ความซื่อสัตย์ เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ บุคคลใดมีความซื่อสัตย์ย่อมได้รับเกียรติและได้รับการวางใจไว้วางใจจากผู้อื่น ทั้งยังเป็นผู้ออกส่งผ่าน และทำให้หน้าที่การงานมั่นคงเจริญก้าวหน้า

๓. ความประหยัด ในสังคมปัจจุบัน ทุกคนเกิดมามีความต้องการมีชีวิตอย่างสุขสบาย การที่ทุกคนจะได้รับสิ่งที่ต้องการนั้น จำเป็นต้องจัดหาด้วยความยากลำบาก ดังนั้น ความประหยัดจึงมีความจำเป็นเพื่อในอนาคตจะได้ไม่พบกับความลำบากยากจน ตลอดจนทำให้ลูกหลานมีชีวิตและอนาคตที่ดี

๔. ความมีน้ำใจเสียสละ เป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย เนื่องจากคนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ จะต้องพึ่งพาอาศัยกันเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย^{๘๘}

กรมวิชาการ ในการประชุมทางวิชาการ เกี่ยวกับจริยธรรมไทย ในวันที่ ๒๒ - ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๓ มีการสรุปโครงสร้างของคุณลักษณะของจริยธรรม ดังนี้

^{๘๗} สายสุรีย์ จุติกุล, นโยบายและแผนพัฒนาเด็กกระยะยาวด้านจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๐ - ๑๔๑.

^{๘๘} โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ธรรมนูญโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๔๕, (นครปฐม : โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

๑. ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร และด้วยความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๒. ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม และตรงต่อความเป็นจริง ประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ต่อตนเอง และผู้อื่น

๓. ความมีเหตุผล หมายถึง ความสามารถในการใช้ปัญญาในการประพฤติปฏิบัติ รู้จักไตร่ตรอง พิสูจน์ให้ประจักษ์ ไม่หลงงมงาย มีความยับยั้งชั่งใจ โดยไม่ผูกพันกับอารมณ์ และความยึดมั่นของตนเองที่มีอยู่เดิม ซึ่งอาจผิดได้

๔. ความกตัญญูกตเวที หมายถึง ความรู้บุญคุณ และตอบแทนคุณต่อผู้อื่น และสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ

๕. การรักษาระเบียบ หมายถึง การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องและเหมาะสมกับจรรยาบรรณ ขอบบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม

๖. ความเสียสละ หมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้ปันแก่คนที่ควรให้ ด้วยกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเองด้วย

๗. ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำกิจการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว

๘. การประหยัด หมายถึง การใช้สิ่งของทั้งหลายพอเหมาะพอควร ให้ได้ประโยชน์มากที่สุด ไม่ยอมให้มีส่วนเกินมากนัก รวมทั้งการรู้จักระมัดระวัง รู้จักยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตที่พอเหมาะพอควร

๙. ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง

๑๐. ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายามอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน

๑๑. ความเมตตากรุณา หมายถึง ความรักใคร่ ปราบปรามจะให้ผู้อื่นเป็นสุข และความสงสารคิดจะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์^{๘๘}

สรุปได้ว่า ลักษณะโดยทั่วไปของจริยธรรมมักอิงอยู่กับศาสนา ทั้งนี้เพราะคำสอนของศาสนามีส่วนสร้างระบบจริยธรรมในสังคม ระบบศีลธรรมในพระพุทธศาสนากำหนดหลักในการปฏิบัติในชีวิตประจำวันไว้อย่างไร นั่นหมายความว่าได้กำหนดหลักจริยธรรมไว้ให้ปฏิบัติ หลักจริยธรรมไม่ได้อิงพระพุทธศาสนาอย่างเดียวแต่หลักจริยธรรมยังมีอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอีกด้วย

^{๘๘} กรมวิชาการ, แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย : การประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย ๒๒ - ๒๗ มกราคม ๒๕๒๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๖ - ๑๕๗.

๒.๓.๕ ประเภทของจริยธรรม

การจำแนกประเภทของจริยธรรม ได้มีการจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามมุมมองของนักวิชาการแต่ละสาขา ดังนี้

บุญช่วย จินดาพันธ์ ได้แบ่งประเภทของจริยธรรม ออกเป็น

๑. จริยธรรมประเภทสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง คือ แนวประพฤติปฏิบัติที่เกี่ยวกับการเรียน การทำงาน การสังคม ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน การตรงต่อเวลา การประหยัด ความกล้าหาญ

๒. จริยธรรมประเภทสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ ซึ่งมีจริยธรรมหลายประการ คือ ความสุภาพอ่อนโยน ความกตัญญูกตเวที ความเห็นอกเห็นใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

๓. จริยธรรมประเภทส่งเสริมชาติบ้านเมือง เน้นจริยธรรมที่แสดงค่านิยมในการแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เสียสละ เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว^{๙๐}

แสง จันทร์งาม ได้แบ่งประเภทของจริยธรรม ออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. จริยธรรมตามธรรมชาติ หมายถึง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่เป็นไปเองโดยธรรมชาติ หรือเป็นไปตามสัญชาตญาณ จริยธรรมประเภทนี้มีแม่กระทั่งในสัตว์เดือยาน ซึ่งจริยธรรมประเภทนี้ ส่งผลดีต่อส่วนรวมมาก เพราะจะเป็นไปเองโดยเคร่งครัด

๒. จริยธรรมแบบบังคับ หมายถึง การเว้นชั่วและทำความดีของคน เพราะถูกอำนาจบางอย่างบังคับไม่ให้ทำ เช่น กฎหมาย กฎทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งจริยธรรมประเภทนี้ ยังไม่ดีแท้ เพราะถูกบังคับจึงทำ ถ้าไม่มีอะไรมาบังคับก็จะทำชั่วและเลิกทำความดีทันที

๓. จริยธรรมที่ประกอบด้วยเจตนา หมายถึง การเว้นชั่วและทำความดีด้วยเจตนา คือ ตั้งใจด้วยตนเอง โดยไม่มีใครมาบังคับ ซึ่งจริยธรรมประเภทนี้จัดว่าดีแท้ เพราะคนมีเจตนา งดเว้นจากความชั่ว ไม่ทำความชั่ว ทั้ง ๆ ที่มีโอกาสที่จะทำได้อย่างเต็มที่นั้น ถือว่าเป็นคนดี^{๙๑}

สรุปได้ว่า จริยธรรมทุกประเภทย่อมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ และนำสังคมให้ดำเนินไปในวิถีทางที่ถูกต้อง ดิงามทั้งนั้น

๒.๓.๖ องค์ประกอบของจริยธรรม

จริยธรรมเปรียบเสมือนเครื่องชี้นำทางให้ผู้คนในสังคมแต่ละคนใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในสังคม เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขของสังคม ฉะนั้น จริยธรรมจึงมีผู้ให้องค์ประกอบที่สำคัญไว้ ดังนี้

ประกาศรี สีหอำไพ ได้แยกองค์ประกอบที่สำคัญของจริยธรรมไว้ ดังนี้

๑. ระเบียบวินัย (Discipline) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่ง สังคมที่ขาดกฎเกณฑ์ ทุกคนสามารถทำทุกอย่างได้ตามอำเภอใจ ย่อมเดือดร้อนละส่ำระสาย ขาดผู้นำผู้ตาม ขาด

^{๙๐} บุญช่วย จินดาพันธ์, *การศึกษาเพื่อชีวิต*, (ยะลา : ฝ่ายเอกสารตำรา, ๒๕๓๒), หน้า ๑๑๗.

^{๙๑} สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย, *รายงานการประชุมสัมมนา เรื่องกลวิธีเพื่อบรรลุผลในการพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : กองบริการการศึกษา, ๒๕๓๐), หน้า ๒๐.

ระบบที่กระชับ ความเข้าใจเป็นแบบแผนให้ยึดถือปฏิบัติ การหย่อนระเบียบวินัย ยากที่จะพัฒนาไปได้ ทัดเทียมชาติอื่น ๆ จึงควรประพฤติปฏิบัติตามจารีตประเพณีของสังคม

๒. สังคม (Society) การรวมกลุ่มกันประกอบกิจกรรมอย่างมีระเบียบแบบแผน ก่อให้เกิดขนบธรรมเนียม ประเพณีที่งดงาม มีวัฒนธรรมอันเป็นความมีระเบียบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน เป็นกลุ่มที่ขยายวงกว้าง เรียกว่า สังคม

๓. อิสระเสรี (Autonomy) การมีจิตสำนึกในมโนธรรมที่พัฒนาเป็นลำดับก่อให้เกิด ความอิสระ สามารถดำรงชีวิตตามสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการศึกษาและประสบการณ์ชีวิตมีความสุข อยู่ใน ระเบียบวินัย และสังคมของตน เป็นค่านิยมสูงสุดที่คนได้รับการขัดเกลาแล้วสามารถบำเพ็ญตนตาม เสรีภาพเฉพาะตนได้อย่างอิสระ สามารถปกครองตนเองและชักนำตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม สามารถปกครองตนเองได้^{๔๒}

ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ ได้กล่าวว่า องค์ประกอบหรือส่วนที่สำคัญของจริยธรรมนั้น ประกอบด้วย ๔ ประการ คือ

๑. ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ มีส่วนกำหนดโครงสร้างของจริยธรรม เช่น ถ้าเชื่อว่ามนุษย์เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว ระบบจริยธรรมจะเป็นไปในลักษณะห้ามมนุษย์เอาเปรียบกัน ถ้ามีความเชื่อว่า มนุษย์มีธาตุแห่งความเป็นพุทธะซ่อนอยู่ ระบบจริยธรรมจะส่งเสริมพัฒนา ศักยภาพนั้นเพื่อความเป็นพุทธะที่เปี่ยมเต็ม

๒. ความเชื่อที่เกี่ยวกับอุดมคติ เป็นการให้ความหมายหรือความสมเหตุสมผลแก่ระบบ จริยธรรม เช่น ชาวพุทธฝ่ายมหายานที่บำเพ็ญตนเป็นพระโพธิสัตว์ เพราะเชื่อว่า วิถีชีวิตเช่นนั้นช่วยให้ ตนตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ในกรณีนี้ความเป็นพระพุทธเจ้าจึงเป็นอุดมคติของเขา

๓. แนวทางแห่งการดำเนินชีวิต เป็นการชี้แนะว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ ทั้งนี้เพื่อนำพาชีวิตไปสู่จุดมุ่งหมายสูงสุดหรืออุดมคติ คนส่วนมากมักคิดว่าแนวทางแห่งการประพฤติปฏิบัติ เท่านั้นที่เป็นจริยธรรม ที่แท้จริยธรรมยังประกอบด้วย ความเชื่อที่เกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ความเชื่อที่เกี่ยวกับอุดมคติ และเหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดี

๔. เหตุจูงใจให้คนปฏิบัติดีและเลิกละปฏิบัติผิด เพราะเหตุจูงใจที่ทำให้คนดำเนินตาม หลักจริยธรรมหรือกฎศีลธรรมมี ๓ ประการ คือ

๔.๑ ผลประโยชน์ส่วนตน เป็นเหตุจูงใจให้คนทำดีมีจริยธรรม เพราะถ้าไร้จริยธรรม สังคมอาจตำหนิ หรือว่าบาตร กฎหมายอาจลงโทษ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน คนเราจึงมี จริยธรรมทั้งนี้เพราะเล็งเห็นผลตอบแทนในชาตินี้หรือหวังสวรรค์ในชาติหน้า

๔.๒ ความเคารพศรัทธาเป็นนิสัย ทำให้คนอยู่ในระเบียบวินัยและดำเนินตาม หลักจริยธรรม คนเราถูกฝึกตั้งแต่เล็กให้เชื่อฟังกตีกา เรารักษาสัญญาเพราะเห็นว่าสัญญาต้องเป็น สัญญา

^{๔๒} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๔๘.

๔.๓ ความมีน้ำใจต่อผู้อื่น อันรวมถึงความรักเคารพผู้อื่น ทำให้คนเรารักษาคำมั่นสัญญา หรือละเว้นการเบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งข้อนี้เป็นกำบังชั่วคนดี เพราะมีคุณธรรมประจำใจ^{๙๓}

สรุปได้ว่า องค์ประกอบหรือปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดจริยธรรมข้างต้นนั้น ประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ คือ ๑) ระเบียบวินัย ข้อบังคับ กฎเกณฑ์สำหรับการประพฤติปฏิบัติของคน ในสังคม ๒) ความเชื่อหรือความคิดเห็นส่วนตัวที่บุคคลมีความเชื่อมั่นในสิ่งต่าง ๆ ๓) สังคม ผลประโยชน์ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุทำให้บุคคลมีจริยธรรมได้

๒.๓.๗ ทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรม

นักทฤษฎีทั้งหลายยอมรับว่า จริยธรรมของมนุษย์นั้นพัฒนาขึ้นตามลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวัยทารกไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์จะมีการพัฒนาจริยธรรมที่แตกต่างกันแต่นักทฤษฎียังเชื่อว่าการพัฒนาในบุคคลต่างกัน มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างคล้ายคลึงกัน นอกจากนี้นักค้นคว้าทางจริยธรรมยังเห็นว่าต้นกำเนิด และแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ที่นำเสนอในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิด หรือปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) นักชีววิทยาที่ได้ศึกษาเรื่องพัฒนาการทางความรู้ ความคิดและเขาวนปัญญา โดยเสนอว่าความรู้คิดและปัญญาของมนุษย์มีขั้นตอนการพัฒนาจากง่ายไปยากตามลำดับ จากรูปธรรม (Concrete) ไปสู่นามธรรม (Abstract) Piaget อธิบายว่าพัฒนาการของเขาวนปัญญาจากการที่บุคคลปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม เริ่มจากปัจจัยทางชีวภาพที่ติดตัวแต่กำเนิด เด็กจะมีปฏิกิริยาต่อลักษณะของสภาพแวดล้อมที่ละขั้นตอน การพัฒนาด้านเขาวนปัญญา ประกอบไปด้วยสิ่งสำคัญ ๒ ประการ คือ

๑. การรับไว้ (Assimilation) คือการที่มนุษย์ได้รับสิ่งที่ตนประสบเข้าใจไว้เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างของจิตใจของตน โดยสร้างเป็นแผนผังความคิด (Schema)

๒. การปรับตัว (Accommodation) คือวิธีการที่มนุษย์เรียนรู้โดยการปรับตัว คือการปรับผังความคิด เมื่อได้พบประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่เราไม่สามารถรับสิ่งนั้นไว้ได้ เพราะสิ่งนั้นไม่เข้ากับความคิดรวบยอด (Concept) ที่เรามีอยู่เดิม เราต้องเปลี่ยนหรือสร้างความคิดรวบยอดขึ้นมาใหม่ ซึ่งก็คือการเรียนรู้เรื่องใหม่ที่เกิดขึ้นนั่นเอง^{๙๔}

เพียเจต์ ได้กล่าวถึงพัฒนาการของปัญญา ว่าประกอบด้วย ๓ ลำดับขั้นตอน โดยเริ่มจากวัยทารกจนถึงวัยรุ่น ได้แก่

๑. วัยแรกเกิด- ๒ ขวบ เรียกว่าปัญญาระดับการรับรู้สัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Intelligence)

๒. วัย ๒-๑๑ ปี เรียกว่าวัยของการเตรียมตัวและการรู้จักคิดเชิงรูปธรรม (Preparation and Organization of Concrete Operation)

^{๙๓} ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ, พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม, หน้า ๘๙.

^{๙๔} Piaget, Jean, *The Moral Judgment of the Child*, (Illionis : The Free Press, 1960). p. 122.

๓. วัย ๑๑-๑๕ ปี เรียกว่าวัยของการใช้ความคิดเชิงนามธรรม (Formal or Abstract Formation) แม้ว่าจะมีกำหนดอายุไว้ แต่ลำดับขั้นตอนก็ได้กำหนดตายตัวตามอายุ แต่กำหนดตามลักษณะของพัฒนาการในแต่ละวัย ซึ่งเป็นไปตามลำดับขั้นเป็นสำคัญ^{๙๕}

พัฒนาการทางความคิดและปัญญาในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้ คือ

๑. ขั้นการรับรู้สัมผัสและการเคลื่อนไหว (Sensorimotor Intelligence Period) ตั้งแต่อายุแรกเกิด-๒ ขวบ ทารกจะแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบต่อสิ่งแวดล้อมทางกล้ามเนื้อ และประสาทสัมผัส เด็กพัฒนาการใช้งานของกล้ามเนื้อ และการรับรู้ทางประสาทสัมผัสโดยการรับรู้สภาพแวดล้อม และเมื่อทารกอายุมากขึ้น ทารกจะเรียนรู้วิธีอื่นในการปรับตัว ทำให้ทารกสัมผัสสิ่งต่าง ๆ และทำให้เรียนรู้ลักษณะของสิ่งนั้น ๆ

๒. ขั้นการเตรียมตัวและการรับรู้จักคิดเชิงรูปธรรม (Preparation and Organization of Concrete Operation Period) แบ่งเป็น ๒ ขั้นตอนย่อย คือ ขั้นเตรียมตัวในการใช้ความคิด (Pre-operational Thought Period) และขั้นการใช้ความคิดเชิงรูปธรรม (Concrete Operation)

๒.๑ ขั้นเตรียมตัวในการใช้ความคิด (Pre-operational Thought Period) อายุ ๒-๗ ปี เด็กจะรับเอาความรู้ต่าง ๆ ที่เรียนจากการใช้ประสาทสัมผัสและกล้ามเนื้อไว้ในตนเอง ซึ่งเป็นการเตรียมตัวในการที่จะเปลี่ยนจากการเรียนรู้โดยการกระทำไปสู่การเรียนรู้โดยการรู้จักคิด

๒.๒ ขั้นการใช้ความคิดเชิงรูปธรรม (Concrete Operation) อายุ ๗-๑๑ ปี เด็กเริ่มที่จะรวบรวมและสร้างความคิดเป็นระบบ พยายามแปลความหมายและจัดระเบียบการรับรู้ในปัจจุบัน โดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผ่านมาในอดีตและผสมผสานความคิดต่าง ๆ ให้เป็นรูปแบบ

๓. ขั้นการใช้ความคิดเชิงนามธรรม (Formal or Abstract Operation) อายุ ๑๑-๑๕ ปี พัฒนาการทางความคิดในขั้นนี้ถือเป็นการใช้ความคิดขั้นสูงสุด โดยคนบางกลุ่มอาจไม่พัฒนาถึงขั้นนี้ แม้จะมีระดับเขาวนปัญญาที่ไม่ต่ำ แต่อาจเกิดจากการขาดการกระตุ้นจากสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ด้านการเรียนรู้มีน้อย บางคนอาจมีการพัฒนาถึงระดับหนึ่งแล้ว แต่ผู้นั้นอาจมีความถนัดหรือความสนใจเบนไปสู่การเรียนรู้ในอีกรูปแบบอื่นได้ เด็กในวัยนี้สามารถใช้ความคิดเชิงนามธรรมได้ คือ การรู้จักคิดด้วยเหตุผล สามารถคิดโดยไม่ต้องใช้วัตถุเป็นสื่อ มีความคิดรวบยอดได้ รู้จักคิดวิเคราะห์ดี ตีความหมายและทดสอบสมมติฐานได้^{๙๖}

ศรีเรื้อน แก้วกังวาน จากทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดและปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) ได้ย้ำในประเด็นที่ว่า การพัฒนาจริยธรรมจำเป็นต้องไปตามลำดับขั้นตอน แต่อัตราการพัฒนาอาจแตกต่างกันได้ ดังนี้

๑. อายุแรกเกิด - ๒ ขวบ มีพัฒนาการลำดับขั้นการใช้สัมผัสและกล้ามเนื้อ (Sensorimotor Period) ลักษณะเด่น ได้แก่ รู้จักความแตกต่าง รู้จักแสวงหาสิ่งเร้า รู้จักจำสิ่งที่น่าสนใจ ภาษาพูดยังพัฒนาไม่เต็มที่ เข้าใจเรื่องราวได้โดยการเคลื่อนไหวและประสาทสัมผัส รู้ว่าวัตถุที่มีอยู่ย่อมไม่สูญหาย มีความเฉลียวฉลาด

^{๙๕} Ibid., p. 128.

^{๙๖} Ibid. p. 143.

๒. อายุ ๒-๓ ปี มีพัฒนาการลำดับขั้นกำหนดความคิดไว้ล่วงหน้า (Preoperational Thought Period) และขั้นคิดเอาเอง (Initiative) ๔-๗ ปี ลักษณะเด่น ได้แก่ เอาแต่ใจตัว ไม่ชอบคิดเป็นเหตุผล ไม่เข้าใจความคิดของผู้อื่น เห็นความเหมือนแต่ไม่เห็นความแตกต่าง รู้จักแบ่งพรรค แบ่งพวก ใช้เหตุผลจากการรับรู้เป็นแม่บท รู้จักแยกประเภทและแบ่งชั้นเข้าใจความเกี่ยวพัน เข้าใจจำนวนเลข มีพัฒนาการความคิดเรื่องการทรงสภาพเดิม

๓. อายุ ๗-๑๑ปี มีพัฒนาการลำดับขั้นใช้ความคิดดำเนินการเชิงรูปธรรม (Concrete Operation) ลักษณะเด่น เช่น รู้จักคิดอย่างใช้เหตุผล สามารถคิดย้อนกลับได้ในเชิงเลขคณิต รู้จักคิดในเชิงสัมพันธ์ รู้จักแบ่งแยกจัดหมวดหมู่ลำดับขั้น รู้จักองค์ประกอบลดหลั่นกันจากเล็กไปหาใหญ่ และเข้าใจเรื่องการทรงสภาพเดิม

๔. อายุ ๑๑-๑๕ ปี มีพัฒนาการลำดับขั้นใช้ความคิดดำเนินการอย่างเป็นระบบ (Formal Operation) ลักษณะเด่น ได้แก่ สามารถคิดโดยไม่ใช้วัตถุเป็นสื่อ มีความคิดในเชิงตั้งคำถาม และหาวิธีการหาคำตอบ มีความคิดรวบยอด รู้จักคิดวิเคราะห์ตีความหมาย คิดในรูปแบบต่าง ๆ ได้สมบูรณ์แล้ว รู้จักตั้งสมมติฐาน และแสวงหาความเป็นจริง เพื่อพิสูจน์สมมติฐาน และพัฒนาความคิดเชิงอุดมคติที่เข้มข้น^{๙๗}

ทฤษฎีพัฒนาการของอีริกสัน (Ericson) ให้ความสำคัญกับเด็กว่าเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้สิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเด็กเห็นเป็นสิ่งแปลกใหม่ และน่าตื่นเต้น ถ้าสิ่งแวดล้อมที่เด็กอยู่ทำให้เด็กมีความสุข เด็กจะมองโลกในแง่ดี มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความไว้วางใจผู้อื่น

ขั้นตอนต่าง ๆ ของการพัฒนาตามทฤษฎีของอีริกสัน (Ericson) มีดังนี้^{๙๘}

ขั้นตอนที่ ๑ ขึ้นไว้วางใจกับไม่ไว้วางใจ (Trust and Mistrust) เกิดตั้งแต่ในช่วงแรกเกิด-๑ ปี อีริกสันเชื่อว่าในขั้นที่ ๑ นี้ ถ้ามารดาให้ความอบอุ่น เอ็นดู เลี้ยงดู และตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างดี ทำให้เด็กสร้างความไว้วางใจขึ้นได้ ในทางตรงกันข้าม หากมารดาเลี้ยงดูลูกอย่างปล่อยปละละเลย ทอดทิ้ง ขาดความรัก ไม่สนองตอบความต้องการของเด็กเหล่านี้ จะทำให้เด็กไม่ไว้วางใจในโลกและบุคคลรอบข้าง

ขั้นตอนที่ ๒ ขั้นนี้มีความเป็นตัวของตัวเองกับความสงสัยในตัวเอง (Autonomy and Doubt) เกิดในช่วงอายุ ๑-๓ ปี เป็นช่วงที่เด็กเริ่มรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง เริ่มช่วยตัวเองในการเดิน การพูด แต่ก็ยังต้องพึ่งมารดาและบิดาอยู่ การเลี้ยงดูในวัยนี้ไม่เพียงแต่ป้องกันมิให้เกิดอันตรายเท่านั้นก็เพียงพอ หากผู้ใหญ่บังคับให้เด็กกระทำในสิ่งที่เด็กไม่ชอบ เด็กจะเกิดความไม่มั่นใจในตัวเอง

ขั้นตอนที่ ๓ ขั้นนี้มีความริเริ่มกับความรู้สึกผิด (Initiative and Guilt) เกิดในช่วงอายุ ๔-๕ ปี เป็นวัยก่อนเข้าเรียน ช่วงนี้เด็กจะมีจินตนาการ เรียนรู้และเข้าใจสภาพความเป็นจริงได้มากขึ้น มีความคิดริเริ่ม ซึ่งถ้ามีสภาพจิตใจไม่ดี หรือมีความคับข้องใจแล้วมักจะรู้สึกว่าคุณมีความผิด ทำให้เด็กชอบหลีกเลี่ยงสถานการณ์ได้

^{๙๗} ศรีเรือน แก้วกังวาน, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย (เล่ม ๑) แนวคิดเชิงทฤษฎีเด็กตอนกลาง, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๕๔ - ๕๖.

^{๙๘} ถวิล ธาราโกชน และศรัณย์ ดาริสุข, จิตวิทยาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๑), หน้า ๔๑ - ๔๘.

ขั้นตอนที่ ๔ ขั้นเอาการเอางานกับปมด้อย (Industry and Inferiority) เกิดในช่วงอายุ ๖-๑๑ ปี คุณลักษณะที่สำคัญในช่วงนี้ของเด็กคือการเป็นผู้รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ และมุ่งมั่นเพื่อแสวงหาความสำเร็จ การพัฒนาความสามารถด้านการเรียนและทางสังคม การรู้จักทำงานในหน้าที่อย่างจริงจัง เป็นการเตรียมตัวเพื่อรับบทบาททางสังคมต่อไป ส่วนคุณลักษณะที่ตรงข้ามได้แก่ การมีปมด้อยอันเนื่องมาจากนิสัยการทำงานไม่ดี เช่น เกียจคร้าน หลีกเลี่ยงการแข่งขันที่ต้องใช้ความสามารถ หากเด็กไม่ประสบผลสำเร็จ จะทำให้รู้สึกหดหู่ใจ การสนับสนุนให้เด็กประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่างถือเป็นสิ่งที่ดี

ขั้นตอนที่ ๕ ขั้นเข้าใจในจิตลักษณะตนกับไม่เข้าใจบทบาทของตน (Ego Identity and Role Confusion) เกิดในช่วงอายุ ๑๒-๒๐ ปี เด็กวัยนี้จะพยายามสร้างลักษณะประจำตัว เช่น มีเจตคติต่อโลกและชีวิตในแง่ลึกซึ้ง มีความเข้าใจโลกและชีวิตมากขึ้น เด็กรู้จักประกอบการทำงานตามหน้าที่และบทบาทของตน การรู้จักเป็นผู้นำและผู้ตาม เด็กต้องการการยอมรับ ส่วนคุณลักษณะที่ตรงข้ามคือ ถ้าเด็กไม่ได้รับการยอมรับ เด็กจะแสดงออกในทางก้าวร้าว มีความรู้สึกก้าวร้าวและสับสนเกี่ยวกับตัวเองทุกด้าน เช่น ด้านการงาน บทบาททางเพศ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๖ ขั้นรู้สึกเสนาหากับความรู้สึกเปล่าเปลี่ยว (Intimacy and Isolation) เกิดในผู้ใหญ่ตอนต้น อายุประมาณ ๒๐-๓๕ ปี คุณลักษณะที่ควรสร้าง ได้แก่ การรู้จักผูกพันกับผู้อื่น การมีความรักและการครองชีวิตคู่ในที่สุด ลักษณะตรงข้ามคือการขาดเพื่อและหลีกเลี่ยงการมีความรักผูกพันกับผู้อื่น มีปัญหาด้านลักษณะนิสัย มีพฤติกรรมสับสนไม่ชอบคบผู้คน ชอบแยกตัวออกจากสังคม

ขั้นตอนที่ ๗ การบำรุงส่งเสริมบุคคลอื่นกับการพะว้าพะวงแต่ตัวเอง (Generativity and Self-Sorption) เกิดในผู้ใหญ่ตอนกลาง อายุประมาณ ๓๕-๕๐ ปี เป็นวัยที่สร้างครอบครัวโดยมีบุตรสืบสกุล มีความภาคภูมิใจในความเป็นผู้ให้กำเนิด รู้จักใช้ชีวิตและมีความสามารถในการอบรมและแนะนำแนวทางให้แก่บุตรหลานได้ ลักษณะตรงข้ามคือ ความเบื่อหน่ายต่อชีวิต รู้สึกตัวเองไร้ค่า

ขั้นตอนที่ ๘ ความมั่นคงทางจิตใจกับความสิ้นหวัง (Integrity and Despair) เกิดในช่วงผู้ใหญ่ตอนปลายอายุประมาณ ๕๐-๖๐ ปี ลักษณะที่ดีของคนวัยนี้ คือพอใจกับชีวิตของตน ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ยอมรับวัฏจักรของชีวิต แต่สิ่งที่ตรงข้ามคือ เริ่มมีความรู้สึกท้อแท้เวลาที่เหลือสั้นเกินไป เพราะตัวเองยังไม่รู้สึกว่าการดำเนินชีวิตที่ผ่านมามีความหมาย มีความรู้สึกหมดศรัทธาในตัวเองและผู้อื่น ทำให้อยากมีโอกาสอีกครั้งในการดำเนินชีวิตสภาพแวดล้อมที่ดีกว่าที่เป็นอยู่

ศรีเรือน แก้วกังวาน ได้สรุปขั้นตอนพัฒนาการของอีริคสันไว้ดังนี้

๑. อายุ ๐-๑๘ เดือน มีพื้นฐานพัฒนาการในความไว้วางใจแย้งกับความสงสัยน้ำใจผู้อื่น (Trust VS Mistrust) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ แม่ ความรัก ความอบอุ่นมิตรไมตรีเมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ มีพลังกำลัง และมีความหวัง รู้จักอดทนเมื่อต้องรอคอย แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ขี้สงสัย หนีสังคม และไม่ไว้วางใจใครเลย

๒. อายุ ๑๘ เดือน-๓ ปี มีพื้นฐานพัฒนาการในความเป็นอิสระตั้งใจ แย้งกับความละอายใจและไม่แน่ใจ (Autonomy VS Shame and Doubt) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ พ่อ แม่ที่สนับสนุนลูก และการเลียนแบบ เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะ

ส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ รู้จักควบคุมตนเอง และมีความตั้งใจ แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ย้ำคิดย้ำทำ ลีกลับ และต่อต้านสังคม

๓. อายุ ๓-๖ปี มีพื้นฐานพัฒนาการในความคิดริเริ่มแย่งกับความรู้สึกล้ม (Initiative VS Guilt) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ พ่อ แม่ที่สนับสนุนลูก การอวดลักษณะ และการพัฒนาอวดลักษณะแห่งตนกับตัวแบบที่รู้จัก (เช่น พ่อ แม่) เริ่มรู้จักรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง เมื่อเด็กเกิดการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ ทำอะไร ๆ อย่างมีจุดมุ่งหมาย มุ่งความสำเร็จ มีแนวทางที่จะทำแต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ระมัดระวังตัวเกินไป รู้สึกผิดมากเกินไป

๔. อายุ ๖-๑๓ปี มีพื้นฐานพัฒนาการของความขยันเอาการเอางานแย่งกับความรู้สึกล้ม (Industry VS Inferiority) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ โรงเรียน ครู การเรียนรู้ เพศศึกษา และการให้กำลังใจ เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ รู้จักวิธีการ มีสมรรถภาพ แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ มีปมด้อย รู้สึกว่าตนไร้สมรรถภาพ หรือต่ำต้อย

๕. อายุ ๑๓-๒๐ปี มีพื้นฐานพัฒนาการของการพัฒนาอวดลักษณะแห่งตนแย่งกับการไม่เข้าใจตนเอง (Identity VS Identity Definition) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ เพื่อนร่วมรุ่น ผู้ที่ยึดถือเป็นแบบอย่าง (Hero) เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ ผูกพันกับผู้อื่นด้วยใจบริสุทธิ์ และจงรักภักดี แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ เด็กจะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ขี้อาย ไม่ชอบและต่อต้านสังคม สับสนในอวดลักษณะแห่งตน และเหงาหงอย

๖. อายุ ๒๐-๔๐ปี มีพื้นฐานพัฒนาการของความสนิทสนมหา ความร่วมมือแย่งกับความเปล่าเปลี่ยว (Intimacy and Solidarity VS Isolation) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ คู่ชีวิต เพื่อนร่วมงาน ผู้ที่เป็นที่ปรึกษา กลุ่มสังคมของตน และความโดดเดี่ยว เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ รู้จักการสร้างมิตร มีความรัก มีความสนิทสนมหา แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ ก็จะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ ไม่อยากผูกมัดตนเอง คิดถึงเฉพาะตน หรือพรรคพวกตนเท่านั้น หลงตนเอง

๗. อายุ ๔๐-๖๐ปี มีพื้นฐานพัฒนาการของการบำรุงส่งเสริมผู้อื่นแย่งกับการพะวงเฉพาะตน (Generativity VS Self-Sorption) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ คู่ครอง ลูก เพื่อนร่วมงาน ชุมชน และสังคม เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึงประสงค์ คือ มีผลงานสร้างสรรค์ ให้อุ่นเคาระห์บุคคลอื่น มุ่งมั่นพัฒนาสังคมในอนาคต แต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ ก็จะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ เห็นคนอื่นไม่น่าคบ เห็นแก่ตัว ทะนงตัว

๘. อายุ ๖๐ปีขึ้นไป มีพื้นฐานพัฒนาการของความมั่นคงทางใจแย่งกับความสิ้นหวัง (Integrity VS Despair) ซึ่งอิทธิพลต่อพัฒนาการ คือ คู่ชีวิต ญาติ เพื่อน ลูกหลาน ชุมชน และศาสนา เมื่อมีการเรียนรู้ทางสังคม หรือผ่านพัฒนาการในขั้นตอนนี้ จะส่งผลให้มีลักษณะพัฒนาการที่พึง

ประสงค์ คือ รู้จักปล่อยวาง ลดความยึดมั่นในตน ฉลาดเท่าทันโลกและชีวิตแต่ถ้าไม่ผ่านพัฒนาการขั้นนี้ ก็จะมีพัฒนาการที่ไม่พึงประสงค์ คือ เสร้าสร้อย สับสน รู้สึกเป็น ผู้ต่ำต้อย^{๙๙}

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์ก (Kohlberg) ได้กล่าวว่า ลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลนั้น ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ที่สำคัญ คือความรู้และความรู้สึกเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม และเหตุผลเชิงจริยธรรม มีผู้พบว่าความรู้เชิงจริยธรรมนั้น ส่วนใหญ่เด็กจะมีอยู่แล้วภายในปีแรกที่เข้าโรงเรียนและการพัฒนาการทางด้านนี้ก็ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมายในอายุต่อมา ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของสถานการณ์ ซึ่งทำให้การศึกษาพัฒนาการทางด้านนี้เป็นไปอย่างยากลำบาก โคล์เบอร์กจึงเห็นว่าการใช้เหตุผลเพื่อตัดสินใจที่เลือกกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์ต่าง ๆ ย่อมจะแสดงให้เห็นถึงความเจริญเติบโตของบุคคลได้อย่างมีแบบแผน นอกจากนี้ยังอาจทำให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ และท้ายสุดอาจทำให้สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเป็นเครื่องทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเขาในสถานการณ์แต่ละชนิดได้^{๑๐๐} และโคล์เบอร์ก (Kohlberg) เชื่อว่า การบรรลุวุฒิภาวะเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้นจะแสดงออกมาในทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้อย่างเด่นชัดที่สุด เหตุผลเชิงจริยธรรมนี้ไม่ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดสังคมหนึ่งโดยเฉพาะ เหตุผลเชิงจริยธรรมมิใช่การประเมินค่าการกระทำไปในทำนองว่าดีหรือเลว แต่จะเป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้ง ยากแก่การเข้าใจยิ่งขึ้นเป็นลำดับไป ซึ่งขั้นการพัฒนาจริยธรรม ๖ ขั้น มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นที่ ๑ มุ่งการเชื่อฟังและการทำโทษ เป็นขั้นที่คนจะเชื่อฟังหรือยอมรับทำตามผู้ที่มีอิทธิพลเหนือกว่าตน และพยายามหลีกเลี่ยงจากการถูกทำโทษเพราะกลัวถูกตัดสินว่าเป็นคนไม่ดี

ขั้นที่ ๒ มุ่งความพึงพอใจของตนเอง เป็นขั้นตอนที่คนจะกระทำตามใจของตนและต้องการรางวัลจากผู้อื่นด้วย เริ่มมีความรู้สึกนึกคิดที่จะสัมพันธ์กับผู้อื่นบ้าง มีการแลกเปลี่ยนการกระทำต่อกัน โดยแลกเปลี่ยนอย่างเท่าเทียมกัน

ขั้นที่ ๓ มุ่งความเป็นเด็กดี เป็นขั้นที่คนจะเกิดความสำนึกว่า จะต้องกระทำในสิ่งที่คนอื่นเห็นว่าดี เป็นการกระทำตามความเห็นของคนส่วนมาก ต้องการให้เป็นที่ยกย่องของบุคคลอื่น ไม่กระทำอะไรที่คนอื่นจะเห็นว่าไม่ดี

ขั้นที่ ๔ มุ่งอำนาจและการรักษาระเบียบของสังคม เป็นขั้นตอนที่ยึดการปฏิบัติตามหน้าที่เป็นสำคัญ การกระทำหรือไม่กระทำมิใช่กลัวถูกลงโทษ แต่เพื่อคงไว้ซึ่งระเบียบที่กำหนดไว้ ซึ่งมีความจำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ให้ทุกคนยึดถือปฏิบัติ ตระหนักถึงหน้าที่ของตนและมีศรัทธาต่อกฎเกณฑ์ของกลุ่มสังคมมากพอสมควร และถ้าได้อยู่ในสังคมที่มีกฎเกณฑ์ดี ก็จะกลายเป็นคนดี แต่ถ้าเข้าไปอยู่ในสังคมที่ไม่ดี ก็จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น และกลายเป็นคนไม่ดีในที่สุด

^{๙๙} ศรีเรือน แก้วกังวาน, จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย (เล่ม ๑) แนวคิดเชิงทฤษฎีวัยเด็กตอนกลาง, หน้า ๔๒ - ๔๓.

^{๑๐๐} L. Kohlberg, Moral Stages and Moralization: The Cognitive Development Approach and Social Issues. (New York : Holt Rinhart and Winston, 1976), pp. 4 - 12.

ขั้นที่ ๕ มุ่งที่จะกระทำตามสัญญา เป็นขั้นที่คนใช้การเคารพตนเอง ทำตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับผู้อื่น ไม่ล่วงเกินสิทธิของผู้อื่นและจะมองผลประโยชน์ของสังคมส่วนร่วมเป็นสำคัญ การตัดสินใจกระทำต่าง ๆ จะเป็นไปตามกฎเกณฑ์และสัญญา

ขั้นที่ ๖ มุ่งตระหนักในความสำนึก เป็นขั้นตอนที่คนจะเคารพในคุณค่าและมองเห็นความสำคัญของชีวิตมนุษย์ทุกคน เป็นพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นสูงสุด

พีชนี วรกวิน ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์ก พบว่า มี ๒ องค์ประกอบคือ

๑. โครงสร้าง (Structure) หมายถึง เหตุผลที่บุคคลใช้อ้างในการตัดสินใจต่อเนื้อหาของความเชื่อถือที่เขาถืออยู่ มีลักษณะเป็นสากลและเป็นไปตามลักษณะของพัฒนาการ

๒. เนื้อหา (Content) หมายถึง แบบแผนของประสบการณ์ ซึ่งเป็นไปตามการเรียนรู้เนื้อหา จะบอกสิ่งที่เขาเชื่อถือว่า คืออะไร มีลักษณะเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรม ซึ่งเป็นประสบการณ์ของแต่ละคน^{๑๐๑}

พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ ได้กล่าวว่า การสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมนั้น โคล์เบอร์กมีความเชื่อพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

๑. พัฒนาการทางจริยธรรมของแต่ละบุคคลจะผ่านไปตามขั้นพัฒนาการ (Sequential Stage) โดยมีพื้นฐานมาจากการใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ตามการศึกษาของเพียเจต์เหตุผลเชิงจริยธรรมจะมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเหตุผลตรรกศาสตร์

๒. การรับรู้ทางสังคม (Social Perception) และบทบาททางสังคม (Role Taking) ของแต่ละบุคคลนั้น จะมีความสัมพันธ์ในลักษณะปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กับพัฒนาการทางจริยธรรมของเขา

๓. บุคคลจะมีจริยธรรมขั้นสูง หรือการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นสูงได้นั้น จะต้องสามารถใช้เหตุผลเชิงตรรกะและสามารถในการรับรู้ทางสังคมในระดับสูงก่อน^{๑๐๒}

จากการศึกษาในหลายประเทศของโคล์เบอร์ก (Kohlberg) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ด้วยสภาพการณ์สมมติปัญหาจริยธรรม ๙ เรื่อง คำถามที่ใช้เป็นแบบปลายเปิด ให้ผู้รับการสัมภาษณ์คิดหาเหตุผลในการตอบปัญหาแต่ละเรื่อง และวิเคราะห์คำตอบ เพื่อสร้างระดับจรรยาวิพากษ์ไว้ ดังนี้

๑. ระดับก่อนมีจริยธรรมอย่างเป็นทางการ เหตุเป็นผล เรียกว่า ก่อนเกณฑ์ ในระดับนี้พฤติกรรมทางจริยธรรมของบุคคลจะขึ้นอยู่กับเหตุผลที่มีผู้อำนาจกำหนดให้ หรือเพื่อประโยชน์ของตนเองเป็นใหญ่ โดยโคล์เบอร์ก (Kohlberg) ได้แบ่งขั้นพัฒนาการระดับที่ ๑ ไว้ดังนี้ คือ

๑.๑ ระดับจริยธรรมของผู้อื่น ซึ่งเรียกว่า หลักการหลีกเลี่ยงมิให้ถูกลงโทษ ได้แก่ การที่เด็กจะตัดสินใจว่า พฤติกรรมใดถูกหรือผิดนั้นขึ้นอยู่กับเหตุผลมีผู้อำนาจหรือพฤติกรรมของเขา กำหนดโทษ ได้แก่ บิดา มารดา หรือครูอาจารย์ของเขา เป็นต้น

^{๑๐๑} พีชนี วรกวิน, เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยครูจันทระเกษม, ๒๕๒๗), หน้า ๘.

^{๑๐๒} พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๒๔๑ - ๒๔๕.

๑.๒ ผลประโยชน์ของตนเป็นใหญ่ ซึ่งเรียกว่า หลักการให้รางวัล ในขั้นนี้พฤติกรรมที่ดิงามนั้น เหตุผลของเด็กจะขึ้นอยู่กับรางวัลหรือสิ่งที่เขาได้รับเป็นรางวัล เช่น ค่าชม ชม เงิน ในการกระทำที่แสดงว่าพฤติกรรมนั้นถูกต้องดีงาม

๒. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีกฎเกณฑ์ เรียกว่า ระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึงการกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตน ระดับนี้บุคคลเริ่มใช้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้นมากำหนดความถูกต้อง ความดีขึ้นมา โดยเริ่มจากการยอมรับของกลุ่มขึ้นเป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดในสังคม เช่น ระเบียบ ประเพณี จนถึงกฎหมาย เป็นต้น เหตุผลทางจริยธรรมในระดับนี้แบ่งได้ ๒ ชั้น คือ

๒.๑ การยอมรับของกลุ่ม ซึ่งเรียกว่า หลักการทำความเห็นของผู้อื่น พฤติกรรมที่ถูกที่ควรในขั้นพัฒนาการในวัยนี้ คือ การยอมรับของกลุ่มหรือพรรคพวกเพื่อนพ้อง เช่น กลุ่มเพื่อน เป็นต้น

๒.๒ ระเบียบระบบของสังคม ซึ่งเรียกว่า หลักการทำตามหน้าที่ ตามระบบระเบียบของสังคม ในขั้นนี้พฤติกรรมที่ถูกที่ควร ขึ้นอยู่กับระเบียบ ประเพณี หรือกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดหรือตั้งไว้ เช่น การฆ่าสัตว์เป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะศีล ๕ ในพุทธศาสนาในข้อที่ ๑ ห้ามฆ่าสัตว์ การฆ่าสัตว์ผิดศีล จึงเป็นสิ่งที่ไม่ดี หรือตามประเพณีไทย ลูกผู้ชายต้องบวชเรียน ฉะนั้น การบวชเรียนของลูกชายถึงเป็นสิ่งที่ถูกที่ควร เป็นต้น

๓. ระดับมีจริยธรรมอย่างมีวิจารณ์ญาณ เรียกว่า ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึงการตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิดตรึกตรอง ชั่งใจโดยตนเอง ในระดับนี้พฤติกรรมทางจริยธรรมของโคล์เบอร์กันขึ้นขึ้นอยู่กับอิทธิพลของสังคมและกระบวนการสังคมประกิตของบุคคล สิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง คือสิ่งที่คนในสังคมส่วนมากยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ถูกที่ควร และจากการเรียนรู้ในการเป็นสมาชิกของสังคม สามารถทำให้บุคคลพัฒนาสิ่งที่ดีที่ควรได้ด้วยตนเองในลักษณะที่เป็นสากลนิยม โคล์เบอร์ก็ได้แบ่งพัฒนาการจรรยาวิพากษ์ในระดับนี้ออกเป็น ๒ ชั้น คือ

๓.๑ สัญญาสังคม ซึ่งเรียกว่า หลักการมีเหตุผลและเคารพตนเอง พฤติกรรมที่ถูกที่ควรในขั้นนี้ ได้แก่ พฤติกรรมที่เสียส่วนมากในสังคมยอมรับ เช่น การช่วยเหลือคนจนเป็นสิ่งที่ดี เพราะคนส่วนมากยอมรับและเห็นด้วย การประกอบพิธีแต่งงานตามประเพณีเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นที่ยอมรับของคนส่วนมากในสังคมมากกว่าวิวาท์เหาะ เป็นต้น

๓.๒ คุณธรรมสากล ซึ่งเรียกว่า หลักการทำตามอุดมคติสากล เหตุผลที่ใช้ในจรรยาวิพากษ์ขั้นนี้ Kohlberg เชื่อว่าน่าจะเป็นความถูกต้องที่เป็นสากล ได้แก่ความถูกต้องที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนมาก ทั่วโลก และสังคม เช่น ความมีใจยุติธรรมเป็นสิ่งที่ดี ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใด หรือสถานการณ์ใดก็ตาม และคุณธรรมสากลนั้นจะหล่อหลอมจิตของมนุษย์โดยกาลเวลา และด้วยกระบวนการสังคมประกิตของมนุษย์แต่ละคน

การพัฒนาจริยธรรม กระทำได้ด้วยการเปิดโอกาสให้บุคคลได้รับรู้ทัศนะของผู้อื่นซึ่งมีจริยธรรมอยู่ในขั้นสูงกว่า ๑ ชั้น และเปิดโอกาสให้บุคคลทดลองแสดงบทบาทของผู้อื่น โดยเฉพาะบทบาทผู้อื่นที่มีต่อบุคคลนั้น เพื่อให้มีโอกาสประสพกับทัศนะที่ขัดแย้งกับโครงสร้างความคิดทางจริยธรรมเดิมของตน ในจังหวะที่เกิดความขัดแย้งนี้ หากมีการชี้แนะที่เหมาะสมก็จะช่วยให้บุคคลพัฒนาเหตุผลทางจริยธรรมให้สูงขึ้นได้ โดยแนวคิดพื้นฐานในทัศนะของ โคล์เบอร์ก จริยธรรม หมายถึง

กฎเกณฑ์ในการตัดสินความถูกต้องของการกระทำ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎเกณฑ์นี้ขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางปัญญา ซึ่งผูกพันกับอายุของบุคคล โคล์เบอร์เกอร์ได้ยึดทฤษฎีพัฒนาการทางปัญญาของเพียเจต์ เป็นหลักการสร้างทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม โดยแบ่งพัฒนาการออกเป็น ๓ ระดับ ภายในแต่ละระดับยังแบ่งพัฒนาการออกเป็น ๒ ชั้น ดังนี้

๑. ระดับก่อนกฎเกณฑ์ (อายุประมาณ ๒-๑๒ ปี)
  - ชั้นที่ ๑ ใช้การลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสิน
  - ชั้นที่ ๒ ใช้การตอบสนองความต้องการของตนเป็นเหตุผลในการตัดสิน
๒. ระดับกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ ๑๒-๒๐ ปี)
  - ชั้นที่ ๓ ใช้การเป็นที่ยอมรับของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสิน
  - ชั้นที่ ๔ ใช้ระเบียบแบบแผนและกฎเกณฑ์ของสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสิน
๓. ระดับเลยกฎเกณฑ์สังคม (อายุประมาณ ๒๐ ปีขึ้นไป)
  - ชั้นที่ ๕ ใช้สัญญาสังคมเป็นเหตุผลในการตัดสิน
  - ชั้นที่ ๖ ใช้หลักการจริยธรรมสากลเป็นเหตุผลในการตัดสิน

ตามทัศนะของโคล์เบอร์เกอร์ (Kohlberg) จริยธรรมแต่ละชั้นเป็นผลของการคิดไตร่ตรองที่จำเป็นต้องอาศัยข้อมูล ซึ่งข้อมูลที่นำมาพิจารณาส่วนหนึ่งเป็นความเข้าใจของตนเองเกี่ยวกับสิ่งต่างๆ และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากประสบการณ์ทางสังคมที่ได้รับใหม่ มีการจำแนกประเด็นปัญหาต่างๆ ให้มีความชัดเจนและละเอียดมากขึ้น และมีการบูรณาการประเด็นต่างๆ เข้าด้วยกัน เป็นความเข้าใจใหม่ที่สามารถอธิบายสิ่งต่างๆ ได้ดีขึ้น ความเข้าใจใหม่เกิดจากการจัดระเบียบทางความคิด เป็นโครงสร้างความคิดใหม่ที่แตกต่างไปจากเดิม กระบวนการจำแนกและบูรณาการจึงเป็นกลไกของพัฒนาการจริยธรรม ผลของกระบวนการนี้ทำให้เกิดความเข้าใจใหม่ขึ้นมาแทนที่ความเข้าใจเก่า จริยธรรมใหม่นี้จัดอยู่ในขั้นสูงกว่าจริยธรรมเก่า และแตกต่างจากจริยธรรมเก่าในเชิงคุณภาพอย่างสิ้นเชิง

สรุปได้ว่า จากทฤษฎีทางจริยธรรมทั้ง ๓ ทฤษฎี มองมนุษย์เป็น ๓ ลักษณะ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดหรือปัญญาของเพียเจต์ มองพัฒนาการทางความคิดของคนเราว่าเป็นไปตามลำดับทางชีวภาพ หมายความว่า คนเราจะมีพัฒนาการที่เป็นเด็กถึงเป็นผู้ใหญ่ก็จะค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ ทฤษฎีพัฒนาการของอีริคสัน มองพัฒนาการของมนุษย์ว่ามีความต้องการเบื้องต้นทางด้านร่างกาย โดยอาศัยอวัยวะต่าง ๆ เป็นสื่อการตอบสนอง โดยการตอบสนองนั้นจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นในสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ส่วนทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์เกอร์ ได้ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมทางจริยธรรมของมนุษย์สัมพันธ์กับระดับอายุ ซึ่งหมายความว่า เด็กจะแสดงพฤติกรรมทางจริยธรรมไปตามระดับของอายุ เมื่ออายุมากขึ้นก็จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางจริยธรรมไปด้วย ซึ่งทั้ง ๓ ทฤษฎีนั้น สามารถนำมาปรับใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนได้ โดยเฉพาะนักเรียนในระดับประถมศึกษา เนื่องจากทฤษฎีทั้ง ๓ ได้ให้แนวทางสำหรับที่จะนำไปปรับใช้ในการพัฒนาที่สัมพันธ์กัน โดยทฤษฎีพัฒนาการทางความคิดของเพียเจต์ ให้พื้นฐานทางชีวภาพ ทฤษฎีพัฒนาการของอีริคสัน ให้พื้นฐานทางด้านจิตใจ ส่วนทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคล์เบอร์เกอร์ ได้ให้พื้นฐานทางพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยสรุปแล้ว ไม่มีทฤษฎีใดที่สำเร็จรูปที่สามารถนำไปใช้ได้เลยทันที ทั้งนี้เพราะมนุษย์เรามีจิตใจ มีอารมณ์ มีความรู้สึกดีใจ เสียใจ การที่จะนำมาใช้กับมนุษย์ได้ต้องนำมาบูรณา

การเข้าด้วยกัน เนื่องจากแต่ละทฤษฎีได้ให้องค์ความรู้แตกต่างกันในการนำมาปรับใช้ต้องคำนึงถึง
 ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมไทยด้วย

๒.๓.๘ จริยธรรมที่ควรปลูกฝังในสังคมไทย

ในสังคมไทยที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างเช่นปัจจุบัน ทำให้อุปนิสัยใจคอ คุณธรรม
 จริยธรรมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปในทางเสียมากกว่าในทางเจริญ ดังนั้น
 จริยธรรมที่จำเป็นต้องปลูกฝังพัฒนาให้กับประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนซึ่งเป็นวัยแห่งการ
 เรียนรู้และสามารถรับเอาค่านิยมที่ดีของสังคมได้ ซึ่งนักวิชาการได้กล่าวถึงจริยธรรมที่ควรปลูกฝังใน
 สังคมไทยหลายท่าน ดังนี้

ไสว มาลาทอง ได้กล่าวว่า จริยธรรมของคนไทยที่ประเทศชาติต้องการ และมีความ
 จำเป็นต้องปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบันมี ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. ความมีระเบียบ
๒. ความซื่อสัตย์ สุจริต และความยุติธรรม
๓. ความขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
๔. การมีจิตสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ
๕. การรู้จักคิดริเริ่ม วิจัย และ การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
๖. ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ
 ศาสนา และพระมหากษัตริย์
๗. การมีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ
๘. การรู้จักพึ่งพาตนเองและมีอุดมคติ
๙. การมีความภาคภูมิใจ และรู้จักทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และ
 ทรัพยากรธรรมชาติ
๑๐. การมีความเสียสละ เมตตาอารี กตัญญูทเวที กล้าหาญ และความสามัคคี^{๑๐๓}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้เสนอคุณธรรม จริยธรรมและทัศนคติที่ควรพัฒนาให้กับ
 เด็กและเยาวชนไว้ดังนี้ คือ

๑. ความซื่อสัตย์ สุจริต
๒. ความรับผิดชอบ
๓. ความอดทน อุทิศสาคะ
๔. ทัศนคติในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
๕. ทัศนคติในการเรียนรู้เพื่อปวงประชา
๖. ทัศนคติในการเห็นคุณค่าของการทำงานและวิชาชีพ

^{๑๐๓} ไสว มาลาทอง, คู่มือการศึกษาจริยธรรมสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นัก
 ปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป, หน้า ๑-๒.

๗. ทศนคติในการสร้างลักษณะนิสัยที่ถูกต้อง
๘. การมีทศนคติที่เป็นประชาธิปไตย
๙. การมีทศนคติที่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม^{๑๐๔}

พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ๘ ด้าน

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นแนวทางในการปลูกฝังหรือส่งเสริมให้เกิดขึ้น จากการศึกษา ค้นคว้า ผู้วิจัยได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น ๘ ด้าน ดังต่อไปนี้

๑. ความรับผิดชอบ ในสังคมถ้าทุกคนมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร มีความละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น สังคมนั้นย่อมที่จะเป็นสังคมที่มีศักยภาพอย่างเต็มที่ เพราะทุกคนมีความรับผิดชอบนั่นเอง จึงมีผู้ให้ความหมายของความรับผิดชอบต่อไว้หลายลักษณะ ดังนี้

พ่องศรี สามศรีทอง ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพัน และละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย อีกทั้งพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น การมีความสำนึก และการปฏิบัติหน้าที่ของตนทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และภารกิจทางสังคม โดยจะต้องกระทำจนบรรลุผลสำเร็จ ไม่หลีกเลี่ยงภาระดังกล่าว และยอมรับผลในการกระทำของตน^{๑๐๕}

สุจิตรา สุขसार ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือ ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดหมาย เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา^{๑๐๖}

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้กล่าวว่า ลักษณะของผู้ที่มีความรับผิดชอบ จะต้องยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้กระทำ คนที่มีความรับผิดชอบจะไม่ทิ้งงานกลางคัน ไม่ผัดวันประกันพรุ่งหรือทิ้งปัญหาไว้ และที่สำคัญคือไม่โทษผู้อื่น หากงานเกิดความเสียหายหรือไม่บรรลุผลสำเร็จ แต่สามารถแสดงความรับผิดชอบร่วมกับผู้อื่นและแก้ปัญหาจนสำเร็จลุล่วงไปได้^{๑๐๗}

^{๑๐๔} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **ลักษณะชีวิตสู่ความสำเร็จ ๒**, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอสเอ็มดี, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๑ - ๑๐๙.

^{๑๐๕} พ่องศรี สามศรีทอง, “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘.), หน้า ๒๙.

^{๑๐๖} สุจิตรา สุขसार, “การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของนักเรียน ตามมาตรฐานโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๑”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

^{๑๐๗} เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, **ลักษณะชีวิตสู่ความสำเร็จ ๒**, หน้า ๘๔ - ๘๕.

สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความตั้งใจมุ่งมั่นและสามารถควบคุมตนเองให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลาและยอมรับผลของการปฏิบัติหน้าที่นั้น ทั้งในด้านดีและไม่ดี พร้อมกับปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

๒. ความซื่อสัตย์ เป็นคุณธรรมอันประเสริฐ บุคคลใดมีความซื่อสัตย์ย่อมได้รับเกียรติและได้รับการวางไว้วางใจจากผู้อื่น ทั้งยังเป็นผู้อ่องอาจ สง่าผ่าเผย และทำให้หน้าที่การงานมั่นคงเจริญก้าวหน้า จึงมีผู้ให้ความหมายของความซื่อสัตย์ไว้หลายลักษณะ ดังนี้

ฐิตินันท์ ภาควัตถะการ ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น มีความเคารพมั่นในตนเอง เป็นที่ไว้วางใจของผู้อื่น มีสัจจะและความจริงใจ โดยความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมที่สามารถทำให้คนอยู่ร่วมกันได้ด้วยความไว้วางใจกัน ทำให้สังคมมีความสุข การปฏิบัติตนให้เป็นที่มีความซื่อสัตย์นั้นมีลักษณะการกระทำ หรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์ ดังนี้ ๑) ปฏิบัติตนเหมาะสมตามหน้าที่ ๒) ซื่อตรงต่อตนเอง และ ๓) ซื่อตรงต่อผู้อื่น^{๑๐๘}

ชวงค์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ซื่อตรง ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การปฏิบัติตนทางกาย ทางวาจา และทางใจ ที่ตรงไปตรงมา ไม่แสดงความคดโกง ไม่หลอกลวง ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ล้วนวาจาว่าจะทำงานสิ่งใด ก็ต้องทำให้สำเร็จเป็นอย่างดี ไม่กลับกลอก มีความจริงใจต่อทุกคน จนเป็นที่ไว้วางใจของทุกคน^{๑๐๙}

ผ่องศรี สามศรีทอง ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์เป็นคุณธรรมประจำมนุษย์ในทุกโอกาสทุกสถานที่ จึงได้ชื่อว่าเป็นคนประพฤดี ปฏิบัติชอบ คนที่ได้ชื่อว่ามี ความซื่อสัตย์ต้องมีความจริง ๕ ประการ ดังนี้

๑. จริงต่องาน หมายถึง ทำอะไรจริง มุ่งให้งานสำเร็จ เกิดประโยชน์ส่วนตนหรือส่วนรวมได้จริง

๒. จริงต่อหน้าที่ หมายถึง ทำจริงในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทำงานให้ดีที่สุด ไม่เลินเล่อ ไม่หละหลวม ไม่หลีกเลียงบิดพลิ้ว เอาใจใส่ให้งานสำเร็จเกิดผลดี

๓. จริงต่อวาจา หมายถึง การพูดจริง ไม่กลับกลอก รักษาวาจาสัตย์อย่างเคร่งครัด พูดจริงทำจริง

๔. จริงต่อบุคคล หมายถึง การจริงใจต่อคนที่เกี่ยวข้อง จริงใจต่อมิตรและเพื่อนร่วมงาน จริงใจต่อเจ้านาย และจริงใจต่อผู้มีพระคุณ

๕. จริงต่อความดี หมายถึง มุ่งประพฤติปฏิบัติต่อความดี จนติดเป็นนิสัยเป็นบุคคลที่ประกอบด้วยหิริโอตตัปปะ^{๑๑๐}

^{๑๐๘} ฐิตินันท์ ภาควัตถะการ, “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.” *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗.

^{๑๐๙} ชวงค์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ซื่อตรง, *หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ช่วงชั้นที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๗.

^{๑๑๐} ผ่องศรี สามศรีทอง, “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต*, หน้า ๓๓.

ชาญชัย อาจิณสมาจาร ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความเป็นมนุษย์ที่ศักดิ์สิทธิ์ หากผู้ใดได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์ที่ศักดิ์สิทธิ์แล้ว เขาผู้นั้นก็จะได้รับการยอมรับศรัทธาอย่างจริงใจจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด และยอมให้ความร่วมมือปฏิบัติตามด้วยความ เต็มใจ^{๑๑๑}

กฤตรินทร์ นิมทองคำ ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ประกอบด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่ การประพฤติอย่างเหมาะสม มีความซื่อสัตย์ไม่คดโกง ทั้งต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อมิตรสหาย และมีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ไม่คิดคดทรยศ ประกอบอาชีพในทางสุจริต ไม่ขโมยของผู้อื่น และปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด^{๑๑๒}

ประภาศรี สีหอำไพ ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมาทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง และต่อผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น รวมไปถึงสังคมประเทศชาติ หน้าที่การงาน คำมั่นสัญญา แบบแผน กฎหมายที่ถูกต้องดีงาม ประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมและตรงต่อความเป็นจริง^{๑๑๓}

สมคิด ไชยยันบุรณ์ ได้กล่าวว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง ความจริง ความเที่ยงตรง ความแน่นอน ความซื่อสัตย์สุจริต คือการกระทำที่ยึดหลักแห่งความยุติธรรม ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ผู้ที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขต้องยึดถือความซื่อสัตย์ และมีสัจจะ ปฏิบัติตนตามคำพูดที่พูดไว้อันเป็นผู้ที่มีความจริงใจ นำคบหาสมาคม การกล้าสารภาพรับผิดไม่หลอกลวง โยนความผิดให้ผู้อื่น ไม่หยิบของผู้อื่นใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต และไม่กระทำต่อหน้าอย่างหนึ่ง ลับหลังอีกอย่างหนึ่ง และต้องซื่อสัตย์ต่อตนเอง ตั้งใจเรียน ทำการบ้านด้วยตนเอง ไม่ลอกการบ้านผู้อื่น ความซื่อสัตย์จะทำให้มีความมั่นใจในตนเอง และเป็นที่น่าไว้วางใจเชื่อถือของคนทั่วไป^{๑๑๔}

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์ หมายถึง การประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสม มีความจริงใจ ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น ต่อสังคม และต่อประเทศชาติ

๓. ความมีน้ำใจเสียสละ เป็นคุณลักษณะที่สำคัญที่พึงมีในตัวบุคคลและเป็นคุณธรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคนไทย เนื่องจากคนเราอยู่คนเดียวไม่ได้ จะต้องพึ่งพาอาศัยกันเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของความมีน้ำใจเสียสละ ไว้ดังนี้

กรมพล ทองธรรมชาติ และคณะ อธิบายความหมายของ จาคะ แปลว่า เสียสละ โดยมีความหมายใน ๒ ด้าน คือด้านใน หมายถึง สละกิเลส สละโลภ โกรธ หลง ความตระหนี่ถี่เหนียว ความ

^{๑๑๑} ชาญชัย อาจิณสมาจาร, **ทักษะภาวะผู้นำ**, (กรุงเทพมหานคร : มัลติมีเดียฟอร์เมชันเทคโนโลยี, ๒๕๔๓), หน้า ๕๒.

^{๑๑๒} กฤตรินทร์ นิมทองคำ, “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเซ็นโยเซฟคอนเวนต์ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕.

^{๑๑๓} ประภาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, หน้า ๖๕ – ๖๖.

^{๑๑๔} สมคิด ไชยยันบุรณ์, **การสอนจริยศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๕), หน้า ๑๔.

ยึดติด ความเห็นแก่ตัวออกจากใจ และด้านนอก หมายถึง การสละวัตถุสิ่งของหรือสิ่งที่เป็นรูปธรรมที่มองเห็นได้ อันเป็นผลมาจากการเสียสละด้านใน^{๑๑๕}

ปริญา ตันสกุล ได้กล่าวว่า ความเสียสละ เป็นการให้ในสิ่งที่ตนมีแก่ผู้ไม่มี เพื่อให้บุคคลนั้นพ้นทุกข์ โดยสิ่งที่มีนั้นเมื่อให้ไปแล้วอาจจะหมดไปหรือเหลือน้อยลง และเป็นการให้ที่ไม่หวังจะเอาคืน^{๑๑๖}

วินัย พัฒนรัฐ และคณะ ได้กล่าวว่า ความเสียสละ หมายถึง การให้หรือบริจาคสิ่งของต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ความเสียสละช่วยให้บุคคลไม่เห็นแก่ตัว ยอมอุทิศตนเพื่อประโยชน์และความสุขในสังคม คนที่ปฏิบัติตนเป็นคนเสียสละนั้นมีลักษณะการกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความเสียสละ ดังนี้ ๑) รู้จักแบ่งปันทรัพย์สินและสิ่งต่าง ๆ ๒) มีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ๓) เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน^{๑๑๗}

สรุปได้ว่า ความมีน้ำใจเสียสละ หมายถึง การแสดงออกที่มีวัตถุประสงค์ เพื่อการช่วยเหลือผู้อื่นและส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ลดความเห็นแก่ตัว มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีเมตตาแก่ผู้ที่ด้อยกว่า มีความเห็นอกเห็นใจ และมีความปรารถนาดีที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอย่างจริงใจ โดยไม่หวังผลตอบแทน

๔. ความประหยัด ในสังคมปัจจุบัน ทุกคนเกิดมามีความต้องการมีชีวิตอย่างสุขสบาย การที่ทุกคนจะได้รับสิ่งที่ต้องการนั้น จำเป็นต้องจัดหาด้วยความยากลำบาก ดังนั้น ความประหยัดจึงมีความจำเป็นเพื่อในอนาคตจะได้ไม่พบกับความลำบากยากจน ตลอดจนทำให้ลูกหลานมีชีวิตและอนาคตที่ดี จึงมีผู้ให้ความหมายของความประหยัด ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้กล่าวว่า ความประหยัด คือ การยับยั้ง ระมัดระวัง เช่น การใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ^{๑๑๘}

วศิน อินทสระ ได้กล่าวว่า ความประหยัด คือการใช้ทรัพย์สินไม่ให้เกิดความสูญเปล่า เช่น อาหารไม่กินครึ่งทิ้งครึ่ง เสื้อผ้าหรือข้าวของเครื่องใช้ก็ใช้จนคุ้มค้ำคุ้มราคา และใช้อย่างทะนุถนอม การใช้เวลาให้คุ้มค้ำและเกิดประโยชน์มากที่สุด^{๑๑๙}

^{๑๑๕} กระทบทอธรรมชาติ และคณะ, หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ม.๔ - ม.๖ ช่วงชั้นที่ ๔ กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑๐.

^{๑๑๖} ปริญา ตันสกุล, ศาสตร์แห่งผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล, ๒๕๔๓), หน้า ๖๐.

^{๑๑๗} วินัย พัฒนรัฐ และคณะ, แนวการสอนแบบเรียนมาตรฐาน ฉบับพิเศษ เน้นกระบวนการ สอน.๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑-๑๒.

^{๑๑๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๑๑.

^{๑๑๙} วศิน อินทสระ, จริยศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๕๐-๑๕๘.

จักรพงษ์ นิลพงษ์ สรุปรวบคายและพฤติกรรมเกี่ยวกับความประหยัด ไว้ดังนี้

๑. การประหยัดเวลา ได้แก่ การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ให้เหมาะสมกับกาลเทศะ รู้คุณค่าของเวลา มียอมให้เวลาหมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ แต่นำมาใช้ให้เป็นประโยชน์ในการหาความรู้ การสร้างความคิด

๒. การประหยัดทรัพย์ ได้แก่ การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องเหมาะสม เช่น พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็นให้สมควรแก่อัตราภาพ การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์ การรู้จักเก็บรวบรวมรายได้อันควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง ทำทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม คุ่มครองรักษาทรัพย์ให้ปลอดภัย บุรณะของเก่าอันควรบูรณะให้กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ใช้และถนอมของใช้และทรัพย์สินให้ทรงคุณค่าและประโยชน์นาน ๆ รู้จักทำของใช้เอง อย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างวานให้เขาทำเรื่อยไป ไม่ใช่จ่ายอย่างฟุ้งเพื่อให้หมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ ไม่บำรุงบำเรอความสนุกสนานจนเกินไป และขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่ม^{๑๒๐}

วินัย พัฒนรัฐ และคณะ ได้กล่าวว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สินหรือสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามความจำเป็น โดยใช้ให้น้อยที่สุด แต่เกิดประโยชน์คุ้มค่ามากที่สุด ทั้งนี้ต้องอาศัยความพอดี คือไม่ตระหนี่เกินไปจนเป็นการเบียดเบียนตนเอง และไม่สุรุ่ยสุร่ายจนเกินไป ซึ่งการรู้จักประหยัดโดยการใช้จ่ายเท่าที่จำเป็นและเหมาะสมกับสภาพตนเอง และครอบครัวจะทำให้ชีวิตในอนาคตมีความมั่นคงและมีความสุข มีพฤติกรรมที่แสดงออก ดังนี้ ๑) เป็นผู้มี ความประหยัด ๒) ดูแลรักษาสมบัติส่วนรวม ๓) ดูแลรักษาสมบัติส่วนตัว ๔) ชี้แนะบุคคลอื่นให้เห็นคุณค่าของทรัพย์ากร และ ๕) เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้สิ่งของและทรัพย์สิน^{๑๒๑}

สรุปได้ว่า ความประหยัด หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพย์สินหรือ สิ่งต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์ คุ้มค่ามากที่สุด การรู้จักใช้ทรัพย์ให้ถูกต้องเหมาะสม การรู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งรู้จักระมัดระวังและยับยั้งความต้องการให้อยู่ในกรอบและขอบเขตอันพอเหมาะพอควร

๕. ความมีระเบียบวินัย ความมีระเบียบวินัย หมายถึงการปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับ กฎ คำสั่งและกติกาต่าง ๆ ที่วางไว้ ทั้งนี้มีผู้ให้ความหมายของความมีระเบียบวินัย ไว้ดังนี้

อ่อนศรี ทองไพจิตร ได้กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การควบคุมตนเองตามกฎหมาย ข้อบังคับ ระเบียบแบบแผนและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามเพื่อความความสุขในชีวิตของตนเองและเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม^{๑๒๒}

^{๑๒๐} จักรพงษ์ นิลพงษ์, “การศึกษาจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓), หน้า ๓๔.

^{๑๒๑} วินัย พัฒนรัฐ และคณะ, แนวการสอนแบบเรียนมาตรฐาน ฉบับพิเศษ เน้นกระบวนการ สลน.๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๑), หน้า ๗.

^{๑๒๒} อ่อนศรี ทองไพจิตร, “จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต ๑”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๔.

ชูลีพร รัตนะเจริญชัย ได้กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง เน้นให้รู้จักปฏิบัติ ตามที่มีรูป มีแบบ มีขั้น มีตอน ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การอยู่ในชั้นเรียน การทำความเคารพ มีวินัย ในการเล่นกีฬา ซึ่งเป็นสื่อเชื่อมโยงให้เคารพกฎหมายและระเบียบของสังคมต่อไป^{๑๒๓}

วิชิต คณิงสุขเกษม ได้กล่าวว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึงระบบระเบียบ แบบแผน กฎเกณฑ์และข้อบังคับต่าง ๆ กำหนดขึ้นเพื่อควบคุมความประพฤติ และใช้เป็นแนวปฏิบัติให้เกิดความ พร้อมเพรียง ความสงบเรียบร้อย และความเจริญมั่นคงต่อบุคคลและสังคม เช่น กฎหมาย คำสั่ง ข้อบัญญัติ เป็นต้น^{๑๒๔}

กัลยา ศรีปาน ได้กล่าวว่า การปลูกฝังการมีระเบียบวินัยต้องให้ได้ทั้งหลักการ และหลัก ปฏิบัติ โดยมีหลักเกี่ยวกับระเบียบวินัย ดังนี้

๑. ความมีระเบียบช่วยประหยัดเวลา และทำให้งานสำเร็จด้วยความเรียบร้อย
๒. ผู้มีวินัยในตนเองมีความตรงต่อเวลา
๓. การมีวินัยในตนเองเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้
๔. การมีวินัยทำให้เกิดการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
๕. การขาดวินัย ทำให้เป็นผลเสียแก่งานและตนเอง^{๑๒๕}

ประทีป ม. โกมลมาศ ได้กล่าวว่า ระเบียบวินัย เป็นคำสองคำที่มีความหมายต่างกัน แต่ มักใช้คู่กัน คือ

ระเบียบ แปลว่า แบบแผนที่วางไว้เป็นแนวปฏิบัติหรือดำเนินการ ถ้าทำแล้วจะเกิดความ สวยงาม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนหมู่มาก หรือเป็นข้อตกลงอย่างหนึ่งร่วมกันของสังคม

วินัย แปลว่า ข้อบังคับ ข้อปฏิบัติในการฝึกกาย ฝึกวาจาให้อยู่ในระเบียบที่ตั้งงามให้อยู่ ในทางแห่งการกุศล คือกายไม่ได้ทำชั่ว เช่น ข่าสัตว์ ลักทรัพย์ และประพฤติดีดในกาม ส่วนวาจาก็ ไม่ได้พูดในทางเสื่อมเสีย เช่น พูดเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด ดังนั้นความมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติตามระเบียบที่กำหนดขึ้นเพื่อเป็นแนวปฏิบัติร่วมกัน^{๑๒๖}

สรุปได้ว่า ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การประพฤติปฏิบัติโดยควบคุมตนเองให้ตรง ตามระเบียบ แบบแผน ข้อบังคับ กฎหมายของสังคม ขนบธรรมเนียม ประเพณี และศีลธรรม อัน นำไปสู่ความสันติสุขของตนและสังคมโดยรวม

^{๑๒๓}ชูลีพร รัตนะเจริญธรรม, “การศึกษาจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๓๔-๓๕.

^{๑๒๔}วิชิต คณิงสุขเกษม, *หนังสือประกอบการค้นคว้าและอ่านเพิ่มเติม ส.ล.น.๕*, (กรุงเทพมหานคร : คลังวิชา, ๒๕๓๔), หน้า ๒๒.

^{๑๒๕}กัลยา ศรีปาน, “ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๕.

^{๑๒๖}ประทีป ม. โกมลมาศ, *หนังสือส่งเสริมการอ่านจริยศึกษา เล่ม ๔*, (กรุงเทพมหานคร : อีรพวงษ์ การพิมพ์, ๒๕๓๑), หน้า ๒๘.

๖. ความสามัคคี ความมีระเบียบวินัย หมายถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมงานกับผู้อื่น ทั้งนี้ผู้ให้ความหมายของความสามัคคี ไว้ดังนี้

จาร์รัตน์ มังกะโรทัย ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง ความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว^{๑๒๗}

ประกาศรี สีหอำไพ ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึงความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำการได้ลุล่วง ปรับตนเองเข้ากับผู้อื่นได้ดี รับผิดชอบ รักหมู่คณะ^{๑๒๘}

มารศรี จันทร์ศรี ได้กล่าวไว้ว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อปฏิบัติงานให้สำเร็จลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ ความสามัคคีต้องอาศัยความอดทน เสียสละความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ตระหนักในปัญหาาร่วมกัน ทั้งนี้จะต้องมีการทำกิจการงานร่วมกันบ่อย ๆ จนเห็นผลดีของการร่วมมือมากกว่าการแยกทำอะไรอยู่เพียงคนเดียว ความสามัคคีจะก่อให้เกิดความรักใคร่ กลมเกลียว และสามารถปฏิบัติงานได้ทุกอย่างได้สำเร็จ^{๑๒๙}

วิทยาลัยครูธนบุรี ได้กล่าวว่า ความสามัคคี หมายถึง การพร้อมเพรียง เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมมือกันกระทำการให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว^{๑๓๐}

สรุปได้ว่า ความสามัคคี หมายถึง การแสดงออกซึ่งความพร้อมเพรียงเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกันทำงานโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

๗. ความอดสาหัส ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายามในการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย ทั้งนี้ผู้ให้ความหมายของความอดสาหัส ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า อดสาหัส หมายถึง การทำงานอย่างแข็งขัน ไม่ปล่อยปละละเลยทำหรือประพฤตินั้นปรกติสม่ำเสมอ ไม่เกียจคร้าน แข็งแรง เข้าที่^{๑๓๑}

จุฑาธิป เปี่ยมประดม ได้กล่าวว่า ความอดสาหัส หมายถึง ความพยายาม ความตั้งใจ ความอดทน ที่จะปฏิบัติกิจกรรม หรืองานใดๆ ให้สำเร็จ^{๑๓๒}

^{๑๒๗} จาร์รัตน์ มังกะโรทัย, “การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยอาชีวศึกษากาญจนบุรี สังกัดกองวิทยาลัยอาชีวศึกษา กรมอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗.

^{๑๒๘} ประกาศรี สีหอำไพ, **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๖๕-๖๖.

^{๑๒๙} มารศรี จันทร์ศรี, “การศึกษาจริยธรรมของครูและนักเรียนประถมศึกษา”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕.

^{๑๓๐} วิทยาลัยครูธนบุรี, **ปัญหาจริยธรรมของครูอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๘), หน้า ๙.

^{๑๓๑} ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๖.

^{๑๓๒} จุฑาธิป เปี่ยมประดม, “จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา”, **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

กัลยา ศรีปาน ได้กล่าวว่า ความอดุสาหะ หมายถึง ความมานะพยายามเอาใจใส่ต่องานด้วยความกระตือรือร้น ไม่นิ่งเฉยให้เวลาล่วงเลยไปโดยเปล่าประโยชน์ และมีได้ย่อท้อ ต่ออุปสรรคต่างๆ เพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมาย หรือ ความต้องการ^{๑๓๓}

สุภัตรา สุภาพ ได้กล่าวว่า ความอดุสาหะ หมายถึง ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคทั้งปวง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก และมีความมานะอดทน^{๑๓๔}

สรุปได้ว่า ความอดุสาหะ หมายถึง ความพยายามความตั้งใจจริง ความอดทน ที่จะปฏิบัติกิจการงานต่างๆ ให้สำเร็จได้ด้วยดี โดยไม่ย่อท้อต่อปัญหา และอุปสรรคต่างๆ

๘. ความยุติธรรม ความยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง ทั้งนี้ผู้ให้ความหมายของความยุติธรรม ไว้ดังนี้

ประภาศรี สีหอำไพ ได้กล่าวว่า ยุติธรรม หมายถึง การปฏิบัติด้วยความเที่ยงตรง สอดคล้องกับความเป็นจริงและเหตุผล ไม่มีความลำเอียง^{๑๓๕}

วิชิต คณิงสุเกษม และคนอื่น ๆ ได้กล่าวว่า ความยุติธรรม หมายถึง ความเที่ยงตรง ความชอบธรรม หรือความที่ชอบด้วยเหตุผล ความยุติธรรมต้องอาศัยเหตุผล และความถูกต้องเป็นเครื่องตัดสิน การที่จะตัดสินว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความถูกต้องหรือผิดนั้น จะต้องอาศัยข้อเท็จจริง และเหตุผลประกอบ จึงจะเกิดความยุติธรรม และผู้พิจารณาตัดสิน จะต้องเป็นคนที่เที่ยงตรง ไม่ลำเอียง โดยไม่เห็นแก่ตนเอง พวกพ้องหรือเพราะความรักใคร่ ความกลัว ความเกลียดชัง^{๑๓๖}

สรุปได้ว่า ความยุติธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เที่ยงธรรม และชอบด้วยเหตุผล ไม่ลำเอียง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง

๒.๓.๙ การพัฒนาจริยธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

(๑) วัชชีปุตตสูตร

ชื่อสูตรนี้ตั้งตามชื่อของภิกษุชื่อวัชชีบุตร หมายถึงบุตรของวัชชีราชกุลสาระสำคัญของวัชชีปุตตสูตร คือ ภิกษุวัชชีปุตตสูตร คือ ภิกษุวัชชีบุตรรูปนี้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะทรงประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน เขตกรุงเวสาลี แล้วกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า สิกขาบท ๑๕๐ สิกขาบทที่ยกขึ้นแสดงทุกกึ่งเดือน ข้าพระองค์ไม่สามารถศึกษาได้หมด พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามว่า เธอจักสามารถศึกษาในสิกขา ๓ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา ได้หรือไม่ ภิกษุวัชชี บุตรกราบทูลรับแล้วปฏิบัติตามคำแนะนำของพระพุทธเจ้า ครั้นต่อมาเมื่อภิกษุวัชชีบุตรได้ศึกษาสิกขา ๓ แล้วก็

^{๑๓๓} กัลยา ศรีปาน, “ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, หน้า ๒๕.

^{๑๓๔} สุภัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม สังคม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕), หน้า ๒๕.

^{๑๓๕} ประภาศรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, หน้า ๙.

^{๑๓๖} วิชิต คณิงสุเกษม, หนังสือประกอบการค้นคว้าและอ่านเพิ่มเติม ส.ล.น.๕, (กรุงเทพมหานคร : คลังวิชา, ๒๕๓๔), หน้า ๔๐ - ๔๒.

สามารถระงับโทษ และโมหะได้อันเป็นการทำให้ภิกษุวัชชีบุตรไม่ทำกรรมที่เป็นอกุศล ไม่ประพฤติสิ่งเลวทรามอีก^{๑๓๗}

บทสรุปของวัชชีปุตตสูตร กล่าวถึงการที่ภิกษุจักไม่นำอกุศลกรรมหรือสิ่งที่เลวทรามอีกอีกด้วย การศึกษาไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ คือ ๑) อธิศีลสิกขา ๒) อธิจิตตสิกขา ๓) อธิปัญญาสิกขา ซึ่งเป็นกรณียกิจของภิกษุในพระพุทธศาสนา

(๒) ตติยสิกขาสูต

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลายสิกขาบท ๑๕๐ สิกขาบทนี้ยกขึ้นแสดงเป็นข้อๆ ทุกกึ่งเดือน สรุปลงในสิกขา ๓ ประการ คือ ๑) อธิศีลสิกขา ๒) อธิจิตตสิกขา ๓) อธิปัญญาสิกขาจากนั้นตรัสถึงภิกษุที่มีศีล สมาธิ ปัญญาบริบูรณ์ แม้จะละเมิดสิกขาบทเล็กน้อยบ้าง แต่สมทานศึกษาในสิกขาบทที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์อย่างมั่นคง ทำเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ ให้แจ้งสิ้นอาสวะกิเลสด้วยปัญญาจึงเข้าถึง (ปรินิพพาน) ในปัจจุบันหรือเมื่อละสังโยชน์เบื้องต้น ๕ ประการ อันเป็นเหตุให้เข้าถึงอันตรายนิพพานบ้าง อุปหัจจปรินิพพานบ้าง อชังขารปรินิพพานบ้าง สสังขารปรินิพพานบ้าง อุทังโสโท อภินิพพานบ้าง เมื่อละสังโยชน์ ๓ ประการได้และทำให้ราคะ โทสะ โมหะเบาบางจึงเป็นสกทาคามีเมื่อละสังโยชน์ ๓ ประการได้จึงเป็นเอกพีชีโสดาบันบ้าง เป็นโกลังโกลโสดาบันบ้าง เป็นสัตตักขัตตุปรมโสดาบันบ้าง^{๑๓๘}

บทสรุปของพระสูตรนี้ กล่าวถึง ผลสำเร็จทางจริยธรรมที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุที่ศึกษาตามกระบวนการแห่งไตรสิกขา

(๓) ทุตติยสิกขัตตสูตร

ในทุตติยสิกขัตตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเกี่ยวกับสิกขา ๓ ประการในลักษณะปจณาวิสัยชนด้วยพระองค์เองว่า สิกขาบท ๓ ประการ อะไรบ้าง คือ ๑) อธิศีลสิกขา ๒) อธิจิตตสิกขา ๓) อธิปัญญาสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีศีล ฯลฯ สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายนี้เรียกว่าอธิศีลสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้สังัดจากกามทั้งหลาย ฯลฯ บรรลุดุตถถานที่ไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข มีสติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขาอยู่ นี้เรียกว่า อธิจิตตสิกขา ภิกษุในธรรมวินัยนี้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติปัญญาวิมุตติขึ้นไม่มีอาสวะเพราะอาสวะสิ้นไปด้วยปัญญาอันยิ่งเอง เข้าถึงอยู่ในปัจจุบันนี้เรียกว่า อธิปัญญาสิกขา^{๑๓๙}

จากเนื้อหาทั้งสามสูตรที่ยกมาจากพระไตรปิฎก สามารถสรุปได้ว่ากรณียกิจของภิกษุคือการพัฒนาจริยธรรมเพื่อเข้าถึงเป้าหมายคือ นิพพาน โดยอาศัยขบวนการฝึกหัด ศึกษาอบรม ที่เรียกว่าไตรสิกขา ประกอบด้วย อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา และอธิปัญญาสิกขา เป็นต้นที่รวมของสิกขาบท ๑๕๐ สิกขาบท

^{๑๓๗} อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๘๕/๓๑๐-๓๑๑.

^{๑๓๘} อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๙๑/๓๑๙-๓๒๐.

^{๑๓๙} อัง.ติก.(ไทย) ๒๐/๙๑/๓๑๙-๓๒๐.

๒.๓.๑๐ การพัฒนาจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ประมวลทัศนะของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับแนวคิดที่สอดคล้องกับการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขา ซึ่งประมวลได้ดังนี้

สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) ได้กล่าวถึงสิกขา ๓ ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งสรุปความได้ดังนี้

ปริเฉทที่ ๑ สีสนินเทศ แสดงถึงการรักษาศีลเป็นพื้นฐานเบื้องต้นว่า ศีล คือ ธรรม ทั้งหลาย มีเจตนาเป็นต้นของบุคคลผู้งดเว้นจากปาณาติบาต และของบุคคลที่บำเพ็ญวัตรปฏิบัติอยู่ ที่ชื่อว่าศีล เพราะมีความปกติ ความปกติเป็นลักษณะของศีล คุณคือความหาโทษมิได้เป็นรสของศีล ความสะอาด เป็นอาการปรากฏของศีล หิริและโอตตตัปปะ เป็นปทัฏฐานของศีล ความไม่เดือนร้อน เป็นต้น เป็นอานิสงส์ของศีล ศีลมี ๕ อย่างคือ ๑) ปหาน คือการประหารซึ่งปาณาติบาต เป็นต้น ๒) เวรมณี คือการงดเว้น ๓) เจตนา คือ ความจงใจ ๔) สังวร คือ ความระวัง ๕) อวิตกกัม คือ ความไม่ล่วงละเมิด ความเศร้าหมองของศีลคือภาวะที่ขาดศีล ความผ่องแผ้วของศีลคือภาวะที่ไม่ขาดศีล^{๑๔๐} ปริเฉทที่ ๒ สมานินเทศ แสดงถึงวิธีการเจริญปฏิกุศลสัญญากรรมฐาน กับธาตุวัตถาน กรรมฐาน อันเป็นกรรมฐานหมวดสุดท้ายของสมถกรรมฐาน ๔๐ ประการว่า ภิกษุที่หมั่นประกอบปฏิกุศลสัญญาในอาหาร โดยอาการ ๑๐ อย่าง คือ โดยการไป โดยการแสวงหา โดยการบริโภค โดยที่อยู่ โดยหมักหมม โดยยังไม่ย่อย โดยย่อยแล้ว โดยผล โดยหลังไหลออก และโดยเปื้อน ย่อมมีสุคติเป็นที่ไปเบื้องหน้า และภิกษุที่เจริญจตุธาตุววัฏฐาน ย่อมมีปัญหาแก้กล้า พิจารณากายเป็นปฐวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ และวาโยธาตุ^{๑๔๑} ปริเฉทที่ ๒ ปัญญาภูมิเนเทศ แสดงถึงการพิจารณาปฏิจจนสมุปบาท ๑๒ ประการอันเป็นภูมิหรืออารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐาน ประกอบด้วย อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ ชรามรรณะ^{๑๔๒}

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงไตรสิกขาไว้ดังนี้ ข้อปฏิบัติ ๓ ชั้น ที่เรียกว่าไตรสิกขาหรือสิกขา ๓ ชั้นแรกที่สุดเรียกว่า สีสสิกขา ได้แก่การฝึกฝนอบรมให้มีการประพฤติปฏิบัติถูกต้อง ทั้งที่เกี่ยวข้องแก่สังคม ครอบครัว สิ่งที่ไม่มีชีวิต สิกขาชั้นที่ ๒ ที่สูงขึ้นไปอีกเรียกว่า จิตตสิกขา ได้แก่การฝึกฝนอบรมให้มีความสามารถบังคับจิตให้อยู่ในอำนาจให้สงบเสียบเป็นสุขก็ได้ให้บริสุทธิ์สะอาดดีก็ได้ ให้สามารถคือมีสมรรถภาพพร้อมที่จะปฏิบัติงานใดๆ ต่อไปก็ได้ สิกขาชั้นที่ ๓ เรียกว่าปัญญาสิกขา ได้แก่การอบรมจนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ถึงที่สุดสามารถถอดความยึดถือด้วยอุปทานคือ ถอนความโง่เขลาต่างๆ ออกไปได้ จากใจ ซึ่งเป็นการถอนจิตใจให้หลุดออกมาเสียจากสิ่งที่มันเคยเข้าใจไปผูกพันไว้แต่ต้นมา^{๑๔๓}

^{๑๔๐} สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, (กรุงเทพมหานคร : ประยูร วงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖), หน้า ๙ - ๘๒.

^{๑๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙๗ - ๖๓๔.

^{๑๔๒} อ้างแล้ว.

^{๑๔๓} พุทธทาสภิกขุ, **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**, (กรุงเทพมหานคร : คຸຣຸສຸກ, ๒๕๓๕), หน้า ๗๑ - ๗๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาไว้ว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาซึ่งพัฒนาชีวิตที่ดำเนินไปทั้งระบบ มีดังนี้ ๑) ศีล เรียกเต็มว่า อธิศีลสิกขา คือ สิกขาหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านการสัมพันธ์ติดต่อกับสิ่งแวดล้อมทั้งทางวัตถุและทางสังคม ทั้งด้วยอินทรีย์ต่างๆ และด้วยพฤติกรรมทางกาย-วาจา พุทธอีกอย่างหนึ่งว่า การมีวิถีชีวิตที่ปลอดภัยไร้การเบียดเบียน หรือการดำเนินชีวิตที่เกื้อกูลแก่สังคม และแก่โลก ๒) สมาธิ เรียกเต็มว่า อธิจิตตสิกขา คือ สิกขาหรือการศึกษาที่ฝึกในด้านจิต หรือระดับจิตใจ ได้แก่การพัฒนาคุณสมบัติต่างๆ ของจิตใจทั้งในด้านคุณธรรม (คุณภาพของจิต) ด้านความสามารถของจิต (สมรรถภาพของจิต) และด้านความสุข (สุภาพของจิต) ๓) ปัญญา เรียกเต็มว่า อธิปัญญาสิกขา คือ สิกขาหรือการศึกษาที่ฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริงตามที่มันเป็นตลอดจนรู้แจ้งความจริงที่เป็นสากลของสิ่งทั้งปวง จนถึงขั้นรู้เท่าทันธรรมของโลกและชีวิตที่ทำให้มีจิตใจเป็นอิสระปลอดภัยไร้ทุกข์ เข้าถึงอิสรภาพโดยสมบูรณ์ การศึกษา ๓ ด้าน เมื่อขยายออกเป็นข้อปฏิบัติ ก็มาเป็นมรรคมีองค์ ๘ นั้นเอง ในทำนองเดียวกันมรรคมีองค์ ๘ เมื่อสรุปก็เป็นไตรสิกขา กล่าวคือด้านศีล กระจายออกเป็นสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะและสัมมาอาชีวะ นี่คือการใช้กายและวาจาให้ถูกต้องดังมทั้งในการกระทำทั่วไป ในการสื่อสารสัมพันธ์และในการเลี้ยงชีพให้ถูกต้อง ด้านจิตใจ มีตัวทำหน้าที่สำคัญ ๓ ตัว คือ ต้องมีความเพียรพยายาม เรียกว่า สัมมาวายามะ ต้องมีสติเป็นตัวคอยจับคอยกำหนดให้ทำงานได้ และเป็นตัวเตือนให้ไม่เผลอพลาด และให้เดินหน้าตลอดเวลา เรียกว่า สัมมาสติ และต้องมีสมาธิให้ชัดเจนแน่วแน่ มีความสงบ ดำเนินไปอย่างมั่นคง เรียกว่า สัมมาสมาธิ ด้านปัญญา แยกเป็น ๒ คือ สัมมาทิฐิ มีความเห็นความเข้าใจถูกต้อง และสัมมาสังกัปปะ ดำริถูกต้อง คือ วางแนวทางการคิดที่จะนำชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง พอเริ่มกระบวนการโดยมีความรู้ความเข้าใจที่ทำให้วางแนวความคิดถูกต้องทั้งเจตจำนง และความเพียรพยายามนั้น จึงดำเนินชีวิตไปด้วยการเรียนรู้และปฏิบัติต่อประสบการณ์ และสถานการณ์ต่างๆ อย่างถูกต้องได้ผลดี ไตรสิกขาก็มาประสานกับมรรคไตรสิกขาก็คือ การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดังมถูกต้องทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นมรรค ส่วนมรรค กล่าวคือ ทางดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดังมของมนุษย์ ก็ต้องเป็นวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาคน คือ สิกขา มรรคกับสิกขาจึงประสานเป็นอันเดียวกัน^{๑๔๔}

การพัฒนาจริยธรรมตามแนวไตรสิกขา มองในแง่ของชีวิตมนุษย์ ๓ ด้าน ชีวิตมนุษย์ มี ๓ แดน คือ ๑) แดนติดต่อกับสัมพันธ์กับโลกภายนอก (ศีล) ๒) แดนของจิตใจที่ออกทางเจตจำนง (สมาธิ) ๓) แดนของความรู้ความเข้าใจ (ปัญญา) ชีวิตทั้ง ๓ ด้านนี้ ทำงานตลอดเวลา ฉะนั้นมนุษย์จะต้องพัฒนา ๓ ด้านนี้ เพื่อดำรงและดำเนินชีวิตให้ไปได้ดี การพัฒนาแดนที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม เรียกว่า ศีล เริ่มด้วย อินทรีย์สังวร (การรู้จักใช้อินทรีย์) ปัจจยปฏิเสวนา (การรู้จักเสพบริโภค) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพที่ถูกต้อง) และปาฏิโมกข์ (การปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการ กฎ กติกา) การพัฒนาแดนของจิตใจเรียกว่า สมาธิ เริ่มด้วยเจตจำนงลงไปถึงคุณสมบัติในจิตใจเช่น คุณธรรมต่างๆ สมรรถภาพของจิตใจเช่น ความเข้มแข็งหนักแน่น เป็นต้น และความสุขความร่าเริง ผ่องใจของจิตใจ ทั้ง ๓ แดนนี้จะต้องพัฒนาไปด้วยกันเป็นระบบที่เรียกว่าบูรณาการ กล่าวคือการพัฒนาด้านความสัมพันธ์กับ

^{๑๔๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๕๖), หน้า ๖๐๐

สิ่งแวดล้อม แล้วก็ตามจิตใจเจตจำนงและด้านปัญญาความรู้เข้าใจดำเนินประสานไปด้วยกันและส่งผลต่อกัน โดยเจตจำนงของจิตใจ แสดงตัวออกมาสู่พฤติกรรมและการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ปัญญาที่รู้เข้าใจก็มาพัฒนาพฤติกรรมทำให้ผลดียิ่งขึ้น และทำให้จิตใจมีขอบเขต ขยายออกไปแล้วมีสภาพที่ดีขึ้น เข้าเมื่อรู้เข้าใจเหตุผล รู้ว่าคนอื่นเขาก็รักชีวิตของเขาเหมือนกัน เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรไปทำร้ายเขา แต่ควรมีเมตตากรุณา การพัฒนาเมตตากรุณาจึงต้องอาศัยปัญญาความรู้ความเข้าใจ เมื่อทั้งสามส่วนประสานกัน ไปมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ก็จะเป็นด้านที่สนองและป้อนเลี้ยงด้านจิตใจและด้านปัญญาส่งผลหนุนกันไป^{๑๔๕}

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงไตรสิกขา ซึ่งใช้เป็นกรอบความคิดในการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้สาระ การเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔ ไว้ดังนี้ เมื่อวิเคราะห์หัดแล้ว เราจะพบว่ามาตรฐาน ส๑.๓ เป็นเรื่องของพฤติกรรมที่แสดงออกมาให้ปรากฏแก่บุคคลอื่น เทียบได้กับอริสสิกขา (Process) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องศีล คือ การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย มาตรฐาน ส๑.๒ เป็นการพัฒนาคุณธรรมที่ดี เช่น สมาธิ ศรัทธา เทียบได้กับ อริจิตสิกขา (Attitude) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องจิตใจคือคุณสมบัติที่ดีภายในจิตใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาธิ มาตรฐาน ส๑.๑ เป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจและโลกียสัมมาทิฏฐิเทียบได้กับ อริปัญญาสิกขา (Knowledge) เป็นการฝึกอบรมในเรื่องปัญญา อย่างไรก็ตามการจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขานั้นสามารถจัดการฝึกอบรมศีล สมาธิ ปัญญาไปพร้อมกันได้ เช่น ในการนั่งกรรมฐานเจริญอานาปานสติ คือ กำหนดลมหายใจเข้า- ออก ความสำรวมกาย วาจา ในขณะนั้นเป็นอริสสิกขา สมาธิ ในขณะนั้นเป็นอริจิตสิกขา และปัญญาในขณะนั้นเป็นอริปัญญาสิกขา^{๑๔๖}

สนิท ศรีสำแดง ได้กล่าวว่า พุทธศาสนาสอนให้มนุษย์เข้าใจตนเอง ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “ทนต์ เสฏฺฐมฺมฺนุสฺเสสฺสุ”^{๑๔๗} ซึ่งแปลว่า ผู้ฝึกฝนอบรมดีแล้ว เป็นผู้ประเสริฐที่สุด^{๑๔๘} ซึ่งหมายถึง การรู้ชัดและเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ตนเอง การศึกษาในพระพุทธศาสนาแบ่งออกเป็น ๓ หลักใหญ่ๆ คือ ศีล (Morality) คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกกาย วาจา ได้แก่วินัย กฎหมาย ระเบียบกติกาต่างๆ ๒) สมาธิ (Concentration) คือ เครื่องมือในการทำจิตใจให้หนักแน่น ทำให้รู้จักตัวเองมากขึ้น ๓) ปัญญา (Wisdom) คือ แนวทางที่ใช้เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต^{๑๔๙}

จิตรกร ตั้งเกษมสุข ได้กล่าวถึงไตรสิกขาไว้ว่าไตรสิกขานี้ นับถือกันว่าเป็น “พหุลธัมมิกถา” คือ เป็นคำสอนที่สมเด็จพระบรมครู ทรงแสดงบ่อยที่สุด เพราะเป็นข้อสรุปสาระสำคัญของการประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งหมดทีเดียว ดังนั้น การฝึกอบรมตนเองในทางพุทธศาสนาที่สมบูรณ์ซึ่งต้อง

^{๑๔๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **สู่การศึกษาแนวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐ - ๑๘.

^{๑๔๖} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๘-๙.

^{๑๔๗} ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๕๒/๑๔๗, ขุ.ม. (บาลี) ๒๙/๒๙๑/๑๗๗, ขุ.จ. (บาลี) ๓๐/๗๔/๑๐๐.

^{๑๔๘} ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๕๒/๑๖๖, ขุ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๙๑/๒๑๑, ขุ.จ. (ไทย) ๓๐/๗๔/๑๒๗.

^{๑๔๙} สนิท ศรีสำแดง, **พุทธศาสนากับหลักการศึกษากาตฤทษฎีแห่งความรู้**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๑๕๔.

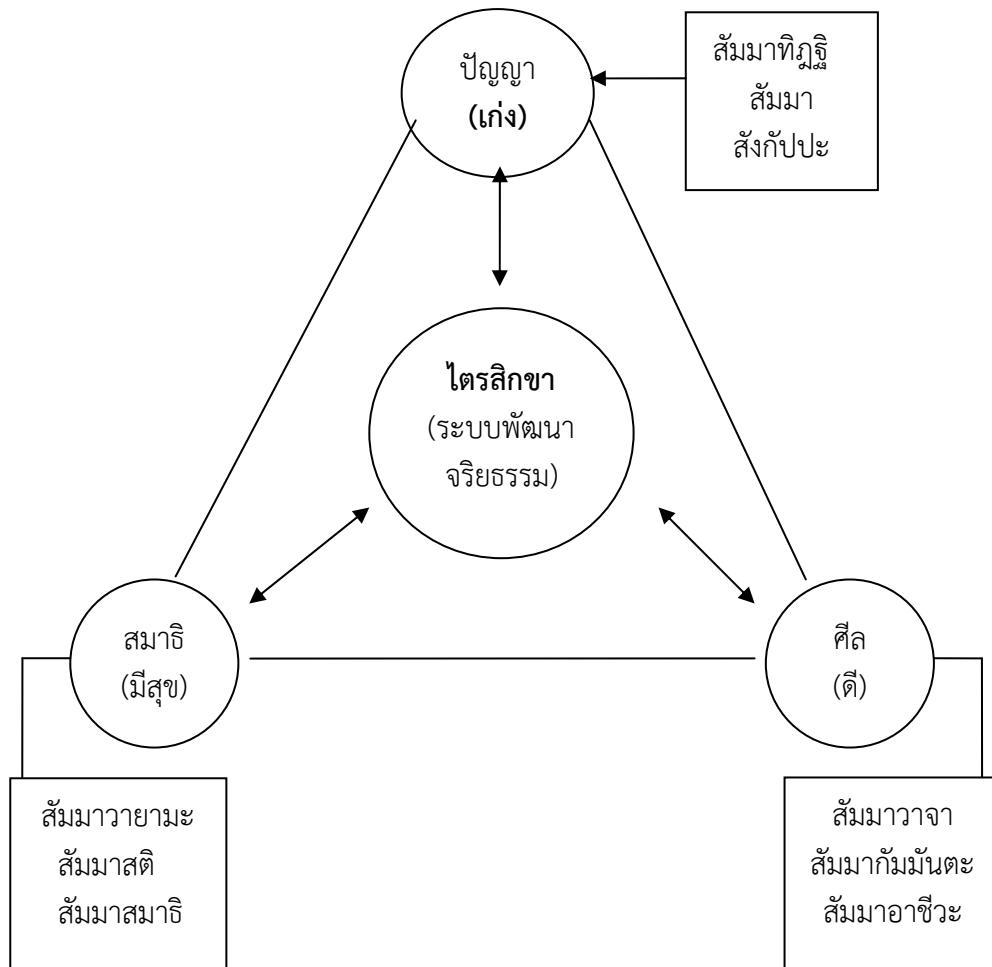
ฝึกอบรมทั้งในด้านศีล สมาธิและปัญญาพร้อมกันไป ทั้งนี้ก็เพราะศีลเป็นพื้นฐานของสมาธิ สมาธิเป็นพื้นฐานของปัญญา และปัญญานั้นเองก็จะช่วยสนับสนุนให้การฝึกอบรมในขั้นศีลและขั้นสมาธิก้าวหน้ามากขึ้นตามลำดับ

ประสิทธิ์ ทองอุ่น แสดงทัศนะเกี่ยวกับหลักไตรสิกขาไว้ว่า ไตรสิกขาเป็นระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรมการศึกษาทำให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ดี ในทางพระพุทธศาสนานั้น เมื่อฝึกตามหลักไตรสิกขาแล้ว มรรค คือ ข้อปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับทุกข์ เรียกว่า อริยอัฏฐังคิกมรรคก็จะเกิดขึ้น การฝึกหรือการศึกษาไตรสิกขานี้มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต สิกขามี ๓ ประการ คือ ๑) อธิศีลสิกขา หมายถึงการฝึกความประพฤติสุจริตทางกาย ทางวาจา และการประกอบอาชีพ ดำรงตนในสังคมแบบสาธุชน เป็นคนดีของสังคม เป็นคนมีระเบียบวินัยปฏิบัติหน้าที่ตามปทัสถานของสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคมเกื้อกูล รักษาและส่งเสริมสภาพแวดล้อมให้อยู่ในภาวะที่เอื้ออำนวยแก่ทุกคนในสังคมให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างดีงาม ๒) อธิจิตสิกขา หมายถึง การฝึกจิตสร้างคุณภาพและสมรรถภาพทางจิตให้เข้มแข็งมั่นคง แน่วแน่ควบคุมตนเองได้ดี มีสมาธิมีจิตที่สงบ บริสุทธิ์ ปราศจากสิ่งที่ทำให้เศร้าหมองอยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้งและตรงตามสังขารม ๓) อธิปัญญาสิกขา หมายถึงการฝึกปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง มีจิตใจเป็นอิสระ มีปัญญาบริสุทธิ์ รู้แจ้งตามสภาพความเป็นจริง การฝึกปัญญาให้เป็นไปตามสภาพเช่นนี้ต้องอาศัยการฝึกจิตให้บริสุทธิ์เป็นพื้นฐานหลักความสัมพันธ์ของไตรสิกขานี้ ตามหลักวิชาการศึกษาทางตะวันตกจะครอบคลุมถึงการพัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางอารมณ์ และพัฒนาการทางปัญญา นั่นเอง เพียงแต่ว่าไตรสิกขานั้น ศึกษาเพื่อความรู้แจ้งจำเพาะตามแนวพุทธธรรม ซึ่งนำมาพัฒนาวิถีชีวิต คิดแก้ปัญหาและทำกิจกรรมฝึกต่างๆ ด้วยปัญญาอันบริสุทธิ์ เมื่อตลอดระบบไตรสิกขาแล้ว จะมีพฤติกรรมที่สุจริต ประพฤติเป็นคนดี มีสมาธิมั่นคง จิตใจแน่วแน่ มีปัญญา พิจารณาสภาพปัญหาเหตุปัจจัย สามารถจัดระบบดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง^{๑๕๐}

จากแหล่งเนื้อหาพระไตรปิฎก และแนวคิดจากเอกสารวิชาการของนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จึงสรุปแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาจริยธรรมตามหลักไตรสิกขาได้ว่า รูปแบบการพัฒนาจริยธรรมมีระบบการพัฒนาแบบบูรณาการที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ๑) อธิศีลสิกขา (ศีล) การฝึกอบรมความสัมพันธ์ด้านสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ และด้านสิ่งแวดล้อมทางสังคม โดยพัฒนาทางสัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ๒) อธิจิตสิกขา (สมาธิ) การฝึกอบรมด้านจิตใจ เพื่อให้เกิดคุณภาพ สมรรถภาพ และสุขภาพ โดยพัฒนาทางสัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ ๓) อธิปัญญาสิกขา (ปัญญา) การฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจมองเห็นสิ่งหลายตามสภาวะที่เป็นจริง โดยพัฒนาทางสัมมาสังกัปปะ สามารถเขียนเป็นกรอบแนวคิดทฤษฎีรูปแบบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้ดังนี้

^{๑๕๐} ประสิทธิ์ ทองอุ่น, **จิตวิทยาและพุทธศาสตร์**, (สถาบันราชภัฏสุรินทร์ คณะครุศาสตร์ ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว, ๒๕๔๐), หน้า ๓๘.

แผนภาพที่ ๒.๑ แผนภาพแสดงกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา

จากแผนภาพที่ ๒.๑ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของรูปแบบหรือกระบวนการในการพัฒนาจริยธรรมด้วยการเทียบกับมรรคมืองค์แปด โดยเริ่มต้นที่ ปัญญา (เก่ง) ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยสัมมาทิฐิคือการทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของจริยธรรม และปัจจัยสัมมาสังกัปปะคือการคิดที่จะสร้างจริยธรรม ศีล (ดี) ประกอบด้วยปัจจัยสัมมาวาจา คือ การใช้คำพูดที่ถูกต้องเหมาะสม ปัจจัยสัมมากัมมันตะคือการฝึกฝนลงมือปฏิบัติ ปัจจัยสัมมาอาชีวะคือการประพฤติตามกฎ ระเบียบ วินัย วัฒนธรรมและประเพณี สมาธิ (มีความสุข) ประกอบด้วยปัจจัยสัมมาวายามะคือการพยายามปฏิบัติให้เอื้อต่อหลักจริยธรรมของสังคม ปัจจัยสัมมาสติคือการระลึกถึงจริยธรรมอยู่เสมอ และปัจจัยสัมมาสมาธิคือการตั้งจิตมั่นต่อหลักจริยธรรม

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมได้ว่า จริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทุกด้าน ทุกระดับชั้น ทั้งทางกาย วาจา และใจ ทั้งส่วนตัว ด้านสังคม อารมณ์ ด้านจิต ด้านปัญญา การดำเนินชีวิตหรือเป็นอยู่ทั้งระดับศีล ที่เราเรียกว่าศีลธรรม ทั้งระดับจิตใจคุณธรรมภายในหรือคุณภาพจิตใจ สมรรถภาพทางจิตและสุขภาพจิตที่มีสมาธิเป็นแกนกลางและทั้งระดับปัญญา

ความคิด เหตุผล ความรู้เท่าทันความจริง ท่านเรียกว่า จริยธรรมทั้งสิ้น จริยธรรมกับชีวิตมนุษย์ ย่อมเป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานสำคัญ สำหรับพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในสังคมให้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า เมื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แล้ว ทรัพยากรอื่นอันเป็นผลผลิตของมนุษย์ ก็จะพลอยมีค่าต่อมนุษยโลกอีกด้วย

๒.๔ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม

จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมผู้วิจัยได้ทบทวนจากงานวิชาการแล้วพบว่า มีนักวิชาการที่กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมและสาระสำคัญไว้มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๒.๔.๑ บทบาทหน้าที่ของวัดและพระสงฆ์ในสังคมไทย

เมื่อกล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามีความเกี่ยวข้องกับชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนาเป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคม และวัฒนธรรม

จากเหตุผลที่กล่าวมาในงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์อาจกล่าวได้ว่าองค์กรสงฆ์และตัวของพระสงฆ์เอง เป็นกลไกขับเคลื่อนวิถีชีวิตของชาวพุทธให้เคลื่อนที่ไปอย่างมั่นคงแบบพุทธ ขณะเดียวกันกระแสทางสังคม บ้านเมือง เหตุการณ์ต่างๆ ก็มีส่วนกำหนดบทบาทให้พระสงฆ์ต้องพัฒนาและปรับกลยุทธ์ในการสั่งสอน และอบรมประชาชนทุกกลุ่มอย่างฉลาด และเป็นปัจจุบัน คือ ทันต่อเหตุการณ์ที่เคลื่อนไหวในสังคม เพื่อปรับท่าทีของตนให้กระชับขึ้น และพระสงฆ์จะต้องอาศัยศฤกษ์เป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็จำต้องเข้ามามีบทบาทต่อชุมชน สังคมด้วยเหตุผล ๓ ประการ ดังนี้^{๑๕๑}

๑. การดำเนินชีวิตของพระสงฆ์ต้องพึ่งพาปัจจัย ๔ จากพุทธศาสนิกชน
๒. สภาพและเหตุการณ์ในสังคมย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับข้อข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม
๓. โดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา พระสงฆ์นั้น จะต้องช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

ทุกข์

พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต) ก็ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์นับแต่อดีตพระสงฆ์ ซึ่งผูกพันกับชาวบ้าน ถือเป็นแบบอย่างของความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างพระพุทธศาสนากับสังคมมาโดยตลอด ว่าต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในเกือบทุกด้านพอสรุปบทบาทของพระสงฆ์และวัดดังต่อไปนี้^{๑๕๒}

^{๑๕๑} วัฒนา พัฒนพงศ์, พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๔๖.

^{๑๕๒} พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต), การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓), หน้า ๓๖.

(๑) เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้าน ๆ ส่งบุตรหลานมารับใช้พระสงฆ์เพื่อรับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่าง ๆ ตามที่สอนในสมัยนั้น รวมทั้งยังเป็นศูนย์รวมของเยาวชนด้วย

(๒) เป็นสถานที่สงเคราะห์บุตรหลานชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเล่าเรียน

(๓) เป็นสถานพยาบาลผู้เจ็บป่วยตามภูมิรัฐของคนในสังคมในสมัยนั้น

(๔) เป็นที่พักของคนเดินทาง

(๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์

(๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลต่างๆ

(๗) เป็นที่ไกลเกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาครอบครัว

(๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ

(๙) เป็นคลังเก็บวัสดุของใช้ต่าง ๆ ซึ่งชาวบ้านจะได้ใช้ร่วมกัน

(๑๐) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม

(๑๑) เป็นศูนย์กลางบริหารหรือปกครอง

วัดและพระสงฆ์ สามารถแสดงบทบาทเหล่านี้ได้ เนื่องจากชาวบ้านเข้าใจว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ และที่สำคัญที่สุด คือมีความรู้สึก ว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้วิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้านทั่วไป สามารถให้คำปรึกษาแนะนำแก่ชาวบ้านในปัญหาต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งเป็นความสำคัญที่ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา เมื่อสังคมเปลี่ยนไป บุคคลจากภายนอกเข้ามามีบทบาทต่อชุมชนในฐานะผู้ปกครอง พระสงฆ์จึงถูกลดบทบาทลงจากผู้ผู้นำในด้านต่างๆ เป็นเพียงผู้ประสานงานเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงทำให้วัดและพระสงฆ์ ถูกลดบทบาทที่มีต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาของชาวบ้านลงอย่างมากมาย ปัจจัยอีก ๒ ประการ คือ^{๑๕๓}

(๑) พระสงฆ์ไม่พยายามปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไม่พยายามประยุกต์ความเจริญต่างๆ มาเสริมบทบาทของตัวเองขึ้นมา

(๒) การสูญเสียผู้นำทางปัญญาของพระสงฆ์ เนื่องจากพระสงฆ์ไม่ศึกษาหาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนที่เคยแนบแน่นก็เริ่มห่างกันออกไป

๒.๔.๒ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในอดีต

๑. ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้าน

พระพุทธองค์ทรงเห็นความสำคัญของพระสงฆ์ที่ผ่านการฝึกฝนตัวเองดีแล้วว่าน่าจะทำให้อุบัติความสุขแก่ประชาชน ฉะนั้นจึงแสดงมรรคมีองค์ ๘ อันเป็นทางที่จะนำไปสู่ความเป็นผู้เจริญ เป็นอารยธรรม เมื่อตนเองดับทุกข์ได้แล้ว ก็ควรเผยแผ่แจกจ่ายแนวทางนั้นแก่ผู้อื่นด้วย ดังนั้น จึงมีพุทธดำรัส ส่งพระสาวกออกประกาศศาสนาดังพระพุทธพจน์ ที่ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขของคนจำนวนมากเพื่ออนุเคราะห์โลก จงประกาศพรหมจรรย์ อันมีความงามทั้งเบื้องต้น

^{๑๕๓} อภิชาติ พันธเสน, ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่, ม.ป.ป., หน้า ๒๐๕ - ๒๐๗.

ท่ามกลางและที่สุด ผู้มีกิเลสคืออฐลีในดวงตาน้อย มีอยู่^{๑๕๔}

ในด้านสังคมและความเป็นอยู่ที่ผูกพันกับประชาชน คือ การเป็นอยู่ประจำวันพระพุทธองค์ ก็ได้ตรัสเตือนภิกษุทั้งหลายว่า “การบวชนี้ ต้องอาศัยชาวบ้านใส่บาตรเป็นอยู่ เธอพึงควรอุทิศสาธุในข้อนี้ตลอดชีวิต” “บรรพชิตต้องพิจารณาเรื่อยๆ ว่า ชีวิตเราเนื่องด้วยผู้อื่น จงทำตัวให้เป็นผู้ที่เลี้ยงง่าย”^{๑๕๕}

ในพหุการสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ด้วยการสงเคราะห์ด้วยการแสดงธรรมตอบแทนแก่พราหมณ์และคฤหัสถ์พวกนั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย เป็นผู้อุปการะมากแก่เธอทั้งหลายบำรุงเธอทั้งหลายด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค แม้เธอทั้งหลาย ก็จงเป็นผู้มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะอันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง แก่พราหมณ์และคฤหบดีเหล่านั้นเถิด^{๑๕๖}

พระสงฆ์ต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเพื่อนมนุษย์ของโลกด้วยการอนุเคราะห์ ตามหลักทศ ๖ ในสังคาลกสูตร ซึ่งพระพุทธองค์ ทรงแสดงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนไว้ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ

(ก) **ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายคฤหัสถ์** ดังพระดำรัสว่า ดูกรคฤหบดี สมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน อันกุลบุตรพึงบำรุงโดยฐานะ ๕ ดังนี้

๑. ด้วยกายกรรมประกอบด้วยเมตตา
๒. ด้วยวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา
๓. ด้วยมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา
๔. ด้วยความเป็นผู้ไม่มีปิดประตู (เต็มใจต้อนรับ)
๕. ด้วยการจัดหาอาหารสันทานถวาย

(ข) **ข้อปฏิบัติสำหรับฝ่ายบรรพชิต** ดังพระดำรัสว่า สมณพราหมณ์ ผู้เป็นทิศเบื้องบน เมื่อได้รับการบำรุง จากกุลบุตรโดยฐานะ ๕ อย่างแล้ว ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๖ อย่าง ดังนี้

๑. สอนให้ละเว้นจากความชั่ว
๒. แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี
๓. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
๔. สอนสิ่งที่ยังไม่เคยสดับเล่าเรียน
๕. ชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนในสิ่งที่สดับเล่าเรียนแล้ว
๖. บอกทางสวรรค์ให้^{๑๕๗}

^{๑๕๔} วิ.มหา.(ไทย) ๔/๓๒/๓๒.

^{๑๕๕} วิ.มหา.(ไทย) ๔/๑๔๓/๑๕๘.

^{๑๕๖} อง.ทสก. (บาลี) ๒๔/๔๘/๙๒.

^{๑๕๗} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๐๔/๒๐๕.

เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน เป็นความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับประชาชนนั่นเอง จุดเน้น คือ ประชาชนบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ เป็นการให้วัตถุ พระสงฆ์ก็ตอบแทนประชาชนด้วยธรรม คือ แสดงธรรม ปฏิบัติธรรมให้ประชาชนเห็นเป็นตัวอย่าง

แต่ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพระนั้น ต้องมีกรอบไม่เกินไปเลยพระวินัยซึ่งเป็นการรักษาความสัมพันธ์ให้มั่นคง เช่น บทบัญญัติทางวินัยว่า ให้พระสงฆ์พิจารณาลงโทษปฏิสارانียกรรมแก่พระภิกษุที่ผิดต่อคฤหัสถ์^{๑๕๘} เช่น การชวนชวายเป็นมิให้ลาภ มิใช่ประโยชน์ เพื่ออยู่ไม่ได้แห่งคฤหัสถ์ ต่่าวา เปรียบเปรย ยุยงคฤหัสถ์ให้แตกแยกกัน รับคำเขาแล้ว ไม่ทำจริง เป็นต้น

จากความสัมพันธ์ที่พระองค์ได้แสดงแนวไว้ ได้ทรงทำเป็นตัวอย่าง และพระสงฆ์ได้สืบทอดเจตนารมณ์นั้นต่อ ๆ กันมา จึงทำให้พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันจวบเท่าพระพุทธศาสนาที่ตั้งมั่นในดินแดนไทยตลอด ๒๐๐ ปีที่ผ่านมา ทำให้เกิดความสัมพันธ์กัน ด้านอื่น ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ความสัมพันธ์ด้านสังคม ประชาชน ได้ใช้วัดเป็นที่พบปะพูดคุย เป็นสถานที่จัดงานรื่นเริง งานบุญ เป็นสถานที่ปรับทุกข์เรื่องเดือนร้อนต่าง ๆ กับพระสงฆ์ วัดเป็นคลังเก็บวัสดุสำหรับชุมชน เป็นที่พักคนเดินทาง เป็นที่สงเคราะห์ผู้เจ็บป่วยด้วยการแพทย์โบราณเป็นที่สร้างผู้นำพัฒนาชุมชน เช่น การก่อสร้างโรงเรียน การชุดบ่อ ทำถนนหนทางสร้างสะพาน เป็นต้น

๒. ความสัมพันธ์ด้านการศึกษา พระสงฆ์กับคฤหัสถ์ได้ใช้วัดเป็นศูนย์การศึกษาของชุมชน

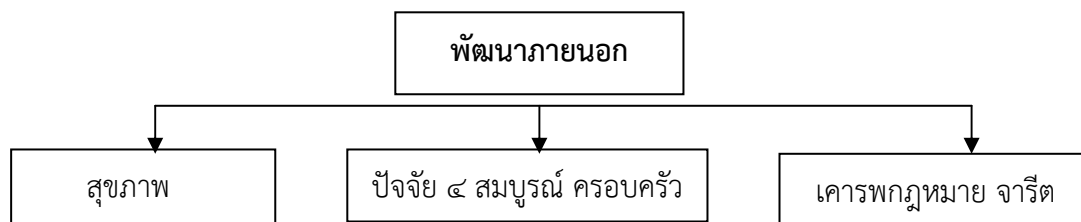
๓. ความสัมพันธ์ในด้านการผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านต่างช่วยกันสร้างสรรค์งานศิลปวัตถุ เช่น กุฎี วิหาร โบสถ์ ศาลาการเปรียญ หอไตร เป็นต้น เมื่อมีความสัมพันธ์อันดีแล้ว พระสงฆ์ก็สร้างบทบาทของตนต่อสังคมในทางสร้างสรรค์ ในฐานะผู้นำทางสติปัญญา

๒. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาในอดีต

พระสงฆ์ในอดีตมีการพัฒนาศาสนิกชน ให้เกิดความเจริญงอกงาม เรียกว่า “พัฒนา” โดยแยก เป็น ๒ ลักษณะ คือการพัฒนาภายนอก และพัฒนาภายใน การพัฒนาภายนอกนั้น ได้รวมเอาการพัฒนาทางด้านร่างกาย ด้านปัจจัย ๔ การอยู่ดีกินดี และการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบวินัย และการเคารพกฎหมาย เป็นต้น ส่วนการพัฒนาภายในนั้น หมายถึง คุณธรรมทางจิตใจ และการพัฒนาความคิดสติปัญญาต่าง ๆ ให้มีคุณภาพที่ดี ซึ่งเขียนเป็นรูปภาพอธิบาย ดังนี้

^{๑๕๘} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๕/๖๘.

แผนภาพที่ ๒.๒ การพัฒนาภายนอก

แผนภาพที่ ๒.๓ การพัฒนาภายใน

เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ที่มีหน้าที่ในการสร้างความเจริญทั้งภายนอกและภายใน ให้กับสังคมทุกระดับชั้นนั้น ในสมัยพุทธกาล พระราชาหรือผู้ปกครองอาณาจักร จะมี พระราชกรณียกิจ (คือ หน้าที่) ต่อพระสงฆ์ ๒ ประการ คือ ^{๑๕๙}

(๑) ให้การอารักขาแก่พระสงฆ์ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ให้ท่านอยู่เป็นสุข ดังหลักของวัชชีธรรมที่ว่า “ให้ความคุ้มครองอันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย โดยตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่ยังมีได้มาสู่แคว้นแคว้น และที่มาแล้ว พึงอยู่ในแคว้นนั้นโดยผาสุก”

(๒) การเข้าสอบถามปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่เรียกว่า สมณพราหมณปริปุจฉาอันเป็นข้อหนึ่งในจกักวัตติวัตรของพระราชา เพื่อให้รู้ว่า อันใดดี อันใดชั่ว ควรประกอบหรือไม่ เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขหรือไม่ แล้วประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง ^{๑๖๐}

ดังนั้น บทบาทของพระสงฆ์หลักจากได้รับการคุ้มครองดีแล้ว ก็มีหน้าที่ตอบแทนรัฐอยู่ ๒ ประการ คือ

(๑) หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอน (Educator) ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจธรรมะที่ถูกต้อง เมื่อเข้าใจถูกต้อง ก็จะประพฤติอยู่ในศีลธรรม รู้จักฝึกอบรมจิตใจ ประชาชนอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข ประพฤติดี ก็เป็นประโยชน์ต่อแผ่นดินไปเอง

^{๑๕๙} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๔ - ๒๑๕.

^{๑๖๐} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๕

(๒) หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษา (Advisor) ให้ความรู้ความเข้าใจแก่พระราชา ในทางธรรม และเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แต่ไม่เข้าไปกุมอำนาจทางการเมืองอย่างนักบวชใน บางศาสนา^{๑๖๑}

บทบาทหลักของพระสงฆ์ ก็คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน ตามหลักพระพุทธศาสนา เรียกว่า บทบาทของครู บทบาทในฐานะครูเป็นบทบาทที่ถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึง ปัจจุบัน

บทบาทรองลงมา ได้แก่ การให้คำปรึกษา ในเรื่องสำคัญ ๆ ซึ่งคนในสังคมคลุกคลีโดยทั่ว ๆ ไปไม่กล้าตัดสินใจทำการอย่างใดอย่างหนึ่งลงไป ก็จะไปปรึกษาพระสงฆ์ในเรื่องนั้น ๆ

พระสงฆ์ จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ประชาชน บทบาทนี้แสดงให้เห็นความเป็นผู้นำในด้านภูมิปัญญา ในอดีตพระราชาหรือผู้นำประเทศ จะต้องสนับสนุนให้พระสงฆ์ มีการศึกษา อย่างเต็มที่ เพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถ จะได้เป็นที่ปรึกษาของชาวบ้านได้อย่างถูกต้องดี งาม^{๑๖๒}

สรุปว่า พระสงฆ์ต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะเพื่อนมนุษย์ของโลกด้วยการอนุเคราะห์ซึ่งเป็นการพึ่งพากันระหว่างบรรพชิตกับคฤหัสถ์ทำให้เกิดความสัมพันธ์ด้านสังคม ด้านการศึกษา ด้านการ ผลิตศิลปกรรมและศิลปวัตถุ พระสงฆ์มีหน้าที่สองอย่าง คือ หน้าที่ในการแนะนำสั่งสอนให้ประชาชนมี ความรู้ความเข้าใจธรรมที่ถูกต้อง หน้าที่ในการเป็นผู้ให้คำปรึกษาเรื่องเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและ เรื่องสำคัญอื่นๆ

๒.๔.๓ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในปัจจุบัน

๑. ปัจจัยที่ทำให้บทบาทของพระสงฆ์เปลี่ยนไป

เมื่อประเทศไทย ได้รับการพัฒนาประเทศให้เท่าทันกับอารยธรรมตะวันตก ในช่วง ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา แม้จะถือว่าเป็นผลดีแก่สังคม เพราะเป็นการทำให้เกิดความเจริญขึ้น แต่ก็ยังเป็นปัจจัยสำคัญ ที่ทำให้คนออกจากวัด คนห่างพระสงฆ์ ถึงจะมีสถานบริการของรัฐตั้งอยู่ในบริเวณวัด แต่วัดและ พระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาท และไม่มีส่วนร่วมในการบริการหน่วยงานนั้น ๆ

ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้บทบาทพระสงฆ์เปลี่ยนไป ก็คือ วัตรปฏิบัติของ พระสงฆ์ทั้งหลาย ไม่ตรงตามในสายตาของประชาชน เพราะพระสงฆ์บางรูป มีความประพฤติที่ย่อหย่อน ในพระวินัย ประพฤติในสิ่งที่ขัดกับความรู้สึกของชาวบ้าน เช่น การเดินสูบบุหรี่ในที่สาธารณะ ขับขี่ ยวดยานพาหนะด้วยตนเอง วัดสกปรกไม่ปิดกวาดทำความสะอาดเป็นต้น เมื่อพระสงฆ์มีความประพฤติ เช่นนี้ ประชาชนก็เสื่อมศรัทธา ต่างหันหลังให้วัด คนจะเข้าวัดบ้าง ก็ในโอกาสทำบุญในวันสำคัญทาง ศาสนา และในการประกอบพิธีที่เกี่ยวข้องกับพวกเขาโดยตรงเท่านั้น

^{๑๖๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๗๒/๒๑๖

^{๑๖๒} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ขบวนการพิมพ์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑๖.

ปกรณ คุมารักษ์ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับบทบาทที่ลดลงของพระสงฆ์ในปัจจุบันไว้ว่ามีสาเหตุมาจาก ความอ่อนแอของพระสงฆ์ เพราะไม่ได้สนใจเรื่องคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธองค์ แต่มีว่ไปยุ่งกับวัตถุมงคล เรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ไม่ได้สอนให้ชาวบ้านแก้ปัญหาได้โดยวิधिพุทธ แต่ให้แก้ปัญหาโดยวิธีอื่น ๆ แบบผสมผสานซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป^{๑๖๓}

๒. การฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์ในปัจจุบัน

เนื่องจากระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ได้เปลี่ยนจากการทำเพื่ออยู่ มาเป็นทำเพื่อขาย จึงส่งผลกระทบต่อชีวิต ชุมชน สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม อย่างรุนแรง ผลกระทบดังกล่าวมาจากปัจจัย ๔ ประการ คือ

- (๑) อารยธรรมตะวันตก
- (๒) การศึกษาแผนใหม่
- (๓) การพัฒนาแผนใหม่
- (๔) สื่อและการบันเทิงเพื่อการค้า^{๑๖๔}

ปัจจัยทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดปัญหาขึ้นในสังคมปัจจุบัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ จากการทำกินเอง ใช้เอง ฟังตนเองได้ มาเป็นระบบซื้อขาย ทำให้เกิดความโลภ อันมีผลให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องล้มละลายทางเศรษฐกิจ ฟังตนเองไม่ได้ ธรรมชาติแวดล้อมส่วนใหญ่ถูกทำลายไป ชวนาเป็นหนี้สินมากขึ้น ทำงานใช้หนี้กันไม่มีวันจบสิ้น ครอบครัว ชุมชนและวัฒนธรรมแตกสลาย สุขภาพจิตเสื่อมโทรมมากขึ้น ชีวิตเคยเป็นไท ก็กลับกลายเป็นทาสของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่อย่างสลัดไม่หลุด

เมื่อสภาพสังคมเป็นเช่นนี้ องค์กรที่ผู้คนในสังคมนึกถึงว่า น่าจะมีทางออกให้กับสังคมก็คือสถาบันสงฆ์ ดังนั้นจึงได้มีแนวคิด ที่จะฟื้นฟูบทบาทของพระสงฆ์ เพื่อจะให้พระสงฆ์ได้มีส่วนช่วยในการแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น^{๑๖๕} ซึ่งเป็นปัญหาที่ยากยิ่งนัก แต่ไม่เกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ หากทุกคนในสังคมให้ความร่วมมือ และช่วยกันแก้ไข ถึงอย่างไรก็ตาม โดยที่แท้ความจริง พระสงฆ์เอง ท่านก็ได้ทำหน้าที่และมีบทบาทในเรื่องเหล่านี้ อย่างเต็มความสามารถมานานแล้ว ถึงแม้ว่าในเบื้องต้นฝ่ายภาครัฐบาลจะไม่ได้ให้ความสนใจมากนักก็ตามแต่พระสงฆ์หลาย ๆ รูป ตัวอย่างเช่น

- (๑) พระพิศาลธรรมพาที (พระพยอม กลฺยาโณ) วัดสวนแก้ว จังหวัดนนทบุรี
- (๒) พระครูพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุทนต์สีโล) วัดสว่างสามัคคี จังหวัดสุรินทร์
- (๓) พระครูพิพิธธรรมรส (หลวงพ่อบัญญัติ อนุตฺตโร) วัดคิมมะอู

(หรือวัดป่าธรรมดา) จังหวัดนครราชสีมา

- (๔) พระครูสุภาจารวัฒน์ (หลวงพ่อสีหา สุภาจาโร) อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร
- (๕) พระครูพิทักษ์นันทคุณ เจ้าคณะอำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน
- (๖) พระครูพัฒนวิหารกิจ (หลวงพ่อกำ ธมฺมาจาโร) วัดพัฒนาวนาราม จังหวัดสุรินทร์

เป็นต้น

^{๑๖๓} ปกรณ คุมารักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น : คลังนาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๐.

^{๑๖๔} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชา, ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, หน้า ๒๒๒.

^{๑๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๑.

พระสงฆ์ที่ยกตัวอย่างมานี้ ท่านได้มีเมตตาธรรม โดยพยายามชักชวนประชาชนให้หันหน้าเข้าหากันเพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันหาทางออก โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ช่วยให้คำแนะนำ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวบ้านรู้จักการพึ่งพาตนเอง คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

๒.๔.๔ บทบาทที่อยู่ในความขัดแย้งทางทัศนคติทางสังคม

สถานการณ์ในปัจจุบันนี้ พระสงฆ์ ก็มีความลำบากใจอยู่มากต่อการวางตัวและแสดงบทบาทต่อสังคม เพราะท่าทีของคนในสังคมและพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพระสงฆ์ ซึ่งพอจะแยกออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มคอยคัดค้านหรือกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการที่พระสงฆ์ลงมาทำงานพัฒนา ร่วมกับชาวบ้าน (๒) กลุ่มให้การสนับสนุน และ (๓) กลุ่มที่วางตัวเป็นกลางต่อบทบาทซึ่งพระสงฆ์แสดงออกไป

ตัวอย่างเช่น การสร้างโบสถ์ วิหาร กุฏิที่ใหญ่โตหรูหรา ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วยสนับสนุน บางกลุ่มก็ไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นการฟุ่มเฟือย การดำเนินการศึกษาแบบใหม่ในรูปวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยสงฆ์ ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วย เห็นว่าเหมาะสมกับภาวะการณ์ปัจจุบันที่ต้องเปลี่ยนแปลงพัฒนาการไปตามความเปลี่ยนแปลงของสังคม แต่บางกลุ่มก็คัดค้าน การออกไปร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน ชาวพุทธบางกลุ่มก็เห็นด้วยแต่บางกลุ่มก็คัดค้าน^{๑๖๖}

จากตัวอย่างที่แสดงไว้ข้างต้น เป็นเรื่องที่สร้างความหนักใจให้แก่พระสงฆ์มากเพราะพระสงฆ์ในปัจจุบันอยู่ในลักษณะที่ถูกบีบทั้งสองด้าน ถ้าอยู่เฉยๆ ก็ว่าเอาไรต์เอาเปรียบฉันแล้วก็เอาแต่จำวัด (นอน) ไม่เห็นทำประโยชน์อะไรแก่สังคมเลย แต่พอออกไปช่วยพัฒนาชุมชนสร้างถนน ช่วยรักษาผู้เจ็บป่วย ก็หาว่าประพฤติดนเนินขอบเขตวินัยสงฆ์ ไม่เหมาะสมกับสมณสาธิต พระภิกษุสามเณรในปัจจุบันจึงไม่รู้ว่าชาวบ้านจะเอาอย่างไรกับพระแน่ แม้ทางฝ่ายบ้านเมืองเอง

ก็มีท่าทีเยินชาต่อวงการศาสนา บางทีอาจเป็นเพราะการยึดถือคำพังเพยโบราณที่ว่า “ชั่วช่างชี ดีช่างสงฆ์” ก็ได้ เพราะปรากฏว่า ยังไม่ค่อยมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง หรือความสอดคล้องทางทัศนคติระหว่างชาวบ้านกับชาววัดเลย

ปัจจุบันนี้ ช่องว่างระหว่างสังคมวัด คือ พระสงฆ์ กับสังคมชาวบ้าน คือ คนที่สัณฐานห่างกันมาก ช่องว่างนี้ยิ่งนานวันเข้าดูซึกจะห่างออกไปทุกที ภาพพจน์ของพระสงฆ์ที่ปรากฏอยู่ในสายตาของชาวบ้านก็มีแนวโน้มในทางลบอยู่เรื่อยๆ ประเพณีการทำบุญใส่บาตรพระ ทุกๆ เช้า ก็จะมีคนลดลง สังเกตวัดต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ จะพบว่า สมัยก่อน อาคารบ้านเรือนแน่นมีน้อย แต่ปรากฏว่ามีคนทำบุญตักบาตรกันมาก ซึ่งตรงกันข้ามกับปัจจุบัน ที่มีอาคารบ้านเรือนมากมาย แต่จำนวนประชาชนใส่บาตรกลับน้อยลงทุกวัน

พระสงฆ์ท่านมักจะมองโลกในแง่ดี ท่านคงไม่ทราบหรือว่า ชาวพุทธบางประเภทนั้น เป็นชาวพุทธแต่เพียงในนาม บางทีทั้งปีทั้งชาติ ไม่เคยทำบุญตักบาตร อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และศาสนาเลย แต่พวกนี้แหละ ที่ชอบตำหนิพระสงฆ์ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่ง ก็เอาแต่ทำบุญทำทานอย่างเดียว โดยไม่มองว่าการกระทำของตนนั้น ทำให้พระบางรูปเกิดกิเลส ซึ่งคนทั้งสองกลุ่มนี้ ต่างก็มีข้อบกพร่องด้วยกันทั้งคู่

^{๑๖๖} วัฒนา พัฒนพงษ์, พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๙๕.

กลุ่มแรก คือ จำพวกชาวพุทธที่ไม่เคยอุปถัมภ์บำรุงศาสนา ไม่เคยถือศีล ฟังธรรมหยัง ทรชนงหลวงวิชาการสมัยใหม่ ดูหมิ่นเหยียดหยามสถาบันสงฆ์โดยมิได้หวังดี เป็นกลุ่มที่น่าชิงชังน่า ขยะแขยงอย่างยิ่ง เป็นเรื่องที่พระสงฆ์ทั้งหลายจะต้องพยายามดึงให้คนเหล่านี้ หันเข้าสู่แนวทางที่ ถูกต้องให้ได้ คนกลุ่มนี้จะต้องอาศัยพระภิกษุสามเณรที่มีการศึกษาสูงเท่านั้นจึงจะดึงมาได้

กลุ่มที่สอง คือ พวกเอาแต่ทำบุญทำทานอย่างเดียว โดยไม่พิจารณา เงินที่บริจาคให้พระ หรือหน่วยงานของวัด ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ลากยศดั่งกล่าว จะแสดงบทบาทอันเป็นที่มาของ รายได้ทรัพย์สินของท่านต่อไป ที่จริง ถ้ามีการสำรวจเงินบริจาคที่คฤหาสน์ เศรษฐีทั้งหลายถวายให้ พระภิกษุสงฆ์บางรูปบางคณะไปสร้างสิ่งอันไม่จำเป็นรีบด่วน (บางครั้งยังขัดต่อสมณสาธูปเสียอีก) หรือ ใช้สอยส่วนตัว เช่น การสร้างกุฏิที่หรูหราเกินความจำเป็น การจัดการนั่งส่วนตัวที่หรูหราเกินขอบเขต สมณสาธูปแล้ว จะเห็นว่าเป็นจำนวนเงินที่พระสงฆ์อีกกลุ่มหนึ่งสามารถนำไปสร้างโรงเรียนสงเคราะห์ เด็กอนาถา สร้างที่พักและจัดซื้อยารักษาโรคแก่คนป่วย เป็นต้น ได้อย่างสบาย

๒.๔.๕ บทบาทของพระสงฆ์ในอนาคต

บทบาทในอนาคตของพระสงฆ์จะเป็นเช่นไรนั้น เป็นเรื่องที่ทำนายและคาดการณ์ได้ยาก แต่จะอย่างไรก็ตาม บทบาทในปัจจุบันของพระสงฆ์น่าจะมีส่วนสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทในอนาคตได้ บ้าง เพราะฉะนั้น หากเราประสงค์ให้สถาบันสงฆ์ในอนาคตได้แสดงบทบาทในทางที่ถูกที่ควรและ สอดคล้องกับทัศนคติ (ที่ขอบธรรม) ของสังคมแล้วไซ้ เราก็จะได้รับแรงดำเนินการต่อไปนี้ คือ

(๑) จัดบทบาทที่ขัดต่อพระธรรมวินัย กฎหมาย และ ทัศนคติที่ดั่งงามของพุทธศาสนิกชน

(๒) ปรับปรุงพัฒนาบทบาทที่ดีและสอดคล้องกับพระธรรม วินัยและทัศนคติที่ดั่งงามของ ชาวบ้านในปัจจุบัน

(๓) พื้นฟูบทบาทที่ดีในอดีตบางบทบาท

(๔) กำหนดบทบาทที่เห็นว่าน่าจะเหมาะสมกับยุคสมัย และสภาวะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยในปัจจุบัน^{๑๖๗}

การดำเนินการดั่งกล่าวข้างต้นนั้น จะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจาก หลากๆ ฝ่ายได้แก่ ภาคของพระสงฆ์ ภาครัฐบาล และภาคประชาชน ต้องพยายามปรับทัศนคติของตน ที่ขัดแย้งกับทัศนคติส่วนใหญ่หรือขัดแย้งกับพระธรรมวินัย เพื่อให้พระสงฆ์ได้มีความปลอดภัย ใน การที่จะดำเนินศาสนกิจของท่าน ในส่วนแห่งการแก้กลสังคมนั้นเพราะที่แล้ว ๆ มา แม้แต่ในปัจจุบัน พระสงฆ์ส่วนใหญ่ต้องกังวลกับเสียงคัดค้านเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของชาวบ้านที่มีต่อการแสดงบทบาท ของพระสงฆ์ ถ้าหากสามารถขจัดความขัดแย้งทางทัศนคติเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ได้โดยเด็ดขาด แน่นนอนแล้ว เชื่อกันว่าภาพพจน์ของสถาบันพระสงฆ์จะเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี และทั้งยังช่วย เกื้อหนุนรัฐในทางการพัฒนาประเทศได้เป็นอย่างดีด้วย

^{๑๖๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๗.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวว่า การที่พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนาทายาทหรือผู้สั่งสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนานั้น ควรมีบทบาทที่เด่นชัดอยู่ ๒ อย่าง คือ (๑) เป็นผู้มีความสามารถในการสั่งสอนพุทธศาสนิกชน (๒) ความหลากหลายในระดับการพัฒนาพุทธศาสนิกชน นั้นหมายถึงว่า ทั้งผู้สอนและผู้ปฏิบัติตาม ต้องเข้าใจบทบาทของแต่ละฝ่าย^{๑๖๘}

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศไทยเท่าที่เป็นอยู่ ได้เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังจะเห็นได้จากชื่อของแผนพัฒนาประเทศ ฉบับที่แล้วๆ มา โดยไม่ให้ความสนใจหรือให้ความสนใจน้อยมาก ต่อการพัฒนาทางจิตใจ ประเทศเกาหลี ซึ่งประสบความสำเร็จในการพัฒนาหมู่บ้านทั่วประเทศของเขานั้น ใช้ขั้นตอนการพัฒนาประเทศ โดยใช้การพัฒนาจิตใจให้อยู่ในอันดับที่หนึ่ง ส่วนการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ ถูกจัดไว้ในอันดับรอง

ประเทศไทยมีพระภิกษุสามเณรอยู่จำนวนมาก หากรัฐประสงค์ที่จะกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศโดยเน้นความสำคัญของจิตใจแล้ว สามารถอาราธนาพระคุณเจ้าทั้งหลาย ออกไปปลุกเร้าชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมข้อต่าง ๆ เช่น ความรักในระเบียบวินัย ขยันหมั่นเพียร เป็นต้น และดูเหมือนจะหาบุคลากรในการปลุกเร้าชาวบ้านที่ดีเช่นนี้จากที่ไหนไม่ได้อีกแล้ว เพื่อไม่ให้เป็นการสายเกินแก้ เราจะต้องรีบเร่งฟื้นฟูและพัฒนาในทุกด้านอย่างถูกต้อง และเป็นระเบียบ โดยการพึ่งพาอาศัยพระสงฆ์เสียตั้งแต่บัดนี้ หากยังมีวีรกรรมอยู่อาจจะสายเกินแก้ก็ได้

สรุปว่า บทบาทพระสงฆ์ในอดีตนั้นจะมีบทบาทเกี่ยวกับการศึกษาเป็นอย่างมากเพราะในยุคหนึ่งมีการจัดการศึกษาในวัด ฉะนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการจัดการศึกษาและเป็นผู้กำหนดรูปแบบของการศึกษา

ส่วนในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องของการศึกษาจะลดลงจากอดีตเนื่องจากการจัดการศึกษาดังกล่าวได้เปลี่ยนไปจากเดิมโดยได้มีกระทรวงเป็นผู้ดูแลเรื่องคุณภาพและการจัดการศึกษาเป็นการลดบทบาทของพระสงฆ์ในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามบทบาทต่อการศึกษาดังกล่าวเชื่อว่าพระสงฆ์จะไม่มีบทบาทเสียทีเดียว กล่าวคือ การจัดการศึกษาตามแนวพุทธซึ่งปัจจุบันกำลังได้รับความนิยมและมีหลายสถาบันนำไปใช้ในการจัดการศึกษา พระสงฆ์เป็นบุคลากรหลักในการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ ฉะนั้น พระสงฆ์ในปัจจุบันถือว่ายังมีบทบาทพอสมควรและเมื่อเทียบกับอดีตแล้วอาจจะไม่มากนัก

ส่วนในอนาคตบทบาทของพระสงฆ์ในด้านต่าง ๆ ผู้วิจัยเห็นว่าพระสงฆ์น่าจะมีบทบาทและเป็นฐานเสียงสำคัญในการช่วยให้ประชาชนตัดสินใจเรื่องต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ มีดังต่อไปนี้

๑) บทบาทในการเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม

พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และ ปลุกฝังความมีคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วยซึ่งเป็นเรื่องหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับภาพลักษณ์แห่งความ

^{๑๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหน้าเป็นพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๙.

ดีความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังที่ วารุณี ฌนวรานิข และคณะ ได้กล่าวว่า “แบบอย่างจะทำหน้าที่เป็นสิ่งเร้าให้เกิดกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกต ทำให้เกิดทัศนคติ ความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมเปลี่ยนไปตามลักษณะ แบบอย่าง ที่สังเกต นอกจากกระบวนการสังเกต จะทำให้เกิดการเรียนรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมแล้ว บุคคลยังสามารถใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ ในการประเมินพฤติกรรมตนเอง ทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ได้แก่ ความปิติเมื่อสามารถทำตามมาตรฐานที่ตนตั้งไว้หรือเสียใจ ละอายใจ เมื่อกระทำผิดจากกฎเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้”^{๑๖๙}

พระสงฆ์เมื่อได้รับการอุปสมบทถูกต้องตามพระธรรมวินัย จึงเป็นผู้ปฏิบัติตามพระธรรม คำสั่งสอน นำคำสั่งสอนนั้นมาสั่งสอนประชาชน และพระสงฆ์ก็เป็นผู้สืบทอดอายุของพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ในฐานะบุคลากรสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่อชุมชนหลายรูปแบบ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีกระแสอนุรักษ์นิยมซึ่งพยายามเหนี่ยวรั้งด้วยการไม่ส่งเสริมบทบาทใหม่ ๆ อันเป็นการเปลี่ยนแปลงของพระสงฆ์เป็นฝ่ายรักษาดุลยภาพ หรือความสมดุลของการเปลี่ยนแปลง ในขณะเดียวกัน กลุ่มผู้สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงก็ยังมีทัศนะที่แตกต่างกันบางประการ

๒) บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนา

พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (หวานดี) แสดงทัศนะเกี่ยวกับสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาในปัจจุบันผ่านการปาฐกถาพิเศษของม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่อง “วิกฤตการณ์ในพระพุทธศาสนา” มีเนื้อหาครอบคลุมหลายประเด็น ส่วนเฉพาะที่เกี่ยวกับบทบาทด้านการเผยแผ่ธรรมะของพระในปัจจุบันนั้น ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เห็นว่า กลุ่มผู้เรียนรู้ธรรมะมีสองกลุ่ม ได้แก่ คนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ คนรุ่นเก่าต้องการรูปแบบการเผยแผ่แบบเก่า ได้แก่ การเทศน์ ด้วยถือว่าอาการที่นั่งฟังพระเทศน์นั้นได้บุญแล้ว ส่วนคนรุ่นใหม่มีแนวโน้มที่จะศึกษาในลักษณะวิชาการ ต้องการเหตุผล ต้องการอธิบายละเอียดให้แจ่มแจ้ง และมีการซักถามได้ เช่น รูปแบบของการปาฐกถาการอภิปราย เป็นต้น^{๑๗๐}

๓) บทบาทด้านการให้การศึกษา

ในอดีตพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการใช้การศึกษาแก่ชุมชน ในปัจจุบันหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นของกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวไว้ว่าโรงเรียนได้ออกจากวัดมานานแล้วอย่างไรก็ตาม พระและศาสนบุคคลอื่น ๆ ที่ยังมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรมและจริยธรรมอันเป็นวิชาหรือความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสุขสงบ ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์การศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ห้องสมุดค่ายคุณธรรม อบรม ส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น และการศึกษาในระบบ ได้แก่ การดูแลหลักสูตรวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรสามัญศึกษา

ในส่วนที่เกี่ยวกับการดูแลหลักสูตรที่เป็นการศึกษาในระบบนั้น พระเทพเวที เห็นว่า “สถาบันพระพุทธศาสนา และบุคคลที่รับผิดชอบต่อการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนา มีความ

^{๑๖๙} วารุณี ฌนวรานิข และคณะ, “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกระบือ กรุงเทพมหานคร”, *วารสารการวิจัยทางการศึกษา*, (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๓๖) : ๑๘ - ๒๓.

^{๑๗๐} พระกฤตพจน์ สุทธิจิตโต (หวานดี), “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมจังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม), ๒๕๔๖, หน้า ๓๖.

บกพร่อง ย่อหย่อน ไม่เอาใจใส่ต่อศาสนากิจด้านการศึกษาเท่าที่ควร และได้ปรับปรุงระบบการศึกษา ในความรับผิดชอบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวกับข้องจะต้องหันมาทบทวนตรวจสอบ ข้อบกพร่องต่าง ๆ พร้องทั้งมองกว้างไกลถึงสภาพความเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปในสังคมและสภาพการจัด การศึกษาทางด้านพุทธศาสนา และศีลธรรมจรรยาในระบบการศึกษาของชาติ^{๑๗๑}

ส่วนการจัดการศึกษานอกระบบ รอบ รักษาพรหมณ์ ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ ในการจัดการกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในจังหวัดนครศรีธรรมราช” ได้พบกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

๑) กิจกรรมด้านการให้การศึกษ และกิจกรรมพุทธศาสนา เช่น กิจกรรมเผยแพร่ธรรมะ อบรมธรรมะในวัด

๒) กิจกรรมด้านการให้การศึกษแก่เด็กก่อนวัยเรียน และนักเรียนในโรงเรียน เช่น การ จัดอบรมค่ายคุณธรรม

๓) การจัดการศึกษานอกโรงเรียน ตามหลักสูตรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

๔) กิจกรรมในการให้การศึกษอบรมแก่ประชาชนทั่วไป เช่น การออกเยี่ยมเยียน ชาวบ้าน การจัดอบรมนอกวัด

๕) กิจกรรมการจัดสอนวิชาชีวะ

๖) การจัดห้องสมุด และที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน^{๑๗๒}

อำนาจ บัวศิริ มีทัศนะว่า สถาบันศาสนาเป็นสถาบันที่บริการที่มีความสมบูรณ์แบบมาก สำหรับสังคมไทย โดยเฉพาะในสมัยก่อน วัดนอกจากที่ทำหน้าที่ทางศาสนาแล้ว ยังทำหน้าที่เป็น โรงเรียนของชุมชน เพราะพระสงฆ์เป็นครูสอนอย่างดีมีความเอาใจใส่เป็นพิเศษยิ่งกว่าครูอาชีพใน ปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะเป็นคนในหมู่บ้าน เกิด และเติบโตขึ้นมาในสิ่งแวดล้อมเดียวกับนักเรียนเข้าใจ ปัญหาของชุมชน มีความผูกพันกับชุมชนอย่างลึกซึ้งจนแยกไม่ออก^{๑๗๓}

๔) บทบาทด้านเศรษฐกิจและการพัฒนาชุมชน

สมบูรณ์ สุขสำราญ ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาตามแนวพระพุทธานุชา: กรณีศึกษา พระสงฆ์นักพัฒนา” เป็นหนังสือที่เนื่องมาจากการศึกษา และวิจัยด้านศาสนากับการเมือง ศาสนากับ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการพัฒนา พบว่าพระนักพัฒนามีหลักการในพัฒนาแตกต่างกัน จัดเป็น ๔ ลักษณะได้แก่

๑) การพัฒนาโดยเน้นทางวัตถุ

๒) การพัฒนาโดยเน้นจิตใจ

๓) การพัฒนาโดยเน้นทั้งวัตถุ และจิตใจไปพร้อมๆ กัน

^{๑๗๑} พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต), พุทธศาสนาในเอเชีย, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๗๕.

^{๑๗๒} พินิจ ลาภธนานันท์, บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๗๘.

^{๑๗๓} อำนาจ บัวศิริ, รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๗.

๔) การพัฒนาตามแต่สภาพความเหมาะสมของชุมชน^{๑๗๔}

จากผลงานเรื่องนี้ สมบูรณ์ สุขสำราญ สรุปว่า “งานพัฒนาของพระสงฆ์ช่วยให้พระสงฆ์รักษาสถานภาพ และบทบาทของตนไว้ในสภาพการที่สังคมการเมือง ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และมีข้อเสนอแนะว่าข้าราชการควรเข้าสนับสนุนงานสังคมพัฒนา โดยให้มีการประสานงานกันอย่างแท้จริง”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาสำหรับพระสงฆ์สามเณร และประชาชน ตามหลักสูตรของสถาบันนี้ หลักจากนักศึกษาเรียนจบภาคทฤษฎี ๔ ปี แล้วต้องปฏิบัติงาน เรียกว่าปฏิบัติศาสนกิจ ๑ ปี การปฏิบัติศาสนกิจมีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อให้พระสงฆ์ และสามเณรผู้มีความรู้ในระดับปริญญาตรี ได้นำความรู้ออกไปพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะชนบทห่างไกลอย่างน้อย ๑ ปี พระปริชา ธมมปุณฺโญ (สัมภาษณ์) กล่าวถึงลักษณะการพัฒนาปฏิบัติศาสนกิจว่ามีได้กำหนดรูปแบบที่แน่นอนเพราะว่าบัณฑิตที่จบการศึกษาแล้วไปทำงานพัฒนาชุมชนในลักษณะจัดกิจกรรมโครงการอบรมการริเริ่มจัดตั้งศูนย์พัฒนา หรือ พัฒนาโดยเน้นการเผยแพร่ธรรมะก็ได้ หลักการของสถาบันนี้จึงมีลักษณะตามข้อที่ ๔ คือ การพัฒนาตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่

๕) บทบาทด้านการอนุรักษ์สภาวะแวดล้อมและทรัพยากร

ประสพสุข พันธุ์ประยูร ได้ให้ข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า พระสงฆ์ วัดและป่าเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหตุที่วัดต้องมีป่า หรืออย่างน้อยต้องมีต้นไม้ใหญ่ เพราะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการปฏิบัติธรรม วัดมี ๒ ลักษณะคือวัดป่าและวัดในเมือง วัดป่านั้น ส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่เป็นป่ามาก่อน ส่วนวัดในเมืองซึ่งตั้งในบริเวณที่โล่งแจ้ง เมื่อตั้งวัดแล้วต้องมีการปลูกต้นไม้ เพื่อสร้างเป็นป่าใหม่ ร้อยตรีประสพสุขเห็นว่ารัฐควรร่วมมือกับทางวัดในการอนุรักษ์ และสร้างป่า เพราะประชาชนจะไม่กล้าเข้าไปทำลายป่าที่อยู่ในเขตวัด นอกจากนี้ยังเสียค่าใช้จ่ายน้อย เนื่องจากอาศัยพระสงฆ์เป็นผู้ดูแลรักษาให้อีกด้วย^{๑๗๕}

พระสมนึก นาโถ (ศรีศรทอง) มีวิธีการในการอนุรักษ์ป่าอย่างน่าสนใจ “ท่านมีอุบายวิธีที่ทำให้ชาวบ้านช่วยกันรักษาป่า โดยสอนให้ชาวบ้านเห็นว่าต้นไม้ทุกต้นเป็นยา เมื่อต้นไม้ทุกต้นเป็นยาแล้วจึงตัดทิ้งไม่ได้ ต้องรักษาไว้ (เผื่อยามเจ็บป่วย) และยังมีการจัดกิจกรรม การอบรมหมอแผนโบราณ ซึ่งเป็นการดึงชาวบ้านให้เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าโดยไม่รู้ตัวเพิ่มขึ้นอีก^{๑๗๖}

ทัศนคติสองประการมีความสำคัญต่อการพิทักษ์ป่า พระสมนึก มีประสบการณ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจ และเป็นตัวอย่างที่ดี มีทัศนคติเป็นอุดมการณ์หรือหลักการกว้าง ๆ เชิงทฤษฎีทางวิชาการ

^{๑๗๔} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, ม.ป.ป., หน้า ๔๖.

^{๑๗๕} ประสพสุข พันธุ์ประยูร, บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย, รายงานการวิจัย, (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๕ - ๑๗.

^{๑๗๖} พระสมนึก นาโถ(ศรีศรทอง), ก่อนธารน้ำจะหยุดไหล, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคิมทอง, ๒๕๓๓), หน้า ๖๙.

๖) บทบาทในการธำรงวัฒนธรรมและความเป็นไทย

แม้ว่าพระพุทธศาสนามีได้กำเนิดในประเทศไทย มิได้มีศาสดาเป็นคนไทย และมีใช้มีเพียงประเทศไทยที่นับถือพระพุทธศาสนา แต่จากข้อเท็จจริงที่ปรากฏในส่วนหนึ่งของเหตุที่พระพุทธศาสนา “เป็นรากแห่งของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมไทย ในส่วนของผลของพระพุทธศาสนามีลักษณะเป็นศาสนาพลเมือง หรือศาสนาชาติ (Civic Religion) ของชาวไทย คือ เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในการรวมความรู้สู่ความเป็นไทย”^{๑๗๗} ดังนั้น พระพุทธศาสนา จึงมีฐานะเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมไทย

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้บรรยายพิเศษเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับปรัณรงค์วัฒนธรรมไทย” ท่านได้ปรารถนาเหตุที่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นปีของการศึกษาของสงฆ์ และเป็นปรัณรงค์วัฒนธรรมไทยด้วย จึงกล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระกับวัฒนธรรมไทย ท่านมีทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ต่อวัฒนธรรม ดังนี้

๑) ตรวจสอบเนื้อหาสาระวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษา และมีหน้าที่ในการตรวจสอบวัฒนธรรมไทย ว่ามีความสัมพันธ์ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ กับคำสอนของพระพุทธศาสนา คือ พระธรรมวินัยอย่างถูกต้องก่อน

๒) ปรับบทบาทการเผยแผ่ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัยและท้องถิ่น (ให้ถูกกาลเทศะ) พระสงฆ์ควรได้รับการศึกษาให้รู้เท่าทันสถานการณ์โลกปัจจุบัน เป็นการพัฒนาให้พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถในการประกอบการเผยแผ่ หรือสื่อสารธรรมะให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างเหมาะสมแก่กาลสมัย

๓) บูรณาการทางศาสนา และวัฒนธรรมไทย ควรให้พระสงฆ์ได้รับการศึกษาให้ตระหนักถึงภาวะของตนในพระพุทธศาสนา และภาวะของพระพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้มีกรอบความคิดที่เด่นชัดในการเผยแผ่ตลอดจนทิศทางการกำหนดบทบาทต่างๆต่อชุมชน^{๑๗๘}

แนวความคิดของพระธรรมปิฎกในผลงานฉบับนี้ แม้ว่าจะเกี่ยวข้องกับข้อกับเป้าหมายของการให้การศึกษาแก่พระสงฆ์ แต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นที่ศนะของท่านต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ประมวล เพ็งจันทร์ กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนา สังคมและวัฒนธรรมว่าการที่พระสงฆ์ในฐานะเป็นศาสนบุคคลจะมีคุณค่าต่อสังคมไทยอยู่หรือไม่ ขึ้นอยู่กับเงื่อนไข ๓ ประการ คือ

๑) สถาบันสังคมต้องเกื้อกูลต่อการประพัตพรหมจรรย์ ตามแนวทางที่ถูกต้องตามคติแห่งพระธรรมวินัย

๒) สถาบันสงฆ์ต้องมีพลังอำนาจในการชี้แนะ และชักนำสังคมไทย ไปในทิศทางที่ถูกต้อง

๓) สถาบันสงฆ์ต้องส่งเสริมเกื้อหนุนอุดมคติ และวิถีชีวิตตามแนวพุทธให้แก่สังคมไทย และได้ตั้งข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ว่า สิ่งที่สำคัญที่สามารถมองเห็นว่าคณะสงฆ์ยังมีคุณค่า เป็นสถาบันทางพระพุทธศาสนา ทางสังคม และทางวัฒนธรรมอยู่หรือไม่ อยู่ที่ว่า

^{๑๗๗} อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, ม.ป.ป., หน้า ๑๑๗ - ๒๑๙.

^{๑๗๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), สืบสานวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๒.

สังคมไทยยังไว้น้ำใจให้คณะสงฆ์เป็นเสาหลัก เป็นธงชัยแห่งพระพุทธศาสนาหรือไม่ ถ้าเมื่อใด ภาพปรากฏว่าคฤหัสถ์สามารถประพฤติพรหมจรรย์ได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ คฤหัสถ์สามารถเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตได้ดีกว่าพระภิกษุสงฆ์ ก็ขอให้ พึงตระหนักเถิดว่า สถาบันสงฆ์กำลังเสื่อมแล้วในสังคมไทย^{๑๗๙}

วิจิตร เกิดวิศิษฐ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน ได้แบ่งหน้าที่ของพระสงฆ์ไว้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ^{๑๘๐}

๑) หน้าที่ต่อพระพุทธศาสนา เช่น หน้าที่ศึกษาหาความรู้คำสอนของพระพุทธเจ้า ในพระไตรปิฎก หน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยบัญญัติ หน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและหน้าที่รักษาและป้องกันพระพุทธศาสนาจากการดูหมิ่น เป็นต้น

๒) หน้าที่ต่อสังคมมนุษย์ชาติ เช่น หน้าที่สั่งสอนหลักธรรมหน้าที่สั่งสอนการนำหลักธรรมไปใช้ หน้าที่ให้บริการต่าง ๆ แก่สังคมเท่าที่จะทำได้ เป็นผู้นำสังคม และการเผยแผ่ สิ่งที่ได้ปฏิบัติดีแล้วไปนานาประเทศ เป็นต้น

นอกจากนี้ บทบาทของพระสงฆ์ที่มีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์แก่สังคม พอสรุปได้ ๔ ประการ ดังนี้^{๑๘๑}

- ๑) ในฐานะผู้นำทางวิญญาณเป็นที่พึ่งทางจิตใจเป็นกัลยาณมิตรของประชาชน
- ๒) ในฐานะเป็นผู้ให้การศึกษาโดยตรง
- ๓) ในฐานะเป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนาประเทศ
- ๔) ในฐานะเป็นผู้ประสานทำให้เกิดความมั่นคงต่อรัฐ

สรุปได้ว่า พระสงฆ์นอกจากมีบทบาทหน้าที่ในการอบรมสั่งสอน และ ปลูกฝังความมีคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนแล้ว พระสงฆ์ยังต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้เด็กเห็นด้วยซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าการอบรมสั่งสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้ซึมซับภาพลักษณ์แห่งความดีความเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแนวทางที่จะนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน พระสงฆ์ในฐานะบุคลากรสำคัญของสถาบันพระพุทธศาสนาในสังคมไทย มีการเปลี่ยนแปลงบทบาทต่อชุมชนหลายรูปแบบ แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีกระแสอนุรักษ์นิยมงานพัฒนาของพระสงฆ์ช่วยให้พระสงฆ์รักษาสถานภาพ และบทบาทของตนไว้ในสภาพการที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

^{๑๗๙} ประมวล เพ็งจันทร์, “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ : ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”, วารสารปัญญา, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๖ (ตุลาคม ๒๕๓๙) : ๗ - ๙.

^{๑๘๐} วิจิตร เกิดวิศิษฐ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน, หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒ - ส.๐๑๑๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓), หน้า ๖๘ - ๗๐.

^{๑๘๑} กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, คู่มือครูจริยศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๒๖.

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕.๑ งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาท

ในการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาผู้วิจัยได้สืบค้นงานวิจัยที่ได้มีผู้ดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วเพื่อนำมาเสนอประกอบการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยประเด็นนี้ได้้นำการสืบค้นนั้นได้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

พระครูวิชัยพัฒนาภรณ์ (วิชา วิชโย) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี" ผลการวิจัยพบว่า ๑) บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างตัวแปร พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลด้านอายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาปริญญาธรรม ไม่มีผลทำให้ความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานทุกข้อที่ตั้งไว้ ๓) ข้อเสนอแนะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี จำแนกตามรายด้านของการวิจัย คือ (๑) ด้านจริยวัตรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรอบรมให้พระสงฆ์ที่ปฏิบัติหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาทุ่มเทให้เรียบร้อย เป็นปริมณฑล (๒) ด้านรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ควรปรับปรุงรูปแบบในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นลักษณะของความร่วมมือทำงานเป็นทีม (๓) ด้านเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนา คณะสงฆ์ควรจัดให้มีการอบรมเทคนิคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระสงฆ์ ซึ่งอาจจัดเป็นชั่วโมงเรียนหรืออบรมในหลักสูตรพัฒนาศักยภาพ และ (๔) ด้านรูปแบบของการสื่อสาร คณะสงฆ์ควรให้ทุนในการสนับสนุนการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับอำเภอ^{๑๘๒}

พระมหานิคม ญาณโสภโณ (สมเสนาะ) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี" ผลการวิจัยพบว่า ๑) บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ที่ด้านเป็นศูนย์รวมจิตใจ ๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนใน อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ผู้ตอบแบบ สอบถาม ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีแตกต่างกัน ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพ เพศ อายุ ตำแหน่ง/หน้าที่ อาชีพ ประสบการณ์การทำงาน เงินเดือน/นิตยภัต ผู้ตอบแบบสอบถาม มีความคิดเห็นต่อบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของ

^{๑๘๒} พระครูวิชัยพัฒนาภรณ์ (วิชา วิชโย), "บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔). หน้า ๑๒๑ - ๑๒๒.

ชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรีไม่แตกต่างกัน ซึ่งปฏิเสศสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๓) ปัญหาเกี่ยวกับบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี คือ แหล่งเรียนรู้ไม่เพียงพอขาดป้ายนิทรรศการสำคัญทางพระพุทธศาสนา ขาดบุคลากรทดแทน ข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการวางกลยุทธ์ เป้าประสงค์ การประเมินผล การปรับปรุงแก้ไขและให้องค์กรส่วนท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมมากขึ้น ควรเพิ่มแหล่งเรียนรู้ให้เพียงพอ ควรจัดเจ้าหน้าที่ดูแลแหล่งเรียนรู้ ควรดูแลรักษาอาคารเสนาสนะให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด สวยงาม มั่นคงแข็งแรง และใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า รวมทั้งควรกำหนดพื้นที่สงฆาวาสและพุทธาวาสอย่างเหมาะสม^{๑๘๓}

เฉลิม อุตกฤษฎ์ ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท" เพื่อต้องการทราบว่า ภิกษุในชนบทปัจจุบันมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทมากน้อยเพียงใด จากกลุ่มพระสงฆ์ที่ปฏิบัติงานในโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น ตามความร่วมมือระหว่างมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยกับมหาภูมิบาลราชวิทยาลัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๙ โดยแบ่งพระสงฆ์ที่ผ่านการอบรมจากโครงการและปฏิบัติงานในต่างจังหวัด จำนวน ๒๐๓ รูป และพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยจำนวน ๑๐๐ รูป พบว่า พระภิกษุสงฆ์ทั้งสองประเภทมีบทบาทมากที่สุดในการพัฒนาวัด ซึ่งได้แก่การสร้างที่อยู่อาศัย การคมนาคมภายในวัด เรื่องการพัฒนาหมู่บ้านที่มีบทบาทมากที่สุดในการปรับปรุงการคมนาคมหมู่บ้าน เรื่องการบริการสังคมมีบทบาทมากที่สุดในด้าน การจัดหาอุปกรณ์ศึกษา เรื่องการพัฒนาการศึกษา มีบทบาทมากที่สุดในด้านอบรมศีลธรรมแก่ประชาชน การศึกษาด้านปริยัติธรรมมีบทบาทน้อยที่สุดในการให้การศึกษาด้านสามัญศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรนักเรียนและอบรมพิเศษแก่ผู้ต้องขังในเรือนจำ^{๑๘๔}

พรประภา กิจโกศล ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา" ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ดำเนินการพัฒนาประชาชนในชนบท โดยเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักโดยการจัดตั้งโครงการ ธรรมศาสตร์ เล็กอบายมุข และโครงการเสริมเพื่อพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ได้แก่ โครงการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการสหกรณ์ร้านค้า และโครงการออมทรัพย์ประชาชนให้ความร่วมมือทุกโครงการเนื่องจากเห็นว่าเป็นโครงการที่มีประโยชน์ต่อตนเองและหมู่บ้านโดยพระสงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการชักชวนให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการ แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังเป็นการรับประโยชน์ทั้งนั้น การเข้าร่วมวางแผนและดำเนินงานมีน้อยมาก ในส่วนของการเปลี่ยนแปลง การปฏิบัติตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาของประชาชนเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังจากที่พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาพบว่า ประชาชนมีการปฏิบัติตนดีขึ้นทั้งด้านการปฏิบัติกิจทางศาสนา

^{๑๘๓} พระมหานิคม ญาณโสภโณ (สมเสนา), "บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔). หน้า ๑๖๔ -๑๗๓.

^{๑๘๔} เฉลิม อุตกฤษฎ์, "การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท", **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑), หน้า ๑๒.

การลดอบายมุขและการพัฒนาจิตใจ โดยยอมรับว่าพระสงฆ์มีบทบาทต่อการปฏิบัติในทางที่ดีขึ้น ดังกล่าวในระดับปานกลาง^{๑๘๕}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทเกื้อกูลต่อการพัฒนาสังคมไทย โดยบทบาทด้านการปกครอง การศึกษา และการศึกษาสงเคราะห์ การเผยแพร่ ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณสงเคราะห์ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อม และแก้ปัญหาสถานะ จนเป็นที่ยอมรับของสังคมไทยทั่วไป ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม พระสงฆ์นั้นจึงควรให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนามากขึ้นเพราะประชาชนนั้น มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาซึ่งปรากฏอยู่ในรูปของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นความเชื่อและค่านิยมเกี่ยวกับประเพณีต่างๆ ของชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ส่วนรวม ที่ก่อให้เกิดความสำนึกร่วมกันทางสังคม ทำให้สังคมมีจุดหมายร่วมกันในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาด้านจิตใจ มีการรณรงค์ต่อต้านอบายมุข และเสริมสร้างความสามัคคี ให้แก่ประชาชนในชุมชนโดยพระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในด้านการเป็นผู้สนับสนุนให้คำปรึกษา และประสานงานกับหน่วยงานของทางราชการ และองค์กรเอกชนต่างๆ เนื่องจากมีปัจจัยสนับสนุน ให้พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน ส่วนรวม เพราะพระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ก่อให้เกิดความสำนึกร่วมกันทางสังคม ทำให้สังคมมีจุดหมายร่วมกันในการพัฒนาชุมชน

๒.๕.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งมีผู้สนใจศึกษาค้นคว้างานวิจัยในเรื่องนี้จำนวนมากซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

พระธัชชนท์ ขยาภินนโท (จินหนู) ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว : ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยางอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่” ผลการวิจัยพบว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ขนาดของครอบครัว ความรู้ของผู้นำครอบครัว รายได้ของครอบครัว และด้านทัศนคติที่มีต่อหลักพุทธจริยธรรมของผู้นำครอบครัว เป็นปัจจัยที่สำคัญ นอกจากนี้พบว่า การถ่ายทอดหลักพุทธหลักจริยธรรมนั้น เป็นลักษณะตามจารีตประเพณี วัฒนธรรม คือในลักษณะที่การสอนนั้นเป็นไปเพื่อสังคมรอบข้าง หรือทำตาม ๆ กันมา ไม่ใช่สอนเพื่อให้ปฏิบัติและนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องเช่น หลักเบญจศีลเบญจธรรม มีการสอนเรื่องการห้ามลักทรัพย์มากที่สุด เพราะคนที่ลักทรัพย์ของผู้อื่นย่อมเป็นบุคคลที่สังคมไม่ยอมรับ ซึ่งโดยความเป็นจริงหลักเบญจศีลเบญจธรรม ข้อที่ควรสอนมากที่สุด คือ การห้ามดื่มสุราเพราะสุราเป็นเหตุให้ทำผิดในข้ออื่นๆ ได้ทุกข้อ^{๑๘๖}

^{๑๘๕} พระประภา กิจโกศล, “บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๑๘๖} พระธัชชนท์ ขยาภินนโท (จินหนู), “การศึกษาวิธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว : ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยางอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๔ - ๑๒๖.

พระมหาคำพันธ์ุ รณชโย(แสนโยธิน) ได้วิจัยเรื่อง "รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒" ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักศึกษาแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน ๒. การจัดสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๓. กิจกรรมของสถาบันการศึกษาที่จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และ ๔. การกำหนดระเบียบข้อบังคับของนักศึกษา และการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะประสบความสำเร็จ ครูและผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญ มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนา ปรับปรุง และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้นักศึกษาได้รับรู้ มีความเข้าใจ เกิดความตระหนัก และยอมรับหลักการด้านคุณธรรม จริยธรรม ไปปฏิบัติพัฒนาตนเองและสังคม จึงจะสามารถแก้ไขปัญหา อุปสรรค ตลอดจนสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาในสถาบันการศึกษา จังหวัดราชบุรี ให้ประสบผลสำเร็จด้วยดี^{๑๘๗}

พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญโญ (โพธิ์ชัย) ได้วิจัยเรื่อง “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา” ผลการวิจัยพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ที่ใช้สอนนักเรียนค่อนข้างยากทำให้นักเรียนไม่เข้าใจในหลักธรรม อาจเป็นเพราะว่า ทักษะการสอนของครูไม่พัฒนาขึ้น เด็กขาดแรงจูงใจ ครูผู้สอนไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประเด็นซึ่งเป็นแนวความคิดด้านพุทธปรัชญาและปัจจุบันการสอนหลักธรรมในสถานศึกษาเน้นให้ความรู้เด็กมากกว่าการสอนภาคปฏิบัติส่วนด้านคุณธรรมและจริยธรรมจะต้องดำเนินการให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัวและประเทศชาติ^{๑๘๘}

พระครูนิฐวิริยคุณ (โปธาวิชัย) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน” ผลการวิจัยพบว่า ครูและนักเรียนมีความเห็นว่า โรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน ดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในระดับมากที่สุด ๔ วิธี ดังนี้ ๑) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน ๒) กิจกรรมของโรงเรียนที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมการกำหนดระเบียบปฏิบัติและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๓) แนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามความคิดเห็นของครู และ ๔) แนวทางพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนตามความคิดเห็นของนักเรียน คือ ครูผู้สอนควรใส่ใจต่อการแก้ปัญหาความประพฤติของนักเรียน ให้ขวัญกำลังใจแก่นักเรียนและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ ควรจัดสภาพแวดล้อมให้สวยงามและให้นักเรียนมี

^{๑๘๗}พระมหาคำพันธ์ุ รณชโย (แสนโยธิน), "รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๔.

^{๑๘๘}พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญโญ (โพธิ์ชัย), “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลัก คำสอนทางพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓) หน้า ๑๗๗ - ๑๗๘.

ส่วนร่วม กิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควรให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรม ครูควรควบคุมระเบียบวินัยให้เคร่งครัดกว่าปัจจุบัน และควรมอบหมายให้นักเรียนควบคุมกันเอง^{๑๘๙}

วิโรจน์ ธาระพัฒน์ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคมด้านการพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” ผลการวิจัยพบว่า ๑) วิธีการสร้างความร่วมมือเพื่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน ที่พระธรรมวิทยากรนำมาใช้ ได้แก่ การติดต่อสื่อสารและการประสานงาน ๒) สำหรับปัญหาอุปสรรคที่พบคือ ปัญหาด้านบุคลากร ด้านเงินทุน ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านวิชาการ ด้านนิเทศงาน และด้านความร่วมมือ และประสานงาน ๓) การแก้ไขปัญหาคือ พระธรรมวิทยากรต้องการ คือ การพัฒนาบุคลากรการสนับสนุนด้านทรัพยากร การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่การมีผู้เชี่ยวชาญและคณะที่ปรึกษาและการสร้างความร่วมมือ และประสานงาน และมีข้อเสนอแนะว่าแผนกพระธรรมวิทยากรควรร่วมมือ กับหน่วยงานภาครัฐที่ทำงาน ด้านการเผยแพร่และพัฒนาจริยธรรมทั่วประเทศให้มีวิธีการปฏิบัติเป็นรูปแบบเดียวกันทั่วประเทศ^{๑๙๐}

พระมหา ก่ำพล คุณงฺกโร (มาลัย) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงอายุระหว่าง ๓๗ - ๔๐ ปีมีอาชีพเป็นพนักงานบริษัทเอกชน สถานภาพสมรสอยู่ด้วยกัน มีระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไปและมีรายได้ต่อเดือนระหว่าง ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท ความคิดเห็นของกลุ่มผู้ปกครองที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมคือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่ากลุ่มผู้ปกครองมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๑) กลุ่มเยาวชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีอายุ ๑๗ ปีมีระดับการศึกษา ม.๖/ปวช. ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมกับบทบาทของพระสงฆ์ คือ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาจำนวนร้อยละของเยาวชนที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากที่สุด และความถี่ในการทำกิจกรรมมีจำนวน ๕ - ๑๐ ครั้งต่อปี ความคิดเห็นของเยาวชนที่มีบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมคือด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ ด้านการปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มเยาวชนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมทางจริยธรรมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) กลุ่มพระสงฆ์ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๓๑ - ๔๐ ปีระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในอำเภอบางกรวยถึงปัจจุบันต่ำกว่า ๕ ปีมีวุฒิการศึกษาทางสงฆ์ชั้นนวกธรรมชั้นเอก เป็นพระลูกวัดและมีพรรษาระหว่าง ๑ - ๕ พรรษา ความคิดเห็นของกลุ่มภิกษุที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรม คือด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ ด้านการ

^{๑๘๙} พระครูนิวริฐวิริยคุณ (โปหาวิชัย), “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๔๙), หน้า ๙๕.

^{๑๙๐} วิโรจน์ ธาระพัฒน์, “ศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคม ด้านพัฒนาจริยธรรมของพระธรรมวิทยากร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.) หน้า ๘๘ - ๙๓.

ปกครองและด้านสาธารณูปโภคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มพระภิกษุมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๙๑}

สรุปได้ว่า การพัฒนาจริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วนเพื่อพัฒนาคนให้มีความสมบูรณ์พร้อมทั้งทางกายและจิตใจ เพื่อให้เป็นคนดีมีคุณธรรมสามารถเพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศต่อไป

๒.๕.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งมีผู้สนใจศึกษาค้นคว้างานวิจัยในเรื่องนี้มีหลายท่าน ดังต่อไปนี้

ปริญญา ตรีธัญญา ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน" ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนนั้นควรได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ-เอกชนสามารถทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ด้านบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนพระสงฆ์ควรนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่น การปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้เยาวชนมีจิตใจสงบและโอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น พระสงฆ์ควรเป็นแบบทางสังคมด้านความประพฤติที่ดี ควรประพฤติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้เยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และในการสอนต้องคำนึงถึงช่วงวัยของเยาวชนด้วย พระสงฆ์ควรเตือนให้เยาวชนรู้จักความประมาท และควรกล่าวถึงโทษของความประมาท โดยนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม พระสงฆ์ควรส่งเสริมให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และควรจัดกิจกรรมควบคู่ไปกับการให้ความรู้ เช่นการจัดค่ายคุณธรรม และต้องนำสื่อมัลติมีเดียมาประกอบการสอน เพื่อเป็นการจูงใจให้เยาวชนสนใจ พระสงฆ์ควรมีบทบาทเป็นผู้นำเยาวชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและประเพณี ให้เยาวชนเกิดความรักหวงแหน และรู้จักช่วยเหลือสังคมโดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเหมาะสม^{๑๙๒}

พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต ยโสธโร (คำเกษ) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า ๑) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ๒) ผลการเปรียบเทียบบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษาและระดับผลการเรียน มีผลให้ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมไม่แตกต่างกันจึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนอาชีพ

^{๑๙๑} พระมหากำพล คุณงกร (มาลัย) “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑๖

^{๑๙๒} ปริญญา ตรีธัญญา, "บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน" **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗) หน้า ๑๔๒ - ๑๔๓.

ผู้ปกครองนั้น แตกต่างกันอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และ ๓) ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการแก้ปัญหาบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยาอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เด็กหนีเรียนบ่อยและไม่เอาใจใส่ในการเรียน แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรตั้งกฎระเบียบข้อบังคับในการลงโทษนักเรียนอย่างหนักในเรื่องหนีเรียน และส่งเสริมเด็กที่มีความขยันเรียนโดยมีทุนเรียนดีและทุนสำหรับผู้ขยันแต่ขาดทุนทรัพย์ในการเรียน^{๑๙๓}

พระครูปลัดกัญไธ้ ขุนินฺธโร (แช่ลิ้ม) ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี", ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเพื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้านผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทพระสงฆ์ ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี ของนักเรียนที่มีสถานภาพส่วนบุคคลแตกต่างกัน พบว่านักเรียนที่มีความแตกต่างกันในด้านโรงเรียนที่เรียน เพศ และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีความคิดเห็นโดยภาพรวมแตกต่างกันด้านอายุ และระดับชั้นการศึกษา เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่านักเรียนที่เรียนโรงเรียนแตกต่างกัน และนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกัน มีความคิดเห็น แตกต่างกันในทุกด้าน เช่น การจัดสิ่งแวดล้อม และด้านการจัดกิจกรรมนักเรียนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน ส่วนด้านการสอนและการนิเทศ และมีความคิดเห็นแตกต่างกัน ในด้านการจัดกิจกรรม และด้านการประเมินผลทางจริยธรรม ส่วนแนวทางการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นว่า ควรจัดให้มีสถานที่ร่มรื่น สะอาด สวยงาม และสงบ ควรเพิ่ม ซีดี หรือวีดีโอ ควรจัดให้มีค่ายธรรมะ หรือค่ายคุณธรรมเพิ่มขึ้น และจัดให้มีการประเมินผลหลังเรียนอย่างเป็นระบบ^{๑๙๔}

พระครูวิสุทธิสรคุณ (วิชิต วิชิโต ขุนภักดี) ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการสอนคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่ตั้งไว้สาเหตุเนื่องจากปัจจุบันนโยบายการปฏิรูปการศึกษาสู่ทศวรรษใหม่ได้ทำให้ครูปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนได้อย่างมีคุณภาพมากขึ้นซึ่งครู และนักเรียนมีความตื่นตัวต่อวิถีกระบวนการพัฒนาการเรียนการสอนใหม่ๆ ที่เน้นความเข้าใจ จะช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามแนวทางการจัดการศึกษาที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๒ ซึ่งครูผู้สอนจัดการเรียนการสอนตามหลักการทำงานของสมอง ให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการ

^{๑๙๓} พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต ยโสโร (คำเกษ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔). หน้า ๑๒๔ - ๑๒๖.

^{๑๙๔} พระครูปลัดกัญไธ้ ขุนินฺธโร (แช่ลิ้ม), "บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๑ - ๑๐๔

คิด อันจะนำไปสู่ความเข้าใจสร้างความรู้ และสรรค์สร้างด้วยปัญญาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ๑)ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์จัดรูปแบบ การเรียน การสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนให้มากที่สุด ๒)ด้านเทคนิคการสอน ควรส่งเสริมให้ พระสงฆ์นำเทคนิควิธีการสอนที่หลากหลายมาใช้ในการเรียนการสอน ๓)ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้เข้ารับการอบรม สัมมนา ศึกษาหาความรู้ด้านการผลิตสื่อประกอบการสอน ๔)ด้านการวัดและประเมินผล ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์มีความรู้ในเรื่องการวัดผลประเมินผลในรูปแบบ ต่างๆ นำวิธีการวัดผลประเมินผลและเพิ่มเกณฑ์การวัดผลประเมินผลต่างๆ ให้หลากหลายมาใช้ให้ สอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอน และคุณภาพของนักเรียน ๕)ด้านความศรัทธาในวิชาชีพของ ผู้สอนศีลธรรม ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ใช้หลักความเมตตาและคุณธรรมของความเป็นครูในการ ถ่ายทอดความรู้แก่ลูกศิษย์อย่างเต็มที่โดยไม่ปิดบังอำพรางใดๆ^{๑๙๕}

ระพิน ชูชื่น ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน ใน โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ด้านการส่งเสริมอบรมทางด้าน จริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา พระสงฆ์ส่วนมากเคยเข้ามาส่งเสริมอบรมด้านจริยธรรม ให้ นักเรียนมากกว่าสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง โดยส่วนมากเป็นครูสอนจริยศึกษาประจำโรงเรียนมากที่สุด รองมา คือ เป็นวิทยากรรับอาราธนามาแสดงธรรมเทศนา หรือแสดงปาฐกถาธรรม ส่วนเนื้อหาที่ส่งเสริมคือ เรื่องความเมตตา กรุณามากที่สุด รองลงมาคือเนื้อหาเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ นอกจากนี้พระสงฆ์ส่วนมากยังเคยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ในวันสำคัญร่วมกับโรงเรียนโดยเป็น ผู้ให้ความร่วมมือกับคณะครูอาจารย์มากที่สุด ส่วนการ จัดกิจกรรมภายในสถานศึกษา พระสงฆ์ ส่วนมากมีส่วนร่วมในการจัดรายการตอบปัญหาทางจริยธรรมในโอกาสพิเศษของโรงเรียนมากที่สุด รองมาคือ โครงการอบรมศีลธรรมนักเรียนภาคฤดูร้อน ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาจริยศึกษา ในโรงเรียน พระสงฆ์ส่วนมากเคยให้คำแนะนำแก่นักเรียนในเรื่องความกตัญญูกตเวทียากที่สุด รองลงมาคือ ความเมตตา กรุณา อุเบกขา และด้านการเป็นสื่อกลางระหว่างโรงเรียนกับชุมชน พระสงฆ์ส่วนมากเคยมีส่วนร่วมในการชักชวนสมาชิกในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมทางจริยธรรมที่ โรงเรียนจัดขึ้น โดยกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ที่พระสงฆ์ชักชวนแก่สมาชิกในชุมชนมากที่สุด ได้แก่ กิจกรรมวันวิสาขบูชา มากที่สุด รองลงมาคือ วันมาฆบูชา สำหรับกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนพิธีของโรงเรียน ที่พระสงฆ์ ให้การชักชวนมากที่สุด คือ การตักบาตร รองลงมาคือ การฟังเทศน์^{๑๙๖}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์ถือเป็นหลักในการพัฒนาจริยธรรมแก่สังคม เพราะพระสงฆ์ เป็นผู้ กำหนดรูปแบบและวิธีการ ซึ่งในปัจจุบันจะเห็นว่ามีความหลากหลายจากการศึกษาวิจัยก็ได้มีผู้วิจัย ศึกษาเรื่องนี้ไว้มากเช่นกัน ซึ่งผลการวิจัยแต่ละเล่มก็มีความใกล้เคียงกันในด้านเนื้อหาและบทสรุป

^{๑๙๕}พระครูวิสุทธิสรรคุณ วิชิต วิชิต (ขุนภักดี), "บทบาทพระสงฆ์ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมใน โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการ จัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๗ - ๑๒๘.

^{๑๙๖}ระพิน ชูชื่น "บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร", วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓). หน้า ๑๑

ดังนั้น จึงสรุปจากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาจริยธรรมแก่สังคม ซึ่งพระสงฆ์จะเป็น ผู้ชักนำและชี้ทาง ให้กับประชาชนในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านการบริหาร ด้านการปกครอง ด้านการสาธารณสุขหรือ ด้านอื่นๆ พระสงฆ์จึงมีบทบาทอย่างมากในการดำเนินการในเรื่องดังกล่าวบทบาทการพัฒนาของ พระสงฆ์เป็นรูปแบบหนึ่งของวิถีปฏิบัติแบบพุทธศาสนาชาวบ้านระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้านใน ท้องถิ่น ปัจจัยภายในท้องถิ่นมีอิทธิพลที่เด่นชัดต่อแรงจูงใจและการตัดสินใจแสดงบทบาทการพัฒนา ของพระสงฆ์ โดยปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนคือแรงจูงใจสำคัญศักยภาพและความสามารถของ พระสงฆ์ที่จะส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ มีส่วนเกี่ยวเนื่องกับความสัมพันธ์ทางศาสนาและสังคม ระหว่างพระสงฆ์และชาวบ้าน ในชุมชน ถ้าพระสงฆ์ไม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชาวบ้านและได้รับความ ศรัทธา น้อยจากชาวบ้าน พระสงฆ์ก็จะไม่สามารถส่งเสริมกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ในชุมชนได้

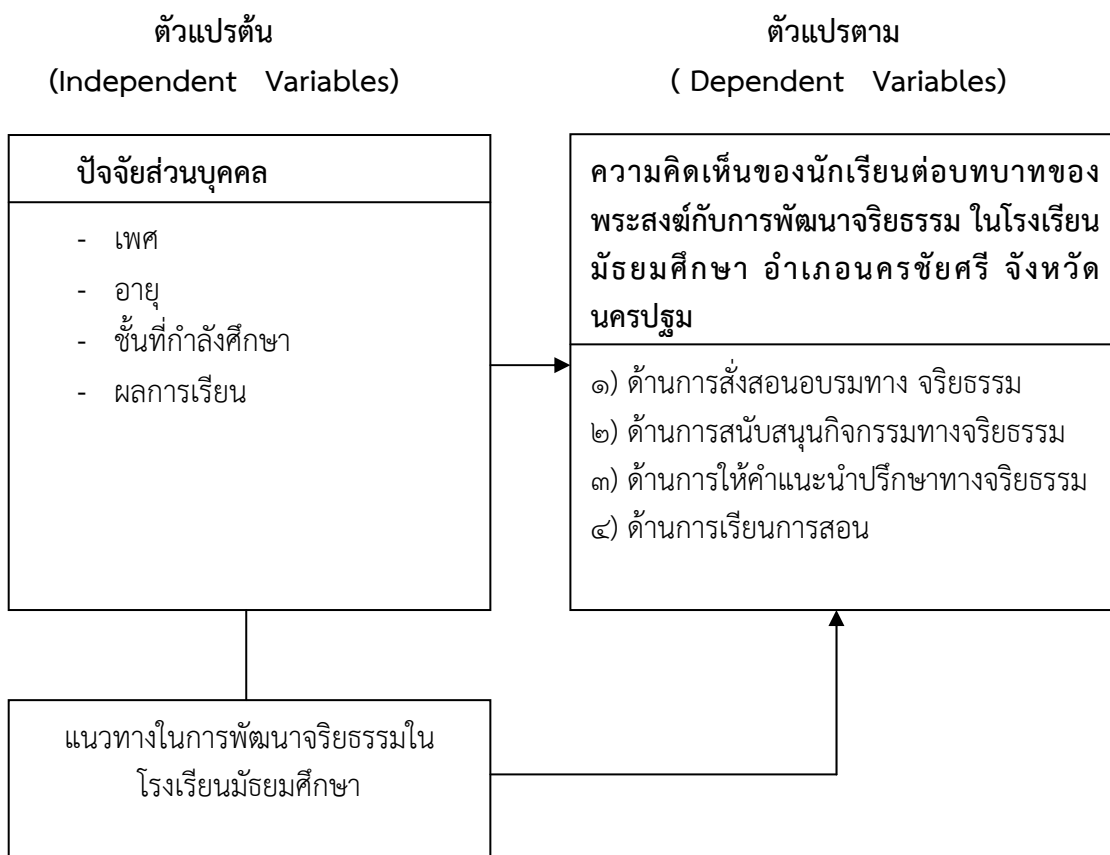
จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ บทบาท แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรม แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนา จริยธรรมนั้น จะเห็นว่า มีผู้แสดงแนวคิดและมีทฤษฎีมากมายที่ได้กล่าวถึงเรื่องดังกล่าว จากการศึกษา มาแล้ว จึงทำให้ทราบและเข้าใจในเรื่องบทบาทเป็นอย่างดีและจะนำไปสู่การศึกษาว่าการอบรม จริยธรรมแก่เยาวชนของพระสงฆ์ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมว่ามีบทบาทเช่นไร ซึ่งผู้วิจัยได้ กำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

๒.๖ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมา กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคลประกอบด้วย เพศ อายุ ชั้นที่กำลังศึกษา ผลการเรียนรู้

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่ ความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของ พระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ของนักเรียนมัธยมศึกษา ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม, ด้าน การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม, ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม, และด้านการเรียน การสอน

แผนภาพที่ ๒.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน โดยผู้วิจัยกำหนดขั้นตอนในการดำเนิน การวิจัยตามลำดับ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการจัดเก็บข้อมูล ดังนี้

ก. เชิงปริมาณ

๑) ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาใน อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีจำนวน ๖ โรงเรียน ได้แก่

๑. โรงเรียนพลอยจตุรจินดา
๒. โรงเรียนอนุบาลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม
๓. โรงเรียนเพิ่มวิทยา
๔. โรงเรียนแหลมบัววิทยา
๕. โรงเรียนภัทรญาณวิทยา
๖. โรงเรียนจิวรายบุญมีรังสฤษดิ์

๒) กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ กลุ่มประชากรของนักเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอนครชัยศรี จำนวน ๙๓๒ คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มตามระดับชั้นอย่างเป็นสัดส่วน (Proportiond Stratified Random Sampling) ตามขั้นตอนดังนี้

๒.๑) ทำการหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยการนำไปกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของ เครซี และมอแกน (Krejcie and Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง ๒๗๔ คน

๒.๒) หาขนาดกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนตามสัดส่วนของประชากรในแต่ละโรงเรียนด้วยการเทียบสัดส่วน

๒.๓) ทำการสุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง ดังตาราง

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำนวน ๖ โรงเรียน จากนักเรียนทั้งสิ้น ๙๓๒ คน ได้กลุ่มตัวอย่าง ๒๗๔ คน

ที่	โรงเรียน	ประชากร (คน)	กลุ่มตัวอย่าง (คน)
๑	พลอยจตุรจินดา	๖๓	๑๔
๒	อุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม	๓๘	๑๑
๓	เพิ่มวิทยา	๑๐๗	๓๕
๔	แหลมบัววิทยา	๑๐๐	๒๙
๕	ภัทรญาณวิทยา	๔๗๗	๑๑๐
๖	จิวรายบุญมีรังสฤษฏ์	๑๔๗	๗๕
รวม		๙๓๒	๒๗๔

ข.เชิงคุณภาพ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยกำหนดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) ซึ่งมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับประเด็นการวิจัยซึ่งมีรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. ว่าที่ ร.ต. พิษณุพล	แดงอ่อน	ผู้อำนวยการโรงเรียนพลอยจตุรจินดา
๒. นายเพิ่มศักดิ์	เจียมบุญศรี	ผู้อำนวยการโรงเรียนภัทรญาณวิทยา
๓. นายสุชาติ	ศรีแดงบุตร	ผู้อำนวยการโรงเรียนแหลมบัววิทยา
๔. นางสาวรุ่งชีวา	สุขศรี	ผู้อำนวยการโรงเรียนจิวรายบุญมีรังสฤษฏ์
๕. นายอาคม	มากมีทรัพย์	ผู้อำนวยการโรงเรียนเพิ่มวิทยา
๖. ว่าที่ ร.ต. ปิยะ	ทรัพย์สมบูรณ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อใช้ในการจัดเก็บข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอนลักษณะการสร้างเครื่องมือ ดังรายละเอียด ต่อไปนี้

๓.๓.๑. ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

- ๑) ศึกษาหลักการและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทการพัฒนาจริยธรรมของพระสงฆ์จากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เคยมีผู้ดำเนินการวิจัยเอาไว้
- ๒) กำหนดกรอบ แนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย
- ๓) กำหนดวัตถุประสงค์ ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
- ๔) สร้างเครื่องมือ
- ๕) นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข
- ๖) นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่าง ประชากรที่จะดำเนินการวิจัยเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม
- ๗) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัย
- ๘) จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๓.๓.๒. ลักษณะของเครื่องมือ

ลักษณะของเครื่องมือสำหรับการแจกแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบของบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็น ของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม เพื่อใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

๑ **แบบสอบถาม** (Questionnaire) โดยจัดแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ ๑ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง เป็นแบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ประกอบด้วยข้อความมีจำนวน ๔ ข้อคำถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ ชั้นที่กำลังศึกษา ผลการเรียน

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมโดยจัดทำเป็นแบบสอบถามตามมาตราวัด ประเมินค่า ๕ ระดับ ซึ่งมีคำถามว่า มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยจัดแบ่งเป็น ๑ กลุ่ม คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนในการพัฒนาจริยธรรม โดยจัดเป็น ๔ ด้าน คือ

๑. ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	มีจำนวน ๑๐ ข้อ
๒. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	มีจำนวน ๑๐ ข้อ
๓. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	มีจำนวน ๑๐ ข้อ
๔. ด้านการเรียนการสอน	มีจำนวน ๘ ข้อ

โดยมีข้อคำถามจำนวน ๓๘ ข้อ ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) มี ๕ ระดับโดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

เห็นด้วย มากที่สุด	เท่ากับ	๕	คะแนน
เห็นด้วย มาก	เท่ากับ	๔	คะแนน
เห็นด้วย ปานกลาง	เท่ากับ	๓	คะแนน
เห็นด้วย น้อย	เท่ากับ	๒	คะแนน
เห็นด้วย น้อยที่สุด	เท่ากับ	๑	คะแนน

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด (Open ended Questionnaire)

๒ แบบสัมภาษณ์ (Interview)

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้นำผลการค้นคว้าเอกสาร เพื่อกำหนดประเด็นข้อคำถามที่ใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยโดยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ดังมีสาระสำคัญดังนี้

๑) แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๒) บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๓) แนวทางการส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๓.๓.๓. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

๑) ขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบเครื่องมือที่สร้างไว้

๒) หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จ เสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๒.๑) พระครูปริมาณุรักษ์, ผศ.ดร. ผู้เชี่ยวชาญประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒.๒) พระมหาโยตะ ปยุตโต อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ วัดไร่ขิง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.นครปฐม

๒.๓) พระปลัดสามารถ ธมมธำโร อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ วัดไร่ขิง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.นครปฐม

๒.๔) ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการ วัดไร่ขิง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จ.นครปฐม

๒.๕) อาจารย์ ดร.วันชัย สุขตาม อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้ และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ (Item – Objective Congruence Index : IOC) โดยได้ค่า IOC ตั้งแต่ ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อ

๓) หาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability)

นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปทดลองใช้ (Try out) แก่ นักเรียนโรงเรียนปริตารามวิทยาคม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๑ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๗๐๓

๔) นำแบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการวิจัย ต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

๑. ผู้วิจัยขอหนังสือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ไปถึงผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยมศึกษาในพื้นที่ อำเภอนครชัยศรี ที่ใช้ในการวิจัย

๒. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามด้วยตนเองไปยังกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๒๗๔ ชุด โดยนำแบบสอบถามไปแจกแก่นักเรียนในพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัย โดยผู้วิจัยจะรับแบบสอบถาม กลับคืนเอง

๓. ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบในแบบสอบถาม และเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์ทางสถิติ

^๑สิน พันธุ์พินิจ, เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทงู้นพับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๑.

๔. ในส่วนของการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) กับ ผอ.โรงเรียนทั้ง ๖ แห่ง ซึ่งบันทึกสัมภาษณ์โดยการจดบันทึกและบันทึกโดยเทป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

๑. นำแบบสอบถามทั้งหมดมาตรวจสอบความสมบูรณ์ความถูกต้อง ในการตอบแบบสอบถามแล้วนำมาคัดเลือกฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการบันทึกคะแนนแต่ละข้อของแต่ละคนลงในแบบลงรหัส (Coding Form)

๒. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์

๓. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๑) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๒) ระดับความคิดเห็นในบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม วิเคราะห์โดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ของคะแนนจากการตอบแบบสอบถามของนักเรียนในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๓) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยยึดเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก

ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย

ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๙ กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด^๒

๔) การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตาม เพศ อายุ ชั้นที่กำลังศึกษา ผลการเรียน ผู้วิจัยใช้สถิติ คือ ค่าที (t-test) สำหรับทดสอบกับตัวแปรที่มี ๒ ค่า และทดสอบค่าเอฟ (f-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรมากกว่า ๒ ค่า เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยทดสอบภายใต้ค่านัยสำคัญทางสถิติที่ ๐.๐๕

๕) ข้อมูลคำถามปลายเปิดผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ในแบบสอบถามปลายเปิดที่แสดงให้เห็นถึงปัญหาที่พบและข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ทั้ง ๔ ด้าน

^๒ประกอบ กรรณสูตร, สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ด่านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๘

คือ ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม และด้านการเรียนการสอน จากนั้นจะทำการวิเคราะห์โดยใช้การแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ

๓.๕.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยม ทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม และด้านการเรียนการสอน โดยแต่ละด้านสัมภาษณ์เกี่ยวกับลักษณะของบทบาท ปัญหาที่พบและข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูล (Data Grouping) ตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique)

๓.๕.๓ วิธีการนำเสนอและรายงานผลการวิจัย

๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำเสนอโดยใช้ตารางประกอบด้วยค่าความถี่และร้อยละ

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นข้อมูลมาตราส่วนประเมินค่า นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบด้วยค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

๓. ข้อเสนอแนะจากคำถามปลายเปิด ในเรื่องความคิดเห็นถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม วิเคราะห์เนื้อหาสาระประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

๔. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในโรงเรียนที่ได้ทำการวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง ในพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ๖ ท่าน วิเคราะห์เนื้อหาสาระในประเด็นสำคัญ แล้วนำเสนอเป็นการเขียนแบบความเรียง

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๗๔ ฉบับ สามารถเก็บแบบสอบถามคืนได้ทุกฉบับคิดเป็นร้อยละ ๑๐๐ เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ(Survey Research) ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลนำเสนอ ดังนี้

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๔.๕ บทสัมภาษณ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

๔.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ (Percentage) ประกอบด้วย เพศ อายุ ชั้นที่กำลังศึกษา และผลการเรียน รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n = ๒๗๔)

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน(คน)	ร้อยละ
๑. เพศ		
ชาย	๑๐๖	๓๘.๖๙
หญิง	๑๖๘	๖๑.๓๑
รวม	๒๗๔	๑๐๐.๐๐
๒. อายุ		
๑๔ - ๑๕ ปี	๙	๓.๒๘
๑๖ - ๑๗ ปี	๑๓๖	๔๙.๖๔
๑๘ ปี ขึ้นไป	๑๒๙	๔๗.๐๘
รวม	๒๗๔	๑๐๐.๐๐
๓. ชั้นที่กำลังศึกษา		
มัธยมศึกษาปีที่ ๔	๓๙	๑๔.๒๓
มัธยมศึกษาปีที่ ๕	๖๖	๒๔.๐๙
มัธยมศึกษาปีที่ ๖	๑๖๙	๖๑.๖๘
รวม	๒๗๔	๑๐๐.๐๐
๔. ผลการเรียน		
๓.๕๑ ขึ้นไป	๒๕	๙.๑๒
๓.๐๑ - ๓.๕๐	๖๐	๒๑.๙๐
๒.๕๑ - ๓.๐๐	๘๘	๓๒.๑๒
ต่ำกว่า ๒.๕๐	๑๐๑	๓๖.๘๖
รวม	๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ การวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ ชั้นที่กำลังศึกษา และผลการเรียน พบว่า

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีจำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๓๑ และเพศชายมีจำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๖๙

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ ๑๖ - ๑๗ ปี มีจำนวน ๑๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๖๔ รองลงมาอายุ ๑๘ ปีขึ้นไป มีจำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๗.๐๘ และอายุ ๑๔ - ๑๕ ปี มีจำนวน ๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๒๘

ชั้นที่กำลังศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๖๘ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๐๙ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ จำนวน ๓๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๓

ผลการเรียน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีผลการเรียน ต่ำกว่า ๒.๕๐ มากที่สุดมีจำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๘๖ ผลการเรียน ๒.๕๑ - ๓.๐๐ มีจำนวน ๘๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๑๒ ผลการเรียน ๓.๐๑ - ๓.๕๐ มีจำนวน ๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๙๐ และผลการเรียน ๓.๕๑ ขึ้นไป มีจำนวน ๒๕ คน คิดเป็น ร้อยละ ๙.๑๒ ตามลำดับ

๔.๒ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมและรายด้านประกอบด้วย

๑. ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม
๒. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม
๓. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม
๔. ด้านการเรียนการสอน

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวม

(n = ๒๗๔)

ลำดับที่	บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑	ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	๔.๐๕	๐.๕๕	มาก
๒	ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	๔.๐๗	๐.๖๐	มาก
๓	ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	๔.๐๘	๐.๖๒	มาก
๔	ด้านการเรียนการสอน	๔.๐๙	๐.๖๔	มาก
	ภาพรวม	๔.๐๗	๐.๖๐	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวม ทุกด้านอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้านเรียงลำดับได้ดังนี้ ด้านการเรียนการสอน โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๙ รองลงมาคือด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๘ ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๗ และด้านการสั่งสอนอบรมทางคุณธรรมจริยธรรม โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๕

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม

(n = ๒๗๔)

ลำดับที่	ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑	พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมกับนักเรียน	๓.๙๘	๐.๗๘	มาก
๒	พระสงฆ์มีความเข้าใจเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรที่สอน	๔.๐๗	๐.๖๙	มาก
๓	พระสงฆ์ได้จัดเตรียมการสอนก่อนเข้าสอน	๔.๐๔	๐.๗๕	มาก
๔	พระสงฆ์มีความรู้ ความเข้าใจในการทำแผนการสอนและการผลิตสื่อการสอน	๔.๐๕	๐.๗๓	มาก
๕	พระสงฆ์ใช้สื่อการสอนประกอบการสอน	๔.๐๖	๐.๘๓	มาก
๖	พระสงฆ์สามารถจัดการเรียน การสอนให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน	๔.๑๓	๐.๘๐	มาก
๗	พระสงฆ์ได้นำเอาวิธีการสอนใหม่ๆ มาใช้ เช่น สถานการณ์จำลอง การแบ่งกลุ่ม	๔.๐๐	๐.๗๘	มาก
๘	ในการเรียนการสอนจะมีตัวอย่างประกอบ เช่น เล่านิทานอิงธรรมะ เป็นต้น	๔.๐๖	๐.๗๑	มาก
๙	พระสงฆ์สามารถประยุกต์หลักธรรมเพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ได้ถูกต้อง	๔.๑๑	๐.๗๕	มาก
๑๐	พระสงฆ์ใช้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไปในการสอนนั่งสมาธิ	๔.๐๕	๐.๘๒	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๐๕	๐.๗๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๕ และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อพระสงฆ์สามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน อยู่ในระดับสูงที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๑๓ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๐ รองลงมาคือพระสงฆ์สามารถประยุกต์หลักธรรมเพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ได้ถูกต้อง มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๑๑ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๕ และข้อพระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมกับนักเรียน อยู่ระดับต่ำที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๓.๙๘ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๘

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม

(n = ๒๗๔)

ลำดับที่	ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางเชิงจริยธรรม	๔.๑๐	๐.๗๕	มาก
๒	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ และนั่งสมาธิ	๔.๐๗	๐.๘๐	มาก
๓	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	๔.๑๕	๐.๗๙	มาก
๔	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้ กิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่น ไหว้พระสวดมนต์ หน้าเสาธง, การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, อารามาศีล ๕	๔.๑๓	๐.๗๖	มาก
๕	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การเข้าค่าย พุทธบุตร การอบรมคุณธรรม	๔.๑๑	๐.๗๙	มาก

ลำดับที่	ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๖	พระสงฆ์มีการส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดหรือ ศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน	๔.๐๖	๐.๘๔	มาก
๗	พระสงฆ์ส่งเสริม จริยธรรม เช่นการพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน การมีความอ่อนน้อมมีเมตตา กรุณา เป็นต้น สอดแทรกในการจัดนิทรรศการ	๔.๐๘	๐.๗๖	มาก
๘	พระสงฆ์สนับสนุนให้เขียนป้ายเกี่ยวกับสุภาชิตคำคม ดัดที่ต้นไม้หรือที่เหมาะสมในโรงเรียน	๔.๐๒	๐.๘๑	มาก
๙	นักเรียนให้ความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์หรือทางโรงเรียนจัดขึ้น	๓.๙๗	๐.๘๐	มาก
๑๐	พระสงฆ์สนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในวิชาพระพุทธศาสนา	๔.๐๕	๐.๗๖	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๐๗	๐.๗๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๗ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ข้อพระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๑๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๙ รองลงมาคือพระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้ กิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่นไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธง, การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, อารธนาศีล ๕ มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๑๓ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๖ และข้อนักเรียนให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์หรือทางโรงเรียนจัดขึ้น อยู่ในระดับต่ำที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๓.๙๗ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๐

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม

(n = ๒๗๔)

ลำดับที่	ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑	พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยม (เช่น การพูดจาโกหก แข็งกระด้าง เป็นต้น)	๔.๑๓	๐.๘๐	มาก
๒	พระสงฆ์แนะวิธีการแก้ไขปัญหาทาง จริยธรรมแก่นักเรียนเมื่อเกิดปัญหานี้	๔.๐๓	๐.๗๖	มาก
๓	พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาทางครอบครัวแก่นักเรียน	๔.๐๐	๐.๘๐	มาก
๔	พระสงฆ์ได้ให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรม	๔.๑๓	๐.๗๕	มาก
๕	พระสงฆ์ได้ให้คำแนะนำปรึกษาแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาด้านจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน	๔.๐๑	๐.๘๑	มาก
๖	พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดการแลกเปลี่ยนวิธีการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน	๔.๐๔	๐.๗๖	มาก
๗	พระสงฆ์ให้คำแนะนำการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้าน จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน	๔.๐๘	๐.๗๙	มาก
๘	พระสงฆ์ให้คำชี้แนะวิธีการในการทำสมาธิและสวดมนต์หมู่แก่นักเรียน	๔.๑๒	๐.๗๗	มาก
๙	พระสงฆ์เป็นผู้ชี้แนวทางเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติได้ถูกต้องทางจริยธรรม	๔.๑๓	๐.๗๙	มาก
๑๐	พระสงฆ์นั้นทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้านจริยธรรม และด้านศีลธรรม	๔.๑๕	๐.๘๐	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๐๘	๐.๗๘	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า ระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๘ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อพระสงฆ์นั้นทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้านจริยธรรมและด้านศีลธรรมอยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๑๕ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๐ รองลงมา

คือพระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางด้าน จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยม (เช่น การพูดจา โทกทัก แข็งกระด้าง เป็นต้น) มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๑๓ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๐ และข้อพระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม เพื่อการแก้ไขปัญหาทางครอบครัวแก่นักเรียน อยู่ในระดับต่ำที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๐ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๐

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ด้านการเรียนการสอน	ระดับความคิดเห็น		แปลผล
		$\bar{X}$	S.D.	
๑	พระสงฆ์มีการจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ของทุกสิ่ง (โยนิโสมนสิการ)	๔.๒๒	๐.๗๖	มาก
๒	พระสงฆ์มีการนำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	๔.๑๒	๐.๗๗	มาก
๓	พระสงฆ์มีการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมมาเป็นหลักในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา	๔.๑๓	๐.๗๙	มาก
๔	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาสอดแทรกในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน	๔.๐๗	๐.๘๐	มาก
๕	พระสงฆ์จัดการแข่งขันนักเรียนตอบปัญหาธรรมะขึ้นที่โรงเรียน	๓.๙๔	๐.๘๖	มาก
๖	พระสงฆ์มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน	๓.๙๘	๐.๘๘	มาก
๗	พระสงฆ์ใช้สื่อการเรียนรู้ใกล้ตัวและเหมาะสมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน	๔.๑๒	๐.๗๘	มาก
๘	มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายครอบคลุมผลการพัฒนาตามหลักภavana ๔ (กาย ศีล จิต ปัญญา)	๔.๑๒	๐.๘๖	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม		๔.๐๙	๐.๘๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า ระดับความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน โดย

ภาพรวมอยู่ในระดับมากมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๐๙ เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อพระสงฆ์มี การจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ ของทุกสิ่ง (โยนิโสมนสิการ) อยู่ในระดับมากที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๒๒ และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๖ รองลงมาคือพระสงฆ์มีการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมมาเป็น หลักในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๔.๑๓ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๗๙ และข้อพระสงฆ์จัดการแข่งขันนักเรียนตอบปัญหาธรรมะขึ้นที่โรงเรียน อยู่ใน ระดับต่ำที่สุดมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) เท่ากับ ๓.๙๔ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ ๐.๘๘

๔.๓ ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ว่า นักเรียนที่มีเพศ, อายุ, ชั้นที่กำลังศึกษา และผลการเรียนต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันตามสมมติฐานที่ ๑ - ๔ ดังนี้

สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ

(n=๒๗๔)

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม	เพศ				t	Sig
	ชาย (๑๐๖ คน)		หญิง (๑๖๘ คน)			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑. ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	๔.๐๔	๐.๖๐	๔.๐๖	๐.๕๓	-๐.๒๔๓	๐.๘๓๗๘
๒. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	๔.๑๓	๐.๖๔	๔.๐๔	๐.๕๗	๑.๒๐๐	๐.๑๓๓๗
๓. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	๔.๑๑	๐.๖๖	๔.๐๖	๐.๕๙	๐.๖๔๗	๐.๕๑๔๓
๔. ด้านการเรียนการสอน	๔.๑๔	๐.๖๘	๔.๐๖	๐.๖๑	๑.๐๔๒	๐.๓๐๖๓
ภาพรวม	๔.๑๑	๐.๖๕	๔.๐๖	๐.๕๘	๐.๖๗๓	๐.๓๓๐

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นของต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นของต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ

(n = ๒๗๔)

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม	อายุ						f	Sig.
	๑๔ - ๑๕ ปี (๙ คน)		๑๖ - ๑๗ ปี (๑๓๖ คน)		๑๘ ปี ขึ้นไป (๑๒๙ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	๔.๓๗	๐.๕๕	๔.๐๙	๐.๔๘	๔.๐๐	๐.๖๑	๒.๔๔๕	๐.๐๘๙
๒. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	๔.๒๗	๐.๔๘	๔.๑๑	๐.๕๑	๔.๐๒	๐.๖๘	๑.๓๐๙	๐.๒๗๒
๓. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	๔.๔๒	๐.๖๖	๔.๑๐	๐.๕๓	๔.๐๔	๐.๖๙	๑.๗๙๒	๐.๑๖๙
๔. ด้านการเรียนการสอน	๔.๓๑	๐.๕๘	๔.๑๓	๐.๕๕	๔.๐๓	๐.๗๒	๑.๓๒๖	๐.๒๖๙
ภาพรวม	๔.๓๔	๐.๕๗	๔.๑๑	๐.๕๒	๔.๐๒	๐.๖๘	๑.๗๑๘	๐.๑๙๙

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นของต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นของต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีชั้นที่กำลังศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามชั้นที่กำลังศึกษา

(n=๒๗๔)

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม	ชั้นที่กำลังศึกษา						f	Sig.
	มัธยมศึกษาที่ ๔ (๓๙ คน)		มัธยมศึกษาที่ ๕ (๖๖ คน)		มัธยมศึกษาที่ ๖ (๑๖๙ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	๔.๐๕	๐.๔๙	๔.๐๗	๐.๕๑	๔.๐๕	๐.๕๙	๐.๐๔๔	๐.๙๕๗
๒. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	๔.๐๕	๐.๔๖	๔.๐๐	๐.๕๔	๔.๑๑	๐.๖๕	๐.๘๒๙	๐.๔๓๘
๓. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	๔.๐๘	๐.๕๒	๓.๙๙	๐.๕๗	๔.๑๒	๐.๖๖	๐.๙๖๔	๐.๓๘๓
๔. ด้านการเรียนการสอน	๔.๐๕	๐.๕๖	๔.๐๖	๐.๕๖	๔.๑๑	๐.๖๙	๐.๒๓๔	๐.๗๙๑
ภาพรวม	๔.๐๖	๐.๕๑	๔.๐๓	๐.๕๕	๔.๑๐	๐.๖๕	๐.๕๑๘	๐.๖๔๒

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า นักเรียนที่มีชั้นที่กำลังศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามชั้นที่กำลังศึกษา โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีชั้นกำลังที่ศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นของต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามผลการเรียน โดยภาพรวม

(n=๒๗๔)

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม	ผลการเรียน								f	Sig.
	๓.๕๑ ขึ้นไป (๒๕ คน)		๓.๐๑ - ๓.๕๐ (๖๐ คน)		๒.๕๑ - ๓.๐๐ (๘๘ คน)		ต่ำกว่า ๒.๕๐ (๑๐๑ คน)			
	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D	$\bar{X}$	S.D		
๑. ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	๔.๐๔	๐.๕๓	๔.๑๘	๐.๕๕	๔.๐๒	๐.๔๘	๔.๐๑	๐.๖๒	๑.๓๕๔	๐.๒๕๗
๒. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	๔.๐๔	๐.๕๔	๔.๑๗	๐.๖๙	๔.๐๐	๐.๕๔	๔.๐๘	๐.๖๑	๐.๙๖๙	๐.๔๐๘
๓. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	๔.๐๒	๐.๕๙	๔.๑๙	๐.๖๖	๔.๐๑	๐.๕๖	๔.๐๙	๐.๖๕	๑.๐๙๕	๐.๓๕๑
๔. ด้านการเรียนการสอน	๔.๐๙	๐.๕๙	๔.๒๓	๐.๖๕	๓.๙๗	๐.๖๐	๔.๑๐	๐.๖๗	๒.๐๐๔	๐.๑๑๔
ภาพรวม	๔.๐๕	๐.๕๖	๔.๑๙	๐.๖๔	๔.๐๐	๐.๕๕	๔.๐๗	๐.๖๔	๑.๓๕๖	๐.๒๘๓

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า นักเรียนที่มีผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นของต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามผลการเรียน โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีผลการเรียน ต่างกัน มีความคิดเห็นของต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

ตารางที่ ๔.๑๑ สรุปสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐาน ที่	ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม	สถิติ ทดสอบ	ระดับ นัยสำคัญ	ผลการทดสอบ	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑	เพศ	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	F-test	๐.๐๕	-	√
๒	อายุ	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	F-test	๐.๐๕	-	√
๓	ชั้นที่กำลังเรียน	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	F-test	๐.๐๕	-	√
๔	ผลการเรียน	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	F-test	๐.๐๕	-	√

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า นักเรียนที่มี เพศ อายุ ชั้นที่กำลังเรียน ผลการเรียน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ทุกข้อ

๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ที่ได้จากคำถามปลายเปิด (Open Ended) ผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลโดยเขียนเป็นความเรียงประกอบตาราง ตามรายด้าน ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๒ แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ปัญหาอุปสรรคบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	จำนวน	ร้อยละ
๑.	พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมกับนักเรียนน้อยไป	๑๕๒	๕๕.๔๗
๒.	นักเรียนให้ความสนใจในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมน้อยลง	๑๒๒	๔๔.๕๓
รวม		๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมกับนักเรียนน้อยไป มีจำนวน ๑๕๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๕.๔๗ รองลงมาคือปัญหาและอุปสรรคเรื่องนักเรียนให้ความสนใจในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมน้อยลง จำนวน ๑๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๔.๕๓

ตารางที่ ๔.๑๓ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม	จำนวน	ร้อยละ
๑.	พระสงฆ์ควรเข้าไปจัดกิจกรรมให้มีการอบรมในโรงเรียนมากขึ้น	๑๖๓	๕๙.๔๙
๒.	พระสงฆ์ควรใช้สื่อที่เข้าใจง่ายเพื่อดึงดูดเยาวชน	๑๑๑	๔๐.๕๑
รวม		๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ พระสงฆ์ควรเข้าไปจัดกิจกรรมให้มีการอบรมในโรงเรียนมากขึ้น มีจำนวน ๑๖๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๔๙ รองลงมาคือข้อเสนอแนะเรื่องพระสงฆ์ควรใช้สื่อที่เข้าใจง่ายเพื่อดึงดูดเยาวชน จำนวน ๑๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๕๑

ตารางที่ ๔.๑๔ แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ปัญหาอุปสรรคด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	จำนวน	ร้อยละ
๑.	ไม่มีกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมมากเพียงพอ	๑๖๙	๖๑.๖๘
๒.	กิจกรรมขาดความต่อเนื่อง	๑๐๕	๓๘.๓๒
รวม		๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ ไม่มีกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมมากเพียงพอ มีจำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๖๘ รองลงมาคือปัญหาและอุปสรรคเรื่องกิจกรรมขาดความต่อเนื่อง จำนวน ๑๐๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๘.๓๒

ตารางที่ ๔.๑๕ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม	จำนวน	ร้อยละ
๑.	ควรจัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้นเช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น	๑๕๕	๕๖.๕๗
๒.	จัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง	๑๑๙	๔๓.๔๓
รวม		๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือควรจัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้นเช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น มีจำนวน ๑๕๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๕๗ รองลงมาคือข้อเสนอแนะเรื่องจัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง จำนวน ๑๑๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๔๓

ตารางที่ ๔.๑๖ แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ปัญหาอุปสรรค ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	จำนวน	ร้อยละ
๑.	พระสงฆ์ยังเข้ามามีบทบาทด้านให้คำแนะนำปรึกษาน้อย	๑๔๗	๕๓.๖๕
๒.	นักเรียนไม่กล้าที่จะคุยกับพระอาจารย์ไม่กล้าเสนอความคิดเห็น	๑๒๗	๔๖.๓๕
รวม		๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคบทบาทของพระสงฆ์ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรมมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ พระสงฆ์ยังเข้ามามีบทบาทด้านให้คำแนะนำปรึกษาน้อย มีจำนวน ๑๔๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๓.๖๕ รองลงมาคือปัญหาและอุปสรรคเรื่องนักเรียนไม่กล้าที่จะคุยกับพระอาจารย์ไม่กล้าเสนอความคิดเห็น จำนวน ๑๒๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๖.๓๕

ตารางที่ ๔.๑๗ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม	จำนวน	ร้อยละ
๑.	พระสงฆ์ควรมีการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น	๑๖๔	๕๙.๘๕
๒.	ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในสาระการเรียนรู้ต่างๆ	๑๑๐	๔๐.๑๕
รวม		๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรมมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ พระสงฆ์ควรมีการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น มีจำนวน ๑๖๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๙.๘๕ รองลงมาคือข้อเสนอแนะเรื่อง ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในสาระการเรียนรู้ต่างๆ จำนวน ๑๑๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๘ แสดงจำนวนและร้อยละของปัญหา อุปสรรคการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ปัญหาอุปสรรค ด้านการเรียนการสอน	จำนวน	ร้อยละ
๑.	นักเรียนไม่ค่อยสนใจด้านการเรียนการสอนจริยธรรมมากนัก	๑๕๘	๕๗.๖๖
๒.	การเรียนการสอนมักมีรูปแบบเป็นพิธีการมากกว่าการเรียนการสอนทั่วไป	๑๑๖	๔๒.๓๔
รวม		๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๘ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเรียนการสอนมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ นักเรียนไม่ค่อยสนใจด้านการเรียนการสอนจริยธรรมมากนัก มีจำนวน ๑๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๖๖ รองลงมาคือปัญหาและอุปสรรคเรื่องการเรียนการสอนมักมีรูปแบบเป็นพิธีการมากกว่าการเรียนการสอนทั่วไป จำนวน ๑๑๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๓๔

ตารางที่ ๔.๑๙ แสดงจำนวนและร้อยละของข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน

(n=๒๗๔)

ลำดับที่	ข้อเสนอแนะ ด้านการเรียนการสอน	จำนวน	ร้อยละ
๑.	ควรใช้สื่อการเรียนการสอนที่สนับสนุนสาระการเรียนรู้ ไม่เน้นเนื้อหาที่เข้าใจยาก	๑๕๗	๕๗.๓๐
๒.	พระสงฆ์ควรศึกษาหาความรู้และเพิ่มทักษะในการเรียน การสอนทางจริยธรรมให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน	๑๑๗	๔๒.๗๐
รวม		๒๗๔	๑๐๐.๐๐

จากตารางที่ ๔.๑๙ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเรียนการสอนมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ ควรใช้สื่อการเรียนการสอนที่สนับสนุนสาระการเรียนรู้ ไม่เน้นเนื้อหาที่เข้าใจยาก มีจำนวน ๑๕๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๓๐ รองลงมาคือ ข้อเสนอแนะเรื่องพระสงฆ์ควรศึกษาหาความรู้และเพิ่มทักษะในการเรียนการสอนทางจริยธรรมให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๒.๗๐

๔.๕ บทสัมภาษณ์ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวน ๖ ท่านดังนี้

๑. ว่าที่ ร.ต. พิษณุพล แดงอ่อน	ผู้อำนวยการโรงเรียนพลอยจตุรจินดา
๒. นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี	ผู้อำนวยการโรงเรียนภัทรญาณวิทยา
๓. นายสุชาติ ศรีแดงบุตร	ผู้อำนวยการโรงเรียนแหลมบัววิทยา
๔. นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี	ผู้อำนวยการโรงเรียนจักราชวิทยามิ่งขวัญ
๕. นายอาคม มากมีทรัพย์	ผู้อำนวยการโรงเรียนเพิ่มวิทยา
๖. ว่าที่ ร.ต. ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์	ผู้อำนวยการโรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม

ผลการสัมภาษณ์สรุปได้ดังนี้

๑. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “**ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรค อย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

โดยภาพรวม เนื่องจากเด็กให้ความสนใจในการอบรมด้านคุณธรรมจริยธรรมน้อยมาก ที่เห็นอยู่ก็เป็นการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่โรงเรียนกำหนดไว้เท่านั้น เมื่อหมดโครงการอบรมก็ไม่นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต^๑ นักเรียนมักจะเบื่อหน่ายหรือง่วงนอนเมื่อรู้ว่าจะต้องอบรมจริยธรรม เมื่อสิ่งที่จะเรียนรู้นั้นไม่น่าดึงดูดความสนใจ^๒ นักเรียนส่วนใหญ่สมาธิสั้น เมื่อได้รับการอบรมจริยธรรมไปแล้วจะจดจำและนำไปประพฤติปฏิบัติอยู่ระยะหนึ่งแล้วก็จะกลับสู่สภาพเดิม^๓ พระสงฆ์มีเวลาในการอบรมทางจริยธรรมไม่ต่อเนื่อง ขาดเทคนิคการสอน^๔ ในการสอนควรมุ่งเน้นคุณธรรมพื้นฐาน ๕ ประการ คือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ ควรมุ่งเน้นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ๘ ประการ คือรักชาติ ศาสนา กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ^๕

ข้อเสนอแนะ ควรนำผู้ปกครองของเด็กและครูเข้าร่วมโครงการด้วยเพื่อเป็นแบบอย่างแก่เด็กและช่วยกันดูแลอบรมปลูกฝังให้เด็กประพฤติปฏิบัติเป็นประจำโดยมีผู้ปกครองเป็นแบบอย่าง^๖ ควรมีกาอบรมจริยธรรมให้ทันกับเหตุการณ์ในปัจจุบันและควรเป็นความสนุกสนานหรือ

^๑ สัมภาษณ์ นายอาคม มากมีทรัพย์, ผู้อำนวยการโรงเรียนเพิ่มวิทยา, ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕.

^๒ สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์, ผู้อำนวยการโรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม, ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕

^๓ สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนพลอยจตุรจินดา, ๒๑ กันยายน ๒๕๕๕.

^๔ สัมภาษณ์ นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนภัทรญาณวิทยา, ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕.

^๕ สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนจักราชวิทยามิ่งขวัญ, ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕.

^๖ สัมภาษณ์ นายอาคม มากมีทรัพย์, อ้างแล้ว.

ความบันเทิงแล้วทอดแทรกธรรมะ” ควรปลูกจิตสำนึกด้านจริยธรรมโดย ครู พ่อแม่ ต้องเป็นผู้นำ และตัวอย่างที่ดีให้กับเด็ก โรงเรียนต้องมีการวางแผนในการพัฒนานักเรียนด้านจริยธรรม ต้องทำความเข้าใจกับครูทุกคนให้ปฏิบัติไปในทางเดียวกัน” ควรให้พระสงฆ์มีเวลาสำหรับการสั่งสอนอบรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องตลอดปีการศึกษา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้รับประสบการณ์การสอนมากขึ้น จัดทำหลักสูตรการสอนอบรมทางจริยธรรม จัดทำหลักสูตรการสอนอบรมคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ^{๑๐}

๒. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “**ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรค อย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร โดยภาพรวม โรงเรียนส่วนใหญ่ให้เวลากับเรื่องนี้น้อย พระสงฆ์ก็น้อยหรือบางรูปก็ไม่เข้าร่วมเพราะมีกิจมาก^{๑๑} ผู้บริหารบางคนไม่เห็นความสำคัญในการพัฒนาจริยธรรม แต่สนใจด้านการพัฒนาความรู้วิชาการมากกว่า^{๑๒} นักเรียนไม่ได้รับการฝึกกิจกรรมทางจริยธรรมอย่างแท้จริงขาดความต่อเนื่อง^{๑๓} สถานที่จัดกิจกรรมและวิธีการที่ใช้ไม่เข้าใจ ไม่กระตุ้นให้เกิดความสนใจ^{๑๔} นักเรียนไม่เห็นความสำคัญ คุณค่า การปฏิบัติศีลธรรม^{๑๕} ในบางครั้งก็ขาดอุปกรณ์ การเรียนการสอนหรือสิ่ง ที่ทันสมัยที่จะดึงดูดความสนใจ^{๑๖}

ข้อเสนอแนะ วัด บ้าน โรงเรียนต้องร่วมมือกันทำอย่างจริงจังไม่ควรปล่อยให้เป็นภาระของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะการร่วมมือกันทุกฝ่ายก็จะทราบปัญหาต่างๆ และสามารถร่วมกันแก้ไขได้^{๑๗} ประชุมชี้แจงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนเช่นผู้ปกครอง ครูอาจารย์ให้

^{๑๑} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์, อ่างแล้ว.

^{๑๒} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน , อ่างแล้ว.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี, อ่างแล้ว.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, อ่างแล้ว.

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายอาคม มากมีทรัพย์, อ่างแล้ว.

^{๑๖} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน , อ่างแล้ว.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี, อ่างแล้ว.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายสุชาติ ศรีแดงบุตร, อ่างแล้ว

^{๑๙} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, อ่างแล้ว.

^{๒๐} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์, อ่างแล้ว.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายอาคม มากมีทรัพย์, อ่างแล้ว.

เข้าใจ ในการจัดกิจกรรมเพื่อไม่ให้มีปัญหาและอุปสรรค^{๑๘} ควรมีการสนับสนุนให้นักเรียนได้ไปศึกษา สถานที่จริงและอบรมคุณธรรมจริยธรรมในสถานที่จริง^{๑๙} ควรจัดพระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนตลอดปี การศึกษา^{๒๐} หากิจกรรมที่แปลกใหม่จากกิจกรรมเดิมๆ รวมทั้งเปลี่ยนสถานที่ให้นำเข้าไปร่วม กิจกรรม^{๒๑} สร้างความตระหนัก ให้ความรู้ ความเข้าใจ จัดกิจกรรมตลอดปีการศึกษาประสาน ผู้ปกครองให้เข้าร่วมกิจกรรม ประสานวัดใกล้โรงเรียนจัดกิจกรรมสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ^{๒๒}

๓. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “**ด้านการให้ คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร โดยภาพรวม เด็กไม่สนใจที่จะเรียนรู้และปฏิบัติ เพราะถูกภาวะแวดล้อมในสังคมที่มีการแข่งขันกันสูงครอบงำ^{๒๓} โดยปกติแล้วนักเรียนในระดับมัธยมมักจะไม่นำคำปรึกษาครูหรือบุคคลที่อาวุโสกว่าในโรงเรียนโดยส่วนมากจะปรึกษาเพื่อนหรือคนที่สนิท^{๒๔} พ่อแม่และครูบางคนไม่อาจให้ คำแนะนำปรึกษาด้านจริยธรรมแก่เด็กได้^{๒๕} คำแนะนำที่เกิดจากมุมมองและความต้องการของผู้ใหญ่ ไม่ใช่มุมมองและความต้องการในสายตาของเด็ก^{๒๖} ต้องใช้เวลา ความอดทน มุ่งมั่น มีจิต สาธารณะ การสนับสนุน วัด บ้าน โรงเรียน^{๒๗}

ข้อเสนอแนะ ควรหาบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและปฏิบัติตนดีมีคุณธรรมและ ประสบความสำเร็จจากการปฏิบัติ นำประสบการณ์มาบอกกล่าวแก่นักเรียนเพื่อเป็นแรงบันดาลใจแก่ เด็ก^{๒๘} ควรสร้างความคุ้นเคยและทำให้นักเรียนไว้นิ่งเชื่อใจ พร้อมจะให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่ ดี^{๒๙} การแนะนำปรึกษาด้านจริยธรรมเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองและต้องเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่เด็ก ครู ต้องอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เด็กนักเรียนรู้และปฏิบัติให้ดีและถูกต้องทุก

^{๑๘} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.พิชญพล แดงอ่อน , อ่างแล้ว.

^{๑๙} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์, อ่างแล้ว.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี, อ่างแล้ว.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายสุชาติ ศรีแดงบุตร, ผู้อำนวยการโรงเรียนแหลมบัววิทยา, ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, อ่างแล้ว.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นายอาคม มากมีทรัพย์, อ่างแล้ว.

^{๒๔} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์, อ่างแล้ว.

^{๒๕} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.พิชญพล แดงอ่อน, อ่างแล้ว.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายสุชาติ ศรีแดงบุตร, อ่างแล้ว.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, อ่างแล้ว.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายอาคม มากมีทรัพย์, อ่างแล้ว.

^{๒๙} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์, อ่างแล้ว.

วัน^{๓๐} ปรับเปลี่ยนมุมมองและคำแนะนำให้เหมาะสมกับวัยของผู้รับคำแนะนำ^{๓๑} ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมโดยพระสงฆ์ พระสงฆ์มีบทบาทเข้ามาร่วมกิจกรรมมากขึ้น ผู้ปกครองสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรม^{๓๒}

๔. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา“ด้านการเรียนการสอน” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

โดยภาพรวม นักเรียนยุคปัจจุบันไม่มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน จะหมกมุ่นกับสื่อต่างๆเช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต ไม่อ่านหนังสือ ไม่ทำงานหรือทำการบ้าน^{๓๓} บุคลากรในส่วนนี้ส่วนมากเป็นพระสงฆ์เป็นผู้ให้ความรู้^{๓๔} ขาดบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถด้านพระพุทธศาสนาและบุคลากรไม่เพียงพอ^{๓๕} ขาดสื่อการเรียนการสอน ที่จะทำให้นักเรียนได้เข้าถึงและปฏิบัติตนได้ถูกต้องตรงตามจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน^{๓๖} ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมที่ไม่มีในหลักสูตรเป็นรูปธรรม^{๓๗}

ข้อเสนอแนะ ควบคุมการใช้สื่อและเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก ครูต้องพัฒนาการเรียนการสอนให้ทันสมัยที่น่าสนใจต้องไม่ใช้วิธีการสอนแบบเดิม^{๓๘} ครูต้องให้ความสนใจในด้านนี้ให้มากเพื่อจะนำไปแนะนำนักเรียนเพราะครูนั้นมีความใกล้ชิดกับนักเรียนและในแต่ละรายวิชาที่สอนก็สามารถบูรณาการนำคุณธรรมจริยธรรมเข้าประกอบได้ด้วย^{๓๙} ควรจะให้มีการฝึกนักเรียน เป็นนักพูดทางพระพุทธศาสนา^{๔๐} ควรจัดสื่อการเรียนการสอนให้พระสงฆ์ได้นำไปสอนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ^{๔๑} เน้นทักษะชีวิต ใช้สื่อเทคโนโลยี วิทยากร เพราะพระสงฆ์ปัจจุบันมีความรู้ความสามารถในการเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความศรัทธาเสียก่อน^{๔๒}

^{๓๐} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน, อ่างแล้ว.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นายสุชาติ ศรีแดงบุตร, อ่างแล้ว.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, อ่างแล้ว.

^{๓๓} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน, อ่างแล้ว.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายอาคม มากมีทรัพย์, อ่างแล้ว.

^{๓๕} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ททรัพย์สมบูรณ์, อ่างแล้ว.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี, อ่างแล้ว.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, อ่างแล้ว.

^{๓๘} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน, อ่างแล้ว.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายอาคม มากมีทรัพย์, อ่างแล้ว.

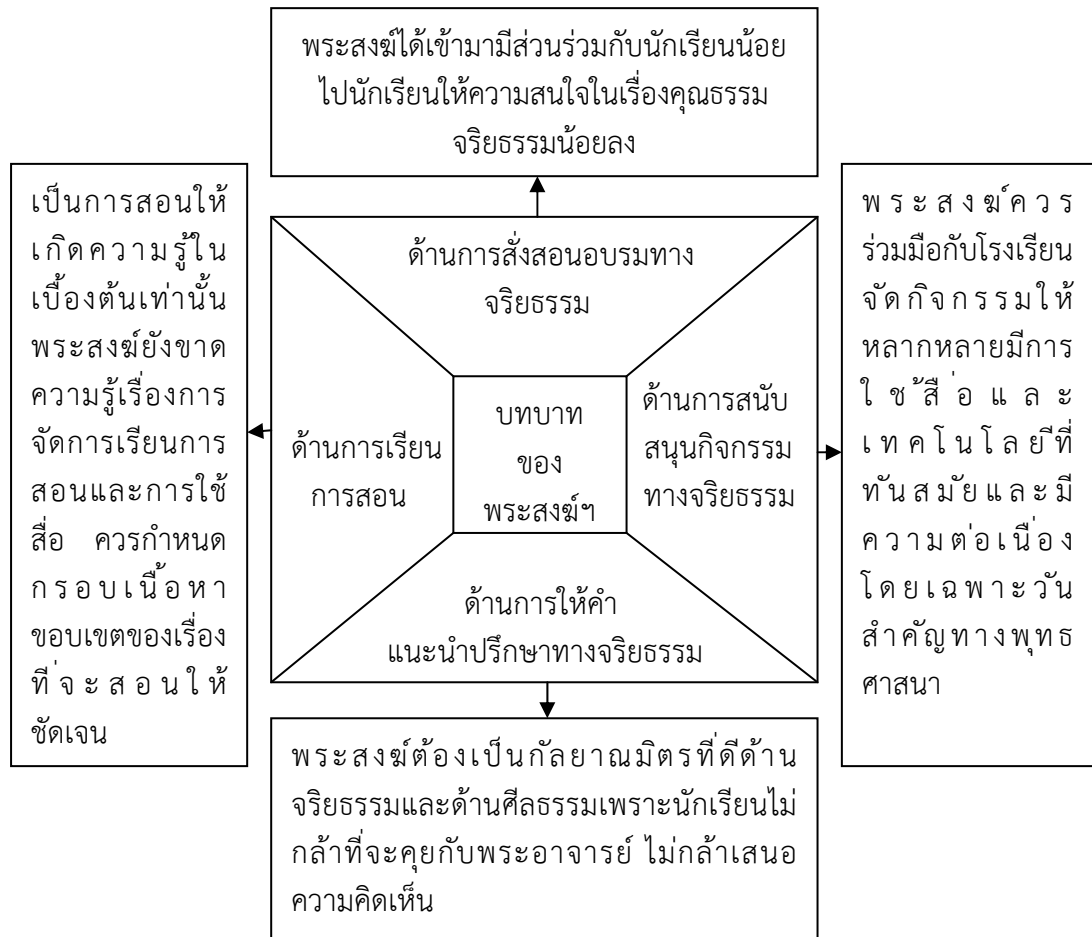
^{๔๐} สัมภาษณ์ ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ททรัพย์สมบูรณ์, อ่างแล้ว.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี, อ่างแล้ว.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางสาวรุ่งชิวา สุขศรี, อ่างแล้ว.

๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสรุปเป็นองค์ความรู้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

จากแผนภาพที่ ๔.๑ แสดงสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ใน ๔ ด้าน ได้แก่

๑) ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม กับนักเรียนน้อยไป และนักเรียนให้ความสนใจในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมน้อยลง พระสงฆ์ควรเข้าไปจัดกิจกรรมให้มีการอบรมในโรงเรียนมากขึ้น และพระสงฆ์ ควรใช้สื่อที่เข้าใจง่ายเพื่อดึงดูดเยาวชน พระสงฆ์ต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับทักษะการส่งเสริมจริยธรรมอยู่เสมอ มักให้การอบรมในโอกาสที่สำคัญเท่านั้น

๒) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ไม่มีกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมมากเพียงพอกิจกรรมขาดความต่อเนื่อง ควรจัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้น เช่น ใน

วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น และจัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง พบว่ากิจกรรมการฝึกอบรมยังขาดความหลากหลายไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการอบรม ไม่เกิดความประทับใจจึงไม่มีการเข้ารับการฝึกอบรมซ้ำอีก การแก้ไขควรเตรียมการจัดรูปแบบการฝึกอบรมให้มีความหลากหลายมีการใช้สื่อและเครื่องมือที่ทันสมัยเข้าร่วมในการอบรม

๓) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม พระสงฆ์ยังเข้ามามีบทบาทด้านให้คำแนะนำปรึกษาน้อย และนักเรียนไม่กล้าที่จะคุยกับพระอาจารย์ ไม่กล้าเสนอความคิดเห็น แนวทางแก้ไขพระสงฆ์ควรมีการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในสาระการเรียนรู้ต่างๆ พระสงฆ์นั้นต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดีแก่นักเรียนด้านจริยธรรมและด้านศีลธรรม

๔) ด้านการเรียนการสอน นักเรียนไม่ค่อยสนใจด้านอบรมจริยธรรมมากนัก แนวทางแก้ไขควรใช้สื่อการเรียนการสอนที่สนับสนุนสาระการเรียนรู้ ไม่เน้นเนื้อหาที่เข้าใจยาก เป็นการสอนให้เกิดความรู้ในเบื้องต้นเท่านั้นพระสงฆ์ยังขาดความรู้เรื่องการจัดการเรียนการสอนและการใช้สื่อครูและพระสงฆ์ควรร่วมมือกันกำหนดหลักสูตร กรอบเนื้อหา ขอบเขตเรื่องที่จะสอนต้องกระชับชัดเจน เหมาะสมกับผู้เรียน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เพื่อเปรียบเทียบระดับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกปัจจัยส่วนบุคคลและเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีโรงเรียนตั้งอยู่ในอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีจำนวน ๙๓๒ คน ทำการศึกษากับกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๗๔ คน โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ (Interview) จำนวน ๖ ชุด โดยการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งจัดกลุ่มข้อมูลของการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Technic) และแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ทดสอบสมมติฐานโดยใช้การทดสอบค่าที (t-test) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปร ๒ ตัวแปรที่เป็นอิสระต่อกัน และค่าเอฟ (F-test) โดยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบว่ามี ความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างหลายคู่ โดยวิธีหาผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) สรุปได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม สรุปผลได้ดังนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามเพศ อายุ ชั้นที่กำลังศึกษา และผลการเรียน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีจำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๓๑ ด้านอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุ ๑๖ - ๑๗ ปี มีจำนวน ๑๓๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๖๔ ด้านชั้นที่กำลังศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จำนวน ๑๖๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๖๘ และด้านผลการเรียนพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีผลการเรียนต่ำกว่า ๒.๕๐ มากที่สุดมีจำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๘๖

๕.๑.๒ ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗) เรียงลำดับได้ดังนี้ ๑.ด้านการเรียนการสอน ๒.ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ๓. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม ๔.ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สรุปได้ดังนี้

๑) ด้านการเรียนการสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๙) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการเรียนการสอน อยู่ในระดับสูงสุดในข้อ “พระสงฆ์มีการจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ของทุกสิ่ง (โยนิโสมนสิการ)” (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๒๒) และข้อ “พระสงฆ์จัดการแข่งขันนักเรียนตอบปัญหาธรรมะขึ้นที่โรงเรียน” อยู่ในระดับต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๔)

๒) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๘) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม อยู่ในระดับสูงสุดในข้อ “พระสงฆ์นั้นทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้านจริยธรรมและด้านศีลธรรม” อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕) และข้อ “พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาทางครอบครัวแก่นักเรียน” อยู่ในระดับต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๐)

๓) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๗) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับสูงสุดในข้อ “พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา” อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๕) และข้อ “นักเรียนให้ความสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธ ศาสนาที่พระสงฆ์หรือทางโรงเรียนจัดขึ้น” อยู่ในระดับต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๗)

๔) ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๐๕) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม อยู่ในระดับสูงสุดในข้อ “พระสงฆ์สามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน” อยู่ในระดับสูงสุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๔.๑๓) และข้อ “พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมกับนักเรียน” อยู่ระดับต่ำที่สุด (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๙๘)

๕.๑.๓ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ดังนี้

๑) เพศ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

๒) อายุ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

๓) ชั้นที่กำลังเรียน นักเรียนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

๔) ผลการเรียน นักเรียนที่มีระดับผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม แตกต่างกัน พบว่า โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับผลการเรียนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ไม่มีความแตกต่างกันในทุกด้าน

๕.๑.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะการพัฒนาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม มีดังนี้

ปัญหา อุปสรรค

๑) ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม นักเรียนมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมมากที่สุดคือ พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมกับนักเรียนน้อยไป รองลงมาคือ ปัญหาและอุปสรรคเรื่องนักเรียนให้ความสนใจในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมน้อยลง

๒) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม นักเรียนมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ ไม่มีกิจกรรมที่สนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมมากเพียงพอ รองลงมาคือปัญหาและอุปสรรคเรื่องกิจกรรมขาดความต่อเนื่อง

๓) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม นักเรียนมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรมมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ พระสงฆ์ยังเข้ามามีบทบาทด้านให้คำแนะนำปรึกษาน้อย รองลงมาคือปัญหาและอุปสรรคเรื่องนักเรียนไม่กล้าที่จะคุยกับพระอาจารย์ไม่กล้าเสนอความคิดเห็น

๔) ด้านการเรียนการสอน นักเรียนมีความคิดเห็นต่อปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าบทบาทของพระสงฆ์ด้านการเรียนการสอนมากที่สุดลำดับที่หนึ่ง คือ นักเรียนไม่ค่อยสนใจด้านการเรียนการสอนจริยธรรมมากนัก รองลงมาคือปัญหาและอุปสรรคเรื่องการเรียนการสอนมักมีรูปแบบเป็นพิธีการมากกว่าการเรียนการสอนทั่วไป

ข้อเสนอแนะ

๑. ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์มากที่สุดคือ พระสงฆ์ควรเข้าไปจัดกิจกรรมให้มีการอบรมในโรงเรียนมากขึ้น พระสงฆ์ควรใช้สื่อที่เข้าใจง่ายเพื่อดึงดูดเยาวชน

๒. ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์มากที่สุดคือ ควรจัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้เพิ่มมากขึ้นเช่น ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาจัดกิจกรรมให้มีความต่อเนื่อง

๓. ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์มากที่สุดคือ พระสงฆ์ควรมีการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นในสาระการเรียนนั้นๆ

๔. ด้านการเรียนการสอน นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์มากที่สุดคือ ควรใช้สื่อการเรียนการสอนที่สนับสนุนสาระการเรียนรู้ ไม่นั่นเนื้อหาที่เข้าใจยาก พระสงฆ์ควรศึกษาหาความรู้และเพิ่มทักษะในการเรียนการสอนทางจริยธรรมให้เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบัน

๕.๑.๕ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) จำนวน ๖ ท่าน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรมนั้นต้องเริ่มจากการที่พระสงฆ์มีความรู้และการประพฤติปฏิบัติเป็นที่ยอมรับจากประชาชนจนได้รับความไว้วางใจจึงจะสามารถเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาจริยธรรมได้โดยไม่มีปัญหาด้านความสัมพันธ์ที่แบ่งแยกระหว่างพระสงฆ์กับนักเรียน

บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ใน ๔ ด้าน คือด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ด้านการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อดำเนินกิจกรรมตามภาระหน้าที่ของพระสงฆ์ตามที่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และกฎหมายอาญาได้กำหนดไว้

ปัญหา และอุปสรรค บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พระสงฆ์ขาดความรู้ที่ใช้ในการนำมาปรับให้เข้ากับนักเรียน พระสงฆ์ไม่สามารถดึงศักยภาพที่มีอยู่ในตัวเองออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์เต็มที่ขาดการชี้แจง

การประสานงานในการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน เหมือนกับพระสงฆ์ที่ไม่เข้าใจความเป็นไปของนักเรียน นักเรียนก็ไม่สนใจเกี่ยวกับพระสงฆ์ ส่วนมากที่ทำไปเพราะหน้าที่และการเรียนการสอนบังคับไว้

ข้อเสนอแนะ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม พระสงฆ์ควรเร่งศึกษาเพื่อเก็บเกี่ยวเอาองค์ความรู้จากการศึกษามา บูรณาการให้เกิดประโยชน์แก่นักเรียน ควรสร้างศักยภาพให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตานักเรียนเพื่อแสดงให้เห็นบทบาทและลักษณะของการเป็นผู้นำโดยรับการฝึกอบรม เพื่อดึงศักยภาพในตัวเองออกมา ทั้งพระสงฆ์และนักเรียนต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พระสงฆ์ต้องเป็นกัลยาณมิตรที่ดีให้กับนักเรียน

๕.๒. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็น รายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลวิจัยได้ดังนี้

๕.๒.๑ ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับความเป็นจริง ที่ว่าพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการสั่งสอนอบรมจริยธรรมอันดีงามแก่เยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญโญ (โพธิ์ชัย) ได้วิจัยเรื่อง “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาส่วนใหญ่ที่ใช้สอนนักเรียนค่อนข้างยากทำให้นักเรียนไม่เข้าใจในหลักธรรมอาจเป็นเพราะว่า ทักษะการสอนของครูไม่พัฒนาขึ้น เด็กขาดแรงจูงใจ ครูผู้สอนไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประเด็นซึ่งเป็นแนวความคิดด้านพุทธปรัชญาและปัจจุบันการสอนหลักธรรมในสถานศึกษาเน้นให้ความรู้เด็กมากกว่าการสอนภาคปฏิบัติส่วนด้านคุณธรรมและจริยธรรมจะต้องดำเนินการให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของครอบครัวและประเทศชาติ^๑

๕.๒.๒ ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับความเป็นจริงที่พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของระพีณ ชูชื่น^๒ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”

^๑ พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญโญ (โพธิ์ชัย), “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลัก คำสอนทางพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๗๗ - ๑๗๘.

^๒ ระพีณ ชูชื่น, “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา”, *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓). หน้า ๑๑

ผลการวิจัยพบว่า การสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรมเกี่ยวกับวันสำคัญทางศาสนา พระสงฆ์ส่วนมาก เคยมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น กิจกรรมในวันวิสาขบูชา เป็นต้น ร่วมกับโรงเรียน โดยเป็นผู้ให้ความร่วมมือแก่คณะครู อาจารย์ การจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมภายในสถานศึกษาพระสงฆ์ส่วนมากมีส่วนร่วมในกิจกรรม เช่น รายการตอบปัญหาทางจริยธรรมในโอกาสพิเศษของโรงเรียน และเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมภายนอกสถานศึกษาพระสงฆ์ส่วนมากเคยจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนนอกสถานศึกษา เช่น โครงการบวชบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน

๕.๒.๓ ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับความเป็นจริงที่พระสงฆ์ควรปลูกฝังและให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางด้านจริยธรรมแก่นักเรียนมัธยม เช่น เว้นการพูดจาโกหก เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ปริญญา ตรีธัญญา** ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน" ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาจริยธรรมของเยาวชนนั้นควรได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ-เอกชน สามารถทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ ด้านบทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน พระสงฆ์ควรนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เช่น การปฏิบัติสมาธิ เพื่อให้เยาวชนมีจิตใจสงบและโอภาสอารีต่อผู้อื่น พระสงฆ์ควรเป็นแบบทางสังคมด้านความประพฤติที่ดี ควรประพฤติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ให้เยาวชนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และในการสอนต้องคำนึงถึงช่วงวัยของเยาวชนด้วย พระสงฆ์ควรเตือนให้เยาวชนรู้จักความประมาท และควรกล่าวถึงโทษของความประมาท โดยนำเหตุการณ์ปัจจุบันมาแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรม พระสงฆ์ควรส่งเสริมให้ครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และควรจัดกิจกรรมควบคู่ไปกับการให้ความรู้ เช่นการจัดค่ายคุณธรรม และต้องนำสื่อมัลติมีเดียมาประกอบการสอน เพื่อเป็นการจูงใจให้เยาวชนสนใจ พระสงฆ์ควรมีบทบาทเป็นผู้นำเยาวชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและประเพณี ให้เยาวชนเกิดความรักหวงแหน และรู้จักช่วยเหลือสังคมโดยการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามความเหมาะสม^๓

๕.๒.๔ ด้านการเรียนการสอน พบว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับความเป็นจริง ที่พระสงฆ์ควรมีการจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ของทุกสิ่ง (โยนิโสมนสิการ) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต ยโสธโร (คำเกษ)** ได้วิจัยเรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอมือง จังหวัดนครปฐม" ผลการวิจัย พบว่า ๑) นักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอมือง จังหวัดนครปฐมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณา

^๓ปริญญา ตรีธัญญา, "บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน" **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๗), หน้า ๑๔๒ - ๑๔๓.

รายละเอียดในแต่ละข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกข้อ ๒) ผลการเปรียบเทียบ บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา และระดับผลการเรียน มีผลให้ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริม จริยธรรมไม่แตกต่างกันจึงเป็นการปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ ส่วนอาชีพผู้ปกครองนั้น แตกต่าง กันอย่างมีนัย สำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ และ ๓) ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรค และแนวทางในการ แก้ปัญหาบทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม พบว่า ปัญหาที่สำคัญได้แก่ เด็กหนีเรียนบ่อยและไม่เอาใจใส่ใน การเรียน แนวทางในการแก้ไขปัญหา ได้แก่ ควรตั้งกฎระเบียบข้อบังคับในการลงโทษนักเรียนอย่างหนัก ในเรื่องหนีเรียน และส่งเสริมเด็กที่มีความขยันเรียนโดยมีทุนเรียนดีและทุนสำหรับผู้ขยันแต่ขาดทุนทรัพย์ ในการเรียน^๔

๕.๓ ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- ๑) ด้านการส่งเสริมอบรมทางจริยธรรม พระสงฆ์ควรเข้าไปให้ธรรมแก่นักเรียนหน้าเสาธงทุกวัน เพื่อการพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียน
- ๒) ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม พระสงฆ์และโรงเรียนควรร่วมมือกัน จัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมทั้งภายในสถานศึกษาและภายในวัด
- ๓) ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ควรมีคณะสงฆ์เข้าไปอบรมให้ คำปรึกษาทางจริยธรรมทุกสัปดาห์ อย่างน้อย สัปดาห์ละ ๑ ครั้ง
- ๔) ด้านการเรียนการสอน ควรจัดทำแผนการสอนอย่างเป็นระบบ เน้นใช้สื่อที่สร้าง เสริมพัฒนาจริยธรรม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑. ควรนำผลการศึกษาไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนาจริยธรรมของ พระสงฆ์ให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
๒. ควรนำแนวทางปฏิบัติที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นแนวทางในการทำงานด้านเผย แอ่น
๓. ควรนำข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษามาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นปัญหาให้มีความชัดเจนมากขึ้น

^๔ พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต ยโสธโร (คำเกษ), “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของ นักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๒๔ - ๑๒๖.

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีแนวทางในการสนับสนุนการทำการวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาเพื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอื่น ๆ ว่ามีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกัน

๒. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอื่น ๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่

๓. ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวทางขององค์กร ตามหลักพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับยุคปัจจุบัน

๔. ควรศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในทุกโรงเรียนมัธยมศึกษาและในนักเรียนทุกระดับ เพื่อให้สามารถนำผลการวิจัยมาใช้ในการพัฒนาการปฏิบัติงานในครั้งต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____ . อรรถกถาภาษาบาลี. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๒-๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กนก จันทร์ขจร. **ความรู้และจริยธรรมเพื่อชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : เพชรสยามการพิมพ์, ๒๕๒๕.

กมลรัตน์ หล้าสูงษ์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ๒๕๒๗.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. **คู่มือครูจริยศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ เล่ม ๙**.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๒.

กรมวิชาการ. **แนวทางการพัฒนาจริยธรรมไทย : การประชุมวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย ๒๒ -**

๒๗ มกราคม ๒๕๒๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๓.

กรมพล ท่องธรรมชาติ และคณะ. **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และ**

การดำเนินชีวิตในสังคม ม.๔ - ม.๖ ช่วงชั้นที่ ๔ กลุ่มสาระการ เรียนรู้สังคมศึกษา

ศาสนา และวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๗.

กีรติ บุญเจือ. **จริยศาสตร์สำหรับผู้เริ่มเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,

๒๕๔๒.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. **ลักษณะชีวิตสู่ความสำเร็จ ๒**. กรุงเทพมหานคร : ชัคเซสมิเดีย, ๒๕๔๑.

โกวิท ประวาลพุกษ์. **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่เน้นวินัยและประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.

ชนิษฐา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์. **จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : คณะครู

ศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร

ลาดกระบัง, ๒๕๒๖.

จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐.

จำลอง เงินดี. **เอกสารคำสอนวิชาจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,

๒๕๓๔.

- ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ. **พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
- ชาญชัย อาจิณสมภาร. **ทักษะภาวะผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : มัลติอินฟอร์เมชั่นเทคโนโลยี, ๒๕๔๓.
- ชูวงศ์ ฉายะบุตร และมุ่งหมาย ชื่อตรง. **หนังสือเรียนสาระการเรียนรู้พื้นฐาน หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ช่วงชั้นที่ ๓ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘.
- ชูศรี วงศ์รัตน. **เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร : เทพเนรมินิตร, ๒๕๔๑.
- ดวงเดือน พันธุนาวิน. **ทฤษฎีต้นไม้อจริยธรรม : การวิจัยและพัฒนาบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- เดโช สนวนานนท์. **การยึดหลักทางศาสนาในการดำเนินชีวิตของชาวชนบทไทย และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙
- ถวิล ธาราโกชน และศรีณีย์ ดำริสุข. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๑.
- _____ . **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.
- จิตติยา สุวรรณชฎ. **พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากรคณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.
- ทิตนา แคมมณี. **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : เมธีทีปส์. ๒๕๔๖.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**, พิมพ์ครั้งที่ ๙ ,นนทบุรี : บริษัท เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑
- ธงชัย สันติวงษ์. **การบริหารงานบุคคล**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒.
- นพมาศ ธีรเวคิน. **จิตวิทยาสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๙.
- บุญช่วย จินดาพันธ์. **การศึกษาเพื่อชีวิต**. ยะลา : ฝ่ายเอกสารตำรา, ๒๕๓๒.
- บุญเชื้อ อินทวรินทร์. **จริยธรรมกับชีวิต**. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครสวรรค์, ๒๕๓๗.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : โอ เอ พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๒๙.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. **วิธีวิจัยการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : พิชญาพรินติ้ง, ๒๕๓๔.
- ปกรณ์ คุณารักษ์. **ปัญหาสังคม**. ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖.
- ประกอบ กรรณสูตร. **สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ , กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- ประทีป ม. โกมลมาศ. **หนังสือส่งเสริมการอ่านจริยศึกษา เล่ม ๔**. กรุงเทพมหานคร : ธีรพงษ์การพิมพ์, ๒๕๓๑.
- ประภาพิศ สัญชาติเจตน์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๒๔.
- ประภาศรี สีอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

ประสพสุข พันธุ์ประยูร. บทบาทของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทางภาคเหนือของไทย.

รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

ประสิทธิ์ ทองอ่อน. **จิตวิทยาและพุทธศาสตร์**. สถาบันราชภัฏสุรินทร์ คณะครุศาสตร์ ภาควิชา จิตวิทยา และการแนะแนว, ๒๕๔๐.

ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐.

ปริญญา ต้นสกุล. **ศาสตร์แห่งผู้นำ**. กรุงเทพมหานคร : จิตจักรวาล, ๒๕๔๓.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๓๒.

พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐)

พนัส หันนาคินทร์. **การสอนค่านิยมและจริยธรรม**. ม.ป.ท., ๒๕๒๓.

พยงค์กดี จันทรสุรินทร์. **การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในระบบการศึกษาไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒. พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. **ทฤษฎีจิตวิทยาพัฒนาการ**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต). **พุทธศาสนาในเอเชีย**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. **พัฒนาคน**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๑.

พระเทพโสภณ (ประยูร ฐมมจิตโต). **กรอบความคิดในการจัดทำสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนาในหลักสูตรใหม่**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕ .

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวิชาการคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

_____. **จริยธรรมสำหรับคนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.

_____. **สถานการณ์พระพุทธศาสนาพลิกหายหน้าเป็นพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.

_____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๖.

_____. **สู่การศึกษาแนวพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : สหธรรมมิก, ๒๕๔๗.

_____. **สืบสานวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๗.

พระมหาวิเศษ ปญญาวิโร (เสาะพบดี). “การนำหลักสัมมาอาชีวะไปใช้ในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของนักศึกษาภาคสมทบ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา”. **รายงานการวิจัย**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๗.

พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). **การสัมมนาเรื่องพุทธศาสนากับสังคมไทยในปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : พุทธสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๑๓.

พระสมณีก นาโถ (ศรีศรทอง). **ก่อนธารน้ำจะหยุดไหล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, ๒๕๓๓.

- พจน์ี กรกวิน. **เหตุผลเชิงจริยธรรมของเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยาและการแนะแนว คณะครุศาสตร์ วิทยาลัยครูจันทระเกษม, ๒๕๒๗.
- _____ . **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.
- พัทยา สายหู. **กลไกของสังคม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- พินิจ ลาภธนานันท์. **บทบาทของพระในการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙.
- พุทธทาสภิกขุ. **คู่มือมนุษย์ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร : คุรุสภา, ๒๕๓๕.
- ไพบุลย์ ช่างเรียน. **สารานุกรมศัพท์ทางสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๙.
- มินต์ซเบิร์ก Mintzberg. อังใน ตุลา มหาพสุธานนท์. **หลักการจัดการหลักการท่าเรือแหลมฉบัง LAEM CHABANG PORT**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตำรวจ, ๒๕๔๖.
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ชวนการพิมพ์, ๒๕๓๙)
- ราชกิจจานุเบกษา. **สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา, ๒๕๕๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖ .
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมสังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม. **ธรรมนูญโรงเรียน ปีการศึกษา ๒๕๕๕**. นครปฐม : โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๕.
- ลินตัน Linton. อังใน ทิตยา สุวรรณชฎ. **“พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนาการคณะกรรมการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่นสังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๗.
- ลำดวน ศรีมณี. **จริยธรรมและจริยศาสตร์ตะวันออก**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดวงแก้ว, ๒๕๓๙.
- วราคม ทีสุภะ. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔.
- วศิน อินทสระ. **จริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔.
- วัฒนา พัฒนพงศ์. **พระสงฆ์กับบทบาททางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๒๖.
- วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ และปรีชา ช่างขวัญยืน. **หนังสือเรียนพระพุทธศาสนา ส.๐๑๑๒ - ส.๐๑๑๓**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.
- วิจิต คะนิงสุขเกษม. **หนังสือประกอบการค้นคว้าและอ่านเพิ่มเติม ส.ล.น.๕**. กรุงเทพมหานคร : คลังวิชา, ๒๕๓๔.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และ เสฐียรพงษ์ วรรณปก. **หนังสือสังคมศึกษารายวิชา ส.๔๐๒**. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๐.

- วิทยาลัยครูธนบุรี. **ปัญหาจริยธรรมของครูอาจารย์โรงเรียนประถมศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๘.
- วินัย พัฒนรัฐ และคณะ. **แนวการสอนแบบเรียนมาตรฐาน ฉบับพิเศษ เน้นกระบวนการ สลน.๖**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ประสานมิตร, ๒๕๔๑.
- วารุณี ธนวานิช และคณะ, “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกระปิ กรุงเทพมหานคร”, **วารสารการวิจัยทางการศึกษา**, (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๓๖)
- วินิจ เกตุขำ และคำเพชร ฉัตรสุภสกุล, **กระบวนการกลุ่ม**, กรุงเทพมหานคร : โอเดียน สโตร์, ๒๕๒๒
- ศรีเรื่อน แก้วก้านวน. **จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๑ แนวคิดเชิงทฤษฎีเด็กตอนกลาง**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์. **การวิจัยการตลาด ฉบับมาตรฐาน**. กรุงเทพมหานคร : A.N. การพิมพ์, ๒๕๔๐.
- สงวนศรี สุทธิเลิศอรุณ. **จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์ การพิมพ์, ๒๕๒๕.
- สนิท ศรีสำแดง. **พุทธศาสนากับหลักการศึกษาคาทฤษฎีแห่งความรู้**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- สิน พันธุ์พินิจ, **เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทจูนพับลิชชิง จำกัด, ๒๕๔๗
- สมคิด ไชยยันบุรณ์. **การสอนจริยศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท., ๒๕๓๕.
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมทาเถระ). **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๖.
- สมบูรณ์ สุขสำราญ. **การพัฒนาตามแนวพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา**. ม.ป.ท., ม.ป.ป..
- สายสุรีย์ จุติกุล. **นโยบายและแผนพัฒนาเด็กระยะยาวด้านจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๓.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. **ชุดฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูงพฤติกรรม ศาสตร เล่ม ๙**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **สรุปผลการประชุมสัมมนาทางวิชาการ จิตพิสัย : มิติสำคัญของการพัฒนาคน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๐.
- สำนักปลัดทบวงมหาวิทยาลัย. **รายงานการประชุมสัมมนา เรื่องกลวิธีเพื่อบรรลุผลในการพัฒนาบุคลิกภาพและจริยธรรมของนิสิตนักศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : กองบริการการศึกษา, ๒๕๓๐.
- สุดา ภิรมย์แก้ว, **มนุษย์กับสังคม**, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๑
- สุชา จันท์เอม. **จิตวิทยาสังคม**. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา อินเตอร์เนชั่นแนล, ๒๕๒๐.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. **จริยธรรมทางวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เฟื่องฟ้า, ๒๕๔๒.
- สุโท เจริญสุข. **หลักจิตวิทยาและพัฒนาการของมนุษย์**. กรุงเทพมหานคร : แพร์พิทยา, ๒๕๒๕.
- สุพัทธา สุภาพ. **สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม สังคม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

- _____ . **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๕.
- โสภกา ชูพิกุลชัย. **จิตวิทยาสังคมประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.
- ไสว มาลาทอง. **คู่มือการศึกษาจริยธรรมสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหารนักปกครองและประชาชนผู้สนใจทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.
- อภิชัย พันธเสน. **ความหวังทางออกและทางเลือกใหม่**. ม.ป.ป..
- อมรา พงศาพิชญ์. **วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา**. ม.ป.ป..
- อำนาจ บัวศิริ. **รวมข้อคิดเห็นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ด้านการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘.
- อุทัย หิรัญโต. **สังคมวิทยาประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๙.
- อรุณ รักรธรรม. **พระสงฆ์กับการพัฒนาชนบทไทย**, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖

(๒) บทความ :

- ประมวล เพ็งจันทร์. “พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ : ควรต่อเติมหรือสร้างใหม่”, **วารสารปัญญา**.ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๖ (ตุลาคม ๒๕๓๙) : ๗ – ๙.
- วารุณี ธนวานิช และคณะ. “ผลการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อแรงจูงใจในการประกอบอาชีพอิสระของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนบางกระบือ กรุงเทพมหานคร”, **วารสารการวิจัยทางการศึกษา**, (ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๓๖) : ๑๘ – ๒๓.

(๓) วิทยานิพนธ์ :

- กนกพรธณ บุญธรรม. “พฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕ ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษากรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
- กรรณิกา ขวัญอารีย์. “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาระงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- กฤตรินทร์ นิมทองคำ. “ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับความซื่อสัตย์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเซนต์โยเซฟคอนเวนต์ กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๒.
- กัลยา ศรีปาน. “ศึกษาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๒.
- งามตา สุขประเสริฐ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”. **รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒.

- จักรพงษ์ นิลพงษ์. “การศึกษาจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดชัยภูมิ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓.
- จารุรัตน์ มังกะโรทัย. “การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนระดับประกาศนียบัตร วิชา ๕ ปี วิทยาลัยอาชีวศึกษากาญจนบุรี สังกัดกองวิทยาลัยอาชีวศึกษากรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.
- จุฑาธิป เปี่ยมประดม. “จริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของครูและผู้ปกครองสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๕.
- เฉลิม อุตกฤษฏ์, “การศึกษาบทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบท”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๑),
- ชอบ เอี่ยมประสงค์. “สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.
- ชูลีพร รัตนะเจริญธรรม. “การศึกษาจริยธรรมนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.
- ชูลีพรวรรณ กษมานนท์. “คุณลักษณะทางจริยธรรมของอาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุขในทัศนะของอาจารย์และนักศึกษา”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๓.
- โชติกา วรรณวงศ์. “การเข้าร่วมกิจกรรมสหกรณ์กับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาช่วงชั้นที่ ๒ (ป.๔-ป.๖) โรงเรียนบ้านค่าย ตำบลกะลุวอเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.
- ฐิตินันท์ ภควัตตระการ, “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.” **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, ๒๕๕๐)
- บุญมี วรรณวิเศษ. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณี พระธรรมวิสุทธิมงคล(บัว ญาณสมปนฺโน)”. **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔.
- ปริญญา ตรีธัญญา. “บทบาทพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน” **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.
- ผ่องศรี สามศรีทอง. “การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนธัญรัตน์ จังหวัดปทุมธานี”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๘.

- พระกฤตพจน์ สุทิจิตโต (หวานดี). “บทบาทของเจ้าอาวาสที่มีต่อการพัฒนาสังคมจังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๕๖.
- พระครูวิชัยพัฒนาภรณ์ (วิชา วิชโย). "บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต ยโสธโร (คำเกษ). “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระธัชชนท์ ชยาภินนโท (จันทน). “ศึกษาวีธีการถ่ายทอดหลักพุทธจริยธรรมแก่เยาวชนของสถาบันครอบครัว : ศึกษากรณี ครอบครัวผู้ประกอบอาชีพทำสวนยางอำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๔.
- พระมหาเดชศักดิ์ ธีรปญโญ (โพธิ์ชัย). “จริยศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมแก่นักเรียนตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหานิคม ญาณโสภโณ (สมเสนาะ). "บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนในอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี". **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาคำพันธ์ รัตนชัย (แสนโยธิน), "รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)
- พระครูนิวิฐวิริยคุณ (ไปธาวิชัย), “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๕๔)
- พระครูปลัดกัญไธ้ ชุตินธโร (แช่ลิ้ม), "บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนในระดับมัธยมศึกษา อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)
- พระมหาอำพล คุณงุโร (มาลัย), “ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓)
- พระครูวิสุทธิสรรคคุณ วิจิต วิจิตโต (ขุนภักดี), "บทบาทพระสงฆ์ในการสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร**

- มหาบัณฑิต** สาขาการจัดการเชิงพุทธ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔)
- พรประภา กิจโกศล, “บทบาทและผลได้ต่อการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ : ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง จังหวัดนครราชสีมา”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๔)
- มารศรี จันทรัมย์. “การศึกษาจริยธรรมของครูและนักเรียนประถมศึกษา”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๔๐.
- ระพิน ชูชื่น. “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.
- ราล์ฟ ลินตัน Ralp Linton. อ่างใน นุจรี เกตุปราษฎ์. “บทบาทของประธานคณะกรรมการพัฒนาสตรีจังหวัดทั่วประเทศ ในการพัฒนาสตรีระดับจังหวัด”. **รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๔.
- ลีวินสัน Levinson. อ่างใน วิเชียร ชันทองดี. “บทบาทของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีพระครูวิศาลเมฆคุณ วัดพิชโสภาราม อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.
- วิบูลย์ สิริภัสสรไพบ. “การส่งเสริมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาสงเคราะห์เด็ก”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.
- วิโรจน์ ธาระพุด. “การศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ต่อสังคม ด้านพัฒนาจริยธรรมของพระธรรม วิทยากร มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- ศวิณี ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. “การศึกษาปัญหาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของครูให้แก่ นักเรียนระดับประถมศึกษากลุ่มบูรพาสังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๔.
- สุจิรา สุขसार. “การพัฒนาเครื่องมือวัดคุณธรรม จริยธรรมที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขของนักเรียน ตามมาตรฐานโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๕.
- อ่อนศรี ทองไพจิตร. “จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ฉะเชิงเทราเขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์, ๒๕๔๘.

๒. ภาษาอังกฤษ :

- Engle, T.L. and L. Snellgrove. **Psychology : Its Principle and Application.** Boston : Houghton Mifflin Company, 1969.
- Fled M.P, man, **Psychology in the Industrial Environment.** London : Butterworth and Co., Ltd., 1971.
- Flippo, E.B. **Management : A Behavioral Approach.** Boston : Allyn and Bacon, 1966.
- Hurlock E., **Adolescent Development.** New York : McGraw-Hill Book, 1995.
- Isaak, A.C. **Scope and Methods of Political Scienc : An Introduction to the MeThodology of Political Inquiry.** Illinois : The Dorsey Press, 1981.
- Jonathan H.Turner, **The Structure of Sociological theory,** California: wadsworth Publishing company, 1991
- Kohlberg, L. **Moral Stages and Moralization : The Cognitive Development Approach and Social Issues.** New York : Holt Rinhart and Winston, 1976.
- Kolesnik, W.L. **Education Psychology Industry.** Boston : Houghton Mifflin Company, 1970.
- Luthans Freeman. **Ogranization Behavioral.** 7th ed., Singapore : McGraw-Hill, 1995.
- Mary L., Good. **Integrating the Individual and the Organization.** New York : Wiley, 2006.
- Nunally Jum C. **Test and Measurements Assessment and Prediction.** New York : McGraw Hill Book Co., Inc., 1950.
- Piaget, Jean. **The Moral Judgment of the Child.** Illionis : The Free Press, 1960.

๓. สัมภาษณ์ :

- ว่าที่ ร.ต.พิชณพล แต่งอ่อน, ผู้อำนวยการโรงเรียนพลอยจตุรจินดา, ๒๑ กันยายน ๒๕๕๕.
- นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี , ผู้อำนวยการโรงเรียนภัทรญาณวิทยา , ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕.
- นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี , ผู้อำนวยการโรงเรียนจิวรายบุญมีรังสฤษดิ์ , ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕.
- นายอาคม มากมีทรัพย์ , ผู้อำนวยการโรงเรียนเพิ่มวิทยา , ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕.
- ว่าที่ ร.ต.ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์ , ผู้อำนวยการโรงเรียนอุบลรัตน์ราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม , ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕
- นายสุชาติ ศรีแดงบุตร, ผู้อำนวยการโรงเรียนแหลมบัววิทยา, ๒๘ กันยายน ๒๕๕๕.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

รายนามผู้เชี่ยวชาญและหนังสือขอความอนุเคราะห์
ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ๕ ท่าน

รายนามผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน

๑) พระครูปริมาณรักษ์, รศ.ดร. อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง
ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒) พระปลัดสามารถ ธมฺมธำโร อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓) อาจารย์ ผศ. ประสิทธิ์ ทองอ่อน อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔) พระมหาโยตะ ปยุตโต อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการวัดไร่ขิง
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕) อาจารย์วันชัย สุขตาม อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะ
สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/ ๐๓๕

วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระครูปริมาณุรักษ์, รศ.ดร.

ด้วย พระมหาไพฑูลย์ ฉายา วิบุโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

๒๕๕๔/๒๑๐.

พระครูปริมาณุรักษ์
๑๗ ส.ค. ๕๕

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/ ๐๓๕

วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระปลัดสามารถ ธมฺมธำโร

ด้วย พระมหาไพฑูลย์ ฉายา วิบุโล รัทสประจําตัวนิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ได้ตรวจผ่านเรียบร้อยแล้ว
พระปลัดสามารถ ธมฺมธำโร
อาจารย์ประจำคณะ
๑ ตุลาคม ๒๕๕๔

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/๐๓๕

วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ประสิทธิ์ ทองอุ่น

ด้วย พระมหาไพฑูริย์ ฉายา วิบุโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างดี จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง

โทร., โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/ ๐๓๕

วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขอกความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาไยตะ ปยุตโต

ด้วย พระมหาไพบูลย์ ฉายา วิบุโล รัทสประจําตัวนิติต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขออาราธนาท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุษะพรหม)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

(พระมหาไยตะ ปยุตโต)

อาจารย์ประจำหน่วยวิทยบริการฯ

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน หน่วยวิทยบริการคณะสังคมศาสตร์ วัดไร่ขิง โทร.,โทรสาร ๐๓๔-๓๒๖-๙๑๒

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/๐๓๕

วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๕๔

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์วันชัย สุขตาม

ด้วย พระมหาไพฑูริย์ ฉายา วิบุโล รัทสประจําตัวนิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๒๑ ก.ย. ๕๔

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

แบบบันทึกผลการตรวจสอบความสอดคล้องประเด็นสอบถามของแบบสอบถาม
เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

โดยผู้เชี่ยวชาญ

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในกลางช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านว่า

บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมควรเป็นอย่างไร

อ.วันชัย สุขตาม = ๑ อ.ดร.ยุทธนา ประณีต = ๒ พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร = ๓

ผศ. ประสิทธิ์ ทองอ่อน = ๔ พระมหาโยธะ ปยุตโต = ๕

ประเด็น		ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล			
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล	
ด้านการสั่งสอนอบรมทาง จริยธรรม										
๑	พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมกับนักเรียน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๒	พระสงฆ์มีความเข้าใจเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรที่สอน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๓	พระสงฆ์ได้จัดเตรียมการสอนก่อนเข้าสอน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๔	พระสงฆ์มีความรู้ ความเข้าใจในการทำแผนการสอนและการผลิตสื่อการสอน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๕	พระสงฆ์ใช้สื่อการสอนประกอบการสอน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๖	พระสงฆ์สามารถจัดการเรียน การสอนให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๗	พระสงฆ์ได้นำเอาวิธีการสอนใหม่ๆ มาใช้ เช่น สถานการณ์จำลอง การแบ่งกลุ่ม	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๘	ในการเรียนการสอนจะมีตัวอย่างประกอบ เช่น เล่านิทานอิงธรรมะ เป็นต้น	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๙	พระสงฆ์สามารถประยุกต์หลักธรรมเพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ได้ถูกต้อง	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	
๑๐	พระสงฆ์ใช้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไปในการสอนนั่งสมาธิ	+๑	+๑	+๑	+๑	+๑	๕	๑	ใช้ได้	

ประเด็น		ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทาง จริยธรรม									
๑๑	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางเชิงจริยธรรม	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๒	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศีลสมาธิ ปัญญา เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ และนั่งสมาธิ	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๓	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๔	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนอยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่น ไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธง, การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, อารานาศีล ๕	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๕	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การเข้าค่ายพุทธบุตร การอบรมคุณธรรม	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๖	พระสงฆ์มีการส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัดหรือ ศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๗	พระสงฆ์ส่งเสริม จริยธรรม เช่นการพูดจาไพเราะอ่อนหวาน การมีความอ่อนน้อมมีเมตตา กรุณา เป็นต้น สอดแทรกในการจัดนิทรรศการ	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๘	พระสงฆ์สนับสนุนให้เขียนป้ายเกี่ยวกับ สุภาพศีลคำคม ติดที่ต้นไม้หรือที่เหมาะสมในโรงเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๑๙	นักเรียนให้ความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริม การเรียน การสอน วิชา พระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์หรือทางโรงเรียนจัดขึ้น	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๐	พระสงฆ์สนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในวิชาพระพุทธศาสนา	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้

ประเด็น		ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทาง จริยธรรม									
๒๑	พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางด้าน จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยม (เช่น การพูดจาโกหก แข่งกระด้าง เป็นต้น)	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๒	พระสงฆ์แนะวิธีการแก้ไขปัญหาทาง จริยธรรมแก่นักเรียนเมื่อเกิดปัญหานี้	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๓	พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม เพื่อการแก้ไขปัญหาทางครอบครัวแก่นักเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๔	พระสงฆ์ได้ให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรม	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๕	ทางโรงเรียนได้ขอคำแนะนำปรึกษาปัญหา จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนกับพระสงฆ์	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๖	ทางโรงเรียนได้ขอคำแนะนำปรึกษา เกี่ยวกับการจัดการแลกเปลี่ยนวิธีการ ส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๗	คณะครูได้ขอคำแนะนำการมีส่วนร่วมใน การแก้ไขปัญหาทาง จริยธรรมของนักเรียน กับพระสงฆ์	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๘	พระสงฆ์ให้คำชี้แนะวิธีการในการทำสมาธิ และสวดมนต์หมู่แก่นักเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๒๙	พระสงฆ์เป็นผู้ชี้แนวทางเพื่อให้ นักเรียน ปฏิบัติได้ถูกต้องทาง จริยธรรม	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๐	พระสงฆ์นั้นทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียน ด้านจริยธรรม และด้านศีลธรรม	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้

ประเด็น		ผู้เชี่ยวชาญคนที่					สรุปและแปลผล		
		๑	๒	๓	๔	๕	รวม	ค่า IOC	แปลผล
ด้านการเรียนการสอน									
๓๑	พระสงฆ์มีการจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ถูกวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ของทุกสิ่ง (โยนิโสมนสิการ)	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๒	พระสงฆ์มีการนำหลักพระพุทธธรรม สอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๓	พระสงฆ์มีการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมมาเป็นหลักในการคิดวิเคราะห์ และแก้ปัญหา	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๔	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญ ปัญญาสอดแทรกในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๕	พระสงฆ์จัดการแข่งขันนักเรียนตอบปัญหาธรรมะขึ้นที่โรงเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๖	พระสงฆ์มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๗	พระสงฆ์ใช้สื่อการเรียนรู้ใกล้ตัวและเหมาะสมในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้
๓๘	มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย ครอบคลุมผลการพัฒนาตามหลักภavana ๔ (กาย ศิล จิต ปัญญา)	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	+ ๑	๕	๑	ใช้ได้

ภาคผนวก ข.

ผลของการหาค่า Alpha

RELIABILITY ANALYSIS - SCALE (ALPHA)

		Mean	Std Dev	Cases
1.	A1	2.2333	.8172	30.0
2.	A2	2.1333	.7761	30.0
3.	A3	2.1333	.6814	30.0
4.	A4	1.9667	.7184	30.0
5.	A5	2.1000	.8030	30.0
6.	A6	2.1333	.9732	30.0
7.	A7	2.2333	.8976	30.0
8.	A8	2.1333	.9732	30.0
9.	A9	1.9667	.7184	30.0
10.	A10	2.0000	.6948	30.0
11.	B1	2.1667	.7915	30.0
12.	B2	1.9333	.6915	30.0
13.	B3	1.9000	.8449	30.0
14.	B4	1.8667	.7761	30.0
15.	B5	1.7333	.8277	30.0
16.	B6	2.0333	.7649	30.0
17.	B7	1.9333	.7397	30.0
18.	B8	1.9333	.9072	30.0
19.	B9	1.9000	.7589	30.0
20.	B10	1.9000	.8030	30.0
21.	C1	2.1667	.8339	30.0
22.	C2	2.1333	.6814	30.0
23.	C3	2.0000	.7428	30.0
24.	C4	2.0333	.8503	30.0
25.	C5	2.2000	.8052	30.0
26.	C6	2.2333	.8172	30.0
27.	C7	2.1333	.8604	30.0
28.	C8	1.9333	.8683	30.0
29.	C9	1.9667	.8087	30.0
30.	C10	1.9333	.7849	30.0
31.	D1	2.1333	.7761	30.0
32.	D2	2.2000	.9613	30.0
33.	D3	2.0000	.8305	30.0
34.	D4	2.1667	.8339	30.0
35.	D5	1.9667	.9643	30.0
36.	D6	2.3000	.9154	30.0
37.	D7	1.9667	.8087	30.0
38.	D8	2.0000	.7878	30.0

Reliability Coefficients

N of Cases = 30.0

N of Items = 38

Alpha = .9703

ภาคผนวก ค.

ตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ของ Krejcie and Morgan

ตารางแสดงจำนวนประชากรและจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ของ Krejcie and Morgan

จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
10	10	220	140	1200	291
15	14	230	144	1300	297
20	19	240	148	1400	302
25	24	250	152	1500	306
30	28	260	155	1600	310
35	32	270	159	1700	313
40	36	280	162	1800	317
45	40	290	165	1900	320
50	44	300	169	2000	322
55	48	320	175	2200	327
60	52	340	181	2400	331
65	56	360	186	2600	335
70	59	380	191	2800	338
75	63	400	196	3000	341
80	66	420	201	3500	346
85	70	440	205	4000	351
90	73	460	210	4500	354
95	76	480	214	5000	357
100	80	500	217	6000	361
110	86	550	226	7000	364
120	92	600	234	8000	367
130	97	650	242	9000	368
140	103	700	248	10000	370
150	108	750	254	15000	375
160	113	800	260	20000	377
170	118	850	265	30000	379
180	123	900	269	40000	380
190	127	950	274	50000	381
200	132	1000	278	75000	382
210	136	1100	285	100000	384

ภาคผนวก ง.

หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบหา

ความเที่ยงตรงของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

โรงเรียนปรีดารามวิทยาคม
อ.สามพราน จ.นครปฐม

เลขรับ.....

หน่วยที่ ๒ วิชาชีววิทยา คณิตศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๖)/๐๔๑

๗ ธันวาคม ๒๕๕๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม
เรียน **ศาสตราจารย์ ดร. วิบูลย์ วัฒนสารภี** ผู้อำนวยการโรงเรียนปรีดารามวิทยาคม
สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพฑูริย์ ฉายา วิบูล วิบุลย รัทสประจําตัวนํิสิต ๕๓๗๓๔๐๕๘๐๓ นํิสิตปริญญญา
โทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตเห็นสิดดาเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามในการวจัย ซึ่งจะเป็ประโยชน์ทางวิชาการ
ต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน ผู้อำนวยการ
☒ เพื่อทราบ
☐ เห็นควรพิจารณา
☐ เห็นควรมอบ.....
ลงชื่อ.....

ผู้ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตรี โทร. ๐๘๔-๒๒๕-๔๑๙๔

ขอแสดงความนับถือ

Dr. Surapol Suesaprom

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

-now
-สองคนไป
อ.อภิมหา
[Signature]

19 ๑๓ ๕๕

ภาคผนวก จ.

หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๒๗

๑๘ มกราคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ว่าที่ ร.ต. ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์ ผอ.โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพฑูริย์ ฉายา วิบุโล รหฺสประจําตัวนิตฺติ ๕๓๗๓๕๐๔๘๐๓ นิตฺติปริญญาโท
หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิตฺติดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

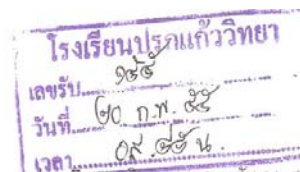
ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๙๒๒๙๙-๔๑๙๔

1. ท.ล.บ
2. ต่อเนื่องครู สมศักดิ์ สุขุมทรัพย์ชัยปรีชา
ท.บ.ส.บ.ค. ม.บ.ร.ร.น. ๖๖๗๐๐๓๓-๓๖๖

อ.น.น.น.น.น.
๒๐ก.พ.๒๕๕๕

โรงเรียนปรุกแก้ววิทยา
เลขรับ ๑๕๕
วันที่ ๒๐ ก.พ. ๕๕
เวลา ๑๙.๑๕ น.
นายวิชาญ ธีรสาร คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอลำพูน จังหวัดนครปฐม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๒๗

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๘ มกราคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายสุชาติ ศรีแดงบุตร ผู้อำนวยการโรงเรียนแหลมบัววิทยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพฑูริย์ ฉายา วิบุโล รัทสประจําตัวนิต ๕๓๓๓๔๐๔๘๐๓ นิสิตปริญญา
โทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

13 ม.ค. ๕๕.
ส. สุภาวกรศรี ๗
ในคดีไร่ขิง (พระอารามหลวง)
ขอความอนุเคราะห์ให้ข้อมูล
เพื่อวิจัย
อ. จิวเรณวก เนื่องพรพ
อ. อมร ทวีจิราภ

ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๙๒๒๔-๔๑๙๔

21 ก.พ. 2555

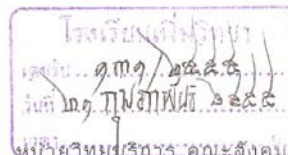
ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

- จารง

- มอม กม.วิกรม ฉำฉำ ๑๓
นักเขียนสั้นประพันธ์มาตอนปลาย
หอมแบบค่อมกม

๒๑ ก.พ. ๕๕

มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๒๗

๑๘ มกราคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน นายอาคม มากมีทรัพย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนเพิ่มวิทยา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพฑูริย์ ฉายา วิบุโล รหัสประจำตัวนิสิต ๕๓๗๓๔๐๔๘๐๓ นิสิตปริญญาโทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียนของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียน ผู้อำนวยการ

เพื่อโปรดทราบ / สั่งการ

ความชอบ ฝ่ายวิชาการ

ฝ่ายงบประมาณ

ฝ่ายบุคคล

ฝ่ายบริหารทั่วไป

งาน...
.....

.....

.....

.....

นายอานนท์ นรมาตรี โทร. ๐๘-๙๒๒๙-๔๑๙๔

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

ทราบ แจ้ง

มอบตามเสนอ

มอบ.....
.....

ดำเนินการ

.....

โรงเรียนพลอยจตุรจินดา
เลขที่ ๒๓๘
วันที่ ๑๖ ก.พ. ๕๕

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๒(๕)/๐๒๗

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ณ วัดไร่ขิง (พระอารามหลวง) ตำบลไร่ขิง
อำเภอสสามพราน จังหวัดนครปฐม

๑๘ มกราคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย
เรียน ว่าที่ ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน ผู้อำนวยการโรงเรียนพลอยจตุรจินดา
สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระมหาไพฑูริย์ ฉายา วิบุโล รักษาสัจจัตถ์นิสิต ๕๓๗๓๕๐๔๘๐๓ นิสิตปริญญา
โทหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียน
มัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม" เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากครูและนักเรียนภายในโรงเรียน
ของท่าน จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวม
ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และ
ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุยะพรหม)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนพลอยจตุรจินดา
เพื่อโปรดทราบ

เจ้าท

ประสานงาน
นายอานนท์ นรมาตร์ โทร. ๐๘-๕๒๒๙-๔๑๙๔

ภาคผนวก ฉ.

เครื่องมือการวิจัย

แบบสอบถามวิทยานิพนธ์

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

.....

คำชี้แจง แบบสอบถามมีทั้งหมด ๓ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเพื่อแสดงความคิดเห็นในเรื่อง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยม

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

๒. อายุ

( ) ๑๔-๑๕ ปี ( ) ๑๖-๑๗ ปี

( ) ๑๘ ปีขึ้นไป

๓. ชั้นที่กำลังศึกษา

( ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๔ ( ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕

( ) ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖

๔. ผลการเรียน (เกรดเฉลี่ยสะสมนับถึงภาคการศึกษาปัจจุบัน)

ระดับคะแนนเฉลี่ย.....

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาจริยธรรม โปรตกาเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

ข้อ ที่	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา จริยธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านการสั่งสอนอบรมทาง จริยธรรม						
๑	พระสงฆ์ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรมกับนักเรียน					
๒	พระสงฆ์มีความเข้าใจเนื้อหาวิชาพระพุทธศาสนาในหลักสูตรที่สอน					
๓	พระสงฆ์ได้จัดเตรียมการสอนก่อนเข้าสอน					
๔	พระสงฆ์มีความรู้ ความเข้าใจในการทำแผนการสอนและการผลิตสื่อการสอน					
๕	พระสงฆ์ใช้สื่อการสอนประกอบการสอน					
๖	พระสงฆ์สามารถจัดการเรียน การสอนให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ปัจจุบัน					
๗	พระสงฆ์ได้นำเอาวิธีการสอนใหม่ๆ มาใช้ เช่น สถานการณ์จำลอง การแบ่งกลุ่ม					
๘	ในการเรียนการสอนจะมีตัวอย่างประกอบ เช่น เล่านิทานอิงธรรมะ เป็นต้น					
๙	พระสงฆ์สามารถประยุกต์หลักธรรมเพื่อให้นักเรียนนำไปใช้ได้ถูกต้อง					
๑๐	พระสงฆ์ใช้ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติควบคู่กันไปในการสอนนั่งสมาธิ					

ข้อ ที่	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทาง จริยธรรม						
๑๑	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในทางเชิงจริยธรรม					
๑๒	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น การสวดมนต์ไหว้พระ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ และนั่งสมาธิ					
๑๓	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมและส่งเสริมให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา					
๑๔	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้กิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เช่น ไหว้พระสวดมนต์หน้าเสาธง, การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, อาราธนาศีล ๕					
๑๕	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การแข่งขันตอบปัญหาธรรมะ การเข้าค่ายพุทธบุตร การอบรมคุณธรรม					
๑๖	พระสงฆ์มีการส่งเสริมให้นักเรียนไปร่วมกิจกรรมที่วัด หรือ ศาสนสถานที่ใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน					
๑๗	พระสงฆ์ส่งเสริม จริยธรรม เช่นการพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน การมีความอ่อนน้อมมีเมตตา กรุณา เป็นต้น สอดแทรกในการจัดนิทรรศการ					
๑๘	พระสงฆ์สนับสนุนให้เขียนป้ายเกี่ยวกับสุภาชิตคำคม ติดที่ต้นไม้หรือที่เหมาะสมในโรงเรียน					
๑๙	นักเรียนให้ความสนใจ และเข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์หรือทางโรงเรียนจัดขึ้น					
๒๐	พระสงฆ์สนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในวิชาพระพุทธศาสนา					

ข้อ ที่	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา จริยธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทาง จริยธรรม						
๒๑	พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาทางด้าน จริยธรรมแก่นักเรียนมัธยม (เช่น การพูดจาโกหก แข็งกระด้าง เป็นต้น)					
๒๒	พระสงฆ์แนะวิธีการแก้ไขปัญหาทาง จริยธรรมแก่นักเรียนเมื่อเกิดปัญหานี้					
๒๓	พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาทางครอบครัวแก่นักเรียน					
๒๔	พระสงฆ์ได้ให้คำแนะนำแก่นักเรียนในการดำเนินชีวิตตามหลักจริยธรรม					
๒๕	พระสงฆ์ได้ให้คำแนะนำปรึกษาแลกเปลี่ยนวิธีการแก้ปัญหาทางจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน					
๒๖	พระสงฆ์ให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดการแลกเปลี่ยนวิธีการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน					
๒๗	พระสงฆ์ให้คำแนะนำการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาทาง จริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียน					
๒๘	พระสงฆ์ให้คำชี้แนะวิธีการในการทำสมาธิและสวดมนต์หมู่แก่นักเรียน					
๒๙	พระสงฆ์เป็นผู้ชี้แนวทางเพื่อให้นักเรียนปฏิบัติได้ถูกต้องทาง จริยธรรม					
๓๐	พระสงฆ์นั้นทำเป็นตัวอย่างที่ดีแก่นักเรียนด้าน จริยธรรม และด้านศีลธรรม					

ข้อ ที่	บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนา จริยธรรม	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านการเรียนการสอน						
๓๑	พระสงฆ์มีการจัดการเรียนการสอนเน้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยการคิดแบบมีเหตุผล ฤทธิวิธี เข้าใจ และรู้คุณค่าแท้ของทุกสิ่ง (โยนิโสมนสิการ)					
๓๒	พระสงฆ์มีการนำหลักพระพุทธธรรมสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้					
๓๓	พระสงฆ์มีการส่งเสริมให้นักเรียนนำหลักธรรมมาเป็นหลักในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา					
๓๔	พระสงฆ์มีการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาสอดแทรกในการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน					
๓๕	พระสงฆ์จัดการแข่งขันนักเรียนตอบปัญหาธรรมะขึ้นที่โรงเรียน					
๓๖	พระสงฆ์มีการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียน					
๓๗	พระสงฆ์ใช้สื่อการเรียนรู้ใกล้ตัวและเหมาะสมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน					
๓๘	มีการวัดประเมินผลตามสภาพจริง ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายครอบคลุมผลการพัฒนาตามหลักภavana ๔ (กาย ศีล จิต ปัญญา)					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเพื่อแสดงความคิดเห็นในเรื่อง ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา

๓.๑ ปัญหา อุปสรรค ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม.....

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ ด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม.....

.....
.....
.....

๓.๒ ปัญหา อุปสรรค ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม.....

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม .....

.....
.....
.....

๓.๓ ปัญหา อุปสรรค ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทาง จริยธรรม.....

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทาง จริยธรรม .....

.....
.....
.....

๓.๔ ปัญหา อุปสรรค ด้านการเรียนการสอน .....

.....
.....
.....

ข้อเสนอแนะ ด้านการเรียนการสอน.....

.....
.....
.....

๓.๕ ข้อเสนอแนะอื่น

.....
.....
.....

ขอขอบคุณในการตอบแบบสอบถาม

พระมหาไพฑูลย์ วิบุโล

บทสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

ผู้ถูกสัมภาษณ์ : ว่าที่ ร.ต.พิชณพล แต่งอ่อน ผู้อำนวยการโรงเรียนพลอยจตุรจินดา
ผู้สัมภาษณ์ : พระมหาไพบุลย์ วิบุโล ผู้วิจัย
บันทึกข้อมูล : ผู้วิจัย (จดบันทึก / บันทึกเสียง)
วันสัมภาษณ์ : ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕
สถานที่ : โรงเรียนพลอยจตุรจินดา ตำบลท่าพระยา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “ด้านการ
สั่งสอนอบรมทางจริยธรรม” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง และมี
ข้อเสนอแนะอย่างไร

ว่าที่ ร.ต.พิชณพล แต่งอ่อน ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า นักเรียนส่วนใหญ่สมาธิสั้น เมื่อ
ได้รับการอบรมด้านจริยธรรมไปแล้วจะจดจำและนำไปประพฤติปฏิบัติอยู่ระยะหนึ่ง แล้วก็กลับสู่
สภาพเดิม การอบรมจริยธรรมมักจะตกอยู่ที่ครูสอนสังคมศึกษา ครูหมวดอื่นๆไม่ค่อยใส่ใจในการ
อบรมจริยธรรม ไปเน้นด้านวิชาการเสียมากกว่า การพัฒนาด้านจริยธรรมในภาพรวม ครูในโรงเรียน
ไม่ให้ความร่วมมือในบางครั้งและในการจัดกิจกรรม บางครั้งมีการต่อต้าน ทำให้งานพัฒนาจริยธรรม
ไม่เป็นไปโดยราบรื่น นักเรียนลอกเลียนแบบอย่างไม่ดีจากผู้ใหญ่ เช่น การเล่นเกมพนัน การดื่ม
เหล้า พฤติกรรมก้าวร้าว พูดจาหยาบคาย ฯลฯ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากครอบครัว

ข้อเสนอแนะ ปลุกจิตสำนึกด้านจริยธรรม โดย ครู พ่อแม่ ต้องเป็นผู้นำและตัวอย่างที่ดี
ให้กับเด็กโรงเรียนต้องมีการวางแผนในการพัฒนานักเรียนด้านจริยธรรม ต้องทำความเข้าใจกับครูทุก
คนให้ปฏิบัติไปในทางเดียวกัน ไม่ใช่ให้ครูคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบเพียงคนเดียว พ่อแม่และครู ควร
สอนให้เด็กใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ไม่ให้หมกมุ่นกับสื่อ หรือเทคโนโลยีมากเกินไป ต้องสอนให้
เห็นคุณค่าและโทษของสื่อ และให้เลือกรับแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ จัดกิจกรรมปลูกฝังด้านจริยธรรมอย่าง
สม่ำเสมอ เช่นการอบรมมารยาทไทย การทำบุญตักบาตร การเข้าวัดปฏิบัติธรรม การเข้าค่ายพุทธ
บุตร การจัดกิจกรรมด้านจิตอาสา เพื่อให้เด็กได้เห็นแนวทางของผู้มีจริยธรรมที่ดี หาแบบอย่าง
ผู้มีจริยธรรมที่ดีในชุมชน ในโรงเรียนและระดับประเทศชาติมาให้เด็กเรียนศึกษาหรือมาให้การอบรม

เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งเสริมและยกย่องชมเชยนักเรียนที่มีจริยธรรมที่ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง จัดทำเกียรติบัตรมอบให้เป็นหลักฐานให้นักเรียนคนอื่นๆ ได้คิดและทำตาม

๒. ท่านคิดว่า “**ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

ว่าที่ **ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน** ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า โรงเรียนขนาดเล็กมักไม่มีเงินสนับสนุนเพียงพอในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น การเข้าค่ายพุทธบุตร การทัศนศึกษา ผู้บริหารบางคนไม่เห็นความสำคัญในการพัฒนาจริยธรรม แต่สนใจด้านการพัฒนาความรู้วิชาการมากกว่า ครูในโรงเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมพัฒนาจริยธรรม เพราะมีความไม่ชอบหรือกลัวความรับผิดชอบเด็กในการจัดกิจกรรมต่างๆ ได้รับการต่อต้านและปฏิเสธจากผู้ปกครองบางคน ในการจัดกิจกรรมด้านจริยธรรมเช่น กิจกรรมเข้าค่ายปฏิบัติธรรม กิจกรรมทัศนศึกษา

ข้อเสนอแนะ หาทุนสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในชุมชน ในการจัดกิจกรรมเช่น หน่วยงานพระพุทธศาสนาในจังหวัด โรงงานต่างๆ ผู้ปกครองเพื่อนำมาเป็นคาร์ดค่าอาหาร อุปกรณ์ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ประชุมชี้แจงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียนเช่นผู้ปกครอง ครูอาจารย์ให้เข้าใจ ในการจัดกิจกรรมเพื่อไม่ให้มีปัญหาและอุปสรรค

๓. ท่านคิดว่า “**ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

ว่าที่ **ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน** ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า พ่อแม่และครูบางคนไม่อาจให้คำแนะนำปรึกษาแก่ด้านจริยธรรมแก่เด็กได้ เด็กนักเรียนให้ความเชื่อถือแก่ครูบางคนเท่านั้น

ข้อเสนอแนะ การแนะนำปรึกษาด้านจริยธรรมเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองและต้องเป็นต้นแบบที่ดีให้แก่เด็ก ครูต้องอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้เด็กนักเรียนรู้และปฏิบัติให้ดีและถูกต้องทุกวัน

๔. ท่านคิดว่า “**ด้านการเรียนการสอน**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะอย่างไร

ว่าที่ **ร.ต.พิษณุพล แดงอ่อน** ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า นักเรียนยุคปัจจุบันไม่มีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน จะหมกมุ่นกับสื่อต่างๆ เช่น โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต ไม่อ่านหนังสือ ไม่ทำงานหรือทำการบ้าน เป็นปัญหาใหญ่ที่ครูหนักใจแต่ไม่สามารถลงโทษนักเรียนด้วยการเขียนตัสได้ ได้แต่ว่ากล่าวตักเตือนซึ่งก็ไม่เป็นผล สื่อและเทคโนโลยีติดต่อถึงกันอย่างรวดเร็ว นักเรียนรู้แต่สิ่งไม่ดี หน่วยงานรัฐไม่มีการควบคุม ทำให้เด็กและเยาวชนตกอยู่ในภาวะเสี่ยงเช่น เรื่องเพศ เรื่องยาเสพติด พฤติกรรมก้าวร้าวและอื่นๆ

ข้อเสนอแนะ ต้องมีบทลงโทษที่ชัดเจนที่บังคับเด็กให้สนใจในการเรียน ควบคุมการใช้สื่อและเทคโนโลยีให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก รัฐต้องเข้ามาจัดการให้เป็นระบบ ครูต้องพัฒนาการเรียนการสอนให้ทันสมัยที่น่าสนใจต้องไม่ใช้วิธีการสอนแบบเดิม

๒. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ด้านการเรียนการสอน อย่างไรบ้าง

หน่วยงานการศึกษาควรมีการพัฒนาครูด้านจริยธรรมอย่างเข้มข้น เพื่อให้นำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กด้านจริยธรรม

พ่อแม่และครูควรเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นแบบที่ดีให้กับเด็กได้

บทสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

.....

ผู้ถูกสัมภาษณ์ : นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนภัทรญาณวิทยา
ผู้สัมภาษณ์ : พระมหาไพบุลย์ วิบุโล ผู้วิจัย
บันทึกข้อมูล : ผู้วิจัย (จดบันทึก / บันทึกเสียง)
วันสัมภาษณ์ : ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕
สถานที่ : โรงเรียนภัทรญาณวิทยา ตำบลสัมปทวน อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “ด้านการ
สั่งสอนอบรมทางจริยธรรม” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะ
อย่างไรบ้าง

นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า พระสงฆ์มีเวลาในการอบรมทาง
จริยธรรมไม่ต่อเนื่อง ขาดเทคนิคการสอน

ข้อเสนอแนะ ควรให้พระสงฆ์มีเวลาสำหรับการสั่งสอนอบรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องตลอด
ปีการศึกษา ควรส่งเสริมให้พระสงฆ์ได้รับประสบการณ์การสอนมากขึ้น

๒. ท่านคิดว่า “ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้าน
ต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า นักเรียนไม่ได้รับการฝึกกิจกรรม
ทางจริยธรรมอย่างแท้จริงขาดความต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ ควรจัดพระสงฆ์มาสอนในโรงเรียนตลอดปีการศึกษา

๓. ท่านคิดว่า “ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคใน
ด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า พระสงฆ์ขาดโอกาสในการฝึกสมาธิ
ฝึกการสวดมนต์ และยังไม่เป็นตัวอย่างด้านจริยธรรมและศีลธรรมที่ดีต่อนักเรียน

ข้อเสนอแนะ ควรมีการพัฒนาพระสงฆ์ให้สามารถเป็นแบบอย่างทางด้านจริยธรรมและ
ศีลธรรมแก่นักเรียนและประชาชนได้

๔. ท่านคิดว่า “**ด้านการเรียนการสอน**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายเพิ่มศักดิ์ เจียมบุญศรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ขาดสื่อการเรียนการสอน ที่จะทำให้นักเรียนได้เข้าถึงและปฏิบัติตนได้ถูกต้องตรงตามจริยธรรมอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ ควรจัดสื่อการเรียนการสอนให้พระสงฆ์ได้นำไปสอนได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

๒. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ด้านการเรียนการสอน อย่างไรบ้าง

ควรมีการจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความสามารถ เหมาะสมพร้อมสื่อการเรียนการสอนที่จะทำให้นักเรียนได้มีจริยธรรมที่ดีงามอย่างต่อเนื่องและเต็มศักยภาพ

บทสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

.....

ผู้ถูกสัมภาษณ์ : นายสุชาติ ศรีแดงบุตร ผู้อำนวยการโรงเรียนแหลมบัววิทยา
ผู้สัมภาษณ์ : พระมหาไพฑูริย์ วิบุโล ผู้วิจัย
บันทึกข้อมูล : ผู้วิจัย (จดบันทึก / บันทึกเสียง)
วันสัมภาษณ์ : ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕
สถานที่ : โรงเรียนแหลมบัววิทยา ตำบลแหลมบัว อำเภอนครชัยศรี จังหวัด
นครปฐม

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “ด้านการ
สั่งสอนอบรมทางจริยธรรม” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะ
อย่างไรบ้าง

นายสุชาติ ศรีแดงบุตร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า เรื่องที่สอนล้าสมัย ไม่เหมาะสมกับ
เหตุการณ์ปัจจุบัน สื่อที่ใช้ไม่ชวนให้ติดตาม ไม่น่าสนใจ

ข้อเสนอแนะ ปรับหลักสูตร วิธีสอนให้เหมาะสมกับโลกปัจจุบัน ใช้สื่อที่เหมาะสมกับวัย
ผู้เรียน

๒. ท่านคิดว่า “ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้าน
ต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายสุชาติ ศรีแดงบุตร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า กิจกรรมทางจริยธรรม น่าเบื่อ ไม่
น่าสนใจ สถานที่จัดกิจกรรมและวิธีการที่ใช้ไม่เร้าใจ ไม่กระตุ้นให้เกิดความสนใจ

ข้อเสนอแนะ หากิจกรรมที่แปลกใหม่จากกิจกรรมเดิมๆ รวมทั้งเปลี่ยนสถานที่ให้นำเข้าไป
ร่วมกิจกรรม

๓. ท่านคิดว่า “ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคใน
ด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายสุชาติ ศรีแดงบุตร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า คำแนะนำที่เกิดจากมุมมองและ
ความต้องการของผู้ใหญ่ ไม่ใช่มุมมองและความต้องการในสายตาของเด็ก

ข้อเสนอแนะ ปรับเปลี่ยนมุมมองและคำแนะนำให้เหมาะสมกับวัยของผู้รับคำแนะนำ

๔. ท่านคิดว่า “**ด้านการเรียนการสอน**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายสุชาติ ศรีแดงบุตร ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า การเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมคิดวิเคราะห์ คิดแบบโยนิโสมนัสสิกการ ทำได้ยาก

ข้อเสนอแนะ ต้องการให้นำวิชาพระพุทธศาสนาไปบูรณาการกับวิชาอื่นๆเช่นวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์

๒. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ด้านการเรียนการสอน อย่างไรบ้าง

นักการเมืองตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงรัฐบาลควรให้ความสนใจในการเรียนรู้ของนักเรียนไม่ใช่สนใจแต่จำนวนนักเรียนที่จบเพราะครูต้องสอบซ่อมแล้วสอบซ่อมอีก

บทสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

.....

ผู้ถูกสัมภาษณ์ : นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี ผู้อำนวยการโรงเรียนจิวรายบุญมีรังษุณี
ผู้สัมภาษณ์ : พระมหาไพบุลย์ วิบุโล ผู้วิจัย
บันทึกข้อมูล : ผู้วิจัย (จดบันทึก / บันทึกเสียง)
วันสัมภาษณ์ : ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕
สถานที่ : โรงเรียนจิวรายบุญมีรังษุณี ตำบลจิวราย อำเภอนครชัยศรี จังหวัด
นครปฐม

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “**ด้านการ
สั่งสอนอบรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะ
อย่างไรบ้าง

นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ควรมุ่งเน้นคุณธรรมพื้นฐาน ๕ ประการ
คือ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ ควรมุ่งเน้นคุณลักษณะอันพึง
ประสงค์ ๘ ประการ คือรักชาติ ศาสนา กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่าง
พอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ

ข้อเสนอแนะ จัดทำหลักสูตรการสอนอบรมทางจริยธรรม จัดทำหลักสูตรการสอนอบรม
คุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ

๒. ท่านคิดว่า “**ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้าน
ต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า นักเรียนไม่เห็นความสำคัญ คุณค่า การ
ปฏิบัติ ศีลธรรม ผู้ปกครองไม่ให้ความสำคัญ เท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ สร้างความตระหนัก ให้ความรู้ ความเข้าใจ จัดกิจกรรมตลอดปีการศึกษา
ประสานผู้ปกครองให้เข้าร่วมกิจกรรม ประสานวัดใกล้โรงเรียนจัดกิจกรรมสนับสนุนอย่างสม่ำเสมอ

๓. ท่านคิดว่า “**ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคใน
ด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ต้องใช้เวลา ความอดทน มุ่งมั่น มีจิต
สาธารณะ การสนับสนุน วัด บ้าน โรงเรียน

ข้อเสนอแนะ ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรมโดยพระสงฆ์ พระสงฆ์มีบทบาทเข้ามาร่วมกิจกรรมมากขึ้น ผู้ปกครองสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรม

๔. ท่านคิดว่า “**ด้านการเรียนการสอน**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นางสาวรุ่งชีวา สุขศรี ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ควรจัดกิจกรรมส่งเสริมจริยธรรมที่หลากหลายเพราะจัดน้อย แต่จะเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมากกว่า ไม่มีในหลักสูตรเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร

ข้อเสนอแนะ เน้นทักษะชีวิต ใช้สื่อเทคโนโลยี วิทยากร เพราะพระสงฆ์ปัจจุบันมีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่ความรู้ความเข้าใจ ให้เกิดความศรัทธาเสียก่อน

๒. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ด้านการเรียนการสอน อย่างไรบ้าง

บทสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

.....

ผู้ถูกสัมภาษณ์ : นายอาคม มากมีทรัพย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนเพิ่มวิทยา
ผู้สัมภาษณ์ : พระมหาไพฑูริย์ วิบุโล ผู้วิจัย
บันทึกข้อมูล : ผู้วิจัย (จดบันทึก / บันทึกเสียง)
วันสัมภาษณ์ : ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕
สถานที่ : โรงเรียนเพิ่มวิทยา ตำบลนครชัยศรี อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “**ด้านการ
สั่งสอนอบรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะ
อย่างไรบ้าง

นายอาคม มากมีทรัพย์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า เด็กให้ความสนใจในการอบรมด้าน
คุณธรรมจริยธรรมน้อยมาก ที่เห็นอยู่ก็เป็นกรปฏิบัติตามกฎระเบียบที่โรงเรียนกำหนดไว้เท่านั้น เมื่อ
หมดโครงการอบรมก็ไม่นำไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต

ข้อเสนอแนะ ควรนำผู้ปกครองของเด็กและครูเข้าร่วมโครงการด้วยเพื่อเป็นแบบอย่างแก่
เด็กและช่วยกันดูแลอบรมปลูกฝังให้เด็กประพฤติปฏิบัติเป็นประจำโดยมีผู้ปกครองเป็นแบบอย่าง

๒. ท่านคิดว่า “**ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้าน
ต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายอาคม มากมีทรัพย์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ให้เวลากับเรื่องนี้น้อย
มากเพราะการเรียนการสอนและวิชาที่นักเรียนต้องเรียนในแต่ละวันก็มากและบุคลากรในด้านการ
อบรมคือ พระสงฆ์ก็น้อยหรือบางรูปก็ไม่เข้าร่วมเพราะมีกิจมาก

ข้อเสนอแนะ วัด บ้าน โรงเรียนต้องร่วมมือกันทำอย่างจริงจังไม่ควรปล่อยให้เป็นการของ
ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เพราะการร่วมมือกันทุกฝ่ายก็จะทราบปัญหาต่างๆและสามารถร่วมกันแก้ไขได้

๓. ท่านคิดว่า “**ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคใน
ด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายอาคม มากมีทรัพย์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ไม่สนใจที่จะเรียนรู้และปฏิบัติ เพราะ
ถูกภาวะแวดล้อมในสังคมที่มีการแข่งขันกันสูงครอบงำ ทำอะไรก็ต้องการความสำเร็จโดยเร็วโดยไม่
สนใจหลักความถูกต้องทางจริยธรรม

ข้อเสนอแนะ ควรหาบุคคลผู้มีความรู้ความสามารถและปฏิบัติตนดีมีคุณธรรมและประสบความสำเร็จจากการปฏิบัติ นำประสบการณ์มาบอกกล่าวแก่นักเรียนเพื่อเป็นแรงบันดาลใจแก่เด็ก

๔. ท่านคิดว่า “**ด้านการเรียนการสอน**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

นายอาคม มากมีทรัพย์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า บุคลากรในส่วนนี้ส่วนมากเป็นพระสงฆ์ เป็นผู้ให้ความรู้ บางท่านก็มีความสามารถดีในการให้ความรู้ บางท่านก็ไม่สามารถเพียงพอหรือไม่มีความพร้อมจึงทำให้การเรียนการสอนประสบผลสำเร็จน้อยและเวลาเรียนในแต่ละสัปดาห์ก็น้อย

ข้อเสนอแนะ บุคลากรทางการศึกษาคือ ครูต้องให้ความสนใจในด้านนี้ให้มากเพื่อจะนำไปแนะนำนักเรียนเพราะครูนั้นมีความใกล้ชิดกับนักเรียนและในแต่ละรายวิชาที่สอนก็สามารถบูรณาการนำคุณธรรมจริยธรรมเข้าประกอบได้ด้วย

๒. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ด้านการเรียนการสอน อย่างไรบ้าง

ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาของนักเรียนต้องร่วมกันปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่องตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน โรงเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ใกล้กับนักเรียนมากที่สุด

บทสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

.....

ผู้ถูกสัมภาษณ์ : ว่าที่ ร.ต. ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนอุบลรัตนราช
กัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม

ผู้สัมภาษณ์ : พระมหาไพฑูริย์ วิบูล ผู้วิจัย

บันทึกข้อมูล : ผู้วิจัย (จดบันทึก / บันทึกเสียง)

วันสัมภาษณ์ : ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕

สถานที่ : โรงเรียนอุบลรัตนราชกัญญาราชวิทยาลัย นครปฐม ตำบลบางแก้ว
อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ประเด็นคำถาม

๑. ท่านคิดว่า บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา “**ด้านการ
สั่งสอนอบรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะ
อย่างไรบ้าง

ว่าที่ ร.ต. ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า นักเรียนมักจะเบื่อหน่ายหรือวง
นอนเมื่อรู้ว่าจะต้องอบรมจริยธรรมเมื่อสิ่งที่จะเรียนรู้นั้นไม่น่าดึงดูดความสนใจ ก็ทำให้ขาดความ
น่าสนใจ

ข้อเสนอแนะ ควรมีกาอบรมจริยธรรมให้ทันกับเหตุการณ์ในปัจจุบันและควรเป็นความ
สนุกสนานหรือความบันเทิงแล้วทอดแทรกธรรมะ

๒. ท่านคิดว่า “**ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้าน
ต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

ว่าที่ ร.ต. ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ในบางครั้งก็ขาดอุปกรณ์ การ
เรียนการสอนหรือสิ่งที่ทันสมัยที่จะดึงดูดความสนใจ

ข้อเสนอแนะ ควรมีการสนับสนุนให้นักเรียนได้ไปศึกษาสถานที่จริงและอบรมคุณธรรม
จริยธรรมในสถานที่จริง

๓. ท่านคิดว่า “**ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคใน
ด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

ว่าที่ ร.ต. ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า โดยปกติแล้วนักเรียนในระดับมัธยมมักจะไม่นำล่ามหรือบุคคลที่อาวุโสกว่าในโรงเรียนโดยส่วนมากจะปรึกษาเพื่อนหรือคนที่สนิท

ข้อเสนอแนะ ควรสร้างความคุ้นเคยและทำให้นักเรียนไว้เนื้อเชื่อใจ พร้อมทั้งให้คำปรึกษาและคำแนะนำที่ดี

๔. ท่านคิดว่า “**ด้านการเรียนการสอน**” นั้นมีปัญหาและอุปสรรคในด้านต่าง ๆ อย่างไร และมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้าง

ว่าที่ ร.ต. ปิยะ ทรัพย์สมบูรณ์ ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์ว่า ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถด้านพระพุทธศาสนาและบุคคลากรไม่เพียงพอ

ข้อเสนอแนะ ควรจะให้มีการฝึกนักเรียน เป็นนักพูดทางพระพุทธศาสนา

๒. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาจริยธรรม ในด้านการสั่งสอนอบรมทางจริยธรรม ด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางจริยธรรม ด้านการให้คำแนะนำปรึกษาทางจริยธรรม ด้านการเรียนการสอน อย่างไรบ้าง

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - ฉายา
ที่อยู่ปัจจุบัน

พระมหาไพฑูลย์ วิบุโล
วัดท่าไทร ๑๙ หมู่ ๑ ตำบลท่าพระยา อำเภอนครชัยศรี
จังหวัดนครปฐม

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๒๐

พ.ศ. ๒๕๒๓

พ.ศ. ๒๕๔๙

สอบได้นักธรรมชั้นเอก

สอบได้ ป.ธ.๓

สำเร็จการศึกษาปริญญาตรี คณะพุทธศาสตร์

สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

พ.ศ.๒๕๒๕ - ปัจจุบัน

ครูสอนพระปริยัติธรรมวัดท่าไทร